

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

8ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ε.Ε.Μ.Ε.

Μουσική
Εκπαίδευση
& Κοινωνία

2018
23-25
Νοεμβρίου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Παιδαγωγική Σχολή ΑΠΘ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Συνδιοργάνωση

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών
Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τεχνής

Υπό την αιγίδα

της Γενικής Διεύθυνσης Σπουδών Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης
του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Με τη συνεργασία

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Παιδαγωγική Σχολή
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Οργανωτική Επιτροπή 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.

Πρόεδρος: Σοφία Αγγελίδου (Πρόεδρος του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε., 2016-2018)

Αντιπρόεδροι: Λελούδα Στάμου (TMET, ΠαΜακ),

Πολύβιος Ανδρούτσος (ΠΤΔΕ, Α.Π.Θ.) & Νίκος Θεοδωρίδης (ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.)

Γραμματεία: Βασιλική Αϊντζή & Βασιλική Καραγκούνη (Μέλη του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε., 2016-2018)

Ταμίας: Κατερίνα Πενήντα (Ταμίας του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε., 2016-2018)

Υπεύθυνη εργαστηρίων: Μαρία Τσαλίκη

Υπεύθυνοι καλλιτεχνικού προγράμματος: Νίκος Κούγκας & Σάκης Λάιος

Υπεύθυνοι εντύπων: Δήμητρα Κόνιαρη & Σάκης Λάιος

Υπεύθυνες επικοινωνίας: Σοφία Ταρσένη & Χριστίνα Τσίγκα

Υπεύθυνες εθελοντών: Βασιλική Αϊντζή & Αριάδνη Αντωνοπούλου

Μέλη: Ευδοξία Αγγελίδου, Πέτρος Βούβαρης, Εριφύλη Δαμianoύ, Χαρά Κατσώχη, Κατερίνα Κουθούρη, Μαρία Κουρκουρίκα, Γεώργιος Πατρώνας, Αλκησitis Τόγια

Επιστημονική Επιτροπή 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.

Επικεφαλής: Θεοχάρης Ράπτης, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Γραμματεία: Δήμητρα Κόνιαρη και Σοφία Αγγελίδου

Μέλη:

Αγαλιανού Ολυμπία, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Αλεξάνδρου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΜΣ, Α.Π.Θ.

Ανδρούτσος Πολύβιος, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΠΤΔΕ, Α.Π.Θ.

Βαρβαρίγου Μαρία, School of Music and Performing Arts, Canterbury Christ Church University

Βούβαρης Πέτρος, Επίκουρος Καθηγητής, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Διονυσίου Ζωή, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Δογάνη Κωνσταντίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Ετμεκτσόγλου Ιωάννα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ζαφρανάς Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής, ΤΜΣ, Α.Π.Θ.

Ζάχος Δημήτριος, Επίκουρος Καθηγητής, ΠΤΔΕ, Α.Π.Θ.

Θεοδωρίδης Νίκος, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Κανελλόπουλος Παναγιώτης, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Καρτασιδου Λευκοθέα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΕΚΠ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Κίκου Ευαγγελία, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Κοκκίδου Μαίρη, Εντεταλμένη Λέκτορας, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Π.Μ.Σ.

Κόνιαρη Δήμητρα, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Λασιδάκη Ελένη, Καθηγήτρια, ΤΜΣ, Α.Π.Θ.

Μελεγκοπούλου Μαρία Έμμα, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Μεράλης Γιάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Νικολάου Ειρήνη, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οικονομίδου-Σταύρου Νατάσα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Παπαπαναγιώτου Ξανθούλα, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Πατρώνας Γιώργος, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Παυλίδου Εύα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Περακάκη Ελισσάβετ, PhD εκπαιδευτικός μουσικής, διευθύντρια Γυμνασίου ΔΔΕ Πειραιά

Ρεντζεπέρη-Τσώνου Άννα-Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σπυράκου Ευαγγελία, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στάμου Λελούδα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, TMET, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Σωτηροπούλου-Ζορμπαλά Μαρίνα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Τσαφταρίδης Νικόλας, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΤΕΑΠΗ, ΕΚΠΑ

Τσίρης Γιώργος, Εντεταλμένος Λέκτορας, Queen Margaret University, Edinburgh, Ηνωμένο Βασίλειο

Τσοκαλίδου Πετρούλα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, ΤΕΠΑΕ, Α.Π.Θ.

Τσοκανή Χαρίκλεια, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τσουγκρας Κώστας, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΤΜΣ, Α.Π.Θ.

Φυτίκα Αθηνά, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΜΣ, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Χρυσοστόμου Σμαράγδα, Καθηγήτρια, ΤΜΣ, ΕΚΠΑ

Σχεδιασμός και γραφιστική επιμέλεια σήματος και αφίσας 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.:

Ευδοξία Αγγελίδου & Ιωάννης Οικονόμου

Επιμέλεια εντύπων: Δήμητρα Κόνιαρη, Σωτήρης Ανυφαντής, Χρήστος Τσακίρογλου και Χαράλαμπος Φακίδης

(c) 2018, Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Καλοσώρισμα από την Πρόεδρο της Οργανωτικής Επιτροπής και Πρόεδρο του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε. (2016-2018)	4
Καλοσώρισμα από τον επικεφαλής της Επιστημονικής Επιτροπής	5
Συνοπτικό Πρόγραμμα	6
Αναλυτικό Πρόγραμμα	
Παρασκευή 23 Νοεμβρίου	7
Σάββατο 24 Νοεμβρίου	10
Κυριακή 25 Νοεμβρίου	18
Κεντρικές Ομιλίες	
Παρασκευή 23 Νοεμβρίου	22
Σάββατο 24 Νοεμβρίου	23
Εισηγήσεις	
Παρασκευή 23 Νοεμβρίου	24
Σάββατο 24 Νοεμβρίου	29
Κυριακή 25 Νοεμβρίου	75
Στρογγυλές τράπεζες	
Παρασκευή 23 Νοεμβρίου	95
Σάββατο 24 Νοεμβρίου	103
Κυριακή 25 Νοεμβρίου	
Εργαστήρια	
Παρασκευή 23 Νοεμβρίου	117
Σάββατο 28 Νοεμβρίου	119
Κυριακή 29 Νοεμβρίου	136
Αναρτημένες ανακοινώσεις	142
Εισήγηση με παράσταση	160
Σημειώσεις	162

**ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΕΔΡΟ
ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ Δ.Σ. ΤΗΣ Ε.Ε.Μ.Ε.**

Αγαπητοί φίλοι,

Το 8ο Συνέδριο βρίσκει την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση να διανύει την τρίτη δεκαετία της ζωής της. Εικοσιένα χρόνια μετά την ίδρυση της Ε.Ε.Μ.Ε., το 1997, μπορούμε να υπερηφανευόμαστε γιατί τόσοι πολλοί μουσικοπαιδαγωγοί μοιραζόμαστε χωρίς εκπτώσεις το κοινό μας όραμα για τη Μουσική Εκπαίδευση. Για μια Μουσική Εκπαίδευση ανοιχτή προς την κοινότητα, προσιτή σε όλες τις ηλικίες και τις κοινωνικές ομάδες.

Σε αυτό το συνέδριο στόχος μας ήταν να συνεργαστούμε με όσο το δυνατόν περισσότερους φορείς. Έτσι, το συνέδριο τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και γίνεται σε συνεργασία με δυο πανεπιστήμια (Παιπιστήμιο Μακεδονίας και Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) και τρία τμήματα (Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης). Πολλοί φορείς της πόλης αλλά και άλλες εκπαιδευτικές ομάδες στήριξαν το συνέδριό μας, ενώ πέντε πανεπιστημιακά τμήματα έστειλαν φοιτητές ως εθελοντές.

Είμαι ιδιαίτερα χαρούμενη που σ' αυτό το συνέδριο δίπλα από τους πολλούς αναγνωρισμένους μουσικοπαιδαγωγούς έχουμε ακόμη περισσότερους φοιτητές. Νέα παιδιά που ενδιαφέρονται για τη μουσική παιδεία. Κι αν αυτοί ενδιαφέρονται έχουμε πολλές ελπίδες να αλλάζουν τα πράγματα.

Ευχαριστώ από καρδιάς όλους όσοι εργάστηκαν ακούραστα γι αυτό το συνέδριο. Όλους αυτούς που αφιλοκερδώς βοήθησαν ώστε να είμαστε έτοιμοι σήμερα να συμμετάσχουμε σε αυτή τη διοργάνωση, να αφουγκραστούμε τους νέους προβληματισμούς, να ενημερωθούμε για τις νέες τάσεις στη Μουσική Εκπαίδευση, κυρίως όμως, να αλληλεπιδράσουμε δημιουργικά και να ανοίξουμε την επιστήμη μας προς την κοινωνία.

Σας ευχαριστώ

*Σοφία Αγγελίδου
Μουσικοπαιδαγωγός
Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής
του 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.
Πρόεδρος του Δ.Σ. της Ε.Ε.Μ.Ε. (2016-2018)*

ΚΑΛΩΣΟΡΙΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΚΕΦΑΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Σας καλωσορίζουμε στο 8ο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) με τίτλο «Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί» που πραγματοποιείται στους φιλόξενους χώρους του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στη Θεσσαλονίκη. Η μουσική σε όλες της τις εκφάνσεις είναι ένα πρωτίστως κοινωνικό γεγονός και για το λόγο αυτό το πεδίο που καλύπτουν οι θεματικές που θα συζητηθούν είναι ευρύτατο. Στο Συνέδριο επιχειρείται ένας ουσιαστικός επιστημονικός διάλογος, που εξετάζει την πολυποίκιλη σχέση της μουσικής με την κοινωνία σε επίπεδο τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο. Οι μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που συντελούνται τα τελευταία χρόνια συνθέτουν ένα νέο πλαίσιο και αναδεικνύουν νέες προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες.

Στο Συνέδριο θα συζητηθούν μεταξύ άλλων ζητήματα που αφορούν το σχεδιασμό μουσικών προγραμμάτων, τη σχέση της μουσικής ζωής στο σχολείο με τη μουσική ζωή έξω από αυτό, τη διαμόρφωση ταυτοτήτων μέσω της μουσικής, τη διαπολιτισμική διάσταση της μουσικής αγωγής, τη σχέση της μουσικής με την κοινωνική δικαιοσύνη και τις δυνατότητες που παρέχει η μουσική αγωγή για την υπέρβαση κάθε είδους διακρίσεων, τη μουσική αγωγή σε συγκεκριμένες ηλικίες ή σε συγκεκριμένους χώρους, όπως τα μουσικά σχολεία, τη σχέση της μουσικής αγωγής με τις νέες τεχνολογίες. Στα εργαστήρια οι συμμετέχοντες θα έχουν την ευκαιρία να γίνουν κοινωνοί νέων καλών πρακτικών και μεθόδων και να προσεγγίσουν βιωματικά κάποια από τα ζητήματα που τους έχουν απασχολήσει στην πράξη ή θεωρητικά. Οι συζητήσεις στις στρογγυλές τράπεζες θα αναδείξουν κάποιες σημαντικές θεματικές, αλλά και τον τρόπο που αυτές μπορούν να προσεγγίζονται μέσα από τη διαδικασία του διαλόγου. Όλο το Συνέδριο πλαισιώνεται από ένα πλούσιο καλλιτεχνικό πρόγραμμα, που φωτίζει με τον καλύτερο τρόπο το πώς η μουσική έχει βρει το χώρο της στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, αλλά και το πώς μπορεί το αποτέλεσμα αυτής της συμβίωσης να διαχέεται στην κοινωνία. Όταν γίνεται λόγος για τη μουσική εκπαίδευση στην κοινωνία δεν παραμένουμε μόνο σε διαπιστώσεις, αλλά υπάρχει πάντα και η διάσταση της παρέμβασης και η διάθεση της αλλαγής. Υπό την έννοια αυτή και οι εργασίες του Συνεδρίου μπορούν να ιδωθούν ως μια προσπάθεια παρέμβασης που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια πιο ουσιαστική σχέση μουσικής και κοινωνίας.

Ως επικεφαλής της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μέλη της, όπως και τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής και τους εθελοντές, καθώς η δική τους βοήθεια και προσπάθεια αποτελούν την εγγύηση για την επιτυχία αυτής μας της συνάντησης.

*Θεοχάρης Ράπτης
Επίκουρος Καθηγητής
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

12:00-15:00	Εγγραφές - Παρουσιάσεις υπηρεσιών του Παν. Μακεδονίας
15:00-16:00	Τελετή έναρξης 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. - Συναντήσεις
16:00-17:00	Κεντρική Ομιλία: Λελούδα Στάμου
17:00-18:30	Στρογγυλή τράπεζα
18:30-19:30	Εορτασμός για τα 20+χρόνια της Ε.Ε.Μ.Ε.
19:45-21:00	Συνεδρίες - Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες
21:00	Συναυλία μουσικών συνόλων Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

09:00-10:30	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες
10:30-11:00	<i>Διάλειμμα</i>
11:00-12:00	Κεντρική Ομιλία: Anna Rita Addressi
12:00-14:45	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες
14:45-15:30	22η Εκλογοαπολογιστική Συνέλευση της Ε.Ε.Μ.Ε.
16:00-18:00	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες - Αναρτημένες ανακοινώσεις
18:00-19:15	Μουσικοπαιδαγωγική Παράσταση από τους <i>Παιχνιδιάτορες του Πύργου</i>
19:30-20:45	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες
21:00-	Συναυλία μουσικών συνόλων Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018

Πύργος Παιδαγωγικής Σχολής Α.Π.Θ.

09:00-11:45	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες
11:45-12:00	Μουσικό διάλειμμα από φοιτητές της Παιδ. Σχολής του Α.Π.Θ.
12:00-12:30	Παράσταση από την ομάδα <i>Ανέβα Μήλο κατέβα Ρόδι</i>
12:30-13:45	Εργαστήρια - Στρογγυλές τράπεζες - Συνεδρίες
13:45-14:30	Συναυλία Χορωδιακών συνόλων της Ε.Ε.Μ.Ε.
14:30-15:00	Στρογγυλή τράπεζα λήξης του Συνεδρίου

Προσοχή: Οι εργασίες του Συνεδρίου γίνονται την Παρασκευή και το Σάββατο 23 και 24 Νοεμβρίου στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και την Κυριακή 25 Νοεμβρίου στον Πύργο της Παιδαγωγικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Πληροφορίες - Εγγραφές: eeeme2018@gmail.com

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ**Παρασκευή 23 Νοεμβρίου**

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αίθουσα 14 (Ημ)	Αίθουσα 13 (Ημ)	Αμφιθέατρο Τελετών
12:00-15:00	<i>Εγγραφές</i> <i>Εκπαιδευτικές ξεναγήσεις και ενημέρωση για τις υπηρεσίες της Βιβλιοθήκης και του Στούντιο</i> <i>Ηχογραφήσεων του Πανεπιστημίου Μακεδονίας</i>		
15:00-15:20			Έναρξη - Χαιρετισμοί
15:20-15:40			Συναυλία Χορωδίας του ΤΜΕΤ Διεύθυνση: Μαρία Έμμα Μελιγκοπούλου
15:40-16:00			Συναυλία Ορχήστρα Βιολιών ΤΜΕΤ Διδασκαλία: Ιωάννης Ζαριάς
16:00-16:15	<i>Διάλειμμα</i>		
16:15-17:00			Κεντρική ομιλία: Λελούδα Στάμου, αν. καθηγήτρια ΤΜΕΤ σ. 22
17:00-18:30			1η Στρογγυλή Τράπεζα: Η Εμπύκωση θέλει Τέχνες: απόψεις για την Εμπύκωση μέσω τεχνών στην εκπαίδευση και η οπτική της Καλλιτεχνικής Παιδαγωγικής Ομάδας «Ελάτε να Παίξουμε» Ομιλητές: Ν. Θεοδωρίδης, Γ. Γκανά, Ε. Ζησοπούλου, Μ. Θωίδου, Μ. Κοκκίδου, Γ. Σλαυκίδης, Κ. Μπακιρτζής, Τ. Γλαντζής σ. 95
18:30-19:30			Εορτασμός για τα 20+ χρόνια της Ε.Ε.Μ.Ε. Μπάντα δρόμου Κρουστόφωνου
19:30-19:45	<i>Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας</i>		

Οι αίθουσες 12, 13 και 14 βρίσκονται στον ημιόροφο του κτιρίου ΚΖ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Το Αμφιθέατρο Τελετών βρίσκεται στο ισόγειο του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Οι αίθουσες Συνεδρίων και Τηλεεκπαίδευσης βρίσκονται στον 1ο όροφο του κτιρίου ΓΛ

Το Αμφιθέατρο 8 βρίσκεται στον 1ο όροφο του κτιρίου ΚΖ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Το Αμφιθέατρο 14 βρίσκεται δίπλα στο Γυμναστήριο

Παρασκευή 23 Νοεμβρίου - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης	Αίθουσα Συνεδρίων	Αμφιθέατρο 8
19:45-21:00	4η Στρ. Τράπεζα: Νέοι τρόποι προσέγγισης της μουσικής εκπαίδευσης με τη χρήση εκθετικών τεχνολογιών: μύθοι και πραγματικότητα Β. Κριεζή, Β. Χαρίση, Β. Τσέτσος, Α. Χαρκιολάκης, Σμ Χρυσοστόμου σ. 107	1η Συνεδρία: Πρ. Ε. Ανδρέου Μ.Ε. Μελιγκοπούλου: Η συμμετοχή στη χορωδία ως σύνδεσμος πολιτισμών και ένταξη στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Ένα πειραματικό πρόγραμμα με παιδιά προσφύγων από τη Συρία. Μ. Ακογιούνογλου: Ο «Κύκλος της Μουσικής» με παιδιά πρόσφυγες στη Χίο: περιγραφή και απολογισμός δράσεων τριών ετών. Δ. Κωτσοπούλου, Ζ. Διονυσίου: Η άτυπη μάθηση της μουσικής σε τρεις μαχαλάδες των Ρομά στην Ελλάδα: Λάρισα, Φάρσαλα, Νέα Ηράκλεια Σερρών Ν. Θεοδωρίδης: Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί: τάσεις, προβλήματα, προτάσεις σ. 24	1ο Εργαστήριο: Το μάθημα «Εισαγωγή στη Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική» στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Γ. Πατρώνας σ. 117
21:00-21:15	<i>Διάλειμμα</i>		
21:15-22:00			

Παρασκευή 23 Νοεμβρίου - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αίθουσα 14 (Ημ)	Αίθουσα 13 (Ημ)	Αμφιθέατρο Τελετών
19:45-21:00		2ο Εργαστήριο: Το μάθημα της ιστορικής συλλογικής μνήμης μέσα από τις πολιτισμική αλληλεπίδραση - Χορωδιακό εργαστήριο την 27η Ιανουαρίου, εθνική ημέρα μνήμης Ελλήνων Εβραίων μαρτύρων Κ. Παπάζογλου σ. 118	
21:00-21:15	Διάλειμμα		
21:15-22:00			Συνανλία συνόλων του Εργαστηρίου Συνόλων Πνευστών Οργάνων «ΠΙΝΟΕΣ ΤΜΕΤ» Υπ. Κ. Χασιώτης και Α. Ζέρβας

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας				
	Αιθ. Τηλεκπαίδ.	Αιθ. Συνεδρίων	Αιθ 13 (Ημ)	Αιθ 14 (Ημ)
09:00-09:15	<i>Εγγραφές - προετοιμασία αιθουσών</i>			
09:15-10:30	3ο Εργαστήριο: Μουσικοί σωλήνες Boomwhackers: Παίζοντας με τις συνηχήσεις Ε. Περικάκη σ. 119	3η Στρ. Τράπεζα: Μουσική εκπαίδευση και κοινωνική δικαιοσύνη Δ. Ζάχος, Γ. Μαυρομάτης, Θ. Μπιλιλής, Μ. Μανανά & Μ. Κοκκίδου σ. 103		2η Στρογγυλή Τράπεζα: Σχέσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και μουσικής στην κοινότητα Χρ. Αναγνωστοπούλου, Σμ. Χρυσοστόμου, Α. Τριανταφυλλάκη & Τζ. Βαμβακάρη
10:30-11:00	<i>Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας</i>			
11:00-12:00				
12:00-12:15	<i>Διάλειμμα</i>			

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας				
	Αίθουσα 12 (Ημ)	Αμφιθέατρο 14	Αμφ. Τελετών	Φουαγιέ
09:00-09:15	Εγγραφές - προετοιμασία αιθουσών			
09:15-10:30	4ο Εργαστήριο: Η μουσική διδασκαλία μέσα απ' το τραγούδι Φ. Μώραλη, Γ. Τηγανούρια σ. 120	2η Συνεδρία: Πρ. Ο. Αγαλιανού Σ. Μπαρκαρή, Ρ. Πετροπούλου, Δ. Κουτσούρης: Η πλατφόρμα Meli (Μέλι) - Music Experience Live Instructions: ψηφιακή πλατφόρμα για παιδιά με διαταραχές αυτιστικού φάσματος και τους γονείς τους με χρήση στοιχείων μουσικοθεραπείας - μια πρώτη εφαρμογή Μ. Σκαμνέλος, Ε. Πανταζή: Ρεαλιστική παρτιτούρα: Ένας εναλλακτικός τρόπος διδασκαλίας της μουσικής σε δυσλεκτικό μαθητή. Μελέτη περίπτωσης Γ. Τσίρης, Δ. Παπασταύρου, D. Rickson, Β. Πασιαλή: Μία ανασκόπηση του <i>Approaches</i> . Ανάλυση της πρώτης δεκαετίας του περιοδικού και της συνεισφοράς του στη μουσικοθεραπεία και τον ευρύτερο χώρο της μουσικής και της υγείας σ. 29	5ο Εργαστήριο: Σωματικά κρουστά: μια πρόταση ενσωμάτωσής τους στα μαθήματα γενικής παιδείας Α. Αναγνωστόπουλος, Ζ. Διονυσίου σ. 121	
10:30-11:00	Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας			
11:00-12:00			Κεντρική ομιλία: Anna Rita Addressi, Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής Πανεπιστημίου της Μπολόνια, Ιταλία σ. 23	
12:00-12:15	Διάλειμμα			

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας				
	Αιθ. Τηλεκπαίδ.	Αιθ. Συνεδρίου	Αιθ 13 (Ημ)	Αιθ 14 (Ημ)
12:15-13:30	6ο Εργαστήριο: Ο «κύκλος της μουσικής» για παιδιά πρόσφυγες Μ. Ακογιούνογλου, Κ. Σαρρηκώστας, Α. Νεαμονίτη <i>σ. 123</i>	3η Συνεδρία: Πρ. Θ. Ράπτης Μ. Κοκκίδου: Οι λειτουργίες της μουσικής ως βάση για την ανάπτυξη μουσικών προγραμμάτων σπουδών Γ. Μυγδάνης, Α. Κονδυλίδου, Μ. Κοκκίδου: Κοινωνικές αξίες και Προγράμματα Σπουδών μουσικής: συγκριτική έρευνα Ν. Οικονομίδου Σταύρου: «Ο κάθε μαθητής μετράει!» ... μήπως όμως στην πράξη κάποιοι μετράνε περισσότερο από άλλους; <i>σ. 33</i>	7ο Εργαστήριο: Παίζουμε πόλεμο; Εμβατήρια και απόηχοι πολέμων σε συλλογές πιάνου για ή γύρω από τα παιδιά, από το Album für die Jugend (1848) του Robert Schumann ως τα Bilder der Kindheit (2008) της Lera Auerbach Ξ. Θεοδορίδου <i>σ. 124</i>	4η Συνεδρία: Πρ. Π. Τηγανούρια Α. Μπαξέ, Α. Κυριακίδου: Το φωνητικό ζέσταμα μέσα από τη Φυσική Μεταφορά (Physical Metaphor) Μ. Ονησιφόρου: Οι στάσεις και αντιλήψεις των ενηλίκων ερασιτεχνών χορωδών ως προς την εκ πρώτης όψεως αγνόηση Α. Γεροφώτη: Τα οφέλη της σχολικής χορωδίας στο Ειδικό Σχολείο: Η περίπτωση του Ειδικού Δημοτικού Σχ. Αλεξανδρούπολης <i>σ. 36</i>
13:30-14:45	8ο Εργαστήριο: Η σημασία της δυναμικής της μάδας στην επίτευξη των προσδωμένων μαθησιακών αποτελεσμάτων Π. Μενούνου, Β. Ασκητοπούλου, Α. Μεδίτσκος <i>σ. 125</i>	9ο Εργαστήριο: Χρήση εικονικών οργάνων στα μαθήματα μουσικής: η περίπτωση του Synth4kids Γ. Μυγδάνης <i>σ. 127</i>	6η Συνεδρία: Πρ. Ζ. Διονυσίου Α. Ζωβούλη: Η μέθοδος οργανικής διδασκαλίας Suzuki συναντά την Ελληνική παραδοσιακή μουσική: Τα κοινά στοιχεία τους και η γέννηση μιας σύζευξης. Φ. Ρεράκη: Αναγνώριση και κοινωνική ορατότητα: η περίπτωση των λαϊκών και παραδοσιακών οργάνων στο πλαίσιο της ωδειακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα Γ. Πατρώνας: Προσέγγιση στη νέα διδακτική μέθοδο της Βυζαντινής Μουσικής <i>σ. 44</i>	7η Συνεδρία: Πρ. Ξ. Παπαθαναγιώτου Κλ. Κωνσταντάκου, Ζ. Διονυσίου: Το τραγούδι ως παιδαγωγικό εργαλείο στις Ομάδες του Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού Χρ. Σκαρλάτου: Μαθαίνοντας για την πυρκαγιά του 1917 στη Θεσσαλονίκη μέσα από τη διδασκαλία ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού Χρ. Ζεπάτου: Τα Spirituals ως τραγούδια της σκλαβιάς και της ελευθερίας στο ελληνικό σχολείο του 21ου αιώνα <i>σ. 47</i>

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας				
	Αίθουσα 12 (Ημ)	Αμφιθέατρο 14	Αμφ. Τελετών	Φουαγιέ
12:15-13:30		5η Συνεδρία: Πρ. Π. Ανδρούτσος Ι. Παυλίδου: Η Μουσική Δημιουργικότητα ως Σωματοποιημένη Εμπειρία: Σύγχρονες Θεωρητικές και Μουσικοεκπαιδευτικές Προσεγγίσεις Βερβέρης: Κριτική Παιδαγωγική και Μέθοδος Kodály: Μία φανταστική συνομιλία μεταξύ του Paulo Freire και του Zoltán Kodály Θ. Ράπτης: Η μουσική παιδαγωγική μετά τον Adorno <i>σ. 40</i>	Εισήγηση και παράσταση: Α. Βασιλειάδης: Καινοτόμες πρακτικές στη μουσική εκμάθηση και διδασκαλία: Παραστατική Συνόλων Παράσταση: Η ζωή μέσα Π - Ο κ. Όου <i>σ. 160</i>	Αναρτημένες ανακοινώσεις
13:30-14:45	10ο Εργαστήριο: Εκφράζομαι στο μάθημα της μουσικής με αφορμή τις εποχές του χρόνου Χρ. Παρπαρά <i>σ. 128</i>	8η Συνεδρία: Πρ. Σ. Αγγελίδου Ο. Αγαλιανού, Orff-Schulwerk: η μετάβαση από τον 20ό στον 21ο αιώνα Μ. Καρύκη, Ο. Αγαλιανού, Ελληνικά παραδοσιακά παιγνιδοτράγουδα: από την κοινότητα στη σχολική τάξη Α. Κολιάδη: Το αυτοσχέδιο τραγούδι μέσα από το Carl Orff – Schulwerk: Ομαδικός δημιουργικός αυτοσχεδιασμός, μουσική και κοινωνική ανάπτυξη παιδιών προσχλικής και πρωτοσχολικής ηλικίας <i>σ. 51</i>	Συναυλία συνόλων του TMET: Μ. Ματζάνας και Γ. Γεωργιάδης: Ρεσιτάλ για φωνή και Πιάνο Α. Σταύρου και Δημήτρης Μέξης: C. Debussy Μικρή Σουίτα για πιάνο τέσσερα χέρια	

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αιθ. Τηλεκπαίδ.	Αιθ. Συνεδρίων	Αίθουσα 13 (Ημ)
14:45-15:30		22η Εκλογοαπο-λογιστική Συνέλευση των μελών της Ε.Ε.Μ.Ε.	
15:30-16:00	Διάλειμμα για φαγητό και συναντήσεις με τις ομάδες εργασίας		
16:00-17:15	11ο Εργαστήριο: What is a “studio”? Α. Teng <i>σ. 129</i>	12ο Εργαστήριο: Μουσικό διαδραστικό εργαστήριο σχετικά με τις “ανταλλαγές” παραδοσιακών μελωδιών και τις “ανταλλαγές” - “κλοπές” δημοφών τραγουδιών για το μάθημα της μουσικής στη β’βάθμια εκπαίδευση Μ. Χατζηγάμπρου, Ε. Καρούμπαλη <i>σ. 130</i>	9η Συνεδρία: Πρ. Ε. Ανδρέου Γ. Τηγανούρια, Μ. Καραγιάννη, Β. Βασιλειάδη: Από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και το σταδιακό χτίσιμο της μουσικής γνώσης μέσα στη σχολική τάξη, στις συναντήσεις σχολικών χορωδιών Β. Ζεπάτου και συν: Οι απόψεις των μαθητών –μελών Μουσικών Συνόλων του Μουσικού Σχολείου Αλίμου για τις Διασχολικές Συνεργασίες με άλλα Μουσικά Σχολεία. Τρ. Πουλοπούλου: Η Συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή Κ. Ρήτου: Διερεύνηση της εμπειρίας των μαθητών Μουσικού Σχολείου στο πλαίσιο του μαθήματος μουσικού οργάνου Σπ. Σιάσος: Μουσικά Σχολεία – Οικογένεια – Μαθητές. Μια αρμονική συνήχηση <i>σ. 55</i>
17:15-18:00		10η Συνεδρία: Πρ. Γ. Πατρώνας Τ. Κολυδάς: Ψηφιακή παρτιτούρα: επιλέγοντας λογισμικό για τη διδασκαλία της μουσικής στο ελληνικό δημόσιο σχολείο Χρ. Ματζίρης: Ρυθμική Αγωγή Α’ Δημοτικού – Ανάγνωση και εκτέλεση γραφικής παρτιτούρας με τη χρήση ΤΠΕ <i>σ. 62</i>	
18:00-18:15	Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας		

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αίθουσα 14 (Ημ)	Αμφιθέατρο 14	Αμφ. Τελετών
14:45-15:30			
15:30-16:00	<i>Διάλειμμα για φαγητό και συναντήσεις με τις ομάδες εργασίας</i>		
16:00-17:15	13ο Εργαστήριο: Σωματική και φωνητική προετοιμασία για τη σωστή απόδοση του τραγουδιού Α. Τόγια <i>σ. 132</i>	5η Στρ. Τράπεζα: Εφαρμογές της Ελληνικής Μελοποιίας στην Μουσική Εκπαίδευση: ενεργοποιώντας τις συνδέσεις με την κοινωνία, τον τόπο και την καθημερινότητα Μ. Τσαλίκη, Ε. Πασσιάς, Α. Ζωβοΐλη και Α. Σούκα-Σίμου <i>σ. 109</i>	14ο Εργαστήριο: Κρουστά δρόμου Ν. Χασάπης <i>σ. 133</i>
17:15-18:00	11η Συνεδρία: Πρ. Π. Βούβαρης Α. Φυτίκα: Ομαδική διδασκαλία πιάνου στην τρίτη ηλικία Λ. Λιάτσου: Διδακτική προσέγγιση σύγχρονης μουσικής για πιάνο <i>σ. 65</i>		Συναυλία Κρουστών δρόμου από το Μουσικό Γυμνάσιο Ρόδου
18:00-18:15	<i>Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ του Πανεπιστημίου Μακεδονίας</i>		

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αιθ. Τηλεκπαίδ.	Αιθ. Συνεδρίων	Αίθουσα 12 (Ημ)
18:15-19:15			
19:15-19:30	Διάλειμμα		
19:30-20:45	15ο Εργαστήριο: Δραστηριότητες μουσικής με παράξενα υλικά Κ. Κουθούρη, Μ. Κουρκουρίκα <i>σ. 134</i>	6η Στρ. Τράπεζα: Διατλαντικές εμπειρίες διδασκαλίας της μουσικής: Μελέτη περίπτωσης με φοιτητές από Κύπρο και ΗΠΑ Γ. Μυράλης, Α. Addo, 3 προπτυχιακοί φοιτητές από πανεπιστήμιο της Αμερικής, Α. Κυριακίδου, Α. Αρχοντοπούλου, Κ. Αδαμοπούλου <i>σ. 111</i>	16ο Εργαστήριο: Στρατηγικές διαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών στην τάξη Ξ. Παπαπαναγιώτου <i>σ. 135</i>
20:45-21:00	Διάλειμμα		
21:00-22:00			

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018 - Πανεπιστήμιο Μακεδονίας			
	Αίθουσα 13 (Ημ)	Αίθουσα 14 (Ημ)	Αμφιθέατρο Τελετών
18:15-19:15			Μουσικοπαιδαγωγική Παράσταση από την ομάδα της Παιδαγωγικής Σχολής του Α.Π.Θ. “Παιχνιδιάτορες του Πύργου”
19:15-19:30	<i>Διάλειμμα</i>		
19:30-20:45	12η Συνεδρία: Πρ. Α. Κολιάδη Μ. Παπαδόγιαννη, Χρ. Αναγνωστοπούλου: Ακουστο-οπτική παρέμβαση στη διδασκαλία της μουσικής Ρ. Σαλτάρη: Τα κοινωνικά παιχνίδια της αυλής από την οπτική των παιδιών Θ. Μπιλιλής: Βωβός κινηματογράφος και η μουσική του συνοδεία στο Δημοτικό σχολείο <i>σ. 67</i>	13η Συνεδρία: Πρ. Ν. Οικονομίδου Στάυρου Μ. Χαλκιαδάκη, Μ. Ακογιούνογλου: Η συμβολή του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση στην ισότιμη συμμετοχή παιδιών με διαφορετικά μαθησιακά προφίλ στο μάθημα της μουσικής Ε. Νικολάου, Μ. Ακογιούνογλου: Διερεύνηση της εφαρμογής μίας ενότητας μαθημάτων σύμφωνα με τον Καθολικό Σχεδιασμό για τη Μάθηση σε παιδιά προσχολικής ηλικίας στο μάθημα της μουσικής Μ. Μπαρούτα: Αξιοποιώντας διαθεματικά ένα μουσικό παραμύθι για την αποδοχή της διαφορετικότητας στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού <i>σ. 71</i>	
20:45-21:00	<i>Διάλειμμα - για μετακίνηση στο αμφιθέατρο</i>		
21:00-22:00			Συναυλίες: Μουσικές δωματίου στις αυλές της Ευρασίας Ρεσιτάλ βιολιών: Δημήτρης Χανδράκης, David Bogorad, Addison Teng & μαθητές

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018 - Παιδαγωγική Σχολή του Α.Π.Θ.: Λυόμενο και Πύργος		
	Λυόμενο: Αιθ 1 Υπογείου	Λυόμενο: Αιθ 2 Υπογείου
9:00-9:15	Υποδοχή - Προετοιμασία αιθουσών	
9:15-10:30	17ο Εργαστήριο: Πρωτοποριακή και ουσιαστική μουσική διδασκαλία στην προσχολική ηλικία: τι κάνει τη Μουσική Διδασκαλία και μάθηση να έχει νόημα; Χρ. Χαραλαμπίδου σ. 136	14η Συνεδρία: Πρ. Ν. Θεοδωρίδης Χρ. Αναγνωστοπούλου, Α. Τριανταφυλλάκη: «Το δημιουργήσαμε όλοι μαζί, εκείνη τη στιγμή». Διερευνώντας τις έννοιες «ετερότητα - ταυτότητα - μουσική - μάθηση» από τη σκοπιά των φοιτητών του μαθήματος «Μουσική στην Κοινότητα» στο ΤΜΣ, ΕΚΠΑ Α. Τριανταφυλλάκη, Χρ. Σμαράγδα: Από τον «φακό» του φοιτητή, στον «φακό» του εκπαιδευτικού. Μια μελέτη περίπτωσης της πρακτικής διδασκαλίας και άσκησης στο ΤΜΣ, ΕΚΠΑ κατά το έτος 2017-18 Π. Μίχα: Διδάσκοντας μουσική σε ενήλικες στη δημόσια μεταλυκειακή εκπαίδευση (ΙΕΚ). Η περίπτωση του τμήματος «Βοηθός Βρεφονηπιοκόμου» και ο ρόλος του εκπαιδευτή στη διαμόρφωση κινήτρων συμμετοχής των ενηλίκων σπουδαστών στο μάθημα. σ. 75
10:30-11:45	15η Συνεδρία: Πρ. Γ. Τσερπέ Ι. Κιουμουρτζής, Ν. Ζαφρανάς, Άγχος Μουσικής Επίδοσης: διερεύνηση των συνθηκών εμφάνισής του Α. Λεζγίδου, Δ. Πνευματικός: Η σχέση μεταξύ ενσυναίσθησης και μουσικών προτιμήσεων στη αρχή και στο τέλος της εφηβείας Ξ. Παπαπαναγιώτου: Η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην τάξη σ. 78	16η Συνεδρία: Πρ. Ε. Σπυράκου Μ. Πολυχρονίδου, Ε. Παπατζίκης: Ερευνώντας την πρακτική εφαρμογή και τις δομές της πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης (0-4 ετών) σε παγκόσμιο επίπεδο: Προκαταρκτικά αποτελέσματα Β. Ρεράκη: Πρωτο-μουσικές εμπειρίες και μάθηση: η αλληλεπίδραση γονέα-βρέφους και η επικοινωνιακή μουσικότητα ως θεμέλιο για τη μουσική ανάπτυξη του ανθρώπου Ρ. Τρούλου: Διερεύνηση των απόψεων γονέων παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας για τη συμμετοχή τους στη μουσική ανάπτυξη των παιδιών τους σ. 82
11:45-12:30	Διάλειμμα - Καφές στο Φουαγιέ της Παιδαγωγικής Σχολής	

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018 - Παιδαγωγική Σχολή του Α.Π.Θ.: Λυόμενα και Πύργος			
	Λύση: Αίθ. 4 Υπ.	Πύργος: Αίθουσα Ισογείου	Πύργος: Φουαγιέ
9:00-9:15	Υποδοχή - Προετοιμασία αιθουσών		
9:15-10:30	18ο Εργαστήριο: Οι μουσικοί σωλήνες boomwhackers ως εργαλείο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο μάθημα της μουσικής Μ. Μίντζα σ. 137	7η Στρογγυλή Τράπεζα: Η συμβολή εμπνευσμένων μουσικοπαιδαγωγών στην ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Κύπρο Γ. Μυράλης, Έ.-Μ. Πολυδώρου, Μ. Χατζηγεφραίμ, Μ. Ονησιφόρου, Ν. Χαραλάμπους σ. 113	
10:30-11:45	19ο Εργαστήριο: «Με μια λέξη και μια νότα, το τραγούδι κάνω βόλτα!» Α. Ζάχαρη, Α. Κολιάδη σ. 138	8η Στρογγυλή Τράπεζα: Παρουσίαση του ψηφιακού αποθετηρίου και της διαδραστικής πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας “Μαρίζα Κωχ” Ζ. Διονυσίου, Ε. Πανταζή, Σ. Αγγελίδου, Κ. Κωνσταντάκου, Ε. Τζιώτζιου σ. 115	
11:45-12:30	Διάλειμμα - Καφέ στο Φουαγιέ της Παιδαγωγικής Σχολής - Μουσικό δρόμο		

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018 - Παιδαγωγική Σχολή του Α.Π.Θ.: Λυόμενο και Πύργος		
	Λυόμενο: Αιθ 1 Υπογείου	Λυόμενο: Αιθ 2 Υπογείου
12:00-12:30		
12:30-13:45	20ο Εργαστήριο: Βυζαντινή μουσική για όλους. Όψεις διδακτικής Μ Αλεξάνδρου <i>σ. 139</i>	17η Συνεδρία: Πρ.: Ν. Ζαφρανάς Ι. Ετμεκτσόγλου, Κ. Κέρζελη, Κ. Βλαχούτσου: Το πρόγραμμα 'Κιθάρα Express' ως μουσική εργαλειοθήκη για ανασυνθέσεις της ταυτότητας ενηλίκων εν μέσω κρίσεων: Μια μελέτη περίπτωσης Δ. Παπασταύρου: Ο ρόλος των άτυπων διεργασιών μάθησης μουσικής στην ανάδειξη της φιλίας στο εσωτερικό μιας μουσικής ομάδας μάθησης ενηλίκων Ν. Τσαφταρίδης: «Εργαστήρι Μουσικής»: Ένα παράδειγμα ανάπτυξης κριτηρίων κατανόησης του μουσικού φαινομένου για ενήλικες <i>σ. 86</i>
13:45-14:30	<i>Διάλειμμα</i>	
14:30-15:00		

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018 - Παιδαγωγική Σχολή του Α.Π.Θ.: Λυόμενα και Πύργος			
	Λύομ: Αίθ. 4 Υπ.	Πύργος: Αίθουσα Ισογείου	Πύργος: Φουαγιέ
12:00-12:30			“Η Στρίγγλα” Μουσικοθεατρικό δρώμενο από την ομάδα: “Ανέβα Μήλο - Κατέβα ρόδι” (ΤΜΣ Ιονίου Πανεπιστημίου)
12:30-13:45	21ο Εργαστήριο: Κανέννας δεν μπορεί να μείνει ακίνητος στην εμπειρία της Μουσικής: αναπτύσσοντας τη μουσική κατανόηση μέσα από δραστηριότητες κίνησης Μ. Παπαζαχαρίου σ. 139	18η Συνεδρία: Πρ. Θ. Ράπτης Κ. Δογάνη, Α. Πάττα: Ομαδικοί Μουσικοί Αυτοσχεδιασμοί στο Νηπιαγωγείο Π. Καλαμπόκα, Χρ. Αμανατοπούλου, Ασπιώτης Σπυρίδων: Η επίδραση ενός προγράμματος μουσικής αγωγής στις κοινωνικές δεξιότητες παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας Ζ. Κωνσταντινίδου, Σ. Σακελλαρίου: Μουσική με κουτιά. Η διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική ηλικία, μέσα από αναδυόμενες δραστηριότητες των παιδιών στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας. σ. 90	
13:45-14:30	<i>Διάλειμμα</i> <i>Γυναικεία Βυζαντινή Χορωδία “Αγία Αννσία” της Ε.Ε.Μ.Ε.</i> <i>Χορωδία της Ε.Ε.Μ.Ε.</i>		
14:30-15:00		Στρογγυλή τράπεζα - Λήξη Συνεδρίου	

Κεντρική Ομιλία

**Παρασκευή 23 Νοεμβρίου,
Αμφιθέατρο Τελετών Πανεπιστημίου Μακεδονίας**

16:00-17:00

Λελούδα Στάμου

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας*

**«Ανάμεσα ζωής και ονείρου ...
είναι ένα σχολείο, ένας δάσκαλος, κι ίσως μια μουσική»)**

«Όταν μία φορά δεις τα μάτια των παιδιών να σε κοιτάζουν, σε κατακτούν για πάντα. Θέλεις να κάνεις τα πάντα για να έχεις αυτά τα μάτια συνέχεια δικά σου», είπε ένας δάσκαλος της πόλης μας. Γύρω μας όλα αλλάζουν, με ταχύτητες δυσανάλογες της ανθρώπινης αίσθησης και της ανάγκης μας για το οικείο, το ασφαλές και το γνώριμο. Αλλάζουν οι άνθρωποι που υπάρχουν γύρω μας, οι συμμαθητές και οι δάσκαλοί μας, αλλάζουν όσα ακούμε στις ειδήσεις και όσα μας δείχνουν στις τηλεοράσεις. Αλλάζουν ερήμην μας σχεδόν. Οι νεώτεροι ζουν μέσα σε αυτό χωρίς να το σκέφτονται, ενώ εμείς οι μεγαλύτεροι το σκεφτόμαστε χωρίς να προλαβαίνουμε να το ζήσουμε και να το παρακολουθήσουμε. Η πληροφορία, χωρίς λόγο, χωρίς βάθος, χωρίς καρδιά μας καταιγίζει, γεμίζει τον χώρο γύρω μας, και δεν αφήνει κενό χρόνου, δεν αφήνει μοναξιά να βρει τρόπο να τρυνώσει η σκέψη και το όνειρο. Όμως, μικροί και μεγάλοι, νεώτεροι και γηραιότεροι, είμαστε άνθρωποι. Και μέσα μας οι ανάγκες είναι πάντα ίδιες, τότε, τώρα και αύριο. Αγάπη, αποδοχή, ασφάλεια και έμπνευση. Και το δικαίωμα να ονειρευόμαστε, να σχεδιάζουμε, να ρισκάρουμε. Κάπου ανάμεσα ζωής και ονείρου είναι το παιδί. Κι εκεί πάντα μαζί του ένα σχολείο, ένας δάσκαλος, κι ίσως μια μουσική. Ο δάσκαλος που αγαπά αυτό που κάνει, θα βρει τρόπους να δουλέψει, και να φωτίσει γύρω του, είχε πει ο μεγάλος δάσκαλος. Η παιδεία της καρδιάς και η εσωτερική μας μόρφωση ίσως είναι πιο σημαντική από την –απαραίτητη βεβαίως– επιμόρφωση. Ποια βιβλία, ποιες θεωρίες, ποιες έρευνες, ποια γνώση μεθοδολογίας και διδακτικής, μπορούν να αντικαταστήσουν το βλέμμα της αγάπης, τη φλόγα να καίγεται από τα μάτια που σε κοιτούν, την ευτυχία να πάλλεσαι με τους μαθητές σου όταν νιώθεις να σ' αγαπούν; Αλλάζουν όλα γύρω μας, μα πάντα ίδια μένουν. Η ανάγκη για ισότητα, για κοινωνική δικαιοσύνη, για αποδοχή του άλλου, για σεβασμό δεν είναι καινούριες. Στη δική μας κοινωνία, ποτέ δεν υπήρξε σταθερά γύρω μας. Οι σταθερές ήταν πάντα μέσα μας, οι αξίες. Κι έτσι προχωρούσαμε, χάρη σε αλληπάλληλα θαύματα. Η ομιλία αυτή είναι μια ομιλία για τον δάσκαλο, για τις δυσκολίες του, για το παιδί και για τον νέο σήμερα και για τα θαύματα. Αυτά τα μικρά θαύματα της κάθε μέρας. Για την τέχνη της καθημερινότητας. Για τη μουσική της καρδιάς μας και της τάξης μας.

Κεντρική Ομιλία

Σάββατο 24 Νοεμβρίου

Αμφιθέατρο Τελετών Πανεπιστημίου Μακεδονίας

11:00-12:00

Anna Rita Addressi

*Αναπληρώτρια καθηγήτρια του Τμήματος Παιδαγωγικών Σπουδών "Giovanni Maria Bertin"
του Πανεπιστημίου της Μπολόνια, Ιταλία*

**Η μουσική εμπειρία: ένα εκπαιδευτικό δικαίωμα σε περιβάλλοντα ένταξης.
Ο ρόλος των εκπαιδευτικών, των παιδαγωγών και των κοινωνικών λειτουργών
στη σύναψη λειτουργικών-υγιών δεσμών (relational health)**

Πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν τις ευεργετικές επίδράσεις της μουσικής στον άνθρωπο και τον σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η μουσική σε όλους τους τομείς της υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας. Η σχετική βιβλιογραφία από τα πεδία της μουσικοθεραπείας, της μουσικής εκπαίδευσης, της μουσικής στην κοινότητα και της μουσικής ιατρικής αναδεικνύει την ανάγκη για μία διεπιστημονική προσέγγιση. Σε αυτή τη βάση, η θεωρητική συνεισφορά κάθε πεδίου έχει τη δυνατότητα σε έναν πλουραλισμό στην έρευνα και την πρακτική.

Τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες στο πεδίο των νευροεπιστημών και των γνωστικών επιστημών έχουν τονίσει τη στενή σχέση ανάμεσα στη μουσική εμπειρία, την ευημερία και την ανάπτυξη του ανθρώπου. Οι μελέτες για την προέλευση της μουσικής και την ανάπτυξη της βρεφικής μουσικότητας αποκάλυψαν ένα σύνολο φαινομενολογικών και νευροβιολογικών δεδομένων. Αυτές οι παρατηρήσεις μάς επιτρέπουν να θεωρήσουμε την ύπαρξη μιας «επικοινωνιακής μουσικότητας», σε μία οντολογική προοπτική για την ανάπτυξη της ανθρώπινης μουσικότητας. Η επικοινωνιακή μουσικότητα εκφράζεται μέσω της παρουσίας ειδικών μουσικών στοιχείων στις νευροβιολογικές βάσεις της ανθρώπινης επικοινωνίας, ιδίως με εκείνα που σχετίζονται με τη δόμηση του χρόνου. Το παραπάνω πλαίσιο σχετίζεται άμεσα με την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών, των παιδαγωγών και των κοινωνικών λειτουργών οι οποίοι εργάζονται με στόχο να αντιμετωπίσουν δραστικά φαινόμενα κοινωνικού και/ή γνωστικού αποκλεισμού.

Τα ευρωπαϊκά προγράμματα LINK και STALWART αξιοποιούν τη θεωρητική και πρακτική γνώση που αναπτύχθηκε από ειδικούς της μουσικοθεραπείας και της μουσικής εκπαίδευσης, μέσα από δράσεις που υλοποιήθηκαν από εκπαιδευτικούς και παιδαγωγούς σε "απαιτητικά" σχολικά περιβάλλοντα. Οι εταίροι των παραπάνω προγραμμάτων υλοποιούν σε διάφορες χώρες της Ευρώπης δύο πανεπιστημιακά προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών με θέμα το δικαίωμα για μουσικές και καλλιτεχνικές εμπειρίες παιδιών και εύλωτων ομάδων νέων σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα ένταξης. Η εισηγήτρια θα παρουσιάσει και θα συζητήσει την εμπειρία της εφαρμογής αυτών των προγραμμάτων ένταξης σε σχολεία στην Ιταλία.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Παρασκευή 23 Νοεμβρίου

1η Συνεδρία: Αιθ. Συνεδρίων ΠαΜακ
Προεδρείο: Ε. Περακάκη

19:45-21:00

**Η συμμετοχή στη χορωδία ως σύνδεσμος πολιτισμών και ένταξη
στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.
Ένα πειραματικό πρόγραμμα με παιδιά προσφύγων από τη Συρία**

Μαρία Έμμα Μελιγκοπούλου
Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Με την άνευ προηγουμένου παγκόσμια μεταναστευτική κίνηση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, ο Andre de Quadros (2016) αναρωτιέται, με ποιον τρόπο η μουσική θα μπορούσε να διαδραματίσει κάποιο λόγο στην ένταξη των μεταναστών στην κοινωνία της χώρας υποδοχής του; Το ερώτημα αυτό είναι πλέον τόσο επίκαιρο και στην ελληνική κοινωνία. Χιλιάδες πρόσφυγες από κουλτούρες όχι απαραίτητα συγγενικές με την Ελληνική, καταφθάνουν στη χώρα μας, προσπαθώντας να κάνουν μια νέα αρχή στη ζωή τους, να βρουν εργασία, στέγη, εκπαίδευση για τα παιδιά τους, να μάθουν μια νέα γλώσσα, να ενταχθούν σε ένα διαφορετικό τρόπο ζωής, κουλτούρας κ.λπ.. Το ερώτημα του de Quadros, με ποιους τρόπους θα μπορούσε η εφαρμογή ενός μουσικού προγράμματος να έχει θετική επίδραση στους πρόσφυγες, αποτέλεσε το έναυσμα για ένα πειραματικό πρόγραμμα που έλαβε χώρα το 2017 στη Θεσσαλονίκη και αφορούσε παιδιά μεταναστών από τη Συρία, τα οποία παρακολούθησαν μαθήματα χορωδίας σε σύμπραξη μια παιδική χορωδία της Θεσσαλονίκης.

Αφετηρία του συγκεκριμένου προγράμματος αποτέλεσε η ανάθεση, στην υπογράφουσα, της οργάνωσης μιας συναυλίας με παιδικές χορωδίες σε ένα χορωδιακό φεστιβάλ της Θεσσαλονίκης, στο οποίο θα συμμετείχαν παιδικά από τις δομές φιλοξενίας της ευρύτερης περιοχής της Θεσσαλονίκης. Το πρόγραμμα θα περιλάμβανε μια εβδομαδιαία 2ωρη πρόβα των προσφυγόπαιδων σε σύμπραξη με μια παιδική χορωδία από τη Θεσσαλονίκη. Κατά την εφαρμογή του προγράμματος διδάχθηκαν 8 χορωδιακά έργα και κάθε παιδί της παιδικής χορωδίας από τη Θεσσαλονίκη ανέλαβε το ρόλο του “brother” / “sister” αντίστοιχα, για την ατομική καθοδήγηση του κάθε προσφυγόπουλου στην παρτιτούρα αντίστοιχα.

Καλλιεργήθηκαν ανάμεσα στις δύο ομάδες παιδιών οι έννοιες “hospitality”, “singing together”, “making friendship”, “taking care” και τα προσφυγόπουλα ανέπτυξαν οικειότητα και φιλικούς δεσμούς με τα παιδιά της φιλοξενούσας χορωδίας. Σημαντικός ήταν και ο βαθμός επίτευξης του μουσικού στόχου του προγράμματος, καθώς τα παιδιά στην πλειοψηφία τους κατάφεραν να μάθουν σε ικανοποιητικό βαθμό τα διδασκόμενα τραγούδια και να τα παρουσιάσουν σε δύο συναυλίες, μία στο ΜΜΘ και μια στη ΔΕΘ σε σύμπραξη με την ελληνική χορωδία.

Ανάμεσα στα θετικά αποτελέσματα του προγράμματος αναφέρονται: α) η ομαλή ένταξη των παιδιών σε μια «άγνωστη» σε αυτά ομάδα φιλοξενίας παιδιών της χώρας υποδοχής, β) η εκμάθηση τραγουδιών ευρωπαϊκής μουσικής - διά της μίμησης, καθώς δεν ήταν εξοικειωμένα με την ανάγνωση και εκτέλεση της ευρωπαϊκής μουσικής, γ) η θετική αποδοχή της συμμετοχής των παιδιών και των δύο ομάδων (προσφυγόπαιδα - ελληνική

χορωδία) από τους γονείς τους, δ) εκ περιτροπής παρακολούθηση των προβών από τους γονείς των πρώτων, και δ) η μουσική-καλλιτεχνική ευκαιρία που δόθηκε στα προσφυγόπουλα να παρουσιαστούν στο ΜΜΘ σε σύμπραξη, εκτός από την ελληνική χορωδία, και με μια διάσημη σοπράνο (πρέσβειρα καλής θέλησης της UNESCO), όπου ένα από τα προσφυγόπουλα τραγούδησε σόλο μαζί της.

Ανάμεσα στις δυσκολίες που προέκυψαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος αναφέρονται: α) η μη ανανέωση της χρηματοδότησης του προγράμματος από τους φορείς της αρχικής διοργάνωσης δημιούργησε πρακτικά θέματα μετακίνησης των παιδιών από τις δομές προς το χώρο της πρόβας και σίτισής τους κατά τη διάρκειά της β) η διαρκής μετακίνηση των προσφύγων σε άλλες περιοχές/δομές της χώρας ή σε άλλες χώρες υποδοχής προσφύγων δυσχέρανε τη σταθερή λειτουργία του προγράμματος, ακόμη και στο βάθος των μόλις 6 μηνών εφαρμογής του γ) οι θρησκευτικές – πολιτισμικές διαφορές των προσφυγόπαιδων, τα οποία είναι στην πλειοψηφία τους μουσουλμάνοι, έφερε περιορισμούς στην επιλογή του ρεπερτορίου και τη συνολική εφαρμογή του προγράμματος με επιπλέον περιορισμούς πολιτιστικών δράσεων που έθεταν οι γονείς των προσφυγόπαιδων και σχετίζονται με τη θρησκεία τους δ) αναφέρθηκαν μεμονωμένες περιπτώσεις παρενόχλησης των παιδιών της ελληνικής χορωδίας από άρρενα προσφυγόπουλα, τα οποία κρεμούσαν φωτογραφίες των παιδιών της ελληνικής χορωδίας σε σελίδες κοινωνικής δικτύωσης χωρίς την προηγούμενη έγκρισή τους.

Παρά τις όποιες δυσκολίες, η εφαρμογή του προγράμματος άφησε κυρίως θετικές εντυπώσεις και στις δύο ομάδες, και ανοιχτό το ενδεχόμενο μιας νέας εφαρμογής, δεδομένων των κατάλληλων συνθηκών και προϋποθέσεων.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Balsnes, A. H. (2016). Hospitality in multicultural choral singing. *International Journal of Community Music*, 9(2), 171-189.
- De Quadros, A. (2016). At home, song, and fika – portraits of Swedish choral initiatives amidst the refugee crisis. *International Journal of Inclusive Education*, 1113-1127 (Published on Line 4 Aug 2017: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13603116.2017.1350319>)
- Womack, H. (2018). Refugee Children find voice in Romania's inclusive choirs. In *UNHCR. The UN Refugee Agency*. <http://www.unhcr.org/news/stories/2018/5/5a6c6c544/refugee-children-find-voice-romania-inclusive-choirs.html>

Η άτυπη μάθηση της μουσικής σε τρεις μαχαλάδες των Ρομά στην Ελλάδα: Λάρισα, Φάρσαλα, Νέα Ηράκλεια Σερρών

Δήμητρα Κωτσοπούλου

Νηπιαγωγός, ΜΑ Μουσική Παιδαγωγική

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Στο πλαίσιο της άτυπης μάθησης της μουσικής δίνεται έμφαση στην ίδια τη μάθηση και όχι στην διδασκαλία, με κύριο στόχο την ικανότητα επιτέλεσης μουσικών οργάνων ανεξαρτήτως θεωρητικών γνώσεων και μουσικής σημειογραφίας. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον σχετικά με τις άτυπες μορφές μάθησης της μουσικής, οι οποίες λαμβάνουν χώρα εκτός σχολικής τάξης και εκτός θεσμικού εκπαιδευτικού πλαισίου. Η άτυπη μάθηση της μουσικής ως σύγχρονη τάση της μουσικοπαιδαγωγικής έχει διαπιστωθεί, ότι συμβάλει στην απόκτηση σημαντικών μουσικών εμπειριών και γνώσεων (Folkestad, 2006· Green, 2002· Campbell, 2003). Θεωρείται μία ανοιχτή, αυθόρμητη διαδικασία η οποία εξασφαλίζει την καθημερινή ενασχόληση των ατόμων με τη μουσική (Jaffurs, 2006).

Με αφορμή την καθημερινή τριβή της πρώτης ερευνήτριας με τους μικρούς Ρομά στο σχολικό περιβάλλον αναδύθηκαν προβληματισμοί σχετικά με τις διαδικασίες της άτυπης εκπαίδευσης που ακολουθούν. Προέκυψαν ερωτήματα τα οποία αφορούν στην ιδιαίτερη σχέση που έχουν αναπτύξει οι Ρομά με τη μουσική, στο βαθμό ένταξής της στην καθημερινότητά τους, καθώς και στην αποτύπωση των διαδικασιών εκμάθησης των μουσικών οργάνων. Συγκεκριμένα η παρούσα ανακοίνωση προσεγγίζει την έννοια της άτυπης μάθησης της μουσικής στο χώρο του μαχαλά, σε τρεις περιοχές της Ελλάδας: Λάρισα (Νέα Σμύρνη), Φάρσαλα, Νέα Ηράκλεια Σερρών. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν έξι μουσικοί Ρομά, τέσσερις ενήλικες και δύο έφηβοι, κάτοικοι των αντίστοιχων μαχαλάδων, καθώς και ένας μη Ρομά μουσικός, ο οποίος έδωσε την δική του οπτική σχετικά με την άτυπη μάθηση στη μουσική των Ρομά. Η μεθοδολογία της έρευνας αντλεί από το χώρο της εθνογραφίας, καθώς έγινε προσπάθεια να ερευνηθεί σε βάθος η σχέση των Ρομά με τη μουσική, η σημασία της μουσικής μάθησης και οι αντιλήψεις, νοηματοδοτήσεις, πρακτικές.

Η παρουσίαση αποσκοπεί να πλαισιώσει εννοιολογικά την άτυπη μάθηση της μουσικής μέσα στον «μαχαλά», χώρο παραγωγής πολιτισμού για τους Ρομά. Μέσα από τα ευρήματα της έρευνας παρουσιάζονται η σαφής επιλογή των άτυπων διαδικασιών στη μουσική εκπαίδευση των Ρομά, η έμφυλη χροιά της ενασχόλησης με τα μουσικά όργανα, καθώς και οι προοπτικές μελλοντικής διατήρησης της μουσικής τους οικογενειακής παράδοσης. Επιπρόσθετα αρθρώνεται μία ανάγκη του ερευνώμενου πληθυσμού, η δημιουργία μουσικών σχολών στους μαχαλάδες, βασιζόμενες στο πρότυπο των σχολών παραδοσιακής μουσικής ακολουθώντας την άτυπη εκπαίδευση σε συνδυασμό με την τυπική, με σκοπό την κοινωνική τους αλλαγή και εξέλιξη (Johansen, 2014).

Λέξεις κλειδιά: Ρομά, μουσική παράδοση, άτυπη μάθηση, μαχαλάς

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Campbell, P. (2003) Ethnomusicology and Music Education: Crossroads for Knowing music, education and culture. *Research Studies in Music Education*, 21, 16-30.
- Folkestad, G. (2006) Formal and Informal learning situations or practices vs. formal and informal ways of learning. *British Journal of Music Education*, 23:2, 135-145.
- Green, L. (2002). *How Popular Musicians Learn: A Way Ahead for Music Education*. Aldershot: Ashgate.
- Jaffurs, S. (2006). The Intersection of the informal and formal music learning practices. *International Journal of Community Music*, 4. Ανασύρθηκε από: <http://www.intellectbooks.co.uk/Media Manager/Archive/IJCM/Volume%20D/04%20Jaffurs.pdf>.
- Johansen, G. (2014). Sociology, music education, and social change: The prospect of addressing their relations by attending to some central, expanded concepts. *Action Criticism & Theory for Music Education*, 13(1), 70-100. Ανασύρθηκε από: <http://act.maydaygroup.org/articles/Johansen13.1.pdf>.

Ο «Κύκλος της Μουσικής» με παιδιά πρόσφυγες στη Χίο: Περιγραφή και απολογισμός δράσεων τριών ετών

Μίτση Ακογιούνου

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Καθ' όλη τη διάρκεια της προσφυγικής πορείας, τα παιδιά πρόσφυγες βιώνουν απότομες και πολλές φορές σκληρές αλλαγές στη ζωή τους. Από τη βίαιη απομάκρυνση από το σπίτι τους έως την μετεγκατάσταση σε νέα χώρα, έρχονται αντιμέτωπα με προκλήσεις και δυσκολίες. Είναι ουσιαστικά για την υγιή ανάπτυξή τους να παρέχεται ένα σταθερό, υποστηρικτικό και ασφαλές περιβάλλον και να καλύπτονται οι εκπαιδευτικές τους ανάγκες,

όσο βρίσκονται σε χώρους φιλοξενίας ή καταυλισμούς (UNHCR, 1994). Το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης Προσφύγων είναι ο χώρος προσωρινής διαμονής όσων φθάνουν στη Χίο. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει το βαθμό στον οποίο η μουσική, με τη μορφή της ανοιχτής μουσικής ομάδας, είναι δυνατόν να αποτελέσει ένα σημαντικό μέσο επικοινωνίας, διάδρασης, παίδευσης, παιχνιδιού αλλά και ψυχοκοινωνικής στήριξης για τα παιδιά πρόσφυγες.

ΠΛΑΙΣΙΟ: Το θεωρητικό υπόβαθρο της προσέγγισης των παιδιών προσφύγων μέσω του «κύκλου της μουσικής» βασίζεται στην ανάγκη τους για ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον, για ανεμελιά και παιχνίδι και για υγιή δημιουργία ομαδικών σχέσεων (Winnicott, 2002/1971· Bronfenbrenner & Morris, 2006). Έρευνες δείχνουν ότι η μουσική μπορεί να αποτελέσει σημαντικό όχημα μη-λεκτικής επικοινωνίας με τα παιδιά πρόσφυγες, να βοηθήσει στην αυτοεκτίμησή τους, να μειώσει τα επίπεδα άγχους, να αναπτύξει τις κοινωνικές δεξιότητες, αλλά ταυτόχρονα να ισχυροποιήσει την πολιτισμική τους ταυτότητα εισάγοντάς τα και στην κουλτούρα της χώρας φιλοξενίας (Altschuler et al, 2002· Davis, 2010).

ΔΡΑΣΕΙΣ: Από τον Ιούνιο του 2015, στο πλαίσιο των δράσεων της εθελοντικής ομάδας SAM SAM, έχουν πραγματοποιηθεί πολλές επισκέψεις σε εβδομαδιαία βάση σε διάφορους χώρους φιλοξενίας παιδιών προσφύγων στη Χίο. Οι δραστηριότητες απευθύνονται σε παιδιά από 5 έως και 12 ετών. Ο «κύκλος της μουσικής» δίνει πρωταρχικά έμφαση στην ψυχοκοινωνική στήριξη των παιδιών και δευτερευόντως στην εκπαιδευτική διάσταση. Από την εφαρμογή ομάδων μουσικής, το τραγούδι, τα αυτοσχέδια κρουστά, τα κρουστά σώματος αλλά και η κίνηση, αναδεικνύονται ως χρήσιμα εργαλεία με τα οποία τα παιδιά πρόσφυγες έρχονται σε επαφή με παιδιά άλλων εθνотήτων, γνωρίζουν παιδιά που ζουν στον καταυλισμό, οικειοποιούνται τον αφιλόξενο χώρο ο οποίος γίνεται χώρος παιχνιδιού και χαράς και τους δίνεται η δυνατότητα να προβάλουν τη φωνή τους αλλά και να ακουστούν μέσα στην ομάδα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: Παρ' όλες τις δυσκολίες που χρειάστηκε να αντιμετωπιστούν σε όλη την τριετία, σε ένα πλαίσιο χωρίς καμία υποδομή για εθελοντικές δράσεις με μικρές ή μεγάλες ομάδες παιδιών, από την ανάλυση παρατηρήσεων πεδίου, ημερολόγιων εθελοντών και ημι-δομημένων συνεντεύξεων με εθελοντές που συμμετείχαν στις δράσεις για διάστημα τουλάχιστον έξι μηνών, φάνηκε ότι η μουσική μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα αποτελεσματικό εργαλείο προσέγγισης και στήριξης των παιδιών προσφύγων. Αποδεικνύεται κατάλληλο μέσο μη λεκτικής επικοινωνίας, ενδείκνυται για τον σχηματισμό και τη δημιουργία ομάδας, ενώ ταυτόχρονα βοηθά στη συνεργασία, στον συντονισμό και στην αρμονική συνύπαρξη παιδιών διαφόρων ηλικιών και εθνотήτων.

Λέξεις κλειδιά: παιδιά πρόσφυγες, ψυχοκοινωνική στήριξη, ομάδα μουσικής, χώρος φιλοξενίας προσφύγων

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Altschuler, J., Agnoli, M., Halitaj, M., & Jasiqi, I. (2002). In the aftermath of violence. Στο R. Papadopoulos (επιμ.). *Therapeutic Care for Refugees and Asylum Seekers: No Place Like Home* (271-291). London: Karnac Books.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bio-ecological model of human development. Στο W. Damon, & R. M. Lerner (επιμ.). *Handbook of child psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development* (6^η εκδ., 793-828). New York: John Wiley and Sons, Inc.
- United Nations High Commissioner for Refugees. (1994). *Refugee children: Guidelines on protection and care*. Geneva: UNHCR.
- Davis, K. M. (2010). Music and the expressive arts with children experiencing trauma. *Journal of Creative Mental Health*, 5, 125-133.
- Winnicott, D. W. (1971/2002). *Playing and Reality*. London: Routledge.

Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί: τάσεις, προβλήματα, προτάσεις

Νίκος Θεοδωρίδης

Μουσικοπαιδαγωγός, Ε.Ε.Π. Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.

Το έντονο ενδιαφέρον για τη μουσική άλλων λαών και πολιτισμών είναι ένα πολύ παλιό φαινόμενο με ρίζες ακόμη και στους συνθέτες της εποχής του ρομαντισμού (Μυράλης, 2013). Η επέκταση της πολυπολιτισμικότητας και της «πολυμουσικότητας» σε πολύ περισσότερες κοινωνίες κατά τις τελευταίες δεκαετίες της παγκοσμιοποίησης και των αλληπάλληλων κρίσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, κατέστησε τη διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση ένα περίπλοκο διεθνές ζήτημα που αναζητά λύσεις. Ένα μεγάλο ρεύμα μεταναστών και προσφύγων μετακινείται, παρά τα δραματικά εμπόδια, προς τις χώρες της Ευρώπης αλλά και όλων των Ηπείρων. Η χώρα μας από χώρα εξαγωγής μεταναστών είναι πλέον ταυτόχρονα και χώρα υποδοχής μεγάλου αριθμού τέτοιων πληθυσμών.

Η παγκοσμιοποίηση, όπως εξελίσσεται, επηρεάζει τους τρόπους που η μουσική πραγματώνεται, διδάσκεται και γίνεται αντιληπτή, καθώς κινείται από το ένα πολιτιστικό περιβάλλον στο άλλο (Human, 2014). Ακολουθώντας τις γενικές επιστημονικές και πολιτικές εξελίξεις, οι προσπάθειες στο χώρο της μουσικής παιδαγωγικής για την αναγνώριση, αποδοχή, διάδοση και διάσωση των διαφορετικών μουσικών πολιτισμών της υφελίου άρχισαν να εμφανίζονται συστηματικά με την ίδρυση της Διεθνούς Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education, ISME), το 1953 (McCarthy, 2004: 24). Από τη δεκαετία του 1990 παρατηρούνται αλλαγές σε πολιτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι οποίες επεκτάθηκαν θεσμικά και στη χώρα μας με πιο πρόσφατες τις βίες μετακινήσεις για τις οποίες η Ε.Ε. εξέδωσε Λευκή Βίβλο ως ένα πλαίσιο *διαπολιτισμικού διαλόγου* (2008, κ.ε.). Ωστόσο, ακόμη και σε ευνοϊκά κοινωνικά και θεσμικά περιβάλλοντα, μια σειρά από σημαντικά ζητήματα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης παραμένουν ως τις μέρες μας θέματα προς συζήτηση ή αναζητούν λύσεις στην πράξη.

Σαφώς η μουσική δεν μπορεί να φέρει την ειρήνη στον κόσμο, αλλά μπορεί να παρέχει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες θα ήταν δυνατόν να διεξάγουμε ένα σύνθετο *πολιτισμικό διάλογο* στο πλαίσιο των «εννοιών της φιλίας, της αγάπης και της αλληλεγγύης». Μέσω της μουσικής γλώσσας η επικοινωνία και η συνύπαρξη γίνονται πιο φυσικά. Η μουσική μας ωθεί να βιώσουμε την ετερότητα ως το «άλλο» του εαυτού μας με φυσικό τρόπο (McKimm-Vorderwinkler, 2010: 16).

Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζεται μια βιβλιογραφική ανασκόπηση και μια θεώρηση σημαντικών θεμάτων για να καταλήξει σε προτάσεις προς τους εκπαιδευτικούς. Ειδικότερα τίθενται ζητήματα που αφορούν: α) τις σύγχρονες τάσεις και τις διδακτικές πρακτικές της διαπολιτισμικής μουσικής εκπαίδευσης, β) το ρόλο, τις δυσκολίες και τα προβλήματα των εκπαιδευτικών και ιδιαίτερα το πρόβλημα της διαπολιτισμικής δεξιότητας και επάρκειας (intercultural competence), καθώς και η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης ή επιμόρφωσης. Τέλος, γ) παρουσιάζεται μια σύνοψη προτάσεων προς τους εκπαιδευτικούς για τον εμπλουτισμό της διαπολιτισμικής διδασκαλίας της μουσικής (Lasauskienė, Wang & Zhang, 2017).

Λέξεις κλειδιά: διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση, κοινωνία, διαπολιτισμική δεξιότητα, επιμόρφωση

Βιβλιογραφικές αναφορές

Human, R. (2014). African Musical Arts Assessment in World Education: Why Labels? In D. Forrest (Ed.), *Proceedings of the International Society for Music Education 31st World Conference on Music Education (Porto Alegre, Brazil, 20–25 July 2014)* (pp. 149-156). Australia: International Society for Music Education (ISME).

- McCarthy, M. (2004). *Toward a Global Community: The International Society for Music Education 1953-2003*. Nedlands, Western Australia: ISME.
- McKimm-Vorderwinkler, J. (2010). Can Music Play a Role in Intercultural Dialogue? http://www.culturaldiplomacy.org/acd/content/articles/2011loam/participant-papers/Can_music_play_a_role_in_intercultural_dialogue.pdf
- Μυράλης, Γ. (2013). Μουσική εκπαίδευση και Παιδαγωγική των Μουσικών του Κόσμου: Σύγχρονες τάσεις, προβλήματα και προοπτικές. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Lasauskienė, J., Wang, X., & Zhang, Y. (2017). Tarpkultūrinis kompetentingumas kaip mokytojo profesinio ir asmeninio tobulėjimo prielaida: muzikos edukologijos magistrantūros studijų atvejais. *Pedagogika / Pedagogy*, 125(1), 81-96.

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018

2η Συνεδρία: Αμφιθέατρο 14, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Προεδρείο: Ο. Αγαλιανού

9:15-10:30

Η πλατφόρμα Meli (Μέλι) - Music Experience Live Instructions:
ψηφιακή πλατφόρμα για παιδιά με διαταραχές αυτιστικού φάσματος και τους γονείς τους με χρήση στοιχείων μουσικοθεραπείας - μια πρώτη εφαρμογή

Σίσση Μπαράκαραη
Διπλωματούχος Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Μηχανικός Υπολογιστών Ε.Μ.Π.

Πετροπούλου Ράνια
Επιστημονικό Διδακτικό Προσωπικό ΕΜΠ

Κουτσούρης Δημήτριος
Καθηγητής ΕΜΠ

Ο αυτισμός είναι μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή (American Psychiatric Association, 2013), με αυξανόμενη συχνότητα εμφάνισης, που αφορά σε υψηλό ποσοστό του παιδικού πληθυσμού. Η πρώτη παρέμβαση και υποστήριξη των παιδιών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος είναι μείζονος σημασίας. Ωστόσο, παρατηρούνται ιδιαίτερα ελλείμματα στη χώρα μας. Παρά το γεγονός ότι, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Απρίλιος 2017) και τα επιστημονικά δεδομένα, δεν υπάρχει πλήρης ίαση για τον αυτισμό (Bölte, 2014), έχουν αναπτυχθεί θεραπευτικές προσεγγίσεις και προγράμματα παρέμβασης, που εστιάζουν στη συμπτωματική αντιμετώπιση του αυτισμού και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των αυτιστικών ατόμων καθώς και των οικογενειών τους. Η μουσικοθεραπεία αποτελεί μία αναπτυσσόμενη συμπληρωματική και εναλλακτική μορφή θεραπείας (Levy & Hyman, 2008), που βρίσκει εφαρμογή και σε περιπτώσεις νευροαναπτυξιακών διαταραχών, όπως ο αυτισμός, και εντάσσεται τα τελευταία χρόνια στα προγράμματα των κέντρων ημέρας και των ειδικών σχολείων. Ο σχεδιασμός λογισμικού για εκπαιδευτικές ανάγκες παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Η χρήση του υπολογιστή από ένα άτομο με αυτισμό σε συνεργασία με ένα άλλο άτομο αποδεικνύεται ιδιαίτερα καθοριστική τόσο για το ίδιο όσο και για τη μεταξύ τους σχέση.

Η πλατφόρμα Meli (Μέλι) αποτελεί μία πρώτη υλοποίηση μίας άμεσα προσβάσιμης ψηφιακής πλατφόρμας, που απευθύνεται σε παιδιά με διαταραχές αυτιστικού φάσματος και τους γονείς τους, χρησιμοποιεί μεθόδους που αντλούνται από τη μουσικοθεραπεία (Kirkland, 2013) και προάγει την έκφραση, τη δημιουργικότητα και την επικοινωνία. Πρόκειται για ένα

σύστημα καθοδήγησης, μέσω του οποίου υλοποιείται και κατευθύνεται μία σαφώς καθορισμένη βιωματική διαδικασία στον προσωπικό χώρο, με τη χρήση κατάλληλα επιλεγμένων μουσικών οργάνων και της φωνής και με εργαλείο τον υπολογιστή. Περιλαμβάνει ένα σύνολο από μουσικές δραστηριότητες - στάδια και τεχνικές όπως η ακρόαση, το παίξιμο μουσικού οργάνου ακολουθώντας το ρυθμό, ως μέρος ενός μουσικού κομματιού, και το τραγούδι και χρησιμοποιεί την εικόνα ως βοηθητικό μέσο. Στόχος είναι η πλατφόρμα να λειτουργήσει ως μέσο για την ενίσχυση της σχέσης γονέα και παιδιού και κατ' επέκταση την ανάπτυξη επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων μέσα από τις επιμέρους δραστηριότητες.

Η ανάπτυξη της πλατφόρμας βασίστηκε σε αρχές και μεθόδους που υπαγορεύονται από τις θεωρίες μάθησης και τα μοντέλα μουσικοθεραπείας (Wigram, Pedersen, & Bonde, 2002), ενώ αξιοποιήθηκαν στοιχεία από τις ήδη υπάρχουσες θεραπευτικές προσεγγίσεις για τον αυτισμό. Στο σχεδιασμό και υλοποίηση της εφαρμογής λήφθηκαν υπόψη γενικά πρότυπα σχεδιασμού (Abowd, Beale, Dix, & Finlay, 2004) καθώς και οδηγίες και απαιτήσεις που ορίζονται από διεθνείς οδηγούς προσβασιμότητας, που αφορούν στο σχεδιασμό λογισμικού για άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Pavlov, 2014).

Στην παρούσα εργασία γίνεται μία παρουσίαση της πλατφόρμας και εκτίμηση των αποτελεσμάτων από μία πρώτη εφαρμογή. Με βάση τα συμπεράσματα αυτά, προτείνονται βελτιώσεις και επεκτάσεις σχετικά με τον εμπλουτισμό του υπάρχοντος σεναρίου και τη δημιουργία νέων, καθώς και με την ποιοτική και ποσοτική αξιολόγηση δεδομένων που μπορούν να εξαχθούν κατά την πραγματοποίηση της ζωντανής διαδικασίας. Τέλος, σκιαγραφείται η μελλοντική της αξιοποίηση, ώστε να καταστεί δυνατή η ευρεία χρήση της εφαρμογής στο άμεσο μέλλον.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Abowd, G., Beale, R., Dix, A., & Finlay, J. (2004). *Επικοινωνία ανθρώπου-υπολογιστή*. (Ε. Γκαγκάτσιου, Ed.) (3rd ed.). Μ.Γκιούρδας.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. Arlington, VA : American Psychiatric Association, Washington, D.C. : American Psychiatric Association.
- Bölte, S. (2014). Is autism curable? *Developmental Medicine & Child Neurology*, 56(10), 927–931.
- Kirkland, K. (Ed.). (2013). *International Dictionary of Music Therapy*. Routledge, Taylors and Fransis Group.
- Levy, S. E., & Hyman, S. L. (2008). “Complementary and Alternative Medicine Treatments for Children with Autism Spectrum Disorders.” *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 17(4).
- Pavlov, N. (2014). User Interface for People with Autism Spectrum Disorders. *Journal of Software Engineering and Applications*, 7(2), 128–134.
- Wigram, T., Pedersen, I. N., & Bonde, L. O. (2002). *A Comprehensive Guide to Music Therapy: Theory, Clinical Practice, Research and Training*. Jessica Kingsley Publishers.

Ρεαλιστική παρτιτούρα:

Ένας εναλλακτικός τρόπος διδασκαλίας της μουσικής σε δυσλεκτικό μαθητή. Μελέτη περίπτωσης

Μάριος Σκαμνέλος & Ευσταθία Πανταζή

Η μετάδοση της μουσικής στον δυτικό κόσμο στηρίζεται κυρίως σε ένα σύστημα συμβόλων που είναι καταγεγραμμένο στο χαρτί και αναπαριστά μια μελωδία (παρτιτούρα). Η παρτιτούρα χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον στην εκπαίδευση, ως ένα εργαλείο αποτύπωσης της ύλης του μαθήματος (Sloboda, 2005). Κάποιες φορές όμως, διάφοροι παράγοντες, όπως η δυσλεξία, δυσκολεύουν τη μετάδοση της ύλης του μαθήματος, μέσω της ανάγνωσης γραπτών συμβόλων.

Τα άτομα με δυσλεξία έχουν κανονική νοημοσύνη και κατανόηση, αλλά αντιμετωπίζουν πρόβλημα με την ανάγνωση, δηλαδή με την αποκωδικοποίηση γραπτών συμβόλων. Αν δεν τυχουν κατάλληλης παιδαγωγικής προσέγγισης και παρέμβασης, κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν ως αδιάφορα ή ως άτομα χαμηλών νοητικών ικανοτήτων (Πόρποδας, 2002). Προκειμένου, λοιπόν, να αποφευχθεί κάτι τέτοιο κατά την προσπάθεια εκμάθησης ενός μουσικού οργάνου, είναι απαραίτητος ένας εναλλακτικός τρόπος διδασκαλίας της μουσικής, ο οποίος θα στηρίζεται στην πολύ-αισθητηριακή προσέγγιση και θα προσαρμόζεται στις ικανότητες και τις αδυναμίες του κάθε μαθητή (Oglethorpe, 2002). Οι ενέργειες που προτείνονται για να ενισχυθεί η ικανότητα της ανάγνωσης είναι η απλοποίηση της σελίδας που πρόκειται να αναγνωσθεί (π.χ. μέσω αποφυγής περιττών συμβόλων, μεγέθυνσης πενταγράμμου κ.τ.λ.), η χρήση χρωμάτων, για να είναι πιο ευδιάκριτες οι μουσικές φράσεις ή τα μέτρα, και η χρήση ενδείξεων που θα υπενθυμίζουν στον μαθητή στοιχεία που μπερδεύει, όπως η κατεύθυνση (McCord & Fitzgerald, 2006).

Σκοπός της παρούσας έρευνας, είναι να παρουσιάσει και να προτείνει έναν εναλλακτικό, πραγματικά πολύ-αισθητηριακό, τρόπο μουσικής διδασκαλίας του ακορντεόν, σε μαθητή με δυσλεξία. Ο Θοδωρής (19 ετών) δεν ενημέρωσε εξ αρχής για τη δυσλεξία, η οποία διαγνώστηκε από την παιδική του ηλικία. Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, όμως, έγινε αμέσως αντιληπτή η δυσκολία του στην ανάγνωση της παρτιτούρας, μια απωθητική διαδικασία για τον ίδιο. Δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά που παρατηρήθηκαν στον Θοδωρή, και εντοπίζονται σε άτομα με δυσλεξία που προσπαθούν να μάθουν μουσική, είναι: (1) η δυσκολία να εστιάσει στις σειρές των νοτών του πενταγράμμου και (2) η δυσκολία στον προσανατολισμό (δεξιά-αριστερά) (Oglethorpe, 2002), ειδικά στο ακορντεόν, όπου το κάθε χέρι ακολουθεί διαφορετικό πεντάγραμμα. Επίσης, έγινε εξ αρχής αντιληπτό ότι προτιμούσε την προφορική μετάδοση και ότι η μελέτη στο σπίτι βασιζόταν στη μνήμη όσων ειπώθηκαν προφορικά κατά τη διάρκεια του μαθήματος.

Εφόσον η απευθείας ανάγνωση της παρτιτούρας δεν εξυπηρετούσε τον μαθητή, δοκιμάστηκε ένας εναλλακτικός τρόπος αποτύπωσης της ύλης, αυτός της βιντεοσκόπησης. Κάθε βιντεοσκόπηση περιελάμβανε την εκτέλεση της παρτιτούρας, καθώς και επισημάνσεις για τη δακτυλοθεσία, τα σύμβολα της παρτιτούρας κ.α.. Με τον τρόπο αυτόν, δόθηκε η δυνατότητα στον μαθητή, να έχει μια ζωντανή μετάφραση των καταγεγραμμένων συμβόλων της παρτιτούρας και να χρησιμοποιεί μια ποικιλία αισθήσεων (αφή, ακοή, όραση) (Marshall, 2002). Η μέθοδος αυτή ονομάστηκε *Ρεαλιστική Παρτιτούρα (Realistic Music Score)* και είχε εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Επομένως, η διδασκαλία ενός μουσικού οργάνου δεν απευθύνεται σε ορισμένους ανθρώπους, αλλά είναι δικαίωμα όλων όσοι θέλουν να μάθουν μουσική. Για να γίνει όμως αυτό εφικτό, είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να προσαρμόζει τη διδασκαλία του, ανάλογα με τις ικανότητες και τις δυσκολίες του εκάστοτε μαθητή και να αναζητά εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας, ώστε η εκμάθηση να γίνεται με ευχάριστο και αποτελεσματικό τρόπο.

Λέξεις κλειδιά: διδακτική μουσικής, μαθησιακές δυσκολίες, εναλλακτική παρτιτούρα, ρεαλιστική παρτιτούρα, βίντεο, μουσική ανάγνωση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Marshall, J.M. (2002). *Learning with technology: Evidence that technology can, and does, support learning*. White paper prepared for Cable in the Classroom. Ανακτήθηκε από: http://www.jamesmmarshall.com/Publications_files/LearningwithTechnology.pdf
- McCord, K., & Fitzgerald, M. (2006). Children with disabilities playing musical instruments. *Music Educators Journal*, 92(4), 46-52.
- Oglethorpe, S. (2002). *Instrumental Music for Dyslexics*. London: Whurr Publishers.
- Πόρποδας, Κ. (2002). *Η Ανάγνωση*. Πάτρα: Αυτοέκδοση.
- Sloboda, J. (2005). *Exploring the Musical Mind*. Oxford: Oxford University Press.

**Μία ανασκόπηση του Approaches:
Ανάλυση της πρώτης δεκαετίας του περιοδικού και της συνεισφοράς του στη
μουσικοθεραπεία και τον ευρύτερο χώρο της μουσικής και της υγείας**

Γιώργος Τσίρης

PhD, QueenMargaretUniversity, Ηνωμένο Βασίλειο

Δήμητρα Παπασταύρου

PhD, Ελλάδα

DaphneRickson

PhD, VictoriaUniversity of Wellington, Νέα Ζηλανδία

Βαρβάρα Πασιαλή

PhD, QueensUniversity of Charlotte, ΗΠΑ

Τα ακαδημαϊκά περιοδικά παίζουν καταλυτικό ρόλο στην ανάπτυξη της επιστημονικής γνώσης καθώς και στη διαμόρφωση επαγγελματικών πρακτικών και ταυτοτήτων. Ως εκ τούτου, οι σύγχρονες εξελίξεις στη μουσικοθεραπεία και στον ευρύτερο χώρο της μουσικής και της υγείας αντανακλώνται και, ως ένα βαθμό, οφείλονται στην αντίστοιχη ανάπτυξη των επιστημονικών περιοδικών στο πεδίο (Brooks, 2003· Tsirir, Spiro & Pavlicevic, 2014· Wheeler, 1988). Το «Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας» (παλαιότερα γνωστό ως «Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική») αποτελεί το πρώτο ελληνικό επιστημονικό περιοδικό μουσικοθεραπείας. Ως ελληνοαγγλική και διεπιστημονική περιοδική έκδοση, το Approaches δημιουργήθηκε με διάθεση προσφοράς τόσο στο ελληνικό όσο και στο παγκόσμιο γίνεσθαι της μουσικοθεραπείας αλλά και του ευρύτερου χώρου της μουσικής και της υγείας.

Από την ίδρυσή του το 2008 μέχρι και σήμερα το Approaches έχει καθιερωθεί ως ένα από τα ηγετικά περιοδικά ανοιχτής πρόσβασης στη διεθνή μουσικοθεραπευτική κοινότητα. Με αφορμή τη δεκαετή επέτειο λειτουργίας του, η παρουσίαση αυτή κάνει μια ιστορική ανασκόπηση του έργου και της εξέλιξης του Approaches. Αντλώντας από τα αποτελέσματα δύο σχετικών μελετών (Τσίρης, 2011· Tsirir, Rickson & Pasiali, σε εξέλιξη), παρουσιάζουμε διάφορες πτυχές των περιεχομένων του περιοδικού (όπως δημογραφικά χαρακτηριστικά των συγγραφέων, τύπους δημοσιεύσεων και μεθοδολογικές προσεγγίσεις). Τα αποτελέσματα αυτά τροφοδοτούν μια ευρύτερη συζήτηση σχετικά με τη συμβολή του περιοδικού στο πεδίο της μουσικοθεραπείας καθώς και σε άλλα συναφή πεδία, όπως η ειδική μουσική παιδαγωγική, η κοινοτική μουσική, η μουσική ψυχολογία και η ιατρική εθνομουσικολογία. Σε αυτό το πλαίσιο, σκιαγραφούμε μερικές αναδυόμενες προοπτικές για τη μελλοντική πορεία του περιοδικού αναλογιζόμενοι σχετικές εγχώριες και διεθνείς εξελίξεις στην πρακτική, το επάγγελμα και την επιστήμη της μουσικοθεραπείας.

Βασισμένη στο διαλεκτικό χαρακτήρα του Approaches, η παρουσίαση αυτή επιχειρεί να προωθήσει έναν ανοιχτό διεπιστημονικό διάλογο με τους ανθρώπους που με την πρακτική εμπειρία και τις γνώσεις τους συγκροτούν τις διάφορες συναφείς κοινότητες με τις οποίες το περιοδικό συνδιαλέγεται τα τελευταία δέκα χρόνια. Μέσα από αυτόν τον ανοιχτό διάλογο, το Approaches επιθυμεί να αποτελέσει έναν κοινό τόπο σκέψης και προβληματισμού για το ρόλο της μουσικής στην υγεία.

Λέξεις κλειδιά: Approaches, ανασκόπηση, ανάλυση περιεχομένων, μουσικοθεραπεία, μουσική και υγεία

Βιβλιογραφικές αναφορές

Brooks, D. (2003). A history of music therapy journal articles published in the English language. *Journal of MusicTherapy*, 40, 151–168.

- Τσίρης, Γ. (2011). Μία ανασκόπηση και ανάλυση του έργου του Approaches (2009-2011). *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(1), 8-17. Ανακτήθηκε από το: <http://approaches.gr/volume-3-1-2011>.
- Tsirir, G., Pasiali, V., & Rickson, D. (σε εξέλιξη). A content analysis of 'Approaches: An Interdisciplinary Journal of MusicTherapy': The first decade (2008-2018).
- Tsirir, G., Spiro, N., & Pavlicevic, M. (2014). Whatdoes the pasttellus? A content analysis of the first quarter-century of the British Journal of MusicTherapy. *British Journal of MusicTherapy*, 28(1), 4-24.
- Wheeler, B. (1988). Ananalysis of literature from selected music therapy journals. *Music Therapy Perspectives*, 5, 94-101.

3η Συνεδρία: Αίθουσα Συνεδρίων Πανεπιστημίου Μακεδονίας

12:15-13:30

Προεδρείο: Θ. Ράπτης

Οι λειτουργίες της μουσικής ως βάση για την ανάπτυξη μουσικών προγραμμάτων σπουδών

Μαίη Κοκκίδου

Εντεταλμένη λέκτορας, ΠΜΣ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η μουσική δεν είναι μόνο ό,τι ακούμε ή παίζουμε αλλά και όλες οι πρακτικές που προσδιορίζουν τη δημιουργία, την πρόσληψη και τη μετάδοσή της, καθώς και τα νοήματα αυτών για μεμονωμένα άτομα ή/και κοινωνικές ομάδες (Regelski, 2018). Υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους οι άνθρωποι εκφράζονται μέσω του μουσικού ήχου ενώ το εύρος των μουσικών δυνατοτήτων μέσα σε μια κουλτούρα είναι κυριολεκτικά απεριόριστο. Αν προσθέσουμε σε αυτό τους ποικίλους τρόπους της μουσικής έκφρασης σε όλο τον κόσμο και σε όλη την ιστορία του ανθρώπου, είναι φανερό πως είναι δύσκολο να γνωρίζουμε όλες τις λειτουργίες και τις πτυχές της μουσικής.

Οι λειτουργίες της μουσικής μελετώνται από άλλη οπτική γωνία σε διάφορα επιστημονικά πεδία. Οι ψυχολόγοι της μουσικής επικεντρώνονται στις προσωπικές (π.χ., προτιμήσεις, αναμνήσεις, συναισθηματική έκφραση) και κοινωνικές λειτουργίες (π.χ., κοινωνικοί δεσμοί και αξίες). Οι εθνομουσικολόγοι και οι κοινωνιολόγοι της μουσικής εστιάζουν στις πολιτιστικές-κοινωνικές λειτουργίες της μουσικής (π.χ., πολιτιστική μετάδοση, τελετουργίες). Οι μελετητές από το πεδίο των πολιτισμικών σπουδών διαπραγματεύονται τις λειτουργίες μέσα από φίλτρα περί ταυτότητας, επικοινωνίας, φύλου, διακρίσεων, εξουσίας κ.ά. Οι πρόσφατες διεπιστημονικές έρευνες επιχειρούν να αποτυπώσουν τις αποχρώσεις ανάμεσα στις ψυχολογικές διεργασίες, στα κοινωνικά κίνητρα και στο πολιτισμικό πλαίσιο.

Ξεκινώντας από την αντίληψη ότι η μουσική είναι ένα σύνθετο σύστημα πολιτισμικών νοημάτων, πρακτικών, και υλικών, το παρόν άρθρο προτείνει ένα μουσικό ΠΣ βασισμένο στις λειτουργίες της μουσικής, μέσα από παραδείγματα για την εφαρμογή στη σχολική μουσική εκπαίδευση. Οι μαθητές αναμένεται να κατανοήσουν την προέλευση, την ιστορία και την εξέλιξη των λειτουργιών της μουσικής, και, παράλληλα να αναπτυχθούν μουσικά και προσωπικά. Σημαντικά ζητήματα για την ανάπτυξη ενός τέτοιου προγράμματος είναι: Γιατί οι άνθρωποι «κάνουν» μουσική; Γιατί υπάρχουν πολλές μουσικές σε όλο τον κόσμο; Πώς χρησιμοποιείται και λειτουργεί η μουσική στα κοινωνικά περιβάλλοντα; Με ποιον τρόπο η μουσική αντικατοπτρίζει έναν πολιτισμό; Πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη μουσική και τις μουσικές μας γνώσεις και δεξιότητες για έναν πιο δίκαιο κόσμο; Μέσα από αυτά, οι μαθητές θα αναζητήσουν απαντήσεις σε ερωτήματα όπως: Τι γνωρίζω για τη μουσική; Τι καινούριο μπορώ να μάθω για τη μουσική; Τι μπορώ να «κάνω» με τη μουσική

και πώς; Γιατί να μάθουμε να παίζουμε μουσική; Ποια μουσική είναι σημαντική για εμένα και γιατί; Ποια μουσική είναι σημαντική για τους άλλους και γιατί; Ποια είναι η μουσική μου ταυτότητα; (βλ. σχετικά Regelski, 2018· Elliott & Silverman, 2015· Schäfer & Sedlmeier, 2009). Σε αυτή τη βάση, το πρόγραμμα θα αναδείξει την κοινωνική-πολιτισμική διάσταση της μουσικής. Εξάλλου, η μουσική διαπερνά τη σύγχρονη κοινωνία σε τέτοιο βαθμό που έχει γίνει δεύτερη φύση της. Ειδοποιός διαφορά με τα ήδη υπάρχοντα ΠΣ είναι ότι τα μουσικά είδη και οι πρακτικές θα πρέπει να επιλέγονται με βάση την σημασία τους και τη λειτουργία τους στην κοινωνική-μουσική ζωή των μαθητών μας και στην κοινωνία στο σύνολό της.

Συνολικά, το ΠΣ που διαρθρώνεται βάσει των λειτουργιών της μουσικής συνεπάγεται την εξέταση των μουσικών πρακτικών διαχρονικά και συγχρονικά, μέσα από παραδείγματα και μουσικές δράσεις. Είναι εξ ορισμού διαθεματικό και διαπολιτισμικό καθώς οι λειτουργίες δεν μπορούν να περιοριστούν μόνο στο πεδίο της μουσικής ή στον κυρίαρχο πολιτιστικό κανόνα. Με αυτό τον τρόπο, αποτελεί εφαλτήριο για την ανανέωση της συζήτησης για το θεωρητικό-φιλοσοφικό υπόβαθρο της μουσικής εκπαίδευσης και για τη δημιουργική εφαρμογή νέων ιδεών στη μουσική διδασκαλία-μάθηση.

Λέξεις κλειδιά: πρόγραμμα σπουδών μουσικής, λειτουργίες της μουσικής, πολιτισμός, νόημα της μουσικής

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Regelski, T. A. (2018). Curriculum Traditions, Music Education, and the Praxial Alternative. *TOPICS for Music Education Praxis*, 1, 1-45.

Elliott, D., & Silverman, M. (2015). *Music Matters: A Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.

Schäfer, T., & Sedlmeier, P. (2009). From the functions of music to music preference. *Psychology of Music*, 37(3), 279-300.

Κοινωνικές αξίες και Προγράμματα Σπουδών μουσικής: συγκριτική έρευνα

Γιάννης Μυγδάνης
Εκπαιδευτικός μουσικής

Αση Κονδυλίδου
Εκπαιδευτικός μουσικής

Μαίη Κοκκίδου
Εντεταλμένη λέκτορας, ΠΜΣ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κάθε παιδαγωγική πράξη έχει μία πολιτιστική διάσταση που πραγματώνεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας, συμβάλλοντας τόσο στη διαμόρφωση συμπεριφορών όσο και μεταβάλλοντας το προσωπικό και κοινωνικό περιβάλλον (Rolling, 2011). Η παιδαγωγική είναι ένα πολιτικό, κοινωνικό και εκπαιδευτικό όραμα. Οι νέες παιδαγωγικές και τα σύγχρονα ΠΣ, δίνουν έμφαση στις κοινωνικές αξίες, και έτσι απεικονίζουν, ως ένα βαθμό, το τι θεωρεί χρήσιμο η κάθε κοινωνία να μάθουν οι μαθητές. Ιστορικά, το σχολείο αποτελεί φορέα αξιών καθώς προάγει ιδεολογίες και μεταφέρει πολιτισμικά νοήματα από γενιά σε γενιά. Το σύγχρονο σχολείο, δεδομένων των τρεχουσών συνθηκών αβεβαιότητας σε όλα τα επίπεδα, είναι υποχρεωμένο να διαμορφώσει αξίες για μία δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία και να προσφέρει στους μαθητές ποικίλες μαθησιακές εμπειρίες που θα τους βοηθήσουν να εκτιμήσουν και να υπερασπίζονται τις ιδέες της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας, τόσο στο παρόν όσο και

στο μέλλον ως ενεργοί και υπεύθυνοι πολίτες. Όλα τα παραπάνω μπορούν να διασφαλιστούν μέσω του επίσημου προγράμματος σπουδών, το οποίο βρίσκεται στη βάση κάθε εκπαιδευτικής διαδικασίας και αφορά στο σύνολο των σχολικών εμπειριών και των προγραμματισμένων δράσεων που έχουν εκπαιδευτικές συνέπειες για έναν ή περισσότερους μαθητές (Eisner, 1994). Στα προγράμματα σπουδών, η «διδασκαλία» αξιών δεν περιορίζεται σε κάποιο συγκεκριμένο μάθημα καθώς διαχέεται σε όλο το φάσμα της σχολικής ζωής και πέρα από αυτή (Κοκκίδου, 2015). Σύμφωνα με τον Bates (2017), στο μάθημα της μουσικής οι μαθητές δεν αποκτούν μόνο γνώσεις και δεξιότητες. Μπορούν να αναπτύξουν αυτό που ο ίδιος ονομάζει μουσική-κοινωνική σκέψη. Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν και θα συζητηθούν τα ευρήματα από μία ποιοτική συγκριτική έρευνα σε τέσσερα επίσημα ΠΣ μουσικής: της Ελλάδας, της Σουηδίας της Ιαπωνίας και της Σιγκαπούρης, αναφορικά με τις κοινωνικές αξίες. Τα εν λόγω ΠΣ μουσικής επιλέχθηκαν ως παραδείγματα εκπαιδευτικών συστημάτων της Ευρώπης και της Ασίας και δεν αναλύονται ως μεμονωμένα φαινόμενα αλλά ως μέρος μιας κοινωνικής ολότητας και αντανάκλασης πολύπλοκων πολιτικών, εκπαιδευτικών και κοινωνικών-πολιτισμικών προτύπων. Το εργαλείο της έρευνας είναι η σημειωτική ανάλυση κειμένου σύμφωνα με το μοντέλο της Χριστοδούλου (2012). Απώτερος σκοπός της παρούσας μελέτης αποτελεί η εμφάνιση στο τι σημαίνει μουσική εκπαίδευση σε μία κοινωνία και πώς διαμορφώνεται από αυτήν.

Λέξεις κλειδιά: Συγκριτική Μουσική Εκπαίδευση, Προγράμματα Σπουδών, κοινωνικές αξίες

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bates, V. C. (2017). Critical social class theory for music education. *International Journal of Education & the Arts*, 18(7). Retrieved from: <http://www.ijea.org/v18n7/>.
- Eisner, E. W. (1994). *The educational imagination: On the design and evaluation of school programs*. New York, NY: Macmillan.
- Rolling, J. H. (2011). Arts practice as agency: The right to represent and reinterpret personal and social significance. *Journal of Cultural Research in Art Education*, 29, 11-24.
- Χριστοδούλου, Α. (2012). *Παιδεία, Εκπαίδευση, Αξίες: σημειωτική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της μουσικής*. Αθήνα: Fagotto.

«Ο κάθε μαθητής μετράει!»...

μήπως όμως στην πράξη κάποιοι μετράνε περισσότερο από άλλους;

Νατάσα Οικονομίδου Σταύρου

Αναπληρώτρια καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Δεν υπάρχουν δύο ίδια παιδιά στις τάξεις που διδάσκουμε. Το καθένα έχει ένα μοναδικό προφίλ. Το δικό του προφίλ. Στην πραγματικότητα, το μόνο κοινό πράγμα μεταξύ των μαθητών της ίδιας τάξης είναι η ηλικία τους. Όλα τα υπόλοιπα μπορεί να διαφέρουν: ταλέντα, αδυναμίες, εθνικότητα, γλώσσα, επίπεδο ετοιμότητας, κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, εμπειρίες, φύλο, μορφές μάθησης, μαθησιακές ανάγκες, νοημοσύνη, προτιμήσεις, χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, κατάσταση υγείας και πολλά άλλα.

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις σε όλο τον κόσμο αναγνωρίζουν τα προαναφερθέντα και τονίζουν την ανάγκη δημιουργίας ανθρώπινων και δημοκρατικών σχολείων, που σέβονται κάθε μαθητή, με τις ιδιαιτερότητές του, όποιες και να είναι αυτές. Και είναι αυτονόητο και για μας, ως εκπαιδευτικοί Μουσικής, ότι όλοι οι μαθητές μας είναι εξίσου σημαντικοί και ότι κάνουμε το καλύτερο δυνατό για να προσφέρουμε ευκαιρίες σε κάθε έναν από αυτούς να εμπλακεί σε αξιόλογες μουσικές εμπειρίες. Στην καθημερινότητα,

ωστόσο, μέσα στις σχολικές τάξεις, αυτό δεν φαίνεται να ισχύει, καθώς οι καθηγητές συχνά διδάσκουν για τον μέσο μαθητή, αναμένοντας ουσιαστικά από όλους τους μαθητές να κατανοήσουν τη νέα γνώση ή δεξιότητα, αφού ανταποκρίνεται στις ικανότητες της ηλικιακής τους ομάδας, σύμφωνα με την αναπτυξιακή ψυχολογία και τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Παρά τις επαναλαμβανόμενες προτροπές για διαφοροποιημένη διδασκαλία σε πολλά προγράμματα σπουδών της τελευταίας δεκαετίας σε ολόκληρη την Ευρώπη και αλλού, οι εκπαιδευτικοί καταλήγουν στην πράξη να ακολουθούν πιστά το πρόγραμμα σπουδών, ακολουθώντας ακόμα, επίσης πιστά, συγκεκριμένα εγχειρίδια για κάθε τάξη.

Μπορεί, όμως, να θεωρήσει κανείς ότι μια τέτοια προσέγγιση προάγει την «ισότητα» στην μουσική εκπαίδευση των παιδιών; Είναι «δημοκρατικό» να διδάσκεται κάθε μαθητής με τον ίδιο τρόπο και να περιμένει ο εκπαιδευτικός από τον καθένα την ίδια συμμετοχή, κατανόηση, απόδοση; Πώς μπορούμε να προβλέψουμε ότι θα εκτιμήσουν – όλοι στο ίδιο βαθμό– το διδακτικό υλικό που διδάσκουμε ή το είδος της μουσικής που παρουσιάζουμε; Πώς μπορούμε να περιμένουμε ότι θα συμμετάσχουν με τον ίδιο ενθουσιασμό στις δραστηριότητες που σχεδιάζουμε; Είναι ισότητα και δημοκρατία στη μουσική παιδεία να αντιμετωπίζεται ο κάθε μαθητής με τον ίδιο τρόπο; Πώς μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η Μουσική είναι για όλα τα παιδιά, αν οι ίδιοι δεν κάνουμε πραγματικά κάτι ουσιαστικό για να συμβεί αυτό;

Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα εργασία συζητά το θεωρητικό υπόβαθρο που σχετίζεται με τη διαφοροποιημένη διδασκαλία στην εκπαίδευση και συγκεκριμένα στο μάθημα της Μουσικής και αμφισβητεί τρέχουσες, συχνά αδιαφοροποίητες πρακτικές μουσικής εκπαίδευσης σε περιβάλλοντα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Προτείνονται, τέλος, εναλλακτικές προσεγγίσεις που λαμβάνουν υπόψη τον παράγοντα «μαθητή» και στοχεύουν στη μεγιστοποίηση των ευκαιριών μάθησης και της συμμετοχής για κάθε μαθητή.

4η Συνεδρία: Αίθ. 14 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

12:15-13:30

Προεδρείο: Π. Τηγανούρια

Το φωνητικό ζέσταμα μέσα από τη Φυσική Μεταφορά (Physical Metaphor)

Άννα Μπαζέ

Απόφοιτος Τμήματος Μουσικών Σπουδών ΑΠΘ

Αθανασία Κυριακίδου

Ιστορική μουσικολόγος, Μαέστρος Χορωδίας

Στον τομέα μελέτης του χορωδιακού ζεστάματος και στους τρόπους οργάνωσής του, οι περισσότερες έρευνες έχουν εστιάσει σε σχολικές χορωδίες και χορωδίες ενηλίκων. Βασικοί μελετητές όπως ο Mike Brewer (2003) και ο Alan J. Gumm (2009) έχουν αφιερώσει ολόκληρο βιβλίο στο πώς οργανώνεται ένα επιτυχημένο ζέσταμα και ποιες δράσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να βελτιωθεί κάθε πιθανό μουσικό πρόβλημα που προκύπτει. Με αφορμή το εγχειρίδιο «Mike Brewer's Warm Ups» (Brewer, 2003) και το «Making More Sense of How to Sing: Multisensory Techniques for Voice Lessons and Choir Rehearsals» (Gumm, 2009) ξεκίνησε η συλλογή σύγχρονων πρακτικών για το φωνητικό ζέσταμα. Κατά την αναζήτηση βιβλιογραφίας βρήκαμε δύο πρακτικές μεθόδους που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τόσο στο ζέσταμα όσο και στην υπόλοιπη χορωδιακή πράξη ενισχύοντας και διευκολύνοντας την δουλειά του μαέστρου δίνοντας του χρήσιμα εργαλεία. Η πρώτη αφορά τη Ramona Wis η οποία μέσα από την έρευνά της, όπως

φαίνεται και στο άρθρο της «Physical Metaphor in the Choral Rehearsal: A Gesture-Based Approach to Developing Vocal Skill and Musical Understanding» (1999), ανέπτυξε ένα σύνολο κινήσεων των χεριών που συνδέονται άμεσα με φυσικές λειτουργίες του φωνητικού συστήματος ή με συγκεκριμένες τεχνικές δυσκολίες που παρατηρούσε κατά τις πρόβες της, το οποίο ονομάζεται φυσική μεταφορά (Physical Metaphor). Αυτές οι κινήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο από τον μαέστρο για να διορθώσει κάτι επί τόπου όσο και από τους ίδιους τους χορωδούς για την προσωπική τους βελτίωση και την ενίσχυση της σωματικής τους μνήμης. Ο James Jordan στο γενικότερο έργο του και ειδικότερα στο βιβλίο του «Conductor's Gesture. A Practical Application of Rudolf von Laban's Movement Language» (2011) μελέτησε την εφαρμογή της θεωρίας για την εκπαίδευση της κίνησης των χορευτών του R. Laban, πάνω στον τομέα της διεύθυνσης. Αντιμετωπίζει τις χειρονομίες και την τεχνική του μαέστρου ως ένα κινησιολογικό λεξιλόγιο. Κύριος σκοπός του είναι να βοηθήσει τον κάθε μαέστρο να δημιουργήσει ένα κινησιολογικό λεξιλόγιο που να μπορεί να χρησιμοποιήσει ανά πάσα στιγμή στην πρόβα του. Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να συλλέξει τεχνικές και δράσεις ζεστάματος από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και να τις κατηγοριοποιήσει με βάση τα τεχνικά χαρακτηριστικά που εξυπηρετεί το καθένα στην πρόβα. Στη συνέχεια, θα παρουσιάσει τα εργαλεία που προτείνουν στο έργο τους η Ramona Wis καθώς και ο James Jordan και πως αυτά μπορούν να εφαρμοστούν κατά την φωνητική εκπαίδευση. Συνδυάζοντας, παράγοντες όπως η χειρονομία, η φυσική μεταφορά, η σύνδεση κίνησης και τεχνικής διεύθυνσης με τις υπάρχουσες πρακτικές ζεστάματος, η εισήγηση στοχεύει στη δημιουργία μιας πρότασης για τη διαμόρφωση και οργάνωση της φωνητικής εκπαίδευσης ανά ηλικιακές ομάδες.

Λέξεις κλειδιά: Φωνητικό ζέσταμα, φυσική μεταφορά, χειρονομία, χορωδία, Laban

Βιβλιογραφικές αναφορές

Brewer, M. (2003). *Mike Brewer's Warm Ups*. London: Faber Music Ltd.

Gumm, A.J. (2009). *Making More Sense of How to Sing: Multisensory Techniques for Voice Lessons and Choir Rehearsals*. Maryland: Meredith Music.

Jordan, J. (2011). *The Conductor's Gesture. A Practical Application of Rudolf von Laban's Movement Language*. Chicago: GIA Publication.

Wis, R. (1999). Physical Metaphor in the Choral Rehearsal: A Gesture-Based Approach to Developing Vocal Skill and Musical Understanding. *The Choral Journal*, 40(3), 25-33. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/23553144>.

Οι στάσεις και αντιλήψεις των ενήλικων ερασιτεχνών χορωδών ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση

Μαρία Ονησιφόρου

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου (Τμήμα Μουσικών Σπουδών)

Η εκ πρώτης όψεως ανάγνωση σε χορωδίες είχε κυρίως διερευνηθεί σε σχολικές χορωδίες και χορωδίες κολλεγίων (Demorest 2004; Floyd & Bradley 2006; Henry 2004) και μόνο ένα μικρό κομμάτι έρευνας εξέτασε την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση σε χορωδίες ενηλίκων (Bell 2004; Green 1998). Η έρευνα στις στάσεις και απόψεις χορωδών όλων των ηλικιών και επιπέδων ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση είναι λιγοστή. Ο σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι στάσεις και αντιλήψεις των ενήλικων ερασιτεχνών χορωδών ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. Στην έρευνα μου οργάνωσα μια διδακτική παρέμβαση η οποία είχε διάρκεια 8 εβδομάδες, στην οποία δίδαξα εκ πρώτης όψεως ανάγνωση με τη μέθοδο του κινητού ντο και των χειρονομιών Curwen – Kodály σε

ενήλικες ερασιτέχνες χορωδούς στην Κύπρο. Οι 16 χορωδοί οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα δεν είχαν καμία προηγούμενη εμπειρία στην εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. Οι διδακτικές περίοδοι διαρκούσαν περίπου 15 – 20 λεπτά από το χρόνο της πρόβας της χορωδίας η οποία είχε διάρκεια 1 ώρα και 15 λεπτά. Δρώντας ως ερευνήτρια και μαέστρος, μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης κατέγραφα την αντίδραση των χορωδών ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση. Οι στάσεις και αντιλήψεις των χορωδών ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση επίσης διερευνήθηκαν μέσω ερωτηματολογίων και ομαδικών συνεντεύξεων. Το ερωτηματολόγιο είχε απαντηθεί από τους χορωδούς πριν και μετά την παρέμβαση και τα δεδομένα είχαν αναλυθεί με το κριτήριο t (t -test) εξαρτημένων δειγμάτων. Οι συνεντεύξεις είχαν διεξαχθεί μετά από την παρέμβαση και εστίασαν σε ερωτήματα τα οποία είχαν ερωτηθεί στο ερωτηματολόγιο αλλά έχρηζαν περαιτέρω συζήτησης.

Οι συγκρίσεις στα t tests έδειξαν ότι πριν την παρέμβαση οι χορωδοί είχαν πιο πολύ άγχος ως προς την ανάγνωση μουσικής από παρτιτούρα ($M = 3.18$, $SD = 1.27$) ενώ μετά την παρέμβαση το άγχος τους μειώθηκε σημαντικά ($M = 2.12$, $SD = 1.08$), $t(15) = 2.14$, $p = .049$. Επί πλέον, πριν την παρέμβαση 75 % των χορωδών δήλωσαν ότι ενδιαφέρονταν να μάθουν πώς να κάνουν εκ πρώτης όψεως ανάγνωση με το κινητό ντο ($M = 3.93$, $SD = 1.28$), $t(15) = 2.40$, $p = .030$ ενώ μετά την παρέμβαση αυτό το ποσοστό μειώθηκε στο 31 % ($M = 2.68$, $SD = 1.44$). Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων υπήρχε πιο θετική στάση ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση από τους χορωδούς της άλλο φωνής παρά το γεγονός ότι είχαν περισσότερη δυσκολία στη μελωδική ακρίβεια στις ασκήσεις εκ πρώτης όψεως ανάγνωσης. Επίσης, οι χορωδοί είχαν πιο θετική στάση ως προς την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση όταν αυτή συνδεόταν με το χορωδιακό ρεπερτόριο το οποίο διδάσκονταν. Παρόλο που οι χορωδοί αντιλήφθηκαν τη σημασία της εκ πρώτης όψεως ανάγνωσης, το ενδιαφέρον τους σε αυτή είχε μειωθεί μετά το τέλος της παρέμβασης. Μερικοί πιθανοί λόγοι για αυτή την στάση ήταν: α) έπρεπε να καταβάλουν περισσότερη προσπάθεια όταν τραγουδούσαν εκ πρώτης όψεως παρά όταν τραγουδούσαν τραγούδια με το αυτί, β) απολάμβαναν να τραγουδούν τραγούδια περισσότερο παρά να κάνουν ασκήσεις εκ πρώτης όψεως, γ) ήταν συνηθισμένοι να μαθαίνουν τραγούδια με το αυτί από μικρή ηλικία.

Τα αποτελέσματα της έρευνας μου δεν μπορούν να γενικευθούν αλλά άλλοι μαέστροι οι οποίοι έχουν πρόθεση να συμπεριλάβουν την εκ πρώτης όψεως ανάγνωση στις πρόβες με ερασιτέχνες ενήλικες χορωδούς να βρουν ομοιότητες στη διαδικασία η κατάσταση (Stake, 1995) και να ωφεληθούν από τα ευρήματά μου. Σημείωση: Αυτή η έρευνα είναι μέρος της μεταπτυχιακής μου διατριβής με τίτλο η Διδασκαλία της εκ πρώτης όψεως ανάγνωσης με τη μέθοδο του κινητού ντο σε ερασιτεχνική χορωδία ενηλίκων στην Κύπρο: Μια μελέτη περίπτωσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές :

- Bell, C. L. (2004). Update on community choirs and singing in the United States. *International Journal of Research in Choral Singing*, 2(1).
- Demorest, S. M. (2004). Choral sight-singing practices: Revisiting a web-based survey. *International Journal of Research in Choral Singing*, 2(1), 3-10. Retrieved from http://www.choralresearch.org/volumetwo/ijrcs2_1_demorest.html.
- Floyd, E., & Bradley, K. D. (2006). Teaching strategies related to successful sightsinging in Kentucky choral ensembles. *Update: Applications of Research in Music Education*, 25(1), 70-81.
- Green, V.B. (1998). *Enhanced musical literacy through participation in the adult amateur/volunteer chorus: A descriptive study* (Doctoral dissertation, Columbia University).
- Henry, M. L. (2004). The use of targeted pitch skills for sight-singing instruction in the choral rehearsal. *Journal of Research in Music Education*, 52(3), 206-217.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Τα οφέλη της σχολικής χορωδίας στο Ειδικό Σχολείο: Η περίπτωση του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Αλεξανδρούπολης

Αικατερίνη Γεροφώτη

Δημόσια Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση - Ειδικό Δ.Σ. Αλεξανδρούπολης

Στο παρόν άρθρο εξετάζεται η περίπτωση της μαθητικής χορωδίας του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Αλεξανδρούπολης κατά τα διδακτικά έτη 2013-18, υπό τη διεύθυνση και εκπαιδευτική καθοδήγηση της υπογράφουσας. Οι συναντήσεις της χορωδίας γίνονταν δύο φορές την εβδομάδα και για μία ώρα κάθε φορά. Τα μέλη της χορωδίας ήταν 12 μαθητές κατά μέσο όρο, εκ των οποίων 66,6% αγόρια και 33,3% κορίτσια. Οι συμμετέχοντες ήταν 6 μέχρι 15 ετών και είχαν όλοι βαριά ή μέτρια νοητική καθυστέρηση. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους ήταν ότι το 33% είχε διάγνωση διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών, ενώ ένα άλλο 33% ανήκε στην κοινότητα των μουσουλμανοπαίδων και διδάχτηκε την προφορική ελληνική γλώσσα αποκλειστικά στο σχολείο. Τους μαθητές υποστήριζαν εμψυχωτές - μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού του σχολείου.

Οι συναντήσεις είχαν την εξής δομή: μελωδικός χαιρετισμός, κινητική και φωνητική ενεργοποίηση, διδασκαλία τραγουδιών, αποχαιρετισμός. Εντασσόταν δραστηριότητες για την τόνωση της συλλογικότητας ή των θετικών κινήτρων για τον εαυτό και τους άλλους, όποτε κρίνονταν αναγκαίο. Η διδασκαλία σταθμίστηκε στις φωνητικές και επικοινωνιακές δυσκολίες των μαθητών με νοητική καθυστέρηση ή/και αυτισμό (ΥΠΕΠΘ, 2004α, 2004β) και αξιοποιήθηκαν βιωματικοί μέθοδοι διδασκαλίας με επανάληψη, (τραγουδία χαιρετισμού, δραστηριότητες ρουτίνας), μίμηση και αυτοσχέδιασμο. Γινόταν εξάσκηση με εναλλαγές στο ομαδικό αλλά και στο ατομικό τραγούδι. Τέθηκαν ομαδικοί και εξατομικευμένοι στόχοι. Οι στόχοι αφορούν στην λεκτική, κοινωνική, συναισθηματική, ψυχοκινητική καθώς και τη μουσική βιωματική και γνωστική ανάπτυξη των μαθητών. Το ομαδικό τραγούδι φαίνεται από τα επιστημονικά ευρήματα ότι μπορεί να έχει για το ευρύτερο κοινό πολλαπλά οφέλη, ατομικά και συλλογικά (Chorus America, 2009; Gridley et al: 2011), καθώς και για τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Eilat & Raichel, 2016). Η αποτίμηση του έργου, του ρόλου και των αποτελεσμάτων έγινε με κριτήριο τις αλλαγές που παρατηρήθηκαν στους μαθητές αλλά και στο ευρύτερο σχολικό πλαίσιο. Η αποτίμηση έγινε στο τέλος, με συμπλήρωση ερωτηματολογίου και συνέντευξη στους εμψυχωτές, στους γονείς και στους υπόλοιπους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Συνεντεύξεις έγιναν, επίσης, και στους μαθητές.

Παρατηρήθηκαν θετικές καταγραφές σε όλους τους τομείς ανάπτυξης (γνωστικό, ψυχοκινητικό, κοινωνικό, λεκτικό), καθώς και στη συλλογικότητα των συνομηλίκων (αλληλεπίδραση, συνεργασία, κλίμα). Επίσης, αναδείχθηκαν θετικά στοιχεία όσον αφορά τον ρόλο της χορωδίας στο ευρύτερο κλίμα του σχολείου (ψυχαγωγία, συγκίνηση, συλλογικότητα, συμβολή στην ταυτότητα της σχολικής μονάδας). Τέλος, υπογραμμίστηκε η ανάγκη ύπαρξης αΐθουσας μουσικής και χορωδίας, καθώς και η σημαντικότητα της υποστήριξης των μαθητών από εμψυχωτές την ώρα της χορωδιακής συνάντησης.

Λέξεις κλειδιά: Ειδικό Σχολείο, Χορωδία, Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή

Βιβλιογραφικές αναφορές

Chorus America. (2009). *How children, adults, and communities benefit from choruses: The Chorus Impact Study*. Washington, DC: Chorus America.

Eilat, Y., & Raichel, N. (2016). An inclusive school choir for children with Autism in Israel: Using grounded theory to explore the perceived benefits and challenges. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 16 (1).

Gridley, H., Astbury, J., Sharples, J., & Aguirre, C. (2011). *Benefits of group singing for community mental health and wellbeing*. Victorian Health Promotion Foundation (VicHealth), Carlton, Australia.

ΥΠΕΠΘ. (2004α). *Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με ελαφρά και μέτρια νοητική καθυστέρηση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

ΥΠΕΠΘ. (2004β). *Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για μαθητές με αυτισμό*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

5η Συνεδρία: Αμφιθέατρο 14 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

12:15-13:30

Προεδρείο: Π. Ανδρούτσος

Η Μουσική Δημιουργικότητα ως Σωματοποιημένη Εμπειρία: Σύγχρονες Θεωρητικές και Μουσικοεκπαιδευτικές Προσεγγίσεις

Ιωάννα Παυλίδου

Υποψήφια διδάκτωρ Τ.Μ.Σ. Α.Π.Θ

Ο δρόμος για την αναγνώριση της σπουδαιότητας μια ολιστικής και διεπιστημονικής προσέγγισης του σώματος ως ενοποιημένο σύνολο υπήρξε διαιδαλώδης. Η καθυστερημένη ενασχόληση των ανθρωπιστικών σπουδών με ότι αφορά το σώμα μπορεί να αποδοθεί εν μέρει στην επικέντρωση του ενδιαφέροντος γύρω από τις νοητικές λειτουργίες που υπερέχουν σε σχέση με αυτές του σώματος. Στα πλαίσια των κοινωνικών επιστημών η ενασχόληση με το σώμα αποκτά πολιτική χροιά καθώς σχετίζεται με θέματα-ταμπού και κοινωνικών στερεοτύπων, τα οποία συχνά συνδέονται με τον έλεγχο και αποκλεισμό διαφόρων κοινωνικών ομάδων (Granger, 2010). Μόλις τις τελευταίες δεκαετίες άρχισαν να ασχολούνται με το σώμα επιστήμες όπως η φιλοσοφία, η ψυχολογία, οι γνωστικές επιστήμες και οι νευροεπιστήμες.

Η μουσική έρευνα έχει παραβλέψει για χρόνια τη φύση της μουσικής ως σωματική και συναισθηματική και έχει επικεντρωθεί στη μελέτη της μουσικής ως χρονική τέχνη που ορίζεται και ερμηνεύεται ορθολογιστικά. Το ενδιαφέρον για συστηματική εμπειρική προσέγγιση της μουσικής, αναπτύσσεται μόλις τον 20ο αιώνα και περιορίζεται στην αντιμετώπιση της μουσικής πράξης ως μια αμιγώς νοητική διαδικασία, παραλείποντας εντελώς ή θεωρώντας το σώμα απλό μεσάζοντα και όχι αναπόσπαστο παράγοντα της ανθρώπινης συναισθηματικής και γνωστικής ανάπτυξης και αντίληψης (Alerby & Fern, 2005).

Το σώμα μάς κάνει μοναδικούς, καθορίζει τα όρια και τις προσδοκίες μας. Παράλληλα, ιδέες, αξίες και πιστεύω έχουν τις ρίζες τους σε σωματικές λειτουργίες. Συνεπώς, το σώμα και οι συνθήκές του δεν είναι απλοί μεσάζοντες της πολιτισμικής μας ταυτότητας αλλά τόπος καταγραφής στερεοτύπων και νομών (βλ. Phelan). Με βάση αυτούς τους πολιτισμικούς κώδικες, οι σύγχρονοι πολίτες ταξινομούνται, αξιολογούνται και εκπαιδεύονται. Τα στερεοτυπικά αυτά όρια εκφράζουν εξουσία και έλεγχο εις βάρος συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (Granger, 2010). Η συνειδητοποίηση της σημασίας του σώματος δημιουργεί έδαφος για επαναπροσδιορισμό πολιτιστικών νομών, κατάρριψη στεγανών και αποδοχή του διαφορετικού, ξεφεύγοντας από τις επιταγές της κυρίαρχης ιδεολογίας (Granger, 2010).

Η παρούσα θεωρητική μελέτη, βασισμένη στη θεωρία της σωματοποιημένης γνωστότητας που προέρχεται από τους κλάδους των νευροεπιστημών, των γνωστικών επιστημών και της φαινομενολογίας, επιχειρεί να ερμηνεύσει τη μουσική πράξη και δημιουργικότητα ως σωματοποιημένη, διυποκειμενική εμπειρία συνεχούς αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον (Overy&Molnar-Szakacs, 2009). Μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας και δημοσιευμένων ερευνών από τους παραπάνω επιστημονικούς κλάδους αλλά

και από τον κλάδο της μουσικής ψυχολογίας, η παρούσα διεπιστημονική μελέτη αποσκοπεί στην ανάδειξη της σημασίας του σώματος και της σωματοποίησης σε κάθε έκφανση της μουσικής πράξης και δημιουργικότητας.

Σε ότι αφορά τη μουσική εκπαίδευση, οι σωματοποιημένες εκπαιδευτικές πρακτικές μπορούν να προωθήσουν τα σύγχρονα παιδαγωγικά ιδανικά για μία εκπαίδευση λιγότερο πληροφοριακή και περισσότερο παραστατική. Η μουσική εκπαίδευση χρειάζεται να αντιμετωπίσει το σώμα ως ζωτικό και δομικό φορέα της ύπαρξης του ατόμου και της ταυτότητας του, έτσι ώστε να μπορεί να προσφέρει τα κατάλληλα εργαλεία δημιουργικής έκφρασης. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει να αντιληφθούμε ότι η μουσική διδασκαλία δεν είναι ζήτημα απόκτησης γνώσεων αλλά σωματοποιημένης μεταμόρφωσης των συσχετίσεων μεταξύ του εαυτού, των υλικών, της μουσικής, του χώρου, των άλλων και του κόσμου (Abramo & Reynolds, 2015). Με άλλα λόγια, να αντιληφθούμε τη μουσική δημιουργικότητα ως σωματοποιημένη διαδικασία απόκρισης, προσαρμογής, αυτοσχεδιασμού, ανάληψης ρίσκου, αποδοχής, διαχείρισης του αβέβαιου και της πολλαπλότητας (Abramo & Reynolds, 2015).

Λέξεις κλειδιά: Σώμα, σωματοποίηση, σωματοποιημένη μουσική γνωστικότητα

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Abramo, J. M., & Reynolds, A. (2015). 'Pedagogical Creativity' as a Framework for Music Teacher Education. *Journal of Music Teacher*, 25(1), 37-51.
- Alerby, E., & Ferm, C. (2005). Learning music: Embodied experience in the lifeworld. *Philosophy of Music Education Review*, 13(2), 177-185.
- Granger, D. A. (2010). Somaesthetics and Racism: Toward an Embodied Pedagogy of Difference. *The Journal of Aesthetic Education*, 44(3), 69-81.
- Overy, K., & Molnar-Szakacs, I. (2009). Being together in time: Musical experience and the mirror neuron system. *Music Perception: An Interdisciplinary Journal*, 26(5), 489-504.
- Phelan, H. (2012). Sonic Hospitality: Migration, Community, and Music. In G. E. McPherson & G. F. Welch (Eds.). *The Oxford Handbook of Music Education*. Vol. 2 (168-184). Oxford: Oxford University Press.

Κριτική Παιδαγωγική και Μέθοδος Kodály: Μία φανταστική συνομιλία μεταξύ του Paulo Freire και του Zoltán Kodály

Αντώνης Βερβέρης
Ακαδημαϊκός υπότροφος Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Αναμφισβήτητα μία από τις σημαντικότερες μορφές στο χώρο της Κριτικής Παιδαγωγικής είναι αυτή του Paulo Freire. Όπως ο Freire εξηγεί στο κλασικό του έργο *Η Αγωγή του Καταπιεζόμενου* (1977), σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από την παρουσία καταπιεζόμενων και καταπιεστών, τα άτομα αναπτύσσοντας την κριτική σκέψη μπορούν να φτάσουν κατ' αρχάς στην «κριτική συνειδητοποίηση» (*conscientização*), να συνειδητοποιήσουν δηλαδή την κατάστασή στην οποία βρίσκονται, και στη συνέχεια να αναζητήσουν τρόπους για να αλλάξουν την κατάσταση αυτή. Σύμφωνα όμως με τον Βραζιλιάνο παιδαγωγό, το εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μία «τραπεζική αντίληψη» που αντιμετωπίζει τους μαθητές ως δοχεία-ταμειυτήρια τα οποία ο δάσκαλος, σαν καταθέτης, καλείται να γεμίσει με γνώσεις. Αυτή η τραπεζική αντίληψη δεν ευνοεί σε καμία περίπτωση την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών, στοιχείο απαραίτητο για την κριτική τους συνειδητοποίηση (Freire, 1977). Ως άνθρωπος της δράσης, ο Freire ανέπτυξε μία δική του μέθοδο εγγραμματισμού την οποία εφάρμοσε για την εκπαίδευση ενηλίκων στους εξαθλιωμένους αγροτικούς πληθυσμούς που συναντούσε στη Βραζιλιάνικη

ύπαιθρο (Σιπητάνου, 2011). Η περίπτωση του Zoltán Kodály είναι κάπως διαφορετική αφού το έργο του δεν φαίνεται να έχει συνδεθεί με κάποιον τρόπο –μέχρι στιγμής τουλάχιστον– με το ρεύμα της Κριτικής Παιδαγωγικής. Παρ' όλα αυτά, μελετώντας τις φιλοσοφικές του θέσεις όσο και την μεθοδολογία που πρότεινε θα αναγνωρίσουμε πολλές ομοιότητες με το έργο του Paulo Freire. Κατ' αρχάς, σύμφωνα με τον Kodály η ενασχόληση με τη μουσική αποτελεί δικαίωμα κάθε πολίτη (Szőnyi, 1990), βλέποντας τη μουσική ως ένα κοινωνικό αγαθό που πρέπει να ανήκει σε όλους και όχι σε κάποιες κοινωνικές ελίτ. Όπως όμως ο Freire αντιμετωπίζει το γραμματισμό σαν ένα μέσο που οδηγεί στην κριτική συνειδητοποίηση του ατόμου, έτσι και για τον Kodály ο μουσικός γραμματισμός δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά εργαλείο μέσω του οποίου το άτομο κατανοεί και απολαμβάνει τη μουσική στην καθημερινότητά του. Επιπλέον, η επίλυση «μουσικών προβλημάτων» έχει μεγάλη σημασία στη διδασκαλία του Kodály, αφού έτσι οι μαθητές αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη και μπορούν να στοχαστούν πάνω στη μουσική (Houlahan & Tacka, 2008). Πέρα όμως από όποιες φιλοσοφικές ομοιότητες, παρατηρούνται και κοινά μεθοδολογικά στοιχεία μεταξύ του Συστήματος Kodály και της μεθόδου εγγραμματισμού του Freire, όπως για παράδειγμα η σημασία που δίνεται στη λαϊκή μουσική της Ουγγαρίας από τη μία (Chosky, 1981) και στη λαϊκή γλώσσα των Βραζιλιάνων χωρικών (Γρόλλιος, 2005) από την άλλη. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να επισημάνει τα κοινά σημεία, τόσο σε φιλοσοφικό όσο και μεθοδολογικό επίπεδο, του έργου των δύο αυτών μεγάλων παιδαγωγών «ανιχνεύοντας» στοιχεία Κριτικής Παιδαγωγικής στην Μέθοδο Kodály. Τα στοιχεία αυτά –τα οποία φαίνεται να αγνοούνται από την πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που διδάσκουν με τη μέθοδο αυτή– μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές πέρα από το «να μάθουν να διαβάζουν μουσική», στο να αναπτύξουν δεξιότητες που θα τους οδηγήσουν στην κριτική συνειδητοποίηση και εντέλει στο να αναζητήσουν τρόπους μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η κοινωνική αλλαγή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Γρόλλιος, Γ. (2005). *Ο Paulo Freire και το Αναλυτικό Πρόγραμμα*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Chosky, L. (1981). *The Kodály context: Creating an environment for musical learning*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Freire, P. (1977). *Η αγωγή του καταπιεζόμενου*. Αθήνα: Κέδρος.
- Houlahan, M., & Tacka, P. (2008). *Kodály Today: A cognitive approach to Elementary Music Education*. New York, NY: Oxford University Press.
- Σιπητάνου, Α. (2011). *Πάολο Φρεϊρε 1921-1997: Η εκπαίδευση ενηλίκων ως πράξη απελευθέρωσης*. Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- Szőnyi, E. (1990). *Kodály's principles in practice: An approach to Music Education through the Kodály Method*. Gyomaendrőd: Corvina

Η μουσική παιδαγωγική μετά τον Adorno

Θεοχάρης Ράπτης
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σε κάθε συζήτηση για τη σχέση της μουσικής με την κοινωνιολογική έρευνα καθοριστικής σημασίας θεωρείται το έργο του Theodor Adorno. Ο τίτλος της εισήγησης παραπέμπει ασφαλώς στο έργο της Tia De Nora After Adorno. Rethinking Music Sociology (2003). Ίσως βασικό ζητούμενο στην εποχή μας θα ήταν το πώς νοηματοδοτείται αυτό το «μετά». Ως χρονικός σύνδεσμος που αναφέρεται σε κάτι το οποίο συνέβη στο παρελθόν και έχει ξεπεραστεί, ή σε κάτι το οποίο επικαθορίζει από τότε τις μετέπειτα εξελίξεις. Η εργασία αυτή θα επικεντρωθεί σε κείμενα του Adorno, ιδιαίτερα της δεκαετίας του '50 (Adorno,

1973), που θέτουν στο επίκεντρό τους τη μουσική παιδαγωγική και θα εξετάσει το διάλογο που διεξήχθη τις δεκαετίες μετά την πτώση του ναζιστικού καθεστώτος, στον κύκλο των μουσικοπαιδαγωγών κυρίως στη Γερμανία. Ο διάλογος αυτός, που δεν είναι τόσο γνωστός όσο τα κείμενα του φιλοσόφου για τη μουσική, άφησε ένα καθοριστικό αποτύπωμα στις μουσικοπαιδαγωγικές εξελίξεις της Γερμανίας (Kertz-Welzel, 2005). Εδώ υπάρχουν δύο σημεία στα οποία απαιτείται να δοθεί προσοχή. Από τη μια πλευρά φάνηκε ότι η μουσικοπαιδαγωγική θεωρία είχε σημαντικές ελλείψεις και δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στη σκληρή στο ύφος αλλά και ουσιαστική στο περιεχόμενο επίθεση του Adorno, ενός ανθρώπου που έρχεται έξω από τον χώρο της μουσικής παιδαγωγικής. Έγινε λοιπόν κατανοητή η ανάγκη θεωρητικής και φιλοσοφικής θωράκισης της μουσικής παιδαγωγικής ως επιστημονικού κλάδου, πράγμα που είχε σημαντικές συνέπειες κυρίως στο επίπεδο της θεωρίας. Το δεύτερο σημείο σχετίζεται με τις ίδιες τις θέσεις του φιλοσόφου για τη μουσική παιδαγωγική. Οι περισσότερες απόψεις του για τη φύση του μουσικού έργου, για το ρόλο του ερασιτέχνη μουσικού, για τη σημασία της συμμετοχής στην ομάδα, για τη σωματικότητα, για τη δημοφιλή μουσική, φαντάζουν σήμερα σε μεγάλο βαθμό ανεπίκαιρες. Τα κείμενα του Adorno δείχνουν να υπερασπίζονται πολλές από τις θέσεις και πρακτικές που η σύγχρονη μουσικοπαιδαγωγική θεωρία και πράξη προσπαθούν και τείνουν να ξεπεράσουν. Το «μετά» λοιπόν του τίτλου της εισήγησης δείχνει να αναφέρεται πρωτίστως σε κάτι που ανήκει οριστικά στο παρελθόν και που δεν αφορά το σήμερα. Ωστόσο τοποθετώντας την όλη συζήτηση στο ευρύτερο φιλοσοφικό πλαίσιο της σκέψης του Adorno, αλλά και στο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο που αυτή πραγματοποιήθηκε, αναδύονται διαφορετικές διαστάσεις που επιτρέπουν μια πιο επίκαιρη ανάγνωση και ερμηνεία της. Κατά κάποιο τρόπο το «μετά» σε μια συζήτηση για τη μουσική παιδαγωγική και το ρόλο της στην εποχή μας ανανοηματοδοτείται μέσα από ένα άλλο «μετά», αυτό για τη δυνατότητα ύπαρξης τέχνης «μετά το Auschwitz», όπως το έθεσε ο ίδιος ο Adorno.

Μέσα από μια τέτοια θεώρηση αναδύεται ο βαθύτατα κοινωνικός ρόλος της τέχνης και της εκπαίδευσης, αλλά και η σημασία των απόψεων του Adorno σήμερα, κυρίως εξαιτίας των πολλών δυνατοτήτων χρήσης της μουσικής στις μέρες μας ως εργαλείου χειραγώγησης. Έτσι θα μπορούσε κανείς να κατανοήσει το «μετά» ως κάτι που εμμέσως ορίζει μια σημαντική τομή στην ιστορία. Και ακριβώς η τομή αυτή κάνει σαφές ότι η σκέψη του Adorno δεν έπαψε (ή δεν μπορεί να πάψει) να επηρεάζει σε βάθος από τότε και στο εξής τις εξελίξεις στη μουσική παιδαγωγική.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνιολογία και μουσική παιδαγωγική, φιλοσοφία της μουσικής αγωγής, μουσική και χειραγώγηση

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Adorno, T. (1973). *Dissonanzen. Musik in der verwalteten Welt*. Gesammelte Schriften 14. Frankfurt: Suhrkamp.
- DeNora, T. (2003). *After Adorno. Rethinking Music Sociology*. Cambridge: University Press.
- Kertz-Welzel, A. (2005). The Pied Piper of Hamelin: Adorno on Music Education. *Research Studies in Music Education*, 25(1), 1-12.

Η μέθοδος οργανικής διδασκαλίας Suzuki συναντά την ελληνική παραδοσιακή μουσική: Η σύζευξή τους για τη δημιουργία ενός θεωρητικού πλαισίου διδακτικής προσέγγισης για τη διδασκαλία παραδοσιακών οργάνων

Ζωβοΐλη Αγορίτσα

Εκπαιδευτικός Μουσικής Β/θμια εκπαίδευση/Φοιτήτρια University of Roehampton

Τι κοινό χαρακτηριστικό θα μπορούσε να υπάρξει ανάμεσα σε μία άρτια οργανωμένη μέθοδο οργανικής διδασκαλίας κλασικών οργάνων, όπως η μέθοδος Suzuki που χρησιμοποιείται ευρέως σε Ευρώπη, Ιαπωνία και Αμερική και στα στοιχεία διδασκαλίας και μάθησης της μουσικής παράδοσης ενός τόπου που βασίζεται ως επί το πλείστον στην προφορική παράδοση; Σε αντιδιαστολή με την οργάνωση και τη λεπτομέρεια της μεθόδου Suzuki (Suzuki&Suzuki, 1983), οι όροι της μουσικής μαθητείας και της διδασκαλίας στην ελληνική μουσική παράδοση έχουν άλλη υφή και χαρακτηριστικά (Αδάμης, 1977) που φαίνονται εκ πρώτης όψεως να είναι εκ διαμέτρου αντίθετα. Ωστόσο, πίσω από αυτή την αντίθεση μπορούν να εντοπισθούν θεμελιώδη κοινά ή όμοια χαρακτηριστικά, ικανά να παραλληλισθούν και να δημιουργήσουν μια ουσιαστική σύζευξη. Οι ομοιότητες δύο διαφορετικών προσεγγίσεων συναντώνται στη διδακτική διαδικασία και τη μαθητεία.

Η παρούσα εισήγηση αποτελεί μια πρόταση για στοιχειοθέτηση του θεωρητικού πλαισίου διδακτικής προσέγγισης για τη διδασκαλία ατομικού παραδοσιακού οργάνου σε αρχάριους μαθητές έχοντας ως βάση τη δημιουργική σύζευξη των αρχών και της φιλοσοφίας της μεθόδου οργανικής διδασκαλίας Suzuki και των βασικών στοιχείων διδασκαλίας και μάθησης στην ελληνική παραδοσιακή μουσική, όπως αυτά έχουν αποτυπωθεί στο πέρασμα του χρόνου. Στο πρώτο μέρος θα παρουσιασθεί η φιλοσοφία και θα γίνει περιγραφή των βασικών στοιχείων και αρχών της μεθόδου Suzuki (Suzuki & Suzuki, 1983· Στάμου, 2012). Στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια ανασκόπηση όσων ορισμών έχουν διατυπωθεί για την Ελληνική παραδοσιακή μουσική, ερμηνεία της επιτελεστικής της διάστασης, καθώς και μια περιγραφή της πορείας της πριν και μετά την αστικοποίηση, φτάνοντας μέχρι την εισαγωγή της ως αντικείμενο διδασκαλίας σε τυπικές εκπαιδευτικές δομές των προηγούμενων αιώνων (Αδάμης, 1977· Διονυσίου, 2002· Daly, 2012). Στο τρίτο μέρος γίνεται η περιγραφή της σύζευξης της μεθόδου Suzuki και των αρχών διδασκαλίας που χαρακτηρίζουν την ελληνική παραδοσιακή μουσική, στο πλαίσιο στοιχειοθέτησης ενός θεωρητικού πλαισίου διδακτικής προσέγγισης των παραδοσιακών οργάνων σε αρχάριους μαθητές. Η απουσία διδακτικών προσεγγίσεων με στοιχειοθετημένο θεωρητικό αλλά και πρακτικό πλαίσιο για τα ελληνικά παραδοσιακά όργανα είναι αρκετά μεγάλη και η ανάγκη για τη δημιουργία κάποιων είναι όλο και περισσότερο επιτακτική καθώς αυτά τα όργανα αποτελούν πλέον μέρος οργανωμένων εκπαιδευτικών δομών και τυπικών πλαισίων διδασκαλίας (Daly, 2012).

Η παρούσα πρόταση δεν αποτελεί «μέθοδο διδασκαλίας», φιλοδοξεί όμως να δημιουργήσει ένα πλαίσιο μέσα από το οποίο η δημιουργία της θα ήταν εφικτή. Η απουσία μεθόδων ή προσεγγίσεων διδασκαλίας για τα ελληνικά παραδοσιακά όργανα, βασισμένων σε συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο, καθιστά το παρόν εγχείρημα μια μικρή απόπειρα να ανοίξει ένα νέος χώρος μελέτης και προβληματισμού, απαραίτητος και ικανός να σταθεί στο ύψος των αναγκών, για τη διδασκαλία των παραδοσιακών μουσικών οργάνων στο αστικό τυπικό πλαίσιο διδασκαλίας τηρουμένων όλων των στοιχείων προφορικότητας της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής.

Λέξεις κλειδιά: Μέθοδος Suzuki, οργανική μουσική διδασκαλία, ελληνική παραδοσιακή μουσική, ελληνικά παραδοσιακά όργανα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αδάμης, Μ. (1977). *Η ελληνική παράδοση στη μουσική εκπαίδευση*. Εισήγηση στο Σεμινάριο με θέμα: Μουσική στην Εκπαίδευση. Λευκωσία: Υπουργείο Παιδείας Κύπρου, 10-14.
- Daly, R. (2012). Η «παραδοσιακή μουσική» στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. In Π. Βούβαρης, Ε. Καλλιμοπούλου, Α-Μ. Ρεντζεπέρη-Τσώνου, Α. Στάμου (Επιμ.), *Καλλιέργεια της Μουσικής Τέχνης στην Ελλάδα της Ευρώπης, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 29-31 Μαΐου 2009* (41-46). Αθήνα: Fagotto Books.
- Διονυσίου, Ζ. (2002): Προσέγγιση στην διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, In *Μουσική Εκπαίδευση Πρακτικά 3ου Συνεδρίου Ε.Ε.Μ.Ε.*, Βόλος, 28-30 Ιουνίου, III(2), 154-168.
- Στάμου, Α. (2012). *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής. Η φιλοσοφία και η πράξη της μεθόδου Suzuki*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Suzuki, S., & Suzuki, W. (1983). *Nurtured by love: The classic approach to talent education*. Alfred Music.

Αναγνώριση και κοινωνική ορατότητα: η περίπτωση των λαϊκών και παραδοσιακών οργάνων στο πλαίσιο της ωδειακής εκπαίδευσης στην Ελλάδα

Φωτεινή Περάκη

Πανεπιστημιακός Υπότροφος, Τμήμα Μουσικών Σπουδών - Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η εισαγωγή της λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής στα ελληνικά ωδεία εμφανίζεται δειλά γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1970 (Reraki, 2017: 69). Προκύπτει λοιπόν ως το έμπρακτο ενδιαφέρον ιδιωτικών πρωτοβουλιών και όχι από ένα σχέδιο εθνικής πολιτιστικής πολιτικής, όπως αυτό που αφορά στα Μουσικά Σχολεία, το οποίο υλοποιείται δέκα χρόνια αργότερα (Κυριαζικίδου, 1998). Παρόλο που σήμερα σπάνια συναντάμε ωδεία που δεν προτείνουν ένα σημαντικό αριθμό επιλογών σχετικά με την εκμάθηση λαϊκών και παραδοσιακών οργάνων, το ερώτημα της ορθότητας αυτού του εγχειρήματος πολιτιστικού ανοίγματος παραμένει εκκρεμές, καθώς ζητήματα θέσης, status, ρόλων καθιστούν διφορούμενη τη θεσμική αυτή είσοδο. Από τη μια μεριά μπορούμε να μιλάμε για συστηματοποίηση διδασκαλίας, από την άλλη παρατηρούμε με έκπληξη ότι το Υπουργείο Πολιτισμού στο οποίο υπάγονται όλα τα ωδεία της χώρας, δεν αναγνωρίζει επίσημα τις σπουδές στα λαϊκά και παραδοσιακά όργανα. Τι σημαίνει λοιπόν για κάποιον να παίζει/να μαθαίνει/να διδάσκει ένα μουσικό όργανο μη αναγνωρισμένο; Η παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσει να προσφέρει απαντήσεις εκκινώντας από τα λόγια ενός διευθυντή ωδείου με τον οποίο συνομιλήσαμε στο πλαίσιο της εθνογραφικής έρευνας πεδίου που πραγματοποιήσαμε για τις ανάγκες της διδακτορικής μας διατριβής. « [...] Εάν στο ωδείο μου έχω 100 μαθητές, εκ των οποίων οι 70 κάνουν αναγνωρισμένο όργανο και οι 30 κάνουν μη αναγνωρισμένο όργανο, το Υπουργείο θα νομίζει ότι εγώ έχω 70 μαθητές. Οι υπόλοιποι 30 δεν εμφανίζονται στα επίσημα χαρτιά που στέλνω στο Υπουργείο. Δε φαίνονται πουθενά. Είναι σαν να μην υπάρχουν... Εννοείται πως συμβαίνει το ίδιο και για αυτούς που διδάσκουν αυτά τα όργανα... Δεν φαίνονται πουθενά... Στα μάτια του υπουργείου, αυτοί οι άνθρωποι... είναι σαν να μην υπάρχουν...» (Reraki, 2017: 175-171).

Το μικρό αυτό απόσπασμα από τη συνέντευξη με τον Σ., εκτός από το σημαντικό βάρος που φέρει σε πληροφοριακό επίπεδο, μας προσκαλεί να διερωτηθούμε πάνω σε μια σχέση η οποία στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνικής φιλοσοφίας μοιάζει αξιωματική. Αναφερόμαστε πιο συγκεκριμένα στη σχέση ανάμεσα στην ιδέα της αναγνώρισης και την ιδέα της κοινωνικής ορατότητας. Πράγματι, τα λόγια του Σ. αποκαλύπτουν με εξαιρετικό

τρόπο ένα από τα θεμελιώδη διακυβεύματα που συναντάμε στη σκέψη του Γερμανού φιλόσοφου Axel Honneth, τελευταίου κληρονόμου της σχολής της Φρανκφούρτης. Πρόκειται για την προσπάθεια να εξηγήσει πώς η «άρνηση αναγνώρισης» ή, για να το πούμε αλλιώς, η άρνηση απόδοσης μιας αξίας σ' ένα πρόσωπο, ισοδυναμεί με τη στέρηση του δικαιώματος να είναι κοινωνικά ορατό (Honneth, 2004a: 134, 2013).

Προκειμένου να κατανοηθεί η σημασία μιας τέτοιας στέρησης για το θέμα που μας απασχολεί στην παρούσα ανακοίνωση, θα προβούμε καταρχήν σε μια ανάλυση του ρόλου που αναθέτει ο Honneth στην αναγνώριση ως βασική συνθήκη για τη διαμόρφωση της ταυτότητας ενός ατόμου. Έτσι, η θετική σχέση προς τον εαυτό δομείται διυποκειμενικά μέσα και από τις σχέσεις αναγνώρισης (Honneth, 2013: 290). Στη συνέχεια, θα επιχειρήσουμε μια προσέγγιση ανάμεσα στο θεωρητικό μοντέλο του Honneth που αφορά στο διαπροσωπικό πεδίο με την περίπτωση που εξετάζουμε εδώ και η οποία αφορά στο πεδίο των ανταλλαγών μεταξύ προσώπων και θεσμών. Θα προβούμε λοιπόν σε μια ανάλυση της ωδειακής συνθήκης σχετικά με την εκμάθηση/διδασκαλία των λαϊκών παραδοσιακών οργάνων χρησιμοποιώντας ως αναλυτικό εργαλείο αυτό που ο Honneth ονομάζει «επιτελεστικό (performatif) χαρακτήρα» της αναγνώρισης (Honneth, 2004b: 143), αναφερόμενος σε όλες εκείνες τις «εκφραστικές χειρονομίες» που συνοδεύουν την κοινωνική επιβεβαίωση (Honneth, 2004b: 143-148). Έτσι, φιλοδοξούμε να ανιχνεύσουμε πώς και γιατί κάποιες μουσικές, η πρακτική τους και οι φορείς τους βρίσκονται σε κατάσταση μη-ορατότητας.

Λέξεις κλειδιά: κοινωνική αναγνώριση, κοινωνική ορατότητα, ταυτότητα, λαϊκή παραδοσιακή μουσική, ωδεία

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Honneth, A. (2013). *La lutte pour la reconnaissance*. Trad. Pierre Rusch, Paris: Gallimard.

Honneth, A. (2004a). La théorie de la reconnaissance: une esquisse. *Revue de MAUSS*, 1(23), 133-136.

Honneth, A. (2004b). Visibilité et invisibilité. Sur l'épistémologie de la "reconnaissance". *Revue de MAUSS*, 1(23), 137-151.

Κυριαζικίδου, Π. (1998). *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: Θεσμικό πλαίσιο και σχολική πραγματικότητα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Reraki, F. (2017). *La musique imaginaire : discours, identités et représentations dans l'enseignement grec contemporain*. Thèse de doctorat, Paris: Université ParisSorbonne.

Προσέγγιση στη νέα διδακτική μέθοδο της Βυζαντινής Μουσικής

Γεώργιος Α. Πατρόνας

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (Ε.Ε.Π.), Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ανάπτυξη της μουσικής (ελληνικής, βυζαντινής και παραδοσιακής) παιδείας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Η μη συστηματική διδασκαλία του τροπικού συστήματος και γενικότερα της Ελληνικής, Βυζαντινής, Παραδοσιακής και Εκκλησιαστικής Μουσικής σε παιδικές ηλικίες και ο έντονος προβληματισμός των νέων για την ύπαρξη συγκεκριμένου και ασυγκέραστου συστήματος, δημιούργησε την ανάγκη μιας νέας μεθόδου διδασκαλίας. Η μέθοδος είναι ιδανική για να ξεκινήσει κανείς σε οποιαδήποτε ηλικία το μουσικό ταξίδι στη Βυζαντινή Μουσική. Στηρίζεται στις ειδικές και ιδιαίτερες ικανότητες και γνώσεις του δασκάλου. Κάθε φορά η παρουσίαση γίνεται δι' ακοής, μέσω εκτέλεσης μουσικών θέσεων-μοτίβων και κίνησης. Σημαντικό στοιχείο της νέας μεθόδου

είναι ότι από την πρώτη στιγμή της διδασκαλίας γίνεται η χρήση και η συστηματική κωδικοποίηση των μουσικών συστημάτων (διφωνίες, τριφωνίες, τετραφωνίες, πενταφωνίες κλπ), με τις κινήσεις του αριστερού και δεξιού χεριού. Η εξοικείωση έρχεται πολύ σύντομα, μέσω της ακουστικής άσκησης (τροπάρια, απολυτικά, ύμνοι, μουσικά μοτίβα κλπ) και όλα αυτά, σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα αποτυπώνονται σε ειδικές κινήσεις του Δασκάλου. Η διδασκαλία της ψαλτικής γενικά είναι φωνητική, χωρίς παρουσία και συνοδεία μουσικού οργάνου. Το γεγονός αυτό είναι πολύ σημαντικό και από την άλλη πλευρά απαιτεί διδασκάλους με φωνητικές ικανότητες. Ο διδάσκαλος θα πρέπει να είναι ειδικά εκπαιδευμένος στο μοναδικό φυσικό όργανο που είναι η φωνή. Σε πρακτικό επίπεδο, η τονικότητα, η τροπικότητα, ο χρόνος, ο ρυθμός, η διαποίκιση του μέλους, το ύψος του ήχου και μέλους, μεταδίδεται μόνο προφορικά, από τον δάσκαλο. Ο μαθητής εξοικειώνεται με την «μέθοδο» και μαθαίνει τα μουσικά διαστήματα και συστήματα, που είναι ήδη κρυμμένα βαθιά μέσα στη μουσική μητρική του «ταυτότητα». Το επίτευγμα της μεθόδου είναι ότι ο μαθητής ανακαλύπτει σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα μικρο-μελωδίες, μουσικά μοτίβα και πολύ σύντομα τα απομνημονεύει, χρησιμοποιώντας διαβαθμισμένα: συλλαβές (να, νο, νε κλπ), μουσικούς φθόγγους (Νη, Πα, Βου κλπ), χρόνους και τέλος τον λόγο. Με αυτή την μέθοδο, επικεντρώνεται το ενδιαφέρον στην ικανότητα της ακουστικής ικανότητας. Η μελωδία στον λόγο, χαρίζει χρώμα, μουσικότητα και ψυχή. Η προσωδία, μαζί με τον ρυθμό και τον τόνο οδηγούν τον λόγο στο συναίσθημα. Τέλος, η νέα μουσικο-παιδαγωγική μέθοδος χρησιμοποιεί το σημειογραφικό σύστημα της βυζαντινής μουσικής ως μία «ξένη μουσική γλώσσα». Την ονομάζουμε «ξένη» γιατί ως «μητρική μουσική γλώσσα» το εκπαιδευτικό μας σύστημα χρησιμοποιεί τη «Δυτική σημειογραφία».

Λέξεις κλειδιά: Μουσική εκπαίδευση, Μέθοδος, Διδασκαλία, Παιδαγωγική, Βυζαντινή μουσική

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ανδρούτσος, Π. (2004). *Μέθοδοι διδασκαλίας της μουσικής: παρουσίαση και κριτική θεώρηση των μεθόδων Orff και Dalcroze*. Αθήνα: Εκδόσεις Ορφεύς.

Στάμου, Α. (2012). *Μια ανθρωπιστική προσέγγιση στη διδασκαλία της μουσικής. Η φιλοσοφία και η πράξη της μεθόδου Suzuki*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Teaching Methods: The Kodaly Method (2018, June 15). Retrieved from <http://musicstaff.com/teaching-methods-kodaly-method/>

7η Συνεδρία: Αίθουσα 14 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

13:30-14:45

Προεδρείο: Ξ. Παπαπαναγιώτου

Το τραγούδι ως παιδαγωγικό εργαλείο στις Ομάδες του Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού

Κλειώ Κωνσταντάκου

Φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού (ΣΕΟ) είναι μία εξωσχολική, εθελοντική, μη κυβερνητική οργάνωση με παιδαγωγικό χαρακτήρα, που ιδρύθηκε στην Ελλάδα το 1932. Ανήκει στο World Association of Girl Guides and Girl Scouts (WAGGGS). Το Οδηγικό Παιδαγωγικό Πρόγραμμα εστιάζει στην αγωγή του παιδιού μέσα από παιδοκεντρικές δραστηριότητες, με το τραγούδι να αποτελεί την κύρια μουσική δραστηριότητα που πραγματοποιείται στις

Ομάδες. Δηλαδή, τα παιδιά μαθαίνουν να συνεργάζονται, να δημιουργούν, να αποφασίζουν, να υλοποιούν και να αξιολογούν μέσω της αυτοδιοίκησης (Οργανισμός ΣΕΟ, 2007). Στο Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού έχει δημιουργηθεί ένα ρεπερτόριο Οδηγικών τραγουδιών το οποίο διαχρονικά περνά από γενιά σε γενιά και παραμένει κοινό σημείο αναφοράς για κάθε μέλος του Οδηγισμού. Έτσι, το τραγουδιστικό ρεπερτόριο περιλαμβάνει: απλά τραγούδια, τραγούδια τελετών, κανόνες, τραγούδια για συγκεκριμένες στιγμές, τραγούδια από ξένες χώρες και τραγούδια με κινήσεις (Βοήθημα κατασκευαστή, 2015). Οι Ομάδες τραγουδούν σε κάθε Οδηγικό γεγονός και αυτή η πράξη χαρακτηρίζει διάφορες πτυχές της Οδηγικής ζωής. Οι μουσικοί στόχοι του τραγουδιού συνήθως περιορίζονται στην εκμάθηση των στίχων, της μελωδίας και της κίνησης που συνοδεύει το κάθε τραγούδι, σε περιβάλλον χαράς και παιχνιδιού, χωρίς αυστηρότητα, καθώς οι στόχοι του ομαδικού τραγουδιού δεν είναι τόσο μουσικοί, αλλά αφορούν τα παιδαγωγικά οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν τα μέλη των ομάδων από αυτό. Επίσης, το τραγούδι στο πρόγραμμα του ΣΕΟ συμβάλλει στο δέσιμο της ομάδας, στη χαλάρωση, την εκτόνωση, την κίνηση, τη δημιουργικότητα, την έκφραση, στο παιχνίδι κ.ά. (Κοκκίδου, 2015· Hallam, 2010) Ταυτόχρονα, είναι εργαλείο μάθησης ευχάριστο, πρακτικό, βιωματικό και προσιτό σε παιδιά και ενήλικες (Welch et al., 2014). Η παρούσα εργασία είχε ως στόχο να διερευνηθεί και να μελετηθεί το τραγούδι ως παιδαγωγικό εργαλείο του Οδηγικού Παιδαγωγικού Προγράμματος, να εντοπιστούν και να επισημανθούν ο ρόλος, η σημασία και τα οφέλη του σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο, καθώς και οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα στελέχη σχετικά με αυτό. Επιδιώξαμε επίσης να αναδείξουμε το πώς αξιοποιείται το τραγούδι ως παιδαγωγικό εργαλείο στις Ομάδες του Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού. Η έρευνα βασίστηκε α) σε βιβλιογραφική έρευνα, β) σε ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις με ενήλικα στελέχη από διάφορα μέρη της Ελλάδας (δια ζώσης ή μέσω τηλεφωνικής ή/και ηλεκτρονικής επικοινωνίας, skype), και γ) σε μία έρευνα επισκόπησης μέσω ερωτηματολογίου που σχεδιάστηκε και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά, και απευθύνθηκε στους εν ενεργεία αρχηγούς των Ομάδων σε όλη την Ελλάδα. Κάποια από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας είναι τα εξής: α) Το τραγούδι αποτελεί σημαντικό κρίκο συναισθηματικού δεσμού μεταξύ των μελών των ομάδων του ΣΕΟ, αλλά και μέσο αυτοπροσδιορισμού των Οδηγών που τους συνοδεύει σε όλη τη ζωή τους, καθώς συνδέεται με έντονες οδηγικές εμπειρίες και αναμνήσεις. β) Οι μικρότερες σε ηλικία ομάδες τραγουδούν πιο συχνά σε σχέση με τις μεγαλύτερες. γ) Υπάρχει ανάγκη εκσυγχρονισμού του τραγουδιστικού ρεπερτορίου του ΣΕΟ, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες μουσικές πρακτικές και προτιμήσεις των παιδιών, αλλά παραμένοντας στο πλαίσιο του πνεύματος του Οδηγισμού. Το τραγούδι σίγουρα αποτελεί σημαντικό μέσο για την επίτευξη του παιδαγωγικού προγράμματος του ΣΕΟ, το οποίο αν συνδυαστεί με μια μουσικοπαιδαγωγική στόχευση και σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές πρακτικές μπορεί να προσφέρει ακόμα περισσότερα.

Λέξεις κλειδιά: Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού, Οδηγικά τραγούδια, ομαδικό τραγούδι, παιχνιδιότραγούδα

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Οργανισμός Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού. (2007). Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού. Βοήθημα Κατασκευαστή, Κλάδος Πουλίων. (2015). Σώμα Ελληνικού Οδηγισμού. Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Fagottobooks.
- Welch, G., Himonides, E., Saunders, J. Papageorgi, & I., Sarazin, M. (2014). Singing and social inclusion. *Frontiers in Psychology*, 5, 803. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2014.00803>
- Hallam, S. (2010). The power of music: It's impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28, 269-288.

**Μαθαίνοντας για την πυρκαγιά του 1917 στη Θεσσαλονίκη
μέσα από τη διδασκαλία ενός σεφαραδίτικου τραγουδιού**

*Χρυσούλα Σκαρλάτου
Καθηγήτρια μουσικής στο 2ο Γυμνάσιο Λαγκαδά*

Το προτεινόμενο εκπαιδευτικό σενάριο είναι μια εναλλακτική εκδοχή της διδασκαλίας της ενότητας «Ο γύρος της Ελλάδας» του βιβλίου μουσικής της Β' Γυμνασίου και διαπνέεται από την οπτική του νέου προγράμματος σπουδών για τη μουσική. Εφαρμόζεται στο 2ο Γυμνάσιο Λαγκαδά από το σχολικό έτος 2015 ως σήμερα. Το σεφαραδίτικο τραγούδι «El incendio de Salonica» είναι η αφήγηση της πυρκαγιάς του 1917 στη Θεσσαλονίκη και των επιπτώσεών της στη ζωή των κατοίκων. Το κείμενο είναι στη γλώσσα των σεφαραδιτών εβραίων της πόλης, δηλαδή παλιά ισπανικά με τούρκικα και ελληνικά στοιχεία. Στόχοι του μαθήματος είναι, εκτός από την απόκτηση και εξάσκηση γνωστικών μουσικών στοιχείων και δεξιοτήτων και της καλλιέργειας του ομαδικού πνεύματος και της συνεργασίας, η ενεργοποίηση για μάθηση μέσα από τη γνωριμία με ένα γεγονός σημαντικό για την ιστορία της Θεσσαλονίκης και με μια κοινότητα της πόλης που άσκησε σημαντική επιρροή στην πολιτιστική της ταυτότητα. Η ενεργητική ακρόαση του τραγουδιού και η παράλληλη συμπλήρωση φύλλων εργασίας γίνονται η αφορμή για να γνωρίσουν οι μαθητές το γεγονός της πυρκαγιάς που κατέστρεψε σχεδόν ολοκληρωτικά το ιστορικό κέντρο της πόλης το 1917. Χιλιάδες άνθρωποι, μεταξύ των οποίων πολλοί ισραηλίτες, έμειναν άστεγοι και άνεργοι και αναγκάστηκαν να στεγαστούν σε καταυλισμούς, ενώ η πόλη χρειάστηκε να χτιστεί από τη αρχή. Το γεγονός ότι η γλώσσα του τραγουδιού είναι τα παλιά ισπανικά με αναγνωρίσιμα ελληνικά και τούρκικα στοιχεία, φέρνει τους μαθητές σε επαφή με την μακρά παρουσία των σεφαραδιτών εβραίων της Θεσσαλονίκης, όπου εγκαταστάθηκαν οι περισσότεροι το 1492, όταν οι βασιλείς της Ισπανίας τους ζήτησαν να φύγουν, στοχεύοντας στη θρησκευτική ενοποίηση των κατοίκων της χώρας τους. Αυτή η εύρωστη κοινότητα συρρικνώθηκε δραματικά μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, εξ αιτίας του Ολοκαυτώματος. Η προτεινόμενη διδακτική πρόταση είναι βασισμένη στην ανακαλυπτική και την ενεργητική- συμμετοχική μέθοδο και προσεγγίζεται διαθεματικά μέσα από τα μαθήματα των θρησκευτικών, της ιστορίας, της πληροφορικής, της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής και των εικαστικών. Η οργάνωση της τάξης είναι ομαδοσυνεργατική. Ο καθηγητής καθοδηγεί, συντονίζει και εμπνέει την τάξη. Η εκμάθηση και απόδοση του τραγουδιού από τους μαθητές έχει ως στόχο την προώθηση της δημιουργικότητας, της συνεργασίας και της ανάπτυξης μουσικών δεξιοτήτων, ενώ δραστηριότητες όπως οι κάρτες συνανάγνωσης και οι ομαδικές εργασίες βοηθούν τους μαθητές να αναπτύξουν το πνεύμα της ομαδικότητας, να αναλάβουν την ατομική και τη συλλογική ευθύνη που τους αναλογεί, να διεκδικούν τους ορίζοντές τους, να αποβάλλουν τυχόν στερεότυπα και προκαταλήψεις και να διαμορφώσουν μια στάση σεβασμού απέναντι στο διαφορετικό.

Λέξεις κλειδιά: ισραηλίτες, κοινότητα, σεφαραδίτες

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Ναρ, Α. (1985). *Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης-Τα τραγούδια μας. Μελετήματα γύρω από την ιστορία και παράδοση των εβραίων της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης.

Νεχαμά, Ι. (2000). *Ιστορία των Ισραηλιτών της Θεσσαλονίκης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
Χασιώτης, Ι.Κ. (επιμ.), (1997). *Τοις αγαθοίς βασιλεύουσα Θεσσαλονίκη- Ιστορία και πολιτισμός*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

**Τα Spirituals ως τραγούδια της σκλαβιάς και της ελευθερίας
στο ελληνικό σχολείο του 21ου αιώνα**

Χρυσάνθη Ζεπάτου

Εκπαιδευτικός Μουσικής ΠΕ79.01

1ο 12/θέσιο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Πανεπιστημίου Αθηνών (Μαράσλειο)

Η παγκοσμιοποίηση, σύμφωνα με τον David Elliott (2007) μεταβάλλει τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι θα ζουν, θα μαθαίνουν, θα αλληλεπιδρούν και θα δημιουργούν την ταυτότητα και τον αυτοσεβασμό τους. Η μουσική εκπαίδευση οφείλει να στραφεί σε τεχνολογικά εμπλουτισμένες κι ανθρωπιστικά προσανατολισμένες καταστάσεις μάθησης, ώστε να καλλιεργούνται οι δεξιότητες ενσυναίσθησης των μαθητών σε σχέση με την πολιτισμική διαφορετικότητα. Προτείνει έτσι, την κριτική παιδαγωγική (critical pedagogy), η οποία εφαρμόζεται μόνο μέσα από την ιστορική και πολιτισμική ιδιαιτερότητα του χώρου, χρόνου, τόπου και περιεχομένου. (Elliott, 2007: 18). Η μουσική ειδικότερα καταπιεσμένων ομάδων και λαών εντάσσεται στο πλαίσιο αυτό, καθώς δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να επιτελέσουν και να κατανοήσουν μουσικές επικλήσεις για κοινωνική δικαιοσύνη (Elliott, 2007: 20). Σύμφωνα, άλλωστε, με τον Θεοχάρη Ράπτη (2015: 209), είναι σημαντικό να κατανοηθεί από τον μουσικοπαιδαγωγό ότι η μουσική και η μουσική αγωγή δεν είναι πολιτικά ουδέτερες και ότι η ενασχόλησή του με την κοινωνική και πολιτική φιλοσοφία κρίνεται απαραίτητη. Η παρούσα εισήγηση έχει σκοπό να παρουσιάσει έρευνα δράσης (Cohen & Manson, 1994: 258) με τίτλο «Τα Spirituals ως τραγούδια της σκλαβιάς και της ελευθερίας στο ελληνικό σχολείο του 21ου αιώνα» που υλοποιήθηκε στο μάθημα της Μουσικής το 2018 στην Στ' τάξη του Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου Πανεπιστημίου Αθηνών (Μαράσλειο). Η έρευνα δράσης, που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της επιτελεστικής κριτικής παιδαγωγικής (performative critical pedagogy) (Elliott, 2007: 20), συνδέθηκε με την 21η Μαρτίου-Διεθνή Ημέρα για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων. Η έρευνα εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο η μουσική, μέσα από την επιτελεστική κριτική παιδαγωγική της διάστασης, μπορεί: α) να ενισχύσει την κατανόηση και την ευαισθητοποίηση των μαθητών σε ανθρωπιστικές αξίες σε σχέση με το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, την αποδοχή και το σεβασμό της πολιτισμικής ετερότητας, την εμπέδωση της αλληλεγγύης και την καταπολέμηση ρατσιστικών τάσεων και προκαταλήψεων και β) να καλλιεργήσει θετικές στάσεις των μαθητών απέναντι στην αξία της μουσικής - ως πολιτισμικό αγαθό - στη ζωή του ανθρώπου. Μέσα από τις απόψεις των μαθητών, τη συμμετοχική παρατήρηση και τη διαδικαστική αξιολόγηση του προγράμματος, διαπιστώνονται τυχόν οφέλη για τους μαθητές, ώστε η δράση να λειτουργήσει ως μια επιφάνεια αντίληψης πάνω στην οποία οι εκπαιδευτικοί, δοκιμάζοντας τις ιδέες τους, να μπορούν να εισάγουν καινοτόμες πρακτικές και μεθόδους (Carr & Kemmis, 1986· Cohen & Manson, 1994: 263). Για την καταγραφή και την ανάλυση των απόψεων των μαθητών, καθώς και την ανατροφοδότηση του προγράμματος δημιουργήθηκε ένα πρωτότυπο ερωτηματολόγιο 12 ερωτήσεων -11 κλειστών πεντάβαθμης κλίμακας και μια ανοικτής- που αφορούσαν την εμπειρία του προγράμματος, τη σχέση των μαθητών με τα τραγούδια καθώς και τη στάση τους σε σχέση με ζητήματα ρατσισμού και διακρίσεων. Απαντήθηκαν 43 ερωτηματολόγια κι η στατιστική επεξεργασία τους έγινε με το πρόγραμμα SPSS. Στην εισήγηση παρουσιάζονται τα κυριότερα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας-δράσης. Η πλειοψηφία των μαθητών δήλωσε ότι βρήκε ενδιαφέρον το πρόγραμμα καθώς και τα επιμέρους στοιχεία των τραγουδιών και ότι ευαισθητοποιήθηκε σε θέματα ρατσισμού και κοινωνικής δικαιοσύνης. Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση της θέσης του μαθήματος της μουσικής, υποδεικνύοντας νέους ορίζοντες διεύρυνσης του αναλυτικού προγράμματος μουσικής για το ελληνικό σχολείο του 21ου αιώνα.

Λέξεις κλειδιά: Γενικό μάθημα Μουσικής, Spirituals, Έρευνα Δράσης, Επιτελεστική κριτική παιδαγωγική, Κοινωνική δικαιοσύνη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Carr, W., & Kemmis, S. (1986). *Becoming Critical*. Lewes: The Falmer Press.

Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ράπτης, Θ. (2015). *Μουσική Παιδαγωγική, μία Συστηματική Προσέγγιση με Εφαρμογές για την Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Μουσικός Οίκος Π. Νικολαΐδη- edition Orpheus.

Elliott, D.J. (2007). Critical Pedagogy for Culturally Responsive Music Education. In *Πρακτικά 5ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.)*. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

8η Συνεδρία: Αμφιθέατρο 14 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Προεδρείο: Σ. Αγγελίδου

13:30-14:45

Orff-Schulwerk: η μετάβαση από τον 20ό στον 21ο αιώνα

Ολυμπία Αγαλιανού

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό Τ.Ε.Α.Π.Η. Ε.Κ.Π.Α.

Το Orff-Schulwerk (OS) είναι μια από τις ευρύτερα διαδεδομένες προσεγγίσεις μουσικοκινητικής αγωγής με εφαρμογές σε ποικίλα εκπαιδευτικά πλαίσια. Το 2024 συμπληρώνει εκατό χρόνια ιστορίας και συνεχούς εξέλιξης. Σύμφωνα με τον Orff το OS δεν είναι ένα κλειστό σύστημα ή μέθοδος, αλλά μια παιδαγωγική προσέγγιση η οποία εξελίσσεται συνεχώς στο χώρο και το χρόνο. Αλληλεπιδρά με τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες και κρατά τη γοητεία ενός έργου που ποτέ δεν παίρνει την τελική του μορφή (Orff, 1992). Γι' αυτό «...ο καλλίτερος τρόπος για να εξηγήσει τη φύση τις αρχές και τους στόχους του Schulwerk είναι να περιγράψει τον τρόπο με τον οποίο δημιουργήθηκε» (Orff, 1992: 29). Στο βιβλίο του Documentation περιγράφει την πορεία από την αρχή της προσπάθειάς του μέχρι και το 1975 (Orff, 1976). Μετά το 1975, το OS συνεχίζει να αναπτύσσεται και να εξελίσσεται σε διάφορες χώρες του κόσμου. Η ελευθερία η οποία ενυπάρχει στο OS, έρχεται αντιμέτωπη με τον κίνδυνο απομάκρυνσης ή παρερμηνείας των αρχών, αξιών και στόχων της. Το International Orff-Schulwerk Forum Salzburg (IOSFS) το οποίο ιδρύθηκε το 1983, δύο χρόνια πριν από το θάνατο του συνθέτη, έχει ως αποστολή να κρατά ζωντανό το διάλογο μεταξύ όλων των χωρών στις οποίες βρίσκει εφαρμογές το OS. Μέσα από ετήσιες συναντήσεις, συμπόσια και περιοδικές εκδόσεις, αποτελεί το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί ένας συνεχής διάλογος με στόχο την επικαιροποίηση του OS και τη διατύπωση συνιστώμενων θεωρητικών κατευθύνσεων και γραμμών δράσης προκειμένου να εξασφαλιστεί η σχέση με τις αξίες, τις αρχές και τα μέσα του OS παράλληλα με τη σύνδεση με τις σύγχρονες συνθήκες και απαιτήσεις (http://www.orff-schulwerk-forum-salzburg.org/english/about_english.html). Η παρούσα εργασία εστιάζει στη μετάβαση του OS από τον 20ό στον 21ο αιώνα. Επιχειρείται η απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο και πώς οι σύγχρονες συνθήκες επηρέασαν το OS, ποια είναι η μορφή του και οι δυνατότητες εφαρμογής του στον 21ο αιώνα. Η μελέτη ξεκινά από το 2006, έτος διεξαγωγής του διεθνούς συμποσίου OS με θέμα In Dialog. Το θέμα φανερώνει τη συνειδητοποίηση από πλευράς της παγκόσμιας κοινότητας του OS για διάλογο σε βάθος με τις νέες συνθήκες και τις καινούριες εκπαιδευτικές και επιστημονικές περιοχές (Haselbach et al., 2007). Η εργασία βασίζεται στη μελέτη της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας, στη μελέτη των πρακτικών των ετήσιων συναντήσεων του IOSFS και στην προσωπική

εμπειρία της γράφουσας ως αντιπροσώπου της Ελλάδας στο IOSFS από το 2008. Συμπληρώνεται από συνεντεύξεις μελών του συμβουλίου του IOSFS και εκπροσώπων άλλων χωρών. Όπως φαίνεται οι βασικές αρχές και τα μέσα του OS έχουν παραμείνει σχετικά σταθερά ενώ έχει διευρυνθεί το πεδίο εφαρμογής. Παράλληλα, επιχειρείται μια διεπιστημονική προσέγγιση σε σύγχρονους όρους. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα του IOSFS 2010, το σύγχρονο OS στηρίζεται σε τρεις πυλώνες, την εκπαίδευση, την τέχνη και τον ουμανισμό, οι οποίοι αλληλεπιδρούν και αλληλοδιαμορφώνονται (Hartmann, 2012). Φαίνεται ότι ο ουμανιστικός πυλώνας ενισχύεται συνεχώς με ταυτόχρονη επέκταση των εφαρμογών του OS πέρα από πλαίσια τυπικής εκπαίδευσης, σε χώρους όπως η κοινωνική μουσική και ο χορός, διαδραστικές συναυλίες για οικογένειες κτλ. Τέλος, παρατηρείται προσπάθεια ενσωμάτωσης νέων μέσων με τη βοήθεια και την αξιοποίηση της τεχνολογίας

Λέξεις κλειδιά: Orff-Schulwerk, επικαιροποίηση, σύγχρονοι πυλώνες

Βιβλιογραφικές αναφορές

Hartmann, W. (2012). Orff's Schulwerk. *Orff Schulwerk Informationen*, 87, 8-12.

Haselbach, B., Grugner, M., & Salmon, S. (2007). In *Dialog: Documentation OrffSchulwerk Symposium 2006*. Mainz: Schoott.

Orff, C. (1992). The Schulwerk- its Origin and Aims. In D. Hall (ed). *Orff – Schulwerk in Canada* (34-38). Canada: Schott.

Orff, C. (1976). *The Schulwerk* [trns. M. Murray]. N. York: Scott Music Corp. http://www.orff-schulwerk-forum-salzburg.org/english/about_english.html

Ελληνικά παραδοσιακά παιγνιδοτράγουδα: από την κοινότητα στη σχολική τάξη

Μαρία Καρύκη

Εκπαιδευτικός Μουσικής - Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Ολυμπία Αγαλιανού

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό Τ.Ε.Α.Π.Η. Ε.Κ.Π.Α.

Με τον όρο παιγνιδοτράγουδα αναφερόμαστε, κυρίως, σε αυτό που ο Κυριακίδης ονομάζει «παιδικά άσματα» και είναι «...τὰ ὑπὸ τῶν παιδίων ἢ πρὸς παιδία ὑπὸ τῶν μεγάλων χάριν παιδιᾶς ἀδόμενα ἢ μᾶλλον ἐρρυθμῶς ἀπαγγελλόμενα» (1990:20). Δημιουργήθηκαν μέσα στο πλαίσιο της κοινότητας ως μια ταυτόχρονη ενιαία σύνθεση λόγου, μουσικής και κίνησης στην οποία επικρατεί ο παιγνιώδης χαρακτήρας. Την εποχή που η κοινότητα λειτουργούσε ως κοινωνική μονάδα αποτελούσαν την πρώτη άτυπη μουσική εκπαίδευση των παιδιών. Ταυτόχρονα, εισήγαγαν τα παιδιά στον εθιμικό κύκλο του χρόνου μεταφέροντας αξίες, πεπονηθείσες από τις οποίες απέρρεαν ρόλοι και συμπεριφορές. Ορισμένα έχουν τις ρίζες τους ακόμα και στην αρχαιότητα και εξελίχθηκαν μέσα από την προφορική παράδοση από γενιά σε γενιά. Αν και ο όρος παιγνιδοτράγουδα απαντάται συχνά στη βιβλιογραφία, δεν εντοπίζεται σαφής εννοιολογικός προσδιορισμός του. Η σύγχρονη μουσική παιδαγωγική –και γενικότερα η εκπαίδευση– τα χρησιμοποιεί ως διδακτικά μέσα έχοντας αναγνωρίσει την παιδαγωγική και αισθητική τους αξία. Επί της ουσίας, έχει αναλάβει αυτό που η κοινότητα έχει πάψει πλέον να είναι σε θέση να πράξει, δηλαδή την παιδαγωγική αξιοποίησή τους στην αναπτυξιακή διαδικασία των παιδιών. Η σημασία της παιδαγωγικής αξιοποίησης των παραδοσιακών παιδικών τραγουδιών κάθε τόπου επισημάνθηκε από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα από τους μουσικοπαιδαγωγούς Zoltan Kodály και Carl Orff (Landis & Carder, 1990· Orff, 1992). Στην Ελλάδα, είναι ενταγμένα στο αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου και συγκεκριμένα στα προγράμματα σπουδών και τα εγχειρίδια των μαθημάτων της μουσικής, της φυσικής αγωγής και της γλώσσας. Χρησιμοποιούνται δε ευρύτατα και από

τους παιδαγωγούς της προσχολικής αγωγής, σύμφωνα με τις οδηγίες του αναλυτικού προγράμματος. Παρατηρείται επίσης, ότι οι εκπαιδευτικοί δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το υλικό αυτό και οι μαθητές ανταποκρίνονται στη διδασκαλία του. Δημιουργείται, λοιπόν, το ερώτημα σχετικά με το ποιες μπορεί να είναι οι κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις για την ένταξή τους στη διδασκαλία. Ως μία από αυτές, προτείνεται από την παρούσα εργασία η μουσικοκινητική αγωγή Orff, γνωστή ως Orff-Schulwerk (OS). Το OS αναφέρεται σε δύο έννοιες: σε μια παιδαγωγική προσέγγιση και στην κατηγοριοποιημένη συλλογή μουσικού υλικού. Η επιλογή του τεκμηριώνεται από τους εξής λόγους. Ως παιδαγωγική προσέγγιση συνδυάζει τη διδασκαλία της μουσικής, του λόγου και της κίνησης, αξιοποιεί τη μουσική παράδοση κάθε λαού, στοχεύει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού (Regner, 1994). Αξιοποιεί την άτυπη μάθηση και τις ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες (Αγαλιανού & Τσαφταρίδης, 2016) και προσφέρει διδακτικά εργαλεία για την αξιοποίηση υλικού που συνδυάζει τη μουσική, τον λόγο και την κίνηση. Ως συλλογή μουσικού υλικού προτείνει κατηγοριοποίηση των παιγνιδотράγουδων με βάση τα μουσικά χαρακτηριστικά τους. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σχέσης μεταξύ των ελληνικών παραδοσιακών παιγνιδотράγουδων και της μουσικοκινητικής αγωγής Orff (OS) με στόχο τη δυνατότητα της μέγιστης αξιοποίησης του υλικού αυτού στο εκπαιδευτικό περιβάλλον του σχολείου. Αμφίδρομα μπορεί να επιχειρηθεί και ο εμπλουτισμός του OS με υλικό από τα ελληνικά παραδοσιακά παιγνιδотράγουδα. Τέλος, η παρούσα εργασία θέτει το ζήτημα μίας κατηγοριοποίησης των παιγνιδотράγουδων ως απαραίτητης διαδικασίας προκειμένου το υλικό αυτό να είναι αξιοποιήσιμο από κάθε εκπαιδευτικό. Σύμφωνα με την παρούσα εργασία, μία πλήρης κατηγοριοποίηση των παιγνιδотράγουδων, οφείλει να περιλαμβάνει μουσικά, λαογραφικά και ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά.

Λέξεις κλειδιά: μουσικοκινητική αγωγή, παιγνιδотράγουδα, παράδοση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγαλιανού, Ο., & Τσαφταρίδης, Ν. (2016). Άτυπες μορφές γνώσης και μάθησης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff. In Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.). *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (87-95). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Κυριακίδης, Σ. (1990). *Το δημοτικό τραγούδι*. Αθήνα: Ερμής.
- Landis, B., & Carder, P. (1990). "The Kodály Approach". In *The eclectic curriculum in American music education*, Music Educators National Conference, USA 1990, 55-74.
- Orff, C. (1992). The Schulwerk - its Origin and Aims. In D. Hall (Ed.), *Orff – Schulwerk in Canada: a collection of articles and lectures from the early years (1954 – 1962)* [pp. 29-37]. Canada: Schott.
- Regner, H. (1994). Η μουσική διαπαιδαγώγηση σήμερα - 10 προϋποθέσεις για το μάθημα της Μουσικής (Musikerziehung Heute - 10 Forderungen an den Musikunterricht) (Κ. Σαρροπούλου, Μτφρ.). *Ρυθμοί, 11*.

**Το αυτοσχέδιο τραγούδι μέσα από το ORFF – SCHULWERK:
Ομαδικός δημιουργικός αυτοσχεδιασμός, μουσική και κοινωνική ανάπτυξη παιδιών
προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας**

Ανθούλα Κολιάδη - Τηλιακού
Καθηγήτρια Πιάνου, ΠΕ 79.01 Μουσικό Σχολείο Ρόδου
Αντιγόνη Ζάχαρη
Μουσικοπαιδαγωγός C. ORFF, Καθηγήτρια Πιάνου, ΠΕ 79.01, Μουσικό Σχολείο Ρόδου

Η μουσική και συγκεκριμένα η μουσική ως έκφραση μέσα από το παιδικό τραγούδι, είτε το αυτοσχέδιο, είτε το αυθόρμητο, είτε το δομημένο, ενυπάρχει και υφίσταται στην καθημερινότητα

των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Άλλοτε είναι σε λανθάνουσα μορφή, άλλοτε εκφράζεται με φυσικό τρόπο και αναμφισβήτητα καλλιεργείται μέσω συστηματικής μουσικής εκπαίδευσης (Σίμου, 2013). Συνυφασμένο λοιπόν με τη ζωή των παιδιών, αποτελεί σημαντικό στοιχείο της μουσικής εκπαίδευσης και η συμβολή του θεωρείται πλέον αποδεδειγμένη και ευρέως αποδεκτή. Επιπλέον, το τραγούδι μέσα στο πλαίσιο της παιδικής κουλτούρας και αλληλεπίδρασης με τα άλλα παιδιά αποτελεί λειτουργική φόρμα επικοινωνίας και συνεκτικότητας, ενώ μέσα από το μουσικό παιχνίδι και την κατασκευή «αυτοσχεδίων τραγουδιών», το παιδί «χτίζει» τις σχέσεις με τους συνομηλίκους του (Δογάνη, 2012). Μια σημαντική μουσικοκινητική προσέγγιση και στρατηγική μάθησης που καλλιεργεί τη δημιουργία αυτοσχεδίων τραγουδιών, αποτελεί η μουσικοπαιδαγωγική θεώρηση του Carl Orff. Η δυνατότητα μετασχηματισμού και συνεχούς προσαρμογής του Orff-Schulwerk, όπως ονομάστηκε, σε κάθε κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, η στρατηγική του ως «θεώρηση εμπειρίας», τα στοιχεία της προφορικότητας και της άτυπης μάθησης που περιλαμβάνει, η χρήση της εμπειρίας του λαού και των παραδοσιακών τραγουδιών του από τον εθιμικό κύκλο, ή τον κύκλο της ζωής του ανθρώπου ως υλικό δημιουργίας, η συμμετοχή στον αυτοσχεδιασμό, η έκφραση της ομαδικότητας και η ομαδοσυνεργατική μάθηση αποτελούν θεμελιώδη συστατικά συνυφασμένα με τη φιλοσοφία της θεώρησης αυτής ως απόλυτα ιδανικής για την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και μιας ιδιόμορφης μουσικής ταυτότητας και κουλτούρας. Αξιοποιείται η ανθρώπινη ανάγκη του «ανήκειν» μέσα από μια διαδικασία, της οποίας ο δάσκαλος ως συνδημιουργός παροτρύνει και ανατροφοδοτεί, ώστε η ομαδική δημιουργία και έκφραση αυτής της «μικροκοινότητας» να είναι το αναμενόμενο αποτέλεσμα (Αγαλιανού & Τσαφταρίδης, 2016). Η παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει τη σημασία του αυτοσχεδίου τραγουδιού θεματικά βασισμένου στον εθιμικό κύκλο του χρόνου και στον κύκλο της ζωής, που δημιουργείται μέσω της άτυπης καθοδήγησης του/της εκπαιδευτικού στο μάθημα της μουσικοκινητικής αγωγής Carl Orff, καθώς και να διερευνήσει τους παράγοντες που το καθιστούν βίωμα.

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί πιλοτική έρευνα και πρώτη καταγραφή μιας μακροχρόνιας μελέτης και συστηματικής παρατήρησης παιδιών που παρακολουθούν πρόγραμμα μουσικοκινητικής αγωγής Carl Orff, όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην «κατασκευή» αυτοσχεδίων τραγουδιών από τα ίδια τα παιδιά με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού παράλληλα με τη διδασκαλία παιδικών από το γνωστό ρεπερτόριο παραδοσιακών τραγουδιών, λαχνισμάτων, κ.α. Οι πρώτες διαπιστώσεις αναφέρονται στην αποτελεσματικότερη συγκράτηση των αυτοσχεδίων τραγουδιών στη μακρόχρονη μνήμη και στην ευκολία ανάκλησής τους από την πλευρά των παιδιών, καθώς και στις θετικότερες αντιδράσεις τους απέναντι στην εκτέλεσή τους σε σχέση με τα διδαγμένα τραγούδια (Κολιάδης, 2002). Επίσης, μετά από βιντεοσκόπηση, συνεντεύξεις και καταγραφές αυθόρμητων αντιδράσεων παιδιών, καθώς κι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου διαπιστώθηκε ότι η ομαδική δημιουργία τέτοιων τραγουδιών συντέλεσε ώστε αυτή να λειτουργήσει ως θετική κοινωνική και πολιτισμική εμπειρία και τα αυτοσχεδία τραγούδια να αποτελούν «κτήμα» της ομάδας, προσδιορίζοντάς την με συγκεκριμένη ταυτότητα (Μαγαλιού, 2007). Συμπερασματικά, συνιστάται η διαδικασία της άτυπης καθοδηγούμενης μάθησης από την πλευρά του εκπαιδευτικού για κατασκευές θεματικών τραγουδιών, καθώς και η ενίσχυση του δημιουργικού ομαδικού αυτοσχεδιασμού. Επιπλέον, είναι αναγκαίος ο σχεδιασμός περαιτέρω έρευνας και συστηματικότερη μελέτη σε μεγαλύτερο δείγμα παιδιών, καθώς και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ώστε να διεξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα.

Λέξεις κλειδιά: Αυτοσχέδιο τραγούδι, ομαδικός δημιουργικός αυτοσχεδιασμός, μουσική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αγαλιανού, Ο., & Τσαφταρίδης, Ν. (2016). Άτυπες μορφές γνώσης και μάθησης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff. In Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός*

Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση) [σσ. 87-95]. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή: αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Αθήνα: GUTENBERG

Κολιάδης, Ε. (2002). *Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Μαγαλιού, Μ. (2007). *Η συμβολή των μουσικών δραστηριοτήτων στη μουσική ανάπτυξη και την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από κινητικές και εικονικές αναπαραστάσεις*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τ.Μ.Σ. Ιονίου Πανεπιστημίου.

Σίμου, Ε. (2013). Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων στο τραγούδι στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. In Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ε.Ε.Μ.Ε.

9η Συνεδρία: Αίθουσα 13 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Προεδρείο: Ε. Ανδρέου

18:45-20:00

Από την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με θέμα "το σταδιακό χτίσιμο της μουσικής γνώσης μέσα στη σχολική τάξη", στις συναντήσεις σχολικών χορωδιών

Παναγιώτα Τηγανούρια
Σχολική Σύμβουλος Μουσικής Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
Μαρία Καραγιάννη
Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση
Βίκυ Βασιλειάδη
Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση

Στο παρόν άρθρο θα δείξουμε πώς οδηγηθήκαμε από την οργανωμένη μουσική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μουσικής, στην εξέλιξη των μουσικοπαιδαγωγικών τους διδακτικών, με τελικούς αποδέκτες τους μαθητές μας. Επίσης, θα παρουσιάσουμε τις "Συναντήσεις Σχολικών Χορωδιών" ως μια καλή πρακτική, που είχε στόχο να δώσει τη δυνατότητα σε εκπαιδευτικούς μουσικής, αλλά κυρίως σε μαθητές να ακούσουν, να μάθουν, να συνεργαστούν και να επικοινωνήσουν μέσα από τη χαρά της συμμετοχής τους στις σχολικές χορωδίες.

Αντικείμενο της έρευνας μας είναι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μουσικής, αφού εδώ και χρόνια έχει αναπτυχθεί έντονος προβληματισμός σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων και τους τρόπους που την κάνουν πιο αποτελεσματική και ουσιαστική (Δούκας, Βαβουράκης κ.ά., 2008). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο διάστημα 2012-2018, στο πλαίσιο συνεργασίας της σχολικής συμβούλου μουσικής με τους εκπαιδευτικούς μουσικής των νομών της περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Τα ερευνητικά μάζ εργαλεία ήταν αρχικά ερωτηματολόγια με ερωτήσεις κλειστού ή ανοιχτού τύπου, προκειμένου να διερευνηθούν οι επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών και να καταγραφούν από τους ίδιους. Μ' αυτό το δεδομένο σχεδιάστηκαν μια σειρά σεμιναρίων, εργαστηρίων και δειγματικών διδασκαλιών με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα βελτίωσης των μουσικοπαιδαγωγικών πρακτικών των εκπαιδευτικών μουσικής. Μέσω του ερευνητικού εργαλείου της παρατήρησης, στο πλαίσιο της σχολικής τάξης και στο πώς γίνεται το μάθημα της μουσικής μέσα σ' αυτή, διαπιστώσαμε σημαντικές θετικές αλλαγές κατά τη διάρκεια και κυρίως μετά από τις παραπάνω επιμορφωτικές διαδικασίες, σε σχέση με πριν. Ουσιαστικό ρόλο σ' αυτό έπαιξε το θέμα των

επιμορφωτικών μας συναντήσεων, που ήταν σαφές, μας προβληματίσε ιδιαίτερα, και έτσι επικεντρωθήκαμε στη θέση που κατέχει το συνειδητό, παιδικό, χορωδιακό τραγούδι στα σχολεία μας, καθώς και στον ρόλο του σολφέζ ως βασικού εργαλείου κατανόησης του μουσικού κειμένου. Σε μια καλά οργανωμένη και συστηματική μουσική παιδεία, με συγκεκριμένους στόχους, οφείλουμε να αναπτύξουμε ένα σύστημα εκπαιδευτικού σχεδιασμού (Applied Research Laboratory, Penn State University, 1996). Εκεί η γνώση χτίζεται βήμα-βήμα, πηγάζει μέσα από το βίωμα, ενώ η θεωρία συνδέεται άμεσα με την πράξη του τραγουδιού (Kodaly, 1974). Σ' αυτή τη βάση επιδιώκουμε τη δημιουργία σχολικών χορωδιών, που προσπαθούν να αποδίδουν σωστά τη μουσική, στηριζόμενες στο διάστημα ως δομικό στοιχείο της μελωδικής γραμμής, τραγουδούν με σκέψη και συνείδηση και ξεπερνούν τα στενά όρια του μονόφωνου τραγουδιού, κατανοώντας την έννοια της συνηχής στο πλαίσιο μιας ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης (Τηγανούρια, 2014).

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τις παραπάνω ερευνητικές διαδικασίες, που ακολουθούν τη συγκεκριμένη μεθοδολογία και εστιάζουν στο θέμα του σταδιακού χτισίματος της μουσικής γνώσης μέσα στη σχολική τάξη, όπου συμμετείχαν εκπαιδευτικοί μουσικής των νομών της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, έχουν ένα διττό χαρακτήρα. Αφενός όταν οι ενήλικες πειστούν για τους λόγους της κάθε επιμόρφωσης μέσα σε κλίμα εμπιστοσύνης, μπορούν να ανταποκριθούν πολύ γρήγορα σε μια πετυχημένη επιμορφωτική διαδικασία, γιατί νοιώθουν έντονη την ανάγκη να αποκαταστήσουν ή και να διορθώσουν λάθος γνώσεις και αρνητικές εμπειρίες από προηγούμενη σχέση τους με την εκπαίδευση. Αφετέρου, οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί γίνονται πολλαπλασιαστές της γνώσης, για τους μαθητές τους, οι οποίοι παρουσιάζουν εξαιρετική μουσική πρόοδο και με τη βοήθεια συνειδητοποιημένων δασκάλων, χτίζουν γερές βάσεις στην κατανόηση της μουσικής γλώσσας!

Λέξεις κλειδιά: επιμόρφωση, μουσική γνώση, τραγούδι, σολφέζ

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Δούκας, Χ., Βαβουράκη, Α., Θωμοπούλου, Μ., Kalantzis, Μ., Κούτρα, Χ., Σμυρνιωτοπούλου, Α., (2008). *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
Applied Research Laboratory. (1996). *Training and Instructional Design*. Penn State University.
Kodaly, Z. (1974). *The selected writings of Zoltan Kodaly* (Ferenc Bonis εκδότης), μτφ. Lily Halapy & Fred MacNicol. Budapest: Corvina Press
Τηγανούρια, Π. (2014) «Εκπαιδευτικός σχεδιασμός, το κλειδί της μάθησης, της προόδου και της επιτυχίας: Το παράδειγμα της Παιδικής Χορωδίας Σαμοθράκης», προφορική ανακοίνωση στο πλαίσιο του 5ο διεθνές συνέδριο EduPolicies Κασσιμάτη, Κ. & Αργυρίου, Μ. (Επιμ.) (2014).

Οι απόψεις των μαθητών-μελών Μουσικών Συνόλων του Μουσικού Σχολείου Αλίμου για τις Διασχολικές Συνεργασίες με άλλα Μουσικά Σχολεία

*Βασιλική Ζεπάτου
Καθηγήτρια Πιάνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Τριανταφυλλιά Μαστροσάββα
Καθηγήτρια Χορωδίας- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Ελένη Γιαννοπούλου
Καθηγήτρια Πιάνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Δημήτριος Θεοχάρης,
Καθηγητής Θεωρητικών και Πιάνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Ιωάννης Μαλαφής
Καθηγητής Κιθάρας- Μουσικό Σχολείο Αλίμου*

Χρυσούλα Στρογγύλη
Καθηγήτρια Φαγκότου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Σπυρίδων Μουρελάτος
Καθηγητής Σαξοφώνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Αθανάσιος Νασόπουλος
Καθηγητής Κοντραμπάσου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Ορέστης Ντάντος
Καθηγητής Πιάνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου
Κωνσταντίνος Γιαζόγλου
Καθηγητής Πιάνου- Μουσικό Σχολείο Αλίμου

Ο σχεδιασμός της μουσικοπαιδαγωγικής πράξης πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα συμπεράσματα από την πράξη και τις παραμέτρους που αφορούν τους μαθητές και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον (Ράπτης, 2015: 99-100). Ένα ειδικό πεδίο μουσικοπαιδαγωγικής πράξης στην ελληνική δημόσια Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι τα Μουσικά Σχολεία, υφιστάμενα ως θεσμός από το 1988. Στο ωρολόγιο πρόγραμμα των Μουσικών Σχολείων περιλαμβάνονται τα μαθήματα των Μουσικών Συνόλων. Τα Μουσικά Σύνολα συγκροτούνται από μαθητές όλων των τάξεων και πραγματοποιούν συναυλίες, κάποιες από τις οποίες ενδεχομένως ως μέρος επίσκεψης σε άλλο Μουσικό Σχολείο της χώρας ή στο πλαίσιο μουσικών συναντήσεων μεταξύ Μουσικών Σχολείων. Διαπιστώθηκε ότι υπάρχει περιορισμένη ερευνητική βιβλιογραφία για τα Μουσικά Σύνολα των Μουσικών Σχολείων, είτε ως επιμέρους στοιχείο διερεύνησης (Κατσώχη, 2015) είτε ως κύριο διερευνούμενο αντικείμενο (Τζανάκη, 2011. Βερβέρης, 2017). Περαιτέρω, υπάρχει κενό ως προς τη διερεύνηση διασχολικών συνεργασιών μεταξύ Μουσικών Σχολείων κατά τις οποίες υλοποιούνται συναυλίες Μουσικών Συνόλων.

Η παρούσα εισήγηση έχει ως σκοπό να παρουσιάσει τη συνεργατική έρευνα-δράση που πραγματοποίησε ομάδα 10 καθηγητών Μουσικών Συνόλων του Μουσικού Σχολείου Αλίμου ώστε να διερευνήσει την υλοποίηση διασχολικής συνεργασίας ως πρακτική-παρέμβαση στα μαθήματα Μουσικών Συνόλων και να διαπιστώσει τυχόν οφέλη για τους μαθητές και την εκπαιδευτική διαδικασία, μέσα από τις απόψεις των μαθητών. Η έρευνα-δράση ενδείκνυται για έρευνες στην εκπαίδευση για λόγους όπως: η εισαγωγή πρόσθετων και καινοτόμων προσεγγίσεων στη διδασκαλία και στη μάθηση σε ένα υπάρχον σύστημα και η βελτίωση πρακτικών, η αμεσότητα της δράσης και της ανάδρασης που αναπτύσσει την κρίση των συμμετεχόντων και η ενθάρρυνση θετικότερων στάσεων και αξιών των μαθητών (Cohen & Manion, 1994: 262, 263, 266, 267, 271). Τα προαναφερόμενα αφορούν την παρούσα έρευνα-δράση που έχει ως αντικείμενο τις 3 Διασχολικές Συνεργασίες που πραγματοποίησαν 7 Μουσικά Σύνολα του Μουσικού Σχολείου Αλίμου με άλλα 4 Μουσικά Σχολεία της χώρας το σχολικό έτος 2017-18. Δημιουργήθηκε πρωτότυπο ερωτηματολόγιο μαθητών ως ερευνητικό εργαλείο, στο οποίο απάντησαν ανώνυμα οι 145 μαθητές του Μουσικού Σχολείου Αλίμου που συμμετείχαν στις εκδρομές-συναυλίες των Διασχολικών Συνεργασιών. Συμμετείχαν και μαθητές με προβλήματα όρασης που φοιτούν στο Τμήμα Ένταξης του σχολείου. Οι 17 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι: κλειστές ονομαστικής κλίμακας, κλειστές πεντάβαθμης κλίμακας διαστήματος και ανοικτές. Αφορούν τον τρόπο συμμετοχής και την απόδοση των μαθητών στις συναυλίες, τις σχετικές μουσικές, μαθησιακές και κοινωνικές δεξιότητες, την εμπειρία της διασχολικής συνεργασίας και την περιγραφή των καλύτερων στιγμών που έζησαν. Η στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων έγινε με λογισμικό SPSS και περιλαμβάνει μονομεταβλητή στατιστική ανάλυση και έλεγχο χ^2 καλής προσαρμογής. Παρουσιάζονται επιλεγμένα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας. Η πλειοψηφία των μαθητών θεωρεί τη διασχολική συνεργασία

ως πάρα πολύ σημαντική εκπαιδευτική-καλλιτεχνική-κοινωνική εμπειρία, δηλώνει ότι τους άρεσε πάρα πολύ η εκδρομή-πραγματοποίηση συναυλίας σε άλλο Μουσικό Σχολείο, ότι τους βοήθησε πολύ να συνδυάζουν τη δική τους εκφραστικότητα και δυναμική με αυτή των άλλων και ότι είναι πάρα πολύ σημαντικό το κράτος να στηρίζει οικονομικά και θεσμικά τις Διασχολικές Συνεργασίες μεταξύ Μουσικών Σχολείων. Η παρούσα εισήγηση συμβάλλει -με την παρουσίαση του μεθοδολογικού πλαισίου και των ευρημάτων πρωτότυπης έρευνας- στην τεκμηρίωση της σημασίας και του καινοτόμου χαρακτήρα των Διασχολικών Συνεργασιών Μουσικών Σχολείων με τη μορφή εκδρομής-συναυλίας Μουσικών Συνόλων για τη μουσικοπαιδαγωγική πράξη.

Λέξεις κλειδιά: μουσικά σύνολα μουσικών σχολείων, έρευνα-δράση, διασχολικές συνεργασίες, επίσκεψη-συναυλία, απόψεις μαθητών

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Βερβέρης, Α. Η. (2017). *Έμφυλες ιεραρχήσεις και στερεότυπα στη μουσική εκπαίδευση: Αφηγήσεις αγοριών σχετικά με τη συμμετοχή τους σε χορωδίες Μουσικών Σχολείων*. Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κατσόγλη, Χ. (2015). *Η αλληλεπίδραση μεταξύ πεποιθήσεων, φύλου και κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου στην εκδήλωση και αξιολόγηση της μουσικής συμπεριφοράς κατά το μάθημα της μουσικής*. Διδακτορική διατριβή, Τμήμα Μουσικών Σπουδών Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.
- Ράπτης, Θ. (2015). *Μουσική Παιδαγωγική, μία Συστηματική Προσέγγιση με Εφαρμογές για την Προσχολική Ηλικία*. Αθήνα: Μουσικός Οίκος Π. Νικολαΐδου- edition Orpheus.
- Τζανάκη, Ε. (2011). *Τα μουσικά σύνολα στα μουσικά σχολεία*. Πτυχιακή εργασία, Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Άρτα.

Η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή

Τρισεύγενη Πουλοπούλου

Φιλόλογος, Μουσικό Σχολείο Καλαμάτας

Υποψήφια Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Αντικείμενο της μελέτης είναι η συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην πολιτιστική και κοινωνική ζωή των τοπικών κοινωνιών. Η έρευνα αφορά τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα για το χρονικό διάστημα των 28 τελευταίων ετών, κατά το οποίο υφίσταται ο θεσμός. Η προηγούμενη βιβλιογραφική ανασκόπηση (Κυριαζικίδου, 1998) του ζητήματος αποκαλύπτει πως οι υπάρχουσες αναφορές είναι πεπαλαιωμένες και για μεμονωμένα θέματα, όπως έντυπες εκδόσεις για την ιστορία κάποιου σχολείου, αρκετές ηλεκτρονικές παραγωγές οπτικοακουστικών δίσκων, καθώς και διαδικτυακή προβολή εκδηλώσεων των σχολείων. Οι πτυχές του ζητήματος που διερευνώνται είναι: α) αν ο θεσμός των Μουσικών Σχολείων επηρέασε σε κάποιους τομείς την κοινωνία και σε ποιο βαθμό, β) αν τα Μουσικά Σχολεία αξίζει να αναβαθμισθούν για να έχουν σημαντικό ρόλο και στο μέλλον. Στο πλαίσιο αυτό αναλύεται η έννοια της πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής σε πολυδιάστατα επίπεδα, όπως οι διάφορες μορφές τέχνης, οι δημιουργικές ενασχολήσεις, οι μουσικο-θεατρικές παραστάσεις, οι επιμορφώσεις, οι σύλλογοι, οι καλλιτεχνικές σχολές, η συμμετοχή των πολιτών.

Χρησιμοποιείται η έρευνα πεδίου για τη συγκέντρωση δεδομένων από τον χώρο της δημόσιας εκπαίδευσης και μάλιστα από τους ίδιους τους λειτουργούς της, βάσει των σταδίων της επιστημονικής-ερευνητικής διαδικασίας (Creswell, 2016). Εφαρμόστηκε η δειγματοληπτική έρευνα με τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, για να εξασφαλισθούν τα επιστημονικά κριτήρια της εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Η έρευνα βασίζεται στην εμπειρία

των εκπαιδευτικών ως προς τη λειτουργία των Μουσικών Σχολείων καθώς και στην παράμετρο της ευρείας γεωγραφικής κατανομής όσον αφορά τα κεντρικά και τα περιφερειακά σχολεία. Ειδικότερα, ανιχνεύεται η θετική συμβολή των Μουσικών Σχολείων στην κοινωνία σε τομείς όπως οι εκδηλώσεις - παρακολούθηση θεαμάτων, η ανανέωση της μουσικής παράδοσης, η αλλαγή νοοτροπίας, η επαγγελματική αποκατάσταση - θέσεις εργασίας, η εκπαιδευτική διαδικασία-μάθηση. Επιπλέον περιγράφονται τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των Μουσικών Σχολείων, ενώ καθοριστική κρίνεται η συνεργασία εκπαιδευτικών-μαθητών σε δράσεις εντός και εκτός του ωρολογίου προγράμματος. Παράλληλα αναζητούνται οι αιτίες για τις οποίες φυλλορροεί το Λύκειο ως προς τον μαθητικό πληθυσμό, καθώς μειώνονται οι μαθητές/τριες από Γυμνάσιο σε Λύκειο. Τέλος τίθεται υπό διαπραγμάτευση η βιωσιμότητα των Μουσικών Σχολείων με βάση τη σύγχρονη πραγματικότητα, όπως είναι η οικονομική κρίση, τα κενά στους καθηγητές μουσικής, ο αναγκάιος εξοπλισμός των σχολείων με μουσικά όργανα, το κόστος της σίτισης, οι δυσκολίες μεταφοράς μαθητών/τριών.

Η εν λόγω έρευνα πραγματοποιείται για πρώτη φορά σε πανελλήνια κλίμακα και θα συμβάλει στην εξέλιξη του θεσμού του Μουσικού Σχολείου, καθώς και στην ενίσχυση της δημόσιας μουσικής παιδείας (Χρυσοστόμου, 2005). Προσδοκώμενο αποτέλεσμα είναι η συνολική αποτύπωση της γνώμης των υπηρετούντων εκπαιδευτικών, σχετικά με τον σημαντικότερο θεσμό των Μουσικών Σχολείων, ώστε να αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση και χάραξη μιας εθνικής πολιτικής στρατηγικής.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, πολιτιστική και κοινωνική ζωή, αισθητική/καλλιτεχνική αγωγή

Βιβλιογραφικές αναφορές

Creswell, J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Ίων.

Κυριαζικίδου, Π. (1998). *Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα: θεσμικό πλαίσιο και σχολική πραγματικότητα*. Αθήνα: Παρατηρητής.

Χρυσοστόμου, Σ. (2005). *Η μουσική στην εκπαίδευση - Το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*. Αθήνα: Εκδόσεις Panas Music.

Διερεύνηση της εμπειρίας των μαθητών μουσικού σχολείου στο πλαίσιο του μαθήματος μουσικού οργάνου

Κασσιανή Ρήτου

Καθηγήτρια φλάουτου σε Μουσικό Σχολείο

Μίτση Ακογιούνoglou

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Η συγκεκριμένη μελέτη ακολουθεί ποιοτική φαινομενολογική προσέγγιση και έχει ως στόχο τη διερεύνηση των υποκειμενικών διαστάσεων της μαθησιακής διαδικασίας στο μάθημα του μουσικού οργάνου των εφήβων μαθητών του Μουσικού Σχολείου, καθώς και την αποτύπωση της βιωμένης εμπειρίας τους. Οι διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες που χαρακτηρίζουν το έμφυχο δυναμικό του σχολείου έχουν ως αποτέλεσμα τη συχνή αλλαγή καθηγητών και τη συνδιδασκαλία στο πλαίσιο του ατομικού μαθήματος μουσικού οργάνου. Ως εκ τούτου, εγείρονται ερωτήματα που σχετίζονται με τη σχέση μαθητή και εκπαιδευτικού, τα κίνητρα μάθησης, αλλά και τη συμβολή του μαθήματος στην μουσική, ακαδημαϊκή και προσωπική εξέλιξη του έφηβου.

Η εφηβεία αποτελεί μία ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο, κατά τη διάρκεια της οποίας ο έφηβος έρχεται αντιμέτωπος με ποικίλες αλλαγές και συναισθηματικές προκλήσεις

(Leipold & Loepthien, 2015). Η σημασία της μουσικής αντικατοπτρίζεται στη ζωή του εφήβου καθώς αποκτά κεντρικό ρόλο στον κοινωνικό προσδιορισμό και αυτοπροσδιορισμό του, και ειδικότερα των μαθητών που σπουδάζουν μουσική. Στο ατομικό μάθημα μουσικού οργάνου, η σχέση και η διάδραση μεταξύ δασκάλου και μαθητή επηρεάζουν την μουσική μάθηση και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ενίσχυση της αυτονομίας, της προόδου και των προσδοκιών του μαθητή (Kupers, van Dijk, van Geert & McPherson, 2015). Τα μαθήματα μουσικής δεν αφορούν μόνο μουσικές επιδιώξεις αλλά φαίνεται ότι ωφελούν σε ποικίλα επίπεδα (Degé, Wehrum, Stark & Schwarzer, 2014). Η ενεργή ενασχόληση με τη μουσική επιδρά στη διαμόρφωση της εικόνας των εφήβων «προς τα έξω». Σημαντικό στοιχείο της σχέσης του εφήβου με τη μουσική αποτελεί η συναισθηματική του εμπλοκή, η οποία κατ' επέκταση συμβάλλει στον καθορισμό της μουσικής του ταυτότητας (McFerran, 2011), που δημιουργείται και ενισχύεται μέσα από τις σχέσεις του με συνομηλίκους και τις μουσικές τους συνομιλίες.

Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης διεξήχθη σε Μουσικό Σχολείο της Περιφέρειας. Στη μελέτη συμμετείχαν οκτώ τελειόφοιτοι μαθητές της τάξης φλάουτου, γεγονός που αναδεικνύει τη μοναδικότητα των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, και οι οποίοι μοιράστηκαν την εμπειρία τους μέσα από τη διαδικασία ατομικών ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Έξι κύριες κατηγορίες προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση (Braun & Clarke, 2006) των συνεντεύξεων, οι οποίες αφορούν στο ατομικό μάθημα μουσικού οργάνου: (α) μαθησιακές προσδοκίες, (β) μαθησιακή διαδικασία, (γ) σχέση μαθητή – καθηγητή, (δ) κίνητρα που επηρεάζουν τη μάθηση, (ε) συναισθηματική εμπλοκή στη μουσική εκπαίδευση και (στ) συμβολή της μουσικής στην προσωπική εξέλιξη των μαθητών.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι η ενασχόληση με ένα μουσικό όργανο φαίνεται να λειτουργεί ως μέσο εξωτερικεύσης των συναισθημάτων και εκτόνωσης του στρες. Η μάθηση κινητοποιείται από εσωτερικά και εξωτερικά κίνητρα, ενώ σημαντικός είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτικού για τη μαθησιακή εξέλιξη του μαθητή. Οι μαθητές φαίνεται να αποδέχονται πιο εύκολα τις εναλλαγές καθηγητών όταν διαθέτουν ακαδημαϊκό αυτοπροσδιορισμό, ενώ το ατομικό μάθημα του μουσικού οργάνου μπορεί να επηρεάσει τη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Αν και τα αποτελέσματα μίας μελέτης περίπτωσης δεν μπορούν να γενικευθούν, η πληροφορία που αναδύεται μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα, μπορεί να γίνει η βάση για την ανάπτυξη στοχευμένων παιδαγωγικών προσεγγίσεων από τους καθηγητές για τη συγκεκριμένη ηλικία μαθητών που ασχολούνται με την εκμάθηση μουσικού οργάνου.

Λέξεις κλειδιά: μουσικό σχολείο, εφηβεία, μουσικό όργανο, μάθηση

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Degé, F., Wehrum, S., Stark, R., & Schwarzer, G. (2014). Music lessons and academic self-concept in 12- to 14-year-old children. *Musicae Scientiae*, 18(2), 203-215.
- Leipold, B., & Loepthien, T. (2015). Music reception and emotional regulation in adolescence and adulthood. *Musicae Scientiae*, 19(1), 111-118.
- Kupers, E., van Dijk, M., van Geert, P., & McPherson, G. (2015). A mixed-methods approach to studying co-regulation of student autonomy through teacher–student interactions in music lessons. *Psychology of Music*, 43(3), 333-358.
- McFerran, K. (2011). Music and adolescence. Στο N.S. Rickard & K. McFerran (επιμ.), *Lifelong Engagement with Music* (97-108). New York: NovaSciencePublishers.

Μουσικά Σχολεία – Οικογένεια – Μαθητές. Μια αρμονική συνήχηση

Σπύρος Σιάσος
Καθηγητής Μουσικού Σχολείου Ιλίου

Το σχολείο, ως μια κοινωνική οργάνωση, αποτελεί ένα ανοιχτό σύστημα, το οποίο επηρεάζει και επηρεάζεται από το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί και υπάρχει. Υπό αυτή την έννοια, οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ σχολείου και οικογενειών των μαθητών επηρεάζουν τόσο την ποιότητα της εκπαίδευσης που παρέχεται στους μαθητές όσο και τη λειτουργία της ίδιας της οικογένειας (Lunenburg, 2010). Έρευνες έχουν δείξει ότι η δημιουργία και ανάπτυξη επικοινωνιακών δεσμών μεταξύ σχολείου και οικογένειας συμβάλλει στη γνωστική, συναισθηματική και ψυχοκινητική πρόοδο των μαθητών, στην υποστήριξη της οικογένειας και στην αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου (Γεωργίου, 2011). Επιπλέον, στο περιβάλλον των Μουσικών Σχολείων ενισχυτικό ρόλο στην ανάπτυξη αगाστής και αποτελεσματικής επικοινωνίας διαδραματίζει το σχολικό κλίμα και ο ειδικός/μουσικός χαρακτήρας του. Επιπρόσθετα, σχετικές έρευνες έχουν αναδείξει ότι αφενός μεν το σχολείο διαμορφώνει αξίες και πρότυπα στους μαθητές αφετέρου δε ο ειδικός χαρακτήρας του, καθορίζει εν πολλοίς την κατεύθυνση της επαγγελματικής μόρφωσης που θα λάβει ο μαθητής (Κασσωτάκης, 1999).

Στο πλαίσιο αυτό, θα παρουσιαστούν αναλυτικά δύο εμπειρικές έρευνες που εξετάζουν το κλίμα και τον ειδικό χαρακτήρα των Μουσικών Σχολείων ως παράγοντες που επιδρούν στις σχέσεις σχολείου-οικογένειας και στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών. Η πρώτη έρευνα διεξήχθη σε δείγμα 143 καθηγητών, μουσικών και γενικών μαθημάτων, από 21 Μουσικά Σχολεία και η δεύτερη σε δείγμα 120 μαθητών/τριών του Μουσικού Σχολείου Ιλίου (Σιάσος, 2016, 2017). Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί είναι σε υψηλό βαθμό ικανοποιημένοι από το επίπεδο της συνεργασίας του σχολείου με τους γονείς των μαθητών, γεγονός που συμβάλλει στην αποτελεσματική λειτουργία των Μουσικών Σχολείων καθώς και ότι μαθητές θεωρούν πως το κλίμα και ο ειδικός χαρακτήρας του σχολείου επιδρούν θετικά στη διαδικασία λήψης των εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων τους. Καταληκτικά, θα πραγματοποιηθεί μια δημιουργική σύνθεση των ευρημάτων των εν λόγω ερευνών, με παράλληλη διατύπωση προτάσεων για περαιτέρω διερεύνηση.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικά Σχολεία, σχέσεις σχολείου-οικογένειας, επικοινωνία, λήψη εκπαιδευτικών και επαγγελματικών αποφάσεων

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Γεωργίου, Σ. (2011). *Σχέση Σχολείου - Οικογένειας και Ανάπτυξη του Παιδιού*. Αθήνα: Διάδραση.
- Κασσωτάκης, Μ. (1999). *Η πληροφόρηση για τις σπουδές και τα επαγγέλματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Lunenburg, F. (2010). Schools as open Systems. *Schooling*, 1(1), 1-5.
- Σιάσος, Σ. (2016). *Η Συνεργασία Σχολείου – Οικογένειας ως παράγοντας Αποτελεσματικής Λειτουργίας των Σχολικών Μονάδων: Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών των Μουσικών Σχολείων της Ελλάδας*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.
- Σιάσος, Σ. (2017). *Παράγοντες που επιδρούν στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές αποφάσεις των μαθητών της Β' και Γ' Λυκείου των Μουσικών Σχολείων*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Αθήνα: Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

**Ψηφιακή παρτιτούρα: επιλέγοντας λογισμικό
για τη διδασκαλία της μουσικής στο ελληνικό δημόσιο σχολείο***Τάσος Κολυδάς**Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Τμήμα Μουσικών Σπουδών,
Φιλοσοφική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών*

Οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών επιτελούν σημαντικό έργο στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Rajani, Rekola, & Mielonen, 2003). Για τις ανάγκες της διδασκαλίας της μουσικής, ο εκπαιδευτικός είναι υποχρεωμένος να χρησιμοποιεί εργαλεία από τις ΤΠΕ, εφόσον αναπότρεπτα απαιτείται η χρήση ψηφιακών πολυμέσων (Lakhan & Jhunjhunwala, 2008. Douligieris & Seralidou, 2017). Προς αυτήν την κατεύθυνση η ψηφιακή παρτι-τούρα συνιστά πολύτιμο αρωγό, είτε ως βοήθημα για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του μαθήματος, είτε ως προϊόν εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Από την διδασκαλία της μουσικής σημειογραφίας, μέχρι την υποστήριξη των σχολικών εκδηλώσεων, η παρτιτούρα συμπαρίσταται σταθερά στο έργο του εκπαιδευτικού. Η αξία της ψηφιακής παρτιτούρας κατέστη εμφανής μεταξύ άλλων και στα εργαστήρια που πραγματοποιήθηκαν από τον γράφοντα στα πλαίσια επιμορφωτικών δραστηριοτήτων της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση. Κρίθηκε σκόπιμο, μετά από αυτά, να τεθεί και σε θεωρητικό επίπεδο το υπόβαθρο για την επιλογή του κατάλληλου λογισμικού σχετικά με το αντικείμενο.

Σκοπός της εισήγησης είναι η διατύπωση κριτηρίων για την επιλογή του κατάλληλου λογισμικού επεξεργασίας παρτιτούρας, στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης. Λαμβάνονται υπόψη παράγοντες που σχετίζονται με τις συνθήκες που καλείται να αντιμετωπίσει ο εκπαιδευτικός στο σύγχρονο σχολικό περιβάλλον (Stallman, 2015)• τον διαθέσιμο εξοπλισμό, την οικονομική υποστήριξη που έχει για την αγορά ψηφιακού υλικού και λογισμικού (hardware - software), τον αυξημένο φόρτο εργασίας, την τοποθέτηση συχνά σε περισσό-τερες από μία σχολικές μονάδες κ.λ.π. Η πρωτοτυπία της έρευνας έγκειται στο γεγονός πως είναι η μοναδική που εξετάζει το ζήτημα υπό το πρίσμα του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Πρόκειται για μια θεωρητική έρευνα στην οποία αξιοποιούνται ευρήματα από την σχετική με το αντικείμενο βιβλιογραφία. Η διερεύνηση γίνεται με τη συλλογή και αξιοποίηση ποιοτικών δεδομένων τα οποία υποστηρίζονται με την κατάλληλη επιχειρηματολογία. Δεδομένου πως η εκμάθηση μιας εφαρμογής επεξεργασίας παρτιτούρας συνιστά διαδικασία χρονοβόρα και επίπονη, μια εύστοχη επιλογή είναι βέβαιο ότι θα αποβεί ωφέλιμη σε βάθος χρόνου, όχι μόνο για τον διδάσκοντα αλλά και για τον μαθητή. Οι βασικές κατηγορίες λογισμικού που εξετάζονται είναι α) το Ελεύθερο Λογισμικό - Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα (ΕΛ/ΛΑΚ) και β) το Ιδιόκτητο Λογισμικό- Λογισμικό Κλειστού Κώδικα. Εξετάζονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα κάθε κα-τηγορίας σε τομείς όπως η χρηστικότητα, η ασφάλεια, η καινοτομία και -φυσικά- το κόστος.

Από τα δεδομένα που παρατίθενται, συνάγεται με ασφάλεια το συμπέρασμα ότι το Ελεύθερο Λογισμικό - Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα αποτελεί την πιο κατάλληλη επιλογή στο πλαίσιο του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Επιπλέον, η επεξεργασία παρτιτούρας με τη χρήση ΕΛ/ΛΑΚ από τους ίδιους τους μαθητές, δημιουργεί μοναδικές προϋποθέσεις για την καλλιέργεια της μουσικής δημιουργικότητας. Στα προσδοκώμενα αποτελέσματα περιλαμβάνε-ται η διαμόρφωση του κατάλληλου πλαισίου για τον

καθορισμό μελλοντικών στρατηγικών και πολιτικών σχετικά με τη χρήση ΤΠΕ στη διδασκαλία της μουσικής. Τέλος, περαιτέρω έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει το ερευνητικό ερώτημα σε σχέση και με άλλες κατηγορίες λογισμικού.

Λέξεις κλειδιά: ελεύθερο λογισμικό - Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα, τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών, ψηφιακή παρτιτούρα, μουσική εκπαίδευση και πολιτικές

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Rajani, N., Rekola, J., & Mielonen, T. (2003). *Free as in education: significance of the free/libre and open source software for developing countries*. Ministry for Foreign Affairs of Finland, Department for Development Policy.
- Lakhan, S. E., & Jhunjhunwala, K. (2008). *Open source software in education*. *Educause Quarterly*, 31(2), 32.
- Stallman, R. (2015). *Why schools should exclusively use free software*. URL: <http://www.gnu.org/education/edu-schools.en.html>.
- Douligeris, C., & Seralidou, E. (2017). Contemporary collaborative trends and their effect in education. In *Global Engineering Education Conference (EDUCON), 2017 IEEE* (395-403). IEEE.

Ρυθμική Αγωγή Δημοτικού Ανάγνωση και εκτέλεση γραφικής παρτιτούρας με τη χρήση ΤΠΕ

Ματζίρης Χρήστος
Καθηγητής Μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Οι νέες τεχνολογίες, έχοντας εισέλθει με πολύ δυναμικό τρόπο σε όλους τους τομείς της ζωής μας, προσφέρουν νέες δυνατότητες στην εκπαίδευση. Θεωρείται πως η σωστή χρήση τους διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό και κάνει ευχάριστη τη μαθησιακή διαδικασία. Στόχος της παρούσης εργασίας είναι να παρουσιάσει μία πολυμεσική εφαρμογή με γραφική παρτιτούρα για τους μαθητές των πρώτων τάξεων του δημοτικού. Με την εφαρμογή αυτή, τα παιδιά κατανοούν την έννοια του ρυθμού και συνδυάζουν το οπτικό με το ηχητικό ερέθισμα μέσα από εικόνες της καθημερινότητας που αναπαριστούν πραγματικές μουσικές έννοιες (παύσεις, επαναλήψεις, δυναμικές). Με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν να διαβάσουν και να εκτελούν ρυθμικά τα πρώτα τους μουσικά σύμβολα με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Η εφαρμογή στην τάξη, έδειξε ότι η χρήση του πολυμεσικού περιβάλλοντος ενίσχυσε σημαντικά το καταστασιακό ενδιαφέρον των μαθητών (situational interest) και μετά από κάποιο διάστημα, τους κατέστησε ικανούς να διαβάσουν και να παίζουν γραφικές παρτιτούρες με την πρώτη φορά που τις βλέπουν (prima vista).

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο σχεδιασμός, η υλοποίηση και η δοκιμή στη σχολική τάξη μιας πρότυπης γραφικής παρτιτούρας. Η προτεινόμενη παρτιτούρα χρησιμοποιεί γραφικές εικόνες για ανάγνωση και απόδοση μουσικών εννοιών, όπως η παύση, η επανάληψη και οι δυναμικές. Οι εικόνες αυτές εμπεριέχουν τα αντίστοιχα αφηρημένα μουσικά σύμβολα και έτσι οι μαθητές ταυτίζουν τις γραφικές αναπαραστάσεις με αυτά (πίνακας 1). Επίσης, μέσω μιας πολυμεσικής εφαρμογής που έχει δημιουργηθεί, υπάρχει ένας κινούμενος δείκτης που υποδεικνύει το σημείο της παρτιτούρας στο οποίο βρισκόμαστε καθώς γίνεται η αναπαραγωγή του μουσικού κομματιού. Τέλος, έχουν δημιουργηθεί ασκήσεις ακρόασης βασισμένες στα παραπάνω σύμβολα.

Η παραπάνω εφαρμογή δοκιμάστηκε στις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου (Α' και Β') σε σχολεία ημιαστικής περιοχής προκειμένου να αξιολογηθεί. Τα αποτελέσματα ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Οι εικόνες καθώς και το νόημα που αυτές είχαν για τη

Εικόνα	Εξήγηση
	Οι μαθητές παίζουν ένα χτύπημα (τέταρτο) με παλαμάκια ή με κάποιο κρουστό όργανο.
	Ο κύριος Forte. Όταν βρίσκεται κάτω από τον κύκλο οι μαθητές παίζουν δυνατά (μέχρι να συναντήσουν τον κύριο Piano)
	Ο κύριος Piano. Όταν βρίσκεται κάτω από τον κύκλο οι μαθητές παίζουν σιγά (μέχρι να συναντήσουν τον κύριο forte).
	Η κυρία παύση. Μπαίνει στη θέση του κύκλου και οι μαθητές δεν παίζουν όταν τη βλέπουν (για να μη τη ξυπνήσει) αλλά μετρούν αθόρυβα.
	Η κυρία επανάληψη. Δείχνει σε ποια σημεία επαναλαμβάνεται η ρυθμική φράση καθώς και πόσες φορές.
	Η κυρία διπλή παύση. Είναι η κόρη της κυρίας παύσης και όπως όλα τα παιδιά, χρειάζεται περισσότερο ύπνο, γι αυτό και οι μαθητές μετρούν 2 χρόνους χωρίς να παίζουν.

μουσική εκτέλεση, προσέλκυαν το ενδιαφέρον των μαθητών, οι οποίοι συνδύαζαν καταστάσεις της καθημερινότητας (άνθρωπος που φωνάζει – παίζουμε δυνατά, ύπνος – δεν παίζουμε) με μουσικά σύμβολα. Ιδιαίτερο ζήλο επέδειξαν στο να αυτοσχεδιάσουν με αυτές τις εικόνες δημιουργώντας τα δικά τους ρυθμικά σχήματα.

Η παραπάνω διδακτική πρόταση εισάγει με παιγνιώδη τρόπο τα μουσικά σύμβολα στους μαθητές των πρώτων τάξεων του Δημοτικού μέσα από μια ευχάριστη μαθησιακή διαδικασία ενισχύοντας το καταστασιακό ενδιαφέρον. Στο προτεινόμενο σχέδιο μαθήματος συνδυάζεται η χρήση ΤΠΕ (συγχρονισμός μουσικής-εικόνας) με την ενεργή συμμετοχή των μαθητών (εκτέλεση με παλαμάκια ή με μουσικά όργανα). Επίσης, παρουσιάζονται έμμεσα τα αφηρημένα σύμβολα μουσικής (παύση τετάρτου, παύση μισού, επανάληψη, piano και forte) αφού αυτά εμπεριέχονται στις αντίστοιχες γραφικές αναπαραστάσεις. Με αυτό τον τρόπο, οι μαθητές μαθαίνουν έμμεσα, με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο, τα πρώτα τους μουσικά σύμβολα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Yu, P.-T., Lai, Y.-S., Tsai, H.-S., & Chang, Y.-H. (2010). Using a Multimodal Learning System to Support Music Instruction. *Educational Technology & Society*, 13(3), 151–162.

- Vsetickova, G. (2014). Graphic Scores and visualization of music: Experience from Czech different hearing creative programme. *SGEM2014 Conference on Arts, Performing Arts, Architecture and Design, 1*, 321-328.
- Μαγαλιού, Μ. (2007). *Η συμβολή των μουσικών δραστηριοτήτων στην μουσική και κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από κινητικές και εικονικές αναπαραστάσεις*. (Διδακτορική διατριβή). Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ιονίου Πανεπιστημίου: Κέρκυρα. Ανακτήθηκε από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/21300>
- Οικονόμου, Ι., & Αγγελίδου, Ε. (2016). Πολυμεσική εφαρμογή γραφικής παρτιτούρας για παιδιά προσχολικής ηλικίας «Ο Λίνος». Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Ατυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση)* (σσ. 350-360).
- Σολομωνίδου, Χ. (2006). *Νέες τάσεις στην εκπαιδευτική τεχνολογία*. Αθήνα: METAIXMIO
- Schraw, G., Flowerday, T., & Lehman, S. (2001). Increasing situational Interest in the Classroom. *Educational Psychology Review, 13*, 211.
- Φεσάκης, Γ. (2009). Πρόσβαση νηπίων σε ΤΠΕ εκτός σχολείου και σχετικές δραστηριότητές τους. *Θέματα επιστημών και τεχνολογίας στην εκπαίδευση, 2*(1-2), 5-27.

11η Συνεδρία: Αίθουσα 14 Πανεπιστημίου Μακεδονίας
Προεδρείο: Π. Βούβαρης

17:15-18:00

Ομαδική διδασκαλία πιάνου στην τρίτη ηλικία

Αθηνά Φυτίκα
Επίκουρη Καθηγήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η διδασκαλία της μουσικής σε ενήλικες, ιδιαίτερα σε άτομα της τρίτης ηλικίας, κερδίζει διαρκώς έδαφος σε όλο το δυτικό κόσμο καθώς έχει συνδυαστεί με την βελτίωση πολλών πτυχών της καθημερινότητάς τους (Hays & Minchiello 2005). Η ανάπτυξη δημιουργικών δραστηριοτήτων σχεδιασμένων ειδικά για την τρίτη ηλικία απορρέει από τη μεγάλη άνοδο του μέσου προσδόκιμου ζωής και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής που απολαμβάνουν τα άτομα άνω των εξήντα πέντε ετών, σε συνδυασμό με τον αυξημένο ελεύθερο χρόνο της πληθυσμιακής αυτής ομάδας. Πέρα από την καθιερωμένη πρακτική συμμετοχής ενηλίκων σε φωνητικά σύνολα, κατά την τελευταία δεκαετία εφαρμόζονται προγράμματα μουσικών δραστηριοτήτων και μαθημάτων που περιλαμβάνουν και τη διδασκαλία ενόργανης μουσικής.

Τα προγράμματα αυτά είτε σχεδιάζονται για ενήλικες που είχαν στο μακρινό παρελθόν ασχοληθεί με την ενόργανη μουσική, και στοχεύουν στην υπενθύμιση και τον εμπλουτισμό παλαιότερων γνώσεων, είτε σχεδιάζονται για άτομα που είναι αρχάριοι. Στην πρώτη περίπτωση, η διδασκαλία είναι συνήθως ατομική, και λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες, το επίπεδο γνώσεων, κινητικών δεξιοτήτων, καθώς και το ρυθμό ανάκτησής τους (Jutras 2006). Στη δεύτερη περίπτωση όμως μπορούν να σχεδιαστούν ομαδικά μαθήματα, τα οποία περιλαμβάνουν πλήθος μουσικών δραστηριοτήτων που συνδυάζουν παραδοσιακές τεχνικές διδασκαλίας οργάνων με τεχνικές άτυπης μάθησης. Στο πλαίσιο του πτυχιακού μαθήματος παιδαγωγικής του πιάνου του Ιονίου Πανεπιστημίου την άνοιξη του 2018 εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα διδασκαλίας ομαδικού πιάνου στο Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ) Κέρκυρας. Στο διάρκειας δώδεκα μαθημάτων πρόγραμμα έλαβαν μέρος δέκα ενήλικες άνω των εξήντα πέντε ετών, οι οποίοι συμμετείχαν τακτικά στη χορωδία του Κέντρου, αλλά δεν είχαν παρακολουθήσει ποτέ συστηματικά μαθήματα πιάνου ή άλλου μουσικού οργάνου. Οι δραστηριότητες σχεδιάστηκαν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να βελτιωθεί πρωτίστως η ακουστική αντίληψη και η μνήμη των ενηλίκων. Παράλληλα, ενισχύθηκε η θεωρητική κατάρτιση, όπως η αναγνώριση αξιών και η εκτέλεση ρυθμικών

σχημάτων, και πραγματοποιήθηκε εκμάθηση με άτυπη μάθηση μελωδιών, γνωστών κυρίως από τη χορωδιακή εμπειρία των συμμετεχόντων.

Η μεγάλη επιτυχία του προγράμματος αποτυπώθηκε όχι μόνο στη σταθερή συμμετοχή, αλλά και στο ερωτηματολόγιο και τις ημιδομημένες συντηεντεύξεις που ακολούθησαν, μετά το τέλος των μαθημάτων. Η εμπειρία αυτή δημιουργεί τις βάσεις για συστηματικό σχεδιασμό τέτοιων δράσεων σε παρόμοια κέντρα ή άλλους χώρους ηλικιωμένων. Σε αυτή την εισήγηση θα παρουσιαστούν τόσο το βιβλιογραφικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη του προγράμματος όσο και οι θεματικοί άξονες διδασκαλίας που εφαρμόστηκαν, αλλά και η ποιοτική αξιολόγησή τους (Lehmberg & Fung 2010). Θα παρουσιαστούν επίσης οι σχεδιαζόμενες δραστηριότητες και βελτιώσεις για τη συνέχιση της δράσης αυτής κατά το επόμενο ακαδημαϊκό έτος.

Λέξεις κλειδιά: Ηλικιωμένοι, πιάνο, ομαδικό, άτυπη μάθηση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Hays, T., & Minchiello V. (2005). The meaning of music in the lives of older people: A qualitative study. *Psychology of Music*, 33(4), 437-451.
- Jutras, P. J. (2006). The benefits of adult piano study as self-reported by selected adult piano students. *Journal of Research in Music Education*, 54(2), 97-110.
- Lehmberg, L., & Fung, V. (2010). Benefits of Music Participation for Senior Citizens: A review of the Literature. *Music Education Research International*, 4, 19-30.
- Spiekermann, R. (2017). *Kammermusik 55+ Menschen zueinander bringen. Empirische Untersuchung und Praxisworkshop unter Mitarbeit von Jonathan D. Misch*. Münster: Waxmann.

Διδάσκοντας και ερμηνεύοντας τη σύγχρονη μουσική για πιάνο (1950-2016)

Λενιώ Λιάτσου

Πιανίστα, Διδάκτωρ Μουσικών Σπουδών

Διδάσκουσα στο τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Παν.Μακεδονίας

Το σύγχρονο πιανιστικό ρεπερτόριο είναι συχνά «terra incognita» τόσο για τους δασκάλους πιάνου όσο και για τους σπουδαστές. Η έλλειψη ενδιαφέροντος για την ενασχόληση με την μουσική αυτή οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στο εκπαιδευτικό μουσικό σύστημα στο οποίο απουσιάζει το σύγχρονο ρεπερτόριο. Το γεγονός αυτό, υποστηρίζει η Ana Maria Orduz (2011), φράζει τον δρόμο του νεαρού μουσικού προς τη μουσική της εποχής του και τροφοδοτεί μια στάση αποστασιοποίησης απ' αυτήν. Καθώς ο αριθμός συνθετών και η παραγωγή νέων μουσικών έργων αυξάνεται με πρωτοφανείς ρυθμούς στην εποχή μας συγκριτικά με κάθε άλλη εποχή, το χάσμα μεταξύ των μουσικών εκτελεστών και της νέας μουσικής διευρύνεται συνεχώς.

Ένας σημαντικός λόγος που οι μουσικοί διστάζουν να πλησιάσουν το σύγχρονο ρεπερτόριο είναι, ότι η ερμηνεία του προϋποθέτει αλλαγές στον τρόπο προσέγγισης της σύνθεσης και της εκτέλεσης. Σύμφωνα με τον Hockley (n.d), η δυσκολία ερμηνείας του σύγχρονου έργου έγκειται σε θέματα ακρίβειας και ηχητικής αντίληψης παρά σε θέματα τεχνικής δεξιοτεχνίας. Μπορεί να αντιτάξει κανείς ότι ακόμα και όταν υπάρχει πρόθεση του εκπαιδευτικού να συμπεριλάβει την διδασκαλία σύγχρονων έργων, αντιμετωπίζει το πρόβλημα της επιλογής έργων. Το σύγχρονο ρεπερτόριο είναι αχανές, ενώ παράλληλα η ποιότητα και αξία των περισσότερων άνωσι. Ο Holder (2005) επισημαίνει ότι η ανάγκη δημιουργίας καλλιτεχνικά ποιοτικών σύγχρονων έργων με παιδαγωγική χρήση όπως και η καλλιέργεια κριτηρίων για την επιλογή ρεπερτορίου είναι επιτακτική. Η ανακοίνωση, που γνωστοποιεί μέρος της διδακτορικής μου διατριβής, επικεντρώνεται στην παρουσίαση ενός

πρακτικού οδηγού για τη διδακτική και την ερμηνεία της σύγχρονης μουσικής με συγκεκριμένα παραδείγματα από τις δύο ενότητες που τον απαρτίζουν:

Βασικές δεξιότητες για την ερμηνεία σύγχρονου ρεπερτορίου: Οι βασικές δεξιότητες βασίζονται σε μια κατηγοριοποιημένη παρουσίαση των κυρίαρχων συνθετικών διαδικασιών και χαρακτηριστικών που διέπουν τη χρήση των πέντε μουσικών παραμέτρων στη σύγχρονη μουσική πιάνο (Φθογγικό υλικό, Μορφή, Ρυθμός, Υφή και Ηχόχρωμα).

Συλλογή εκπαιδευτικών έργων: Η συλλογή συμπεριλαμβάνει την περιγραφή /ανάλυση, τις στρατηγικές μουσικής μελέτης και τις ερμηνευτικές προτάσεις επιλεγμένων έργων παιδαγωγικού χαρακτήρα, που λειτουργούν ως πρότυπα για την ερμηνευτική προσέγγιση του σύγχρονου ρεπερτορίου. Το ρεπερτόριο αφορά σύγχρονα έργα της μουσικής πρωτοπορίας (avant-garde music) που εισήγαγαν νέες μορφές χρήσης και ιεραρχίας των μουσικών παραμέτρων. Ο οδηγός αυτός απευθύνεται σε κάθε εκπαιδευτικό ή ερμηνευτή που επιθυμεί να εντρυφήσει στο σύγχρονο ρεπερτόριο διευκολύνοντας τον να κατανοήσει τις βασικές αρχές ερμηνείας του.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Hockley, L. (n.d). *Towards a Redefinition of 'Performer'*. www.fociartscom (πρόσβαση στις 18.6.2018).

Holder, R. C. (2005). *Why did we play that? The Music Director's Cookbook* Galesville, Md.: Meredith Music, 62-63.

Λιάτσου, Α. (2016). *Μουσικο-εκπαιδευτικές προσεγγίσεις του σύγχρονου ρεπερτορίου για πιάνο (1950-2016)*. Διδ. Διατριβή, ΕΚΠΑ.

Ordaz, A.-M. (2011). *Integrating contemporary world music into our teaching: discussion on the pedagogical value and performance practice of seven commissioned pieces by four Colombian composers*. Ed.D.diss, Iowa University.

12η Συνεδρία: Αίθουσα 13

Προεδρείο: Α. Κολιάδη

19:30-20:45

Ακουστο-απτική παρέμβαση στη διδασκαλία της μουσικής

Μάρθα Παπαδόγιαννη-Κουραντή

*Διδακτορική φοιτήτρια ΤΜΣ ΕΚΠΑ και Τμήμα Ακουστικής (Institute of Acoustics and Speech Communication) Πολυτεχνείο Δρέσδης,
Εκπαιδευτικός Α'θμια ΠΕ 79.01 Μουσικός*

Χριστίνα Αναγνωστοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΤΜΣ ΕΚΠΑ

Η μουσική εμπειρία συνεπάγεται την ενεργοποίηση διαφορετικών εγκεφαλικών κέντρων (ακουστικό, σωματοαισθητικό, κινητικό, οπτικό), τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και συνεργάζονται σε μια κοινή επεξεργασία των ηχητικών ερεθισμάτων (Merchel, 2014). Η πολυτροπικότητα της μουσικής εμπειρίας δεν γίνεται άμεσα αντιληπτή, καθώς η αίσθηση της ακοής υπερισχύει των υπολοίπων (σε άτομα με φυσιολογική ακοή). Η παρουσία ωστόσο ηχητικών δονήσεων μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση, τόσο της αντίληψης διαφορετικών μουσικών χαρακτηριστικών, όσο και της ποιότητας της μουσική ακρόασης (Merchel, 2014).

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η εισαγωγή μίας νέας διδακτικής πρακτικής, με βασικό σκοπό της να ενισχύσει την αντίληψη του ρυθμού, την ικανότητα αναγνώρισης ρυθμικών ακολουθιών, την ικανότητα συγχρονισμού, αλλά και την συνεργασία, την έκφραση και τη δημιουργικότητα, καθώς και να αλλάξει την υπάρχουσα αντίληψη απέναντι στη μουσική μαθησιακή διαδικασία. Βασίζεται στον πειραματισμό, με τον μετασχηματισμό της

μουσικής διδακτικής μεθοδολογίας και αξιολόγησης μέσω της εφαρμογής μιας εναλλακτικής μεθόδου, χρησιμοποιώντας απτικά και ακουστικά τεχνολογικά μέσα. Ακολουθεί μία διεπιστημονική παιδαγωγική στρατηγική, στηρίζοντας τον σχεδιασμό της στα ερευνητικά πεδία της αντίληψης του παλμού, της ενσώματης μάθησης, καθώς και των πολυτροπικών αλληλεπιδράσεων (Einarsen, 2016. Miura et al., 2005). Η καινοτομία προκύπτει με τη χρήση τεχνολογικών εργαλείων, ώστε να σχεδιαστεί μία νέα μαθησιακή κατάσταση, που δεν θα ενισχύει την παραδοσιακή μορφή διδασκαλίας, αλλά υποστηρίζει παιδαγωγικές προσεγγίσεις που επεκτείνουν και ενισχύουν τη διερευνητική, βιωματική μάθηση.

Στο πλαίσιο αυτό η διδακτική προσέγγιση σχεδιάστηκε ως μία συλλογική και βιωματική διαδικασία, η οποία προϋποθέτει την ενεργοποίηση του σώματος για τη μεταφορά ερεθισμάτων, συνδέοντας την εμπειρία, την αίσθηση, την αντίληψη και την κίνηση, τοποθετώντας σε ένα κοινό πλαίσιο νοητικές και σωματικές δράσεις (Leman et al., 2014. Miura et al., 2005). Επιπλέον, η θεωρητική βάση της ερευνητικής προσέγγισης εντοπίζεται στην πολυτροπική διαδικασία αντίληψης των ερεθισμάτων του περιβάλλοντος, καθώς έρευνες αποδεικνύουν ότι μουσικές δεξιότητες όπως αναγνώριση μελωδίας, ταυτοποίηση χροιάς, αντίληψη ηχητικής έντασης και διάκριση μουσικού μέτρου, καθώς και η αίσθηση της ποιότητας της μουσικής εμπειρίας επηρεάζονται άμεσα από την αφή (Merchel, 2014). Η μουσική εμπειρία είναι πολυτροπική, επηρεάζοντας την εγκεφαλική ανάπτυξη του παιδιού: [i] σε συναισθηματικό επίπεδο (έκφραση, επικοινωνία, συναισθηματική ωριμότητα), [ii] φυσικό επίπεδο (κιναισθητικές δεξιότητες), [iii] πνευματικό επίπεδο (μνήμη, ικανότητες διάκρισης, αναγνώρισης και διαχωρισμού, προσοχή) και [iv] βελτιώνει την ικανότητα κριτικής σκέψης και συνεργασίας (Dumont et al., 2017).

Η μηδενική υπόθεση υποστηρίζει ότι η πρόσθετη ενεργοποίηση του σωματοαισθητικού συστήματος δεν ενισχύει την ικανότητα αντίληψης και διάκρισης ρυθμικών σχημάτων και την ικανότητα συγχρονισμού. Προσδοκούμε ότι με την συμμετοχή του σώματος και περισσότερων αισθήσεων (αφή, ακοή) κατά τη διάρκεια του μαθήματος της μουσικής, η ρυθμική αντιληπτική ικανότητα και η ικανότητα συγχρονισμού θα ενισχυθούν.

Η εφαρμογή της διδακτικής πραγματοποιείται μέσω μίας ηχητικής εγκατάστασης, που επιτρέπει την ακουστική και απτική αντίληψη του ήχου, προσφέροντας μία φυσική και άμεση μορφή αλληλεπίδρασης των μαθητών με την ακουστική εμπειρία. Η εγκατάσταση έχει τη μορφή μουσικού πατώματος με δώδεκα ανεξάρτητες, ξύλινες επιφάνειες (διαστάσεις 65cm x 80cm x 1,9cm). Κάτω από κάθε επιφάνεια, στο κέντρο της, εφάπτεται μία συσκευή που μεταδίδει χαμηλές συχνότητες. Τα παιδιά ακούν τα μουσικά ερεθίσματα από ηχεία και “αισθάνονται” τα ηχητικά κύματα μέσω των ξύλινων επιφανειών, όπου μπορούν είτε να στέκονται όρθια ή να κάθονται πάνω σε μαξιλάρια.

Το μουσικό υλικό της έρευνας χωρίζεται σε πειραματικό, που θα χρησιμοποιηθεί στα αρχικά, ενδιάμεσα και τελικά τεστ και εκπαιδευτικό που χρησιμοποιείται στις περιόδους μουσικής διδασκαλίας. Η επεξεργασία των μουσικών δειγμάτων που θα χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια της έρευνας, όπως και του ηχητικού υλικού που θα παράγεται ή του ηχογραφημένου υλικού που θα χρησιμοποιείται για μουσική ακρόαση γίνεται με χρήση ανοιχτών υπολογιστικών συστημάτων.

Το βασικό ερευνητικό ερώτημα αφορά στο πώς απτικά ερεθίσματα δύνανται να επηρεάσουν την αντίληψη του παλμού, καθώς και την ικανότητα διάκρισης και συγχρονισμού παιδιών ηλικίας 8 έως 10 ετών. Στόχος είναι να διερευνηθούν τα πιθανά οφέλη μίας εναλλακτικής διδακτικής μεθόδου της μουσικής στη σχολική τάξη, αποτελώντας μία προσπάθεια οικοδόμησης μίας διαφορετικής παιδαγωγικής προσέγγισης στο πλαίσιο της ακουστο-απτικής μουσικής αντίληψης.

Λέξεις κλειδιά: πολυτροπικές αλληλεπιδράσεις, ακουστο-απτική μουσική αντίληψη, ενσώματη μάθηση
Βιβλιογραφικές αναφορές

- Dumont, E., Siyurina, EV, Feron, FJM, & van Hooren, S. (2017). Music Interventions and Child Development: A Critical Review and further Directions. *Front. Psychol.* 8, 1694.
- Einarson, K. M. (2016). *Beat Perception and Synchronization Abilities in Children*. Doctoral Dissertation.
- Leman, M., & Maes, P.J. (2014). The Role of Embodiment in the Perception of Music. *Empirical Musicology Review*, 9(3-4), 236-246.
- Merchel, S. (2014). *Auditory-Tactile Music Perception*. Shaker Verlag, Germany.
- Miura, S., & Sugimoto, M. (2005). T-RHYTHM: A System for Supporting Rhythm Learning by Using Tactile Devices. In *Proceedings of the 2005 IEEE International Workshop on Wireless and Mobile Technologies in Education (WMTE 05)*. IEEE.

Τα κοινωνικά μουσικά παιχνίδια των παιδιών στη σχολική αυλή

Ρεγγίνα Σαλτάρη

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Το παιχνίδι έχει μελετηθεί ποικιλοτρόπως, ως μέσο εξερεύνησης της πραγματικότητας, απόκτησης δεξιοτήτων και διαχείρισης συναισθημάτων, ως εκπαιδευτικό εργαλείο καθώς και από ψυχαναλυτική σκοπιά. Οι κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις του 21ου αιώνα έχουν αδιαμφισβήτητα επηρεάσει την καθημερινή ζωή των παιδιών, τον χώρο που παίζουν και το ίδιο το παιχνίδι τους. Στην παρούσα εργασία, η κουλτούρα του παιχνιδιού εξετάζεται ως εκείνη η πολιτισμική έκφραση που αναπτύσσουν τα παιδιά εντός των δικών τους δικτύων (Mouritsen, 2002).

Το μουσικό παιχνίδι που παίζουν τα παιδιά σε μέρη που συγκεντρώνονται και εκφράζονται ελεύθερα αποτελεί ένα πολύ πρόσφατο ερευνητικό πεδίο. Έρευνες σε διάφορες –κυρίως αγγλόφωνες– χώρες (Βρετανία, Αυστραλία, Νότια Αφρική, κ.α.) μελετούν τόσο τα χαρακτηριστικά του όσο και τα νοήματα που φέρει για τα ίδια τα παιδιά (Marsh, 2008• Campbell, 1998• Harrop-Allin, 2010). Ωστόσο, διαπιστώθηκε ερευνητικό κενό σχετικά με το μουσικό παιχνίδι της ζωσας πραγματικότητας στην Ελλάδα και αναδύθηκε το ερώτημα «τι γίνεται στην αυλή των δημοτικών σχολείων της Ελλάδας αναφορικά με τα μουσικά παιχνίδια των παιδιών;».

Σε αυτή τη βάση προβληματισμού, πραγματοποιήθηκε εθνογραφική έρευνα σε διάστημα 6 μηνών (Ιανουάριος – Ιούνιος 2017) σε 3 διαφορετικούς νομούς της Ελλάδας με εστία τη ζώσα πραγματικότητα των μουσικών παιχνιδιών στις αυλές των δημοτικών σχολείων. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται μέρος των αποτελεσμάτων μετά από ανάλυση δεδομένων που συλλέχθηκαν με το εργαλείο της συνέντευξης. Συνολικά, αναλύθηκαν 13 ομαδικές ημιδομημένες συνεντεύξεις με μαθήτριες και μαθητές από 8 δημοτικά σχολεία με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης (Braun & Clarke, 2006). Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτουν σημαντικές θεματικές, όπως το πλαίσιο του μουσικού παιχνιδιού, οι προτιμήσεις των παιδιών αναφορικά με τα μουσικά παιχνίδια, οι πρακτικές διδασκαλίες και μάθησης που αναπτύσσονται στο μουσικό παιχνίδι, ζητήματα φύλου που αναδύονται σε αυτό κ.ά.

Τα συμπεράσματα της έρευνας σχετικά με την κουλτούρα του μουσικού παιχνιδιού θα επιτρέψουν στους μουσικοπαιδαγωγούς να αναγνωρίσουν και να αξιοποιήσουν ένα ρεπερτόριο που λειτουργεί στη σχολική αυλή παράλληλα και ανεξάρτητα με αυτό στη σχολική τάξη, τις πρακτικές διδασκαλίας και μάθησης που αναπτύσσονται στο μουσικό παιχνίδι σε άτυπα περιβάλλοντα, όπως η σχολική αυλή, και το μουσικό παιχνίδι ως σημαντική πτυχή της ζωής των παιδιών. Η έρευνα αναμένεται να συνεισφέρει στο πεδίο της μουσικής παιδαγωγικής προκρίνοντας μια προσέγγιση κατά την οποία η μουσική μάθηση μέσα στη σχολική τάξη θα συνδεθεί με την πραγματική μουσική ζωή των μαθητών.

Λέξεις κλειδιά: μουσικά παιχνίδια, παιδιά, σχολική αυλή

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. Ανακτήθηκε από: <http://eprints.uwe.ac.uk/11735>
- Campbell, P. (1998). *Songs in Their Heads: Music and its Meaning in Children's Lives*. New York: Oxford University Press.
- Harrop-Allin, S. (2010). *Recruiting learners' musical games as resources for South African music education, using a Multiliteracies approach*. Unpublished Doctoral Thesis, University of Witwatersrand, Johannesburg
- Marsh, K. (2008). *The Musical Playground: Global Tradition and Change in Children's Songs and Games*. New York: Oxford University Press.
- Mouritsen, F. (2002). Child Culture - Play Culture. In F. Mouritsen & J. Qvortrup (Eds.), *Childhood and Children's Culture* (pp. 14-42). Odense: University Press of Southern Denmark.

Βωβός κινηματογράφος και η μουσική του συνοδεία στο δημοτικό σχολείο

Αθανάσιος Μπιλιλής

ΕΔΙΠ - Τμήμα Μουσικών Σπουδών - Σχολή Καλών Τεχνών - Α.Π.Θ.

Με αφορμή δύο εκπαιδευτικά σχέδια δράσης που έγιναν στο 77ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης, η προτεινόμενη παρουσίαση αναφέρεται στην πράξη της μουσικής συνοδείας του βωβού κινηματογράφου και στις εκπαιδευτικές της εφαρμογές και προεκτάσεις στο δημοτικό σχολείο. Συνδεόμενη κυρίως με την χρήση κρουστών οργάνων για την παραγωγή τόσο ηχητικής αληθοφάνειας (όπως άλλωστε συνέβαινε και στην εποχή του βωβού κινηματογράφου) όσο και εκφραστικής αντανάκλασης των επί της οθόνης συναισθημάτων, η μουσική συνοδεία στην τάξη, έδωσε ισχυρά δείγματα γραφής για τις δυνατότητες των παιδιών του δημοτικού να συμμετέχουν σε αυτήν την παραστατική δράση αλλά και για το φάσμα εμπλοκής τους στην αφηγηματικό τεκταίνόμενο.

Στις συγκεκριμένες δράσεις και με επίκεντρο σκηνές από ταινίες του Charlie Chaplin, τα παιδιά, χωρισμένα σε ανά όργανο ομάδες, "ενεπλάκησαν" σε μια προσπάθεια εξοικείωσης με την γλώσσα του σώματος, στην (και) εξ αυτής παρεπόμενη αναγνώριση συναισθημάτων, στους πιθανούς ηχητικούς τρόπους αποκωδικοποίησής τους και στην διαδικασία ομαδικής παραγωγής μουσικής-ηχητικής συνοδείας μιας "εν ροή" παραστατικής πράξης. Παράλληλα, πέρα από την όποια γνωστική παράμετρο, ήρθαν μέσω της πράξης, σε επαφή με μια πολύ ιδιαίτερη μορφή τέχνης, ξένη προς τις καθημερινές τους προσλαμβάνουσες, κυρίως λόγω της περιεχόμενης της "σιωπής".

Στην προτεινόμενη παρουσίαση πρόκειται να γίνει αναφορά στις διαδικασίες υλοποίησης των δράσεων, στους τρόπους: α) ηχητικής αποκωδικοποίησης, β) επιλογής και απόρριψης των υπό χρήση μουσικών οργάνων γ) εκμάθησης των μουσικών - ηχητικών μερών , καθώς και: στο πλαίσιο ένταξης του "καθορισμένου" και του "αυτοσχεδιαστικού" στην πράξη, στο θέμα του "συγχρονισμού", στις αντιδράσεις των παιδιών αλλά και του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος, στις ευκολίες αλλά και στα πιθανά εμπόδια ή δυσκολίες κατά την εξέλιξη των δράσεων, στα θέματα απαιτούμενης υποδομής καθώς και σε προτάσεις περαιτέρω ή και διευρυμένης εφαρμογής αυτής της μουσικής πράξης.

Σημαντικό είναι βέβαια (ίσως το σημαντικότερο) να αναφερθεί ότι τα παιδιά προσέλαβαν αυτό το βίωμα πολύ θετικά και με ειλικρινή διάθεση συμμετοχής, δηλαδή: το χάρηκαν!

Λέξεις κλειδιά: Μουσική συνοδεία, Βωβός κινηματογράφος

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Altman, R. (2007). *Silent Film Sound*. Columbia University Press.
Marks, M. M. (1997). *Music and the Silent Film*. Oxford University Press.
Berg, M. Ch. (1976). *An Investigation of the Motives for and Realization of Music to Accompany the American Silent Film 1896-1927*. Arno Press.

13η Συνεδρία: Αίθουσα 14 Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

19:30-20:45

Προεδρείο: Ν. Οικονομίδου-Σταύρου

Μαρία Χαλκιαδάκη
Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Μίτση Ακογιούνoglou

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να περιγράψει το πώς μπορεί να εφαρμοστεί και να λειτουργήσει ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση στο μάθημα της μουσικής σε τάξη της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, διερευνάται η εφαρμογή του σε σχέση με την ισότιμη συμμετοχή, την εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία και τη διατήρηση του ενδιαφέροντος μαθητών μίας τάξης δημοτικού.

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση είναι ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο βασισμένο σε μια σειρά αρχών και κατευθυντήριων γραμμών που έχει στόχο την ισότιμη πρόσβαση όλων των μαθητών στη μάθηση (Rose & Meyer, 2006). Με αφετηρία το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών προτείνεται η δημιουργία ευέλικτων εκπαιδευτικών περιβαλλόντων με τον σχεδιασμό μαθημάτων που περιλαμβάνουν α) παροχή πολλαπλών τρόπων παρουσίασης της πληροφορίας, β) παροχή πολλαπλών τρόπων έκφρασης και δράσης και γ) παροχή πολλαπλών τρόπων συμμετοχής έτσι ώστε κάθε μαθητής να έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί, να ανταποκρίνεται και να συμμετέχει στο βαθμό που μπορεί και με τον τρόπο που ταιριάζει στο μαθησιακό του προφίλ (Meyer, Rose & Gordon, 2014).

Η διερεύνηση της εφαρμογής έγινε κατά τη διάρκεια μίας σειράς 5 μαθημάτων σχεδιασμένων με τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού. Οι διδασκαλίες εστίασαν στην ενότητα της μουσικής σημειογραφίας. Στόχος ήταν να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές τη χρήση των συμβόλων στη μουσική. Οι διδασκαλίες πραγματοποιήθηκαν σε μία τάξη 13 μαθητών (3 κορίτσια και 10 αγόρια) της Ε' δημοτικού σε σχολείο αστικής περιοχής της περιφέρειας. Πρόκειται για το τμήμα που είναι εκπαιδευτικός η ερευνήτρια οπότε ήταν δυνατό να περιγραφεί με ακρίβεια το μαθησιακό προφίλ της τάξης το οποίο περιλαμβάνει: μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, με ιδιαίτερες δεξιότητες, με υψηλή μαθησιακή επίδοση, με πολύ χαμηλή επίδοση, με ελλιπή φοίτηση καθώς και προερχόμενους από διαφορετικό γλωσσικό και πολιτισμικό περιβάλλον. Από τους μαθητές, οι 7 είναι εγγεγραμμένοι στο τμήμα υποδοχής και οι 3 έχουν διάγνωση ΔΕΠ-Υ από το ΚΕΔΔΥ(ο ένας υπό φαρμακευτική αγωγή και με σημαντικές δυσκολίες στην αντίληψη και κατανόηση).

Στο πλαίσιο της ποιοτικής ερευνητικής προσέγγισης επιλέχθηκε η μελέτη περίπτωσης (Cohen, Manion & Morrison, 2007). Πραγματοποιήθηκαν 5 διδασκαλίες σε διάστημα ενάμιση μήνα στο μάθημα της μουσικής αγωγής. Τα εργαλεία συλλογής δεδομένων που χρησιμοποιήθηκαν ήταν η βιντεοσκόπηση όλων των μαθημάτων, τα φύλλα παρατήρησης σχεδιασμένα με βάση τις αρχές του Κ.Σ.Μ. που συμπλήρωναν η ερευνήτρια και ένας περιθωριακά συμμετέχων παρατηρητής (Τσιώλης, 2014), το αναστοχαστικό ημερολόγιο της ερευνήτριας, μία ημι-δομημένη συνέντευξη με τον παρατηρητή και τα φύλλα αξιολόγησης όπου κατέγραφαν τη γνώμη τους όλοι οι μαθητές μετά από κάθε μάθημα (4βαθμη κλίμακα Likert).

Μέσα από απαγωγικό συλλογισμό, ακολουθήθηκε μία θεωρητικά ευαισθητοποιημένη θεματική ανάλυση των δεδομένων (Braun & Clarke, 2006· Τσιώλης, 2014) βασισμένη στις αρχές του Κ.Σ.Μ. Από την ανάλυση φάνηκε ότι οι μαθητές κατά τη διάρκεια των μαθημάτων μουσικής, αξιοποίησαν ικανοποιητικά τις πολλαπλές επιλογές, ενεργοποιήθηκαν και διατήρησαν το ενδιαφέρον τους και κινητοποιήθηκαν να συμμετέχουν ο καθένας με τον τρόπο που του ταίριαζε καλύτερα. Συμπερασματικά, οι συγκεκριμένες διδασκαλίες έδειξαν ότι οι πολλαπλοί τρόποι παρουσίασης, έκφρασης και συμμετοχής μπορούν να ενισχύσουν την ισότιμη και ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών στη μουσική μαθησιακή διαδικασία.

Λέξεις κλειδιά: Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση, συμπερίληψη στο μάθημα της μουσικής, ισότιμη συμμετοχή.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). New York: Routledge.
- Meyer, A., Rose, D., & Gordon, D. (2014). *Universal Design for Learning: Theory and Practice*. Wakefield MA: CAST.
- Rose, D., & Meyer, A. (2006). *A Practical Reader in Universal Design for Learning*. Boston. MA: Harvard Education Press.
- Τσιώλης, Γ. (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην κοινωνική ποιοτική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Διερεύνηση της εφαρμογής μίας ενότητας μαθημάτων σύμφωνα με τον Καθολικό Σχεδιασμό για τη Μάθηση σε παιδιά προσχολικής ηλικίας στο μάθημα της μουσικής

Έλενα Νικολάου

Εκπαιδευτικός στην προσχολική εκπαίδευση

Μίτσυ Ακογιούντογλου

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Η παρούσα εργασία διερευνά τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να εφαρμοστεί ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση στη διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική ηλικία. Σκοπός είναι να αντληθούν στοιχεία που αφορούν στην λειτουργικότητα και την ευκολία εφαρμογής της εν λόγω προσέγγισης στο συγκεκριμένο πλαίσιο της προσχολικής ηλικίας.

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση (Universal Design for Learning), ως προέκταση της φιλοσοφίας του αρχιτεκτονικού Καθολικού Σχεδιασμού, υποστηρίζει ότι οι ανάγκες όλων των μαθητών χρειάζεται να λαμβάνονται υπόψη από την αρχή του Σχεδιασμού (Meyer & Rose, 2005). Είναι ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο αρχών και κατευθυντήριων γραμμών για την ανάπτυξη ευέλικτων μαθησιακών περιβαλλόντων που βασίζεται στη λογική της συμπερίληψης και συνδυάζει στοιχεία από διάφορες τεχνικές διδασκαλίας, όπως η διαθεματική προσέγγιση, η μαθητοκεντρική και συνεργατική μάθηση (Γιαννέλος & Μαθιουδάκη, 2017). Η σύγχρονη εκπαίδευση έχει ως πρωταρχικό στόχο να ανταποκριθεί με επιτυχία στις ατομικές διαφορές στη μάθηση, κάτι που φαίνεται από την έμφαση των περισσότερων εκπαιδευτικών συστημάτων ανά τον κόσμο στην έννοια της συμπερίληψης (Conn-Powers, Cross, Traub & Hutter-Pishgahi, 2006).

Συγκεκριμένα, για τη συγκεκριμένη μελέτη, σχεδιάστηκε μία ενότητα διδασκαλίας για το μάθημα της μουσικής, η οποία βασίστηκε στις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση και σε βασικές αρχές για τη διδασκαλία και τη

μάθηση στην προσχολική μουσική εκπαίδευση, όπως αναφέρονται στη σύγχρονη βιβλιογραφία (Burton & Taggart, 2011). Η ενότητα εφαρμόστηκε, μέσα από οκτώ μαθήματα, σε ένα τμήμα προνηπίων (4-5 ετών) ενός παιδικού σταθμού, στο μάθημα της μουσικής. Στην ομάδα περιλαμβάνονταν κυρίως παιδιά τυπικής ανάπτυξης αλλά και μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Για αυτή την εκπαιδευτική μελέτη περίπτωσης (Robson, 2010), τα μαθήματα βιντεοσκοπήθηκαν, μεταγράφηκαν και αναλύθηκαν, και σε συνδυασμό με άλλα ερευνητικά εργαλεία, όπως η ημιδομημένη συνέντευξη και τα φύλλα παρατήρησης, επιχειρείται να διερευνηθεί εάν η εφαρμογή ανταποκρίνεται στις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση και ποια από τα στοιχεία αυτής της προσέγγισης λειτούργησαν αποτελεσματικά, ως προς την ηλικιακή ομάδα και το αντικείμενο της μουσικής. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης περίπτωσης θα παρουσιαστούν αναλυτικά, εστιάζοντας και σε όσα στοιχεία φάνηκαν να αποτελούν πρόκληση για τον εκπαιδευτικό.

Από την ανάλυση προέκυψε ότι αρκετά εργαλεία της οργάνωσης των μαθημάτων σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Καθολικού Σχεδιασμού μπορούν να χαρακτηριστούν ως αποτελεσματικά. Παρά τους περιορισμούς που συνοδεύουν μία μελέτη περίπτωσης, φαίνεται πως ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση είναι ένα πολλά υποσχόμενο πλαίσιο για την εκπαίδευση, τη στιγμή που η σύνθεση των σύγχρονων σχολικών τάξεων είναι περίπλοκη, τόσο σε επίπεδο πολιτισμικής ποικιλομορφίας όσο και ατομικών εκπαιδευτικών αναγκών (Γιαννέλος & Μαθιουδάκη, 2017). Χρειάζεται ωστόσο να διερευνηθεί περαιτέρω και σε μεγαλύτερο δείγμα ώστε να διασαφηνιστούν τα οφέλη και να αναλυθούν οι τρόποι για την πρακτική του εφαρμογή στο σχολικό πλαίσιο.

Λέξεις κλειδιά: Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση, προσχολική μουσική εκπαίδευση, πιλοτικό πρόγραμμα, συμπερίληψη

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Burton, L. S., & Taggart, C. C. (2011). *Learning from Young Children: Research in early childhood music*. Plymouth UK: Rowman & Littlefield Education.
- Γιαννέλος, Α., & Μαθιουδάκη, Μ. (2017). Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση (UDL): Πεδία, Εφαρμογές και παραδείγματα εφαρμογής των αρχών του. *εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 5(2), 127-144.
- Conn-Powers, M., Cross, A. F., Traub, E. K., & Hutter-Pishgahi, L. (2006). *The Universal Design of Early Education: Moving Forward for All Children*. Beyond the Journal, Young children on the Web.
- Meyer, A., & Rose, D. H. (2005). The Future is in the Margins: The Role of Technology and Disability in Educational Reform. Στο D. H. Rose, A. Meyer, & C. Hitchcock (επιμ.), *The universally designed classroom: Accessible curriculum and digital technologies* (13-35). Cambridge, MA: Harvard Education Press.
- Robson, C. (2010). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. Αθήνα: Gutenberg.

Αξιοποιώντας διαθεματικά ένα μουσικό παραμύθι για την αποδοχή της διαφορετικότητας στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού

Μαρία Μπαρούτα

Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Δ.Σ. Καναλιών Κέρκυρας

Δεδομένων των συνεχών κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών αλλαγών που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, ο χώρος της εκπαίδευσης καλείται να αντιμετωπίσει νέες προκλήσεις που σχετίζονται με το πολυπολιτισμικό περιβάλλον, το οποίο επικρατεί στα σημερινά σχολεία. Συνεπώς, καθίσταται αναγκαίο η εκπαιδευτική διαδικασία να αποτελεί μια διαδικασία κοινωνικοποίησης και εσωτερίκευσης των κυρίαρχων κοινωνικών προτύπων, στοχεύοντας στη συσχέτιση γνώσεων, αξιών και δεξιοτήτων, έτσι ώστε να

βοηθήσει κάθε παιδί να αντιμετωπίσει τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του πολυπρισματικά. Επιπλέον, βασική προϋπόθεση αποτελεί και η ύπαρξη ενός δημιουργικού περιβάλλοντος, το οποίο να παρέχει τα κατάλληλα ερεθίσματα για προβληματισμό, κριτική σκέψη και διάλογο. Στην κατεύθυνση αυτή, προτείνεται η διαθεματική αξιοποίηση ενός μουσικού παραμυθιού στις πρώτες τάξεις του δημοτικού, με σκοπό να ενισχυθούν η συναισθηματική ανάπτυξη και οι κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, έτσι ώστε να νιώθουν τα ίδια αποδεκτά, να αποδέχονται τους άλλους και να αναγνωρίζουν την αξία της διαφορετικότητας (Κουρμούση & Κούτρας, 2011).

Μέσα από την παρούσα εργασία παρουσιάζονται, αρχικά, ο ρόλος και οι επιδράσεις της μουσικής στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών (Κοκκίδου, 2015) και στην έκφραση των συναισθημάτων τους. Η αξιοποίησή της στην εκπαίδευση και η συσχέτισή της με άλλες τέχνες και γνωστικά αντικείμενα μέσα στη σχολική τάξη μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη ατόμων ικανών να ελίσσονται εν μέσω κοινωνικών αλλαγών (Παπουτσή, 2012) και να αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις.

Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για την αξία του παραμυθιού και τη συμβολή του στην εκπαίδευση. Το σύγχρονο παραμύθι είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την κοινωνία, εκφράζει τις ανάγκες και τις επιθυμίες της και αποτελεί για τα παιδιά μέσο κοινωνικής αγωγής (Μαλαφάντης, 2011). Σε συνδυασμό, λοιπόν, με τη μουσική, προκύπτει ένας ιδιαίτερα δημιουργικός τρόπος διδασκαλίας μέσα από τον οποίο τα παιδιά μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τα συναισθήματα και τις απόψεις τους σχετικά με ποικίλα κοινωνικά θέματα.

Περιγράφονται αναλυτικά οι δραστηριότητες με βάση το μουσικό παραμύθι του Αντώνη Παπαθεοδούλου «Σι Σου Ντο ή σ' ένα ξεχασμένο πιάνο», το οποίο αναφέρεται στην αποδοχή της διαφορετικότητας, προβάλλοντας το συγκεκριμένο θέμα με έναν έξυπνο τρόπο μέσα από τη μουσική και τη συνεργασία. Παρατίθενται οι στόχοι κάθε δραστηριότητας, καθώς και η μεθοδολογία που προτείνεται για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού αυτού σεναρίου. Συμπεριλαμβάνονται επίσης διαθεματικές προεκτάσεις, έτσι ώστε τα παιδιά να δουλέψουν το θέμα αυτό μέσα από τα διάφορα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος, όπως τη νεοελληνική γλώσσα, τα εικαστικά, τη μελέτη περιβάλλοντος, αλλά και τη φυσική αγωγή.

Τέλος, τίθεται ο βασικός παράγοντας της ευαισθητοποίησης του κάθε εκπαιδευτικού, έτσι ώστε να προχωρήσει στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών σεναρίων προκαλώντας τον προβληματισμό των μαθητών επάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Όλα αυτά προϋποθέτουν κατάλληλη προετοιμασία και οργάνωση του θέματος, έτσι ώστε μέσα από κάθε δραστηριότητα ή συζήτηση ο εκπαιδευτικός να γνωρίζει και να έχει ορίσει πολύ ξεκάθαρα και συγκεκριμένα τι θέλει τα παιδιά να κατανοήσουν και να κατακτήσουν. Συνεπώς, αποτελεί επιτακτική ανάγκη και η εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού των σημερινών σχολείων σε θέματα κοινωνικής προσαρμογής που επικεντρώνονται στη διαφορετικότητα.

Λέξεις κλειδιά: διαφορετικότητα, μουσική, παραμύθι, διαθεματικότητα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: fagotto books.
- Κουρμούση, Ν., & Κούτρας, Β. (2011). *Βήματα για τη ζωή: Πρόγραμμα ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση: Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Παπαθεοδούλου, Α. (2006). *Σι Σου Ντο ή σ' ένα ξεχασμένο πιάνο, ένα ασπρόμαυρο παραμύθι για τη διαφορετικότητα*. Διαθέσιμο στο http://dide-anatol.att.sch.gr/perival/FAKELOS_ESY_OPOS_KI_EGO/si_sou_do_GRE.pdf
- Παπουτσή, Γ. (2012). **Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση**. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 5 - 7 Οκτωβρίου, Αθήνα.

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018

**14η Συνεδρία: Αιθ. 2 Λυόμενοιο Παιδ. Σχολής Α.Π.Θ.
Προεδρείο: Ν. Θεοδωρίδης**

09:15-10:30

**«Το δημιουργήσαμε όλοι μαζί, εκείνη τη στιγμή».
Διερευνώντας τις εμπειρίες των φοιτητών κατά τη συμμετοχή τους στο μάθημα
«Μουσική στην Κοινότητα» στο ΤΜΣ, ΕΚΠΑ**

*Χριστίνα Αναγνωστοπούλου & Αγγελική Τριανταφυλλάκη
Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ*

Η Μουσική στην Κοινότητα (ΜσΚ) αντλεί ιδέες, γνώσεις και θεωρίες από ποικίλους τομείς, όπως για παράδειγμα της μουσικολογίας, της ψυχολογίας, της ψυχιατρικής, της κοινωνιολογίας και της παιδαγωγικής (Hallam & MacDonald, 2009). Ως πανεπιστημιακό μάθημα εμφανίστηκε στην Μ. Βρετανία τη δεκαετία του 1980. Εμπνευστής του ήταν ο Βρετανός καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου Nigel Osborne. Το ελληνικό πρόγραμμα που παρουσιάζεται στην παρούσα ανακοίνωση μετρά ήδη δέκα χρόνια ζωής και δηλώνεται ως πανεπιστημιακό μάθημα ετησίως από 10-15 προπτυχιακούς φοιτητές. Ωστόσο, η μελέτη της ΜσΚ ως πανεπιστημιακό μάθημα και κυρίως τα μαθησιακά οφέλη της συμμετοχής των φοιτητών σε αυτό, είναι νέος τομέας έρευνας που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης (Kenny, 2018, Gande & Kruse-Weber, 2017).

Όπως συμβαίνει με τα περισσότερα πανεπιστημιακά μαθήματα ΜσΚ, στο συγκεκριμένο μάθημα επιχειρείται η σύζευξη θεωρίας και πράξης. Στο θεωρητικό μέρος, τα θέματα που καλύπτονται περιλαμβάνουν εισαγωγή στις βασικές έννοιες της ΜσΚ, πτυχές που σχετίζονται με τη μουσικοθεραπεία, συζητήσεις για τη μουσική σημειωτική, τις βασικές αρχές της ψυχιατρικής και θέματα κοινωνικής, κλινικής και γνωστικής ψυχολογίας της μουσικής. Στο πρακτικό μέρος, που ξεκινάει λίγο μετά την έναρξη του εξαμήνου, συγκροτούνται ομάδες 3-4 φοιτητών και επιλέγεται το πλαίσιο της πρακτικής άσκησης, όπου θα ενταχθούν για όλο το εξάμηνο. Κάθε ομάδα έχει έναν επιβλέποντα-μέντορα, συνήθως έναν μουσικό εκπαιδευμένο στην κοινότητα ή έναν «απόφοιτο» του μαθήματος που συνεχίζει εθελοντικά τη συμμετοχή του. Η πρακτική πραγματοποιείται σε κέντρα απεξάρτησης, σε μονάδες ψυχικής υγείας, νοσοκομεία και διαπολιτισμικά κέντρα ημέρας στην Αθήνα. Το έτος 2017-18 συγκροτήθηκαν επίσης ομάδες που εργάστηκαν με προσφυγόπουλα στην Αθήνα. Μετά από κάθε εβδομαδιαία συνάντηση, επιστρέφουν οι φοιτητές στο Πανεπιστήμιο για συζήτηση και αναστοχασμό σχετικά με τις δραστηριότητες, με την επίλυση προβλημάτων που τυχόν προκύπτουν στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης, αλλά και με σκέψεις, συναισθήματα και τοποθετήσεις γύρω από τις νέες εμπειρίες που αποκομίζουν κατά τη διάρκεια του εξαμήνου.

Η παρούσα ανακοίνωση έχει διττό σκοπό. Πρωτίστως, ανατρέπει στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία πάνω στη ΜσΚ σε πανεπιστημιακά περιβάλλοντα εκπαίδευσης, επιχειρώντας, μέσα από τη μελέτη των πηγών, να χαρτογραφήσει μια δύσβατη ερευνητικά περιοχή, με ελάχιστα καταγεγραμμένες μέχρι στιγμής δράσεις (Campbell, 2010). Δευτερευόντως, παρουσιάζει τα ευρήματα νέας έρευνας (2017-18), στόχος της οποίας είναι να διερευνήσει τις απόψεις προπτυχιακών φοιτητών που συμμετείχαν στο μάθημα ΜσΚ στο ΤΜΣ ΕΚΠΑ κατά τα έτη 2015-18, σχετικά με το μάθημα, με την πρακτική τους εμπειρία στα εκάστοτε πεδία δράσης, καθώς και τον απολογισμό τους για τα γνωστικά και συναισθηματικά οφέλη που αποκόμισαν από αυτή την εμπειρία. Μέσα από μια σειρά

ατομικών συνεντεύξεων που διενεργήθηκαν το καλοκαίρι του 2018 στο ΤΜΣ, οι φοιτητές καλούνται να παρουσιάσουν απόψεις και να αναστοχαστούν πάνω στις εμπειρίες τους, προκειμένου να καταγραφούν και να αναλυθούν από τις ερευνήτριες. Τα νέα ευρήματα συγκρίνονται θεματικά με εκείνα μιας παλαιότερης έρευνας των Triantafyllaki & Anagnostopoulou (2013) και αναδεικνύονται τα πολλαπλά οφέλη στο γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό τομέα, όπως αύξηση αυτοπεποίθησης και παρακίνηση ανάληψης πρωτοβουλιών, αυξημένη ικανότητα συνεργασίας με διαφορετικούς πληθυσμούς, διδακτική μεταδοτικότητα και μουσική ευελιξία και πολυπλοκότητα.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική στην Κοινότητα, ανωτάτη εκπαίδευση, μάθηση, κοινωνία

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Campbell, P. (2010). *Music alive! In the Yakima valley. International Journal of Community Music*, 3(2), 303-307.
- Gande, A., & Kruse-Weber, S. (2017). Addressing new challenges for a community music project in the context of higher music education: A conceptual framework. *London Review of Education*, 15(3), 372-387.
- Hallam, S., & MacDonald, R. (2009). The effects of music in community and educational settings. In S. Hallam, I. Cross & M. Thaut (Eds.), *The Oxford handbook of music psychology* (pp. 471-480). Oxford: Oxford University Press.
- Kenny, A. (2018). Exploring student learning and leadership through a University-Community choral initiative. *British Journal of Music Education*, 35(2), 203-216.
- Triantafyllaki, A., & Anagnostopoulou, C. (2013). Undergraduate students' experiences of community music. Developing the musicians within a university module. In M. Stakelum (Ed.), *Developing the Musician: Contemporary Perspectives on Teaching and Learning* (pp. 63-82). SEMPRES Studies in the Psychology of Music. Farnham: Ashgate.

**Από τον «φακό» του φοιτητή, στον «φακό» του εκπαιδευτικού.
Μια μελέτη περίπτωσης της πρακτικής διδασκαλίας και άσκησης στο ΤΜΣ, ΕΚΠΑ
κατά το έτος 2017-18**

Αγγελική Τριανταφυλλάκη
Συνεργαζόμενο διδακτικό προσωπικό, Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ
Σμαράγδα Χρυσοστόμου
Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής και Διδακτικής, ΤΜΣ, ΕΚΠΑ

Η διαμόρφωση της ταυτότητας του εκπαιδευτικού μουσικής αποτελεί μια μακροχρόνια διαδικασία στην οποία επιδρούν πολλές διαφορετικές καταστάσεις και εμπειρίες (Lorenzino & Dos Santos Cunha, 2014). Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, η πρακτική διδασκαλία και άσκηση στη διάρκεια των σπουδών των φοιτητών αποτελεί το πλέον κρίσιμο διάστημα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και εξειδικευμένων γνώσεων που θα 'προδιαγράψουν' ως ένα βαθμό την επιτυχημένη πορεία αυτών των μελλοντικών εκπαιδευτικών (Ballantyne & Packer, 2010). Στη διάρκεια της στοχευμένης αυτής πρακτικής διδασκαλίας αναμένεται οι φοιτητές να συνδέσουν τη θεωρία με την πράξη, να γνωρίσουν εμπειρικά τεχνικές διδασκαλίας, να εξασκηθούν στην οργάνωση και τον σχεδιασμό της διδασκαλίας, να έρθουν σε επαφή με την καθημερινή, σχολική πραγματικότητα και να συνεργαστούν με έμπειρους εκπαιδευτικούς-μέντορες στα συνεργαζόμενα σχολεία.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επικεντρωθούμε σε κάποιες από τις διαστάσεις του προγράμματος για την απόκτηση της παιδαγωγικής επάρκειας στο ΤΜΣ, ΕΚΠΑ. Πιο

συγκεκριμένα, μέσα από τη μελέτη περίπτωσης της διεξαγωγής του προγράμματος κατά το ακαδημαϊκό έτος 2017-18 και τη χρήση σχετικών εργαλείων συλλογής δεδομένων (ερωτηματολόγιο, ομάδες εστίασης, ποιοτικού-τύπου συνεντεύξεις) θα αναδείξουμε τη σημασία ομαλής συνεργασίας τριών πόλων για την επιτυχημένη εφαρμογή και ανάπτυξη μαθημάτων πρακτικής άσκησης και διδασκαλίας της Μουσικής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Το πανεπιστημιακό τμήμα (με το πρόγραμμα σπουδών, τον σχεδιασμό, την επίβλεψη και την οργάνωση των μαθημάτων, των παρακολουθήσεων, των εργαλείων αξιολόγησης), το σχολείο (οι εκπαιδευτικοί/μέντορες, οι διευθυντές, οι δομές του εκπαιδευτικού συστήματος και του Υπουργείου Παιδείας που επιτρέπουν ή δυσχεραίνουν τη διαδικασία) και οι φοιτητές, οι οποίοι βρίσκονται στο κέντρο της προσπάθειας, επωφελούμενοι περισσότερο ή λιγότερο με βάση τη δική τους εμπλοκή στη διαδικασία. Επιπρόσθετα, τα νέα εμπειρικά δεδομένα θα συγκριθούν με παλαιότερη μελέτη (2009-10) που στόχο είχε τη χαρτογράφηση των εμπειριών των φοιτητών σε σχετικά προγράμματα πρακτικής άσκησης σε ΤΜΣ σε όλη την Ελλάδα (Τριανταφυλλάκη, 2011). Ο στόχος της σύγκρισης είναι να αναδειχθούν τα σημεία εκείνα, όπως είναι τα χαρακτηριστικά των φοιτητών που συμμετέχουν σε παρόμοια προγράμματα παιδαγωγική επάρκειας, οι πτυχές της εξελισσόμενης κατά τη διάρκεια των σπουδών τους επαγγελματικής τους ταυτότητας ή οι αντιλήψεις τους για την οργάνωση των προγραμμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναυσμα για τροποποιήσεις και βελτιώσεις στα υπάρχοντα προγράμματα σπουδών.

Η παρούσα ανακοίνωση ακουμπά σε περισσότερους από έναν θεματικούς άξονες του συνεδρίου. Θα μπορούσε να ενταχθεί στον άξονα των καινοτόμων πρακτικών. Παρουσιάζεται εδώ το μοντέλο εφαρμογής (δομή και εσωτερική οργάνωση) της Πρακτικής Διδασκαλίας και Άσκησης του ΤΜΣ, ΕΚΠΑ. Ταυτόχρονα θα μπορούσε να ενταχθεί στον θεματικό άξονα που αφορά τις ταυτότητες και τη μουσική εκπαίδευση, εφόσον ένας σημαντικός στόχος του προγράμματος είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας του εκπαιδευτικού μουσικής και αρκετές επιλογές σχετικά με τη δομή των μαθημάτων και τη διαμόρφωση των εμπειριών των φοιτητών πραγματοποιούνται με αυτό ως κύριο μέλημα.

Λέξεις κλειδιά: ΤΜΣ, πρακτική άσκηση, εμπειρίες, ταυτότητα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ballantyne, J., & Packer, J. (2010). Effectiveness of preservice music teacher education programs: Perceptions of early-career music teachers. *Music Education Research*, 6(3), 299-312.
- Lorenzino, L., & Dos Santos Cunha, R. (2014). Narratives of music teacher identity. In G. Rusinek & E. Saether (Eds). *Proceedings of the 20th International Seminar of the ISME Music in School and Teacher Education Commission*. 14-18 July, Brazil.
- Τριανταφυλλάκη, Α. (2011). *Η Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Εξέλιξη του Καθηγητή Μουσικής: Εστιάζοντας στην καταλληλότητα για απασχόληση και τη δημιουργική μεταφορά γνώσεων και δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας*. Τελική Έκθεση Πεπραγμένων Μεταδιδαστορικής Έρευνας, Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών / Τμήμα Μουσικών Σπουδών, ΕΚΠΑ.

Διδάσκοντας μουσική στη δημόσια μεταλυκειακή εκπαίδευση (ΙΕΚ) και ο ρόλος του εκπαιδευτή στη ενδυνάμωση κινήτρων συμμετοχής των ενηλίκων σπουδαστών

Παρασκευή Μίχα

Β/βάθμια Εκπαίδευση - 6ο Γυμνάσιο Αγρινίου

Αν και τα ΙΕΚ ως μεταλυκειακή εκπαίδευση και κατάρτιση κατατάσσονται στην μη τυπική εκπαίδευση, οι σπουδές σε αυτά εντάσσονται στη θεσμοθετημένη εκπαίδευση ενηλίκων καθώς η κατάρτιση θεωρείται ότι ανήκει στην εκπαίδευση, ως υποκατηγορία αυτής, καθώς περιλαμβάνει σε μεγαλύτερα ή μικρότερα ποσοστά, εκπαιδευτικά στοιχεία. Έτσι με βάση

τα ήδη υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα, καθώς και τις έγκυρες θεωρητικές προσεγγίσεις η εννοιολογική διχοτόμηση των εννοιών «κατάρτιση» και «εκπαίδευση» δεν είναι ορθή.

Πλήθος ερευνών έχει δείξει ότι οι ενήλικοι προσέρχονται σε προγράμματα εκπαίδευσης έχοντας συγκεκριμένα κίνητρα που τους κατευθύνουν (επιστημονικά, κοινωνικό-συναισθηματικά, επαγγελματικά κλπ). Η προσπάθεια αυτή δεν είναι εύκολη, καθώς επηρεάζεται από πολλά εμπόδια τα οποία είτε τους αναγκάζουν να μη παίρνουν μέρος στα προγράμματα αυτά, είτε αν τελικά πάρουν μέρος περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της μάθησής τους. Επιπροσθέτως, η παρακίνηση των εκπαιδευόμενων αποτελεί βασική υποχρέωση των εκπαιδευτών ενηλίκων ως μια συνεχή διαδικασία που λαμβάνει χώρα καθ' όλη τη διάρκεια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος προκειμένου να συμμετέχουν και να ολοκληρώνουν επιτυχώς αντίστοιχα προγράμματα

Μαθήματα μουσικής στα δημόσια ΙΕΚ (ΔΙΕΚ), διδάσκονται είτε ως υποστηρικτικά μαθήματα ειδικοτήτων είτε ως κύρια μαθήματα στα τμήματα που σχετίζονται περισσότερο με το αντικείμενο της μουσικής. Το μάθημα «Μουσικοκινητική αγωγή», διδάσκεται ως υποστηρικτικό μάθημα της ειδικότητας «Βοηθός Βρεφονηπιοκόμου» (θεωρία και εργαστήριο), στο ομώνυμο τμήμα στο οποίο διδάσκει από το 2013.

Στην παρούσα δημοσίευση με αφετηρία τη διδακτική εμπειρία στο τμήμα, θα επιχειρηθεί παρουσίαση-αξιολόγηση-κριτική των οδηγιών σπουδών του μαθήματος σε σχέση: με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων, τα χαρακτηριστικά των ενήλικων σπουδαστών, το φάσμα των εμπειριών τους, τους στόχους που οι ίδιοι έχουν θέσει και τους ανασταλτικούς παράγοντες μάθησης. Επιπλέον, θα παρουσιαστούν οι παράγοντες εκείνοι που λειτουργούν είτε ως κίνητρο, είτε ως εμπόδιο και οι δυνατότητες που πρέπει να παρέχει ο εκπαιδευτής ως υποκινητής των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Τέλος θα αναζητηθούν, ο ρόλος και η συμβολή εκπαιδευτικών τεχνικών για ενήλικες, ως παράγοντες βελτίωσης της ενήλικης μαθησιακής αποτελεσματικότητας.

Λέξεις κλειδιά: Δια βίου μάθηση, μουσικοκινητική αγωγή, εκπαίδευση ενηλίκων, συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση, κίνητρα συμμετοχής ενηλίκων

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Γρηγορίου, Μ. (1994). *Μουσική για παιδιά και για Έξυπνους Μεγάλους*. Αθήνα: Νεφέλη.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Lesuik, T. (2005). The effect of music listening on work performance. *Psychology of Music*, 33(2), 173-191.

Rogers, A. (1999). *Η εκπαίδευση ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

15η Συνεδρία: Λυόμενο Παιδ. Σχ. Αιθ. 1

10:30-11:45

Προεδρείο: Γ.-Μ. Τσερπέ

Άγχος Μουσικής Επίδοσης: διερεύνηση των συνθηκών εμφάνισής του

Ιωάννης Κιουμουρτζής

Υποψήφιος Μεταπτυχιακός φοιτητής του Hochschule fuer Musik Hanns Eisler Berlin

Νικόλαος Ζαφρανάς

Επίκουρος Καθηγητής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Η εκτέλεση της μουσικής είναι μια καθολική ανθρώπινη δραστηριότητα. Η δημόσια έκφρασή της αντιμετωπίζεται ως ένα κοινωνικό γεγονός που αφορά κάθε ηλικιακή ομάδα σε ολόκληρο τον κόσμο σύμφυτη με την ανθρώπινη κουλτούρα. Ταυτόχρονα, όμως, το να

είναι κάποιος μουσικός περιλαμβάνει διαφόρων ειδών πιέσεις και αναδυόμενα συναισθήματα, όπως άγχος και φόβο που συνθέτουν το Άγχος Μουσικής Επίδοσης (Music Performance Anxiety - MPA), ένα κοινό πρόβλημα μεταξύ των μουσικών (Lehmann, Sloboda & Woody, 2007). Το άγχος μουσικής επίδοσης εντάσσεται στην κατηγορία της κοινωνικής φοβίας επειδή η έννοια της επίδοσης (performance) αφορά συγκεκριμένες συνθήκες και κοινωνικά γεγονότα που λαμβάνουν χώρα παρουσία άλλων ατόμων που ενδέχεται να αξιολογήσουν και να κρίνουν αυτή την επίδοση (Ely, 1991, 36). Το άγχος που συνοδεύει μία μουσική εμφάνιση δύναται να σχετίζεται με πολλούς παράγοντες, κάποιοι εκ των οποίων μπορεί να είναι η διαδικασία σύγκρισης με άλλους μουσικούς πιστεύοντας ότι οι άλλοι είναι περισσότερο προετοιμασμένοι ή καλύτεροι τεχνικά. Μπορεί να σχετίζεται επίσης με σωματική κούραση λόγω έντονης μελέτης για την προετοιμασία της μουσικής εμφάνισης καθώς επίσης και με ανεπαρκή προετοιμασία (Hallam, 2008). Κάποιες φορές, αρκεί μόνο ένα στοιχείο για να νιώσει κάποιος άγχος ενώ άλλες φορές πρόκειται για συσσωρευση παρα-γόντων που το άτομο δυσκολεύεται να διαχειριστεί (Sternbach, 2008).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με στόχο τη διερεύνηση των συνθηκών εμφάνισής του Άγχους Μουσικής Επίδοσης, καθώς και των τρόπων αντιμετώπισής του σε σπουδαστές πιάνου. Συμμετείχαν 71 ενεργοί ενήλικες σπουδαστές πιάνου, σπουδαστές Ωδείων – Μουσικών Σχολών και Πανεπιστημίων. Η επιλογή των συμμετεχόντων υπήρξε τυχαία, με προϋπόθεση να μην έχουν ακόμα αποφοιτήσει. Η έρευνα υλοποιήθηκε με συμπλήρωση ερωτηματολογίου, διατηρώντας την ανωνυμία των συμμετεχόντων.

Σύμφωνα με τα ερευνητικά αποτελέσματα, το 100% των ερωτηθέντων εμφανίζει άγχος κατά την εκτέλεση παρουσίας κοινού ενώ περίπου το 70% δηλώνει, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει η πλειοψηφία της βιβλιογραφίας, ότι το μέγεθος του κοινού δεν επηρεάζει το επίπεδο του άγχους που νιώθουν. Ταυτόχρονα, το 52% δηλώνει ότι η σύγκριση με άλλους μουσικούς έχει μικρή επίδραση στο άγχος που βιώνει, αποτέλεσμα που επίσης συγκρούεται με τις βιβλιογραφικές πηγές. Όσον αφορά τα αποτελέσματα σχετικά με την ανεπαρκή προετοιμασία, το 35% δηλώνει ότι η ανεπαρκής προετοιμασία επηρεάζει λίγο το επίπεδο του άγχους τους ενώ το 34% δηλώνει ότι επηρεάζεται πολύ. Τέλος, είναι αξιοσημείωτη η σχέση του άγχους με την ψυχολογική – σωματική κούραση καθώς το 44% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται πολύ από το αίσθημα της κούρασης.

Λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις βιβλιογραφικές αναφορές όσο και τα ερευνητικά αποτελέσματα, καθίσταται φανερό ότι το άγχος μουσικής επίδοσης είναι μία πραγματικότητα μεταξύ των μουσικών. Τι είναι αυτό που προκαλεί αυτό το άγχος είναι ένα ζήτημα που συσχετίζεται με την προσωπικότητα του καθενός και χρήζει περαιτέρω διερεύνησης• αναφαίνονται ωστόσο κάποια κοινά σημεία, συχνά πολυπαραγοντικά, κοινά για την πλειονότητα των μουσικών και τα οποία επηρεάζουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο τη μουσική εκτέλεση. Η αναγνώρισή τους είναι ένα πρώτο βήμα προς μία, όσο το δυνατόν, ανεμπόδιστη δημόσια μουσική εκτέλεση.

Λέξεις κλειδιά: άγχος μουσικής επίδοσης, επίγνωση και δημιουργικότητα, μουσικές εμπειρίες, δημόσια μουσική εκτέλεση

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ely, M. C. (1991). Stop performance anxiety!. *Music Educators Journal*, 78(2), 35-39.

Hallam, S. (2008). *Music psychology in education*. London: Bedford Way Papers.

Lehmann, A. C., Sloboda, J. A., & Woody, R. H. (2007). *Psychology for musicians-understanding and acquiring the skills*. United States of America: Oxford University Press.

Sternbach, D. J. (2008). Stress in the lives of music students. *Music Educators Journal*, 94(3), 42-48.

Η σχέση μεταξύ ενσυναίσθησης και μουσικών προτιμήσεων στη αρχή και στο τέλος της εφηβείας

Άννα Λεζγίδου

*Τελειόφοιτη φοιτήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*

Δημήτρης Πνευματικός

*Καθηγητής Εξελικτικής Ψυχολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*

Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι η ενσυναίσθηση σχετίζεται θετικά με μουσικά είδη όπως η απαλή rock, η R&B και τα σύγχρονα είδη (Διάσταση Mellow-Γλυκιά: με ρομαντικές, χαλαρωτικές, μη επιθετικές, λυπημένες, αργές, ήσυχες ιδιότητες), ενώ αρνητικά με είδη όπως η κλασική rock, punk και heavy metal (Διάσταση Intense-Έντονη: έντονες, παραμορφωμένες, δυναμικές και επιθετικές αλλά όχι χαλαρωτικές ιδιότητες) (Greenberg, Baron-Cohen, Stillwell, Kosinski, Rentfrow, 2015). Το φύλο, επίσης, θεωρείται ως ένας παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τις μουσικές προτιμήσεις. Ειδικότερα, τα κορίτσια επιλέγουν να ακούνε είδη μουσικής με ρομαντικές, χαλαρωτικές, μη επιθετικές και αργές ιδιότητες όπως η jazz, pop, soul, blues, κλασική και όπερα (Chamorro-Premuzic, Gomà-i-Freixanet, Furnham, Muro, 2009), ενώ τα αγόρια επιλέγουν να ακούν μουσική που δίνει έμφαση στα μπάσα, στο τέμπο, τον ρυθμό και την ένταση όπως η rock, alternative, heavy metal (McCown, Kesir, Mullhearn, Williamson, 1997. Chamorro-Premuzic et al, 2009). Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει την σχέση μεταξύ της ενσυναίσθησης και των μουσικών προτιμήσεων στην αρχή και στο τέλος της εφηβείας καθώς και τον ρόλο του φύλου σε αυτήν την σχέση.

Στην παρούσα έρευνα, συμμετείχαν 160 άτομα (80 μαθητές της Ε' και Στ' Δημοτικού με Μ.Ο. ηλικιών: 11.25 χρονών και 80 φοιτητές με Μ.Ο. ηλικιών: 21.9 χρονών). Τα τμήματα των σχολείων βρισκόταν ημιαστικές της Δυτικής Μακεδονίας. Η πλειονοψηφία των φοιτητών προερχόταν από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκε αρχικά προσαρμοσμένη έκδοση του Short Test of Music Preference (STOMP) στο οποίο οι συμμετέχοντες δηλώνουν τις προτιμήσεις τους σε μια σειρά από αντιπροσωπευτικά είδη μουσικής. Τέλος, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο Interpersonal Reactivity Index (I.R.I.) του Davis με 28 ερωτήσεις που αφορούσαν την ενσυναίσθηση (Davis, 1980). Στα παιδιά η διαδικασία από την αρχή μέχρι το τέλος διήρκεσε 30'-40' ενώ στους φοιτητές 20'. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας διήρκεσε τις 2 πρώτες εβδομάδες του Μαρτίου του 2018.

Όσο αφορά τις προτιμήσεις της μουσικής τα κορίτσια σαν υψηλότερη προτίμηση επέλεξαν την pop μουσική, αλλά και την παραδοσιακή μουσική, classic, jazz, μουσική κινηματογράφου, το έντεχνο-λόγιο τραγούδι και την rock. Αντίθετα, τα αγόρια δήλωσαν σαν υψηλότερη προτίμηση την παραδοσιακή μουσική αλλά και άλλα είδη όπως rock, pop, blues, βυζαντινή μουσική, και έντεχνο-λόγιο τραγούδι. Επίσης, οι προτιμήσεις σε είδη μουσικής όπως η blues, η country, η βυζαντινή μουσική, η alternative, η μουσική κινηματογράφου, η όπερα και το έντεχνο-λόγιο τραγούδι φάνηκε να σχετίζονται με τη γνωστική ενσυναίσθηση. Οι αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι η ηλικία προβλέπει την ακρόαση ειδών μουσικής όπως country, soul, βυζαντινή μουσική, alternative, jazz, μουσική κινηματογράφου, όπερα και έντεχνο-λόγιο τραγούδι, ενώ το φύλο στην blues μουσική και στην heavy metal.

Λέξεις κλειδιά: ενσυναίσθηση, μουσικές προτιμήσεις, φύλο, εφηβεία

Βιβλιογραφικές αναφορές:

- Chamorro-Premuzic, T., Gomà-i-Freixanet, M., Furnham, A., & Muro, A. (2009). Personality, self-estimated intelligence, and uses of music: A Spanish replication and extension using structural equation modeling. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 3, 149-155.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85.
- Greenberg, D., Baron-Cohen S., Stillwell D., Kosinski M., & Rentfrow P. (2015). Musical Preferences are Linked to Cognitive Styles. *Plos One*, 10(7), 1-22.
- McCown, W., Kesir, R., Mullhearn, S., & Williamson, D. (1997). The role of personality and gender in preference for exaggerated bass in music. *Personality and Individual Differences*, 23(4), 543-547.

Η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην τάξη. Οι αντιλήψεις των μαθητών για τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι καθηγητές τους στα Αρχαία Ελληνικά και στη Μουσική

Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών στην τάξη συνιστά μια παράμετρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας που απασχολεί σοβαρά τους εκπαιδευτικούς, αλλά και τους γονείς των μαθητών, τη διοίκηση της εκπαίδευσης και την ευρύτερη κοινωνία, ιδιαίτερα τα πιο πρόσφατα χρόνια. Ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η επιτυχής ή ανεπιτυχής διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών στην τάξη έχει επιπτώσεις τόσο στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας όσο και στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων (Evertson & Weinstein, 2006). Επιπροσθέτως, μελετητές του χώρου υποστηρίζουν πως η επιτυχής διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών συνεισφέρει στην ηθική ανάπτυξη των μαθητών, στην καλλιέργεια δημοκρατικού πνεύματος και στη διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών (Soodak, 2003. Lewis & Burman, 2008). Παρά το ότι διεθνώς η μελέτη των στρατηγικών που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί για να διαχειριστούν τη συμπεριφορά των μαθητών τους παρουσιάζει ένα κλιμακούμενο ενδιαφέρον τις τελευταίες δύο δεκαετίες, στην Ελλάδα δεν έχει ακόμη προσελκύσει τον ανάλογο αριθμό ερευνητών. Επιπροσθέτως, οι περισσότερες από τις σχετικές έρευνες που εντοπίσαμε στην Ελλάδα αφορούν κυρίως την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δίνουν έμφαση στις απόψεις των εκπαιδευτικών, ενώ καμία δεν έχει εστιάσει, αφενός, στην τάξη της μουσικής και, αφετέρου, στις απόψεις των μαθητών ως προς την συμπεριφορά τους στην τάξη και την αντιμετώπισή της από πλευράς των εκπαιδευτικών. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνήσει τις αντιλήψεις μαθητών Β΄/θμιας εκπαίδευσης ως προς τις στρατηγικές που επιλέγουν οι καθηγητές τους των Αρχαίων Ελληνικών και της Μουσικής για να διαχειριστούν την ανεπιθύμητη συμπεριφορά στην τάξη.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 803 μαθητές δεύτερης τάξης γυμνασίου επιλεγμένοι τυχαία από γυμνάσια αστικών περιοχών της Θεσσαλίας. Για τη συλλογή των δεδομένων οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν τη σύντομη έκδοση, του ερωτηματολογίου «Developmental Classroom Management and Student Responsibility» του Lewis (2001), το οποίο προσαρμόστηκε στο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Τα αποτελέσματα, έδειξαν πως: οι εκπαιδευτικοί των μαθητών-υποκειμένων της έρευνας χρησιμοποιούν περισσότερο από «μερικές φορές» τους λεκτικούς υπαινιγμούς για τη συμπεριφορά των μαθητών τους και τις ποινές προς τους μαθητές που συμπεριφέρονται ανεπιθύμητα. Με μικρότερη συχνότητα, χρησιμοποιούν τις επιβραβεύσεις προς τους μαθητές που συμπεριφέρονται με βάση τις υποδείξεις και αναζητούν τις απόψεις μεμονωμένων μαθητών, όταν διερευνούν τους

λόγους της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς τους. Λιγότερο συχνά χρησιμοποιούν την επιθετική συμπεριφορά (θυμό, φωνές, σαρκασμό), όπως και τη συμμετοχή των μαθητών τους στη λήψη αποφάσεων που αφορούν τους κανόνες της τάξης. Μεταξύ των εκπαιδευτικών των Αρχαίων Ελληνικών και της Μουσικής βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στη συχνότητα χρήσης συγκεκριμένων στρατηγικών διαχείρισης της συμπεριφοράς. Τα αποτελέσματα σχολιάζονται σε σχέση με τα δεδομένα σχετικών μελετών στο διεθνή χώρο και διατυπώνονται προτάσεις για την εκπαιδευτική κοινότητα και τους αρμόδιους εκπαιδευτικούς φορείς.

Λέξεις κλειδιά: στρατηγικές διαχείρισης συμπεριφοράς, μαθητές γυμνασίου, τάξη μουσικής, καθηγητές μουσικής

Βιβλιογραφικές παραπομπές

Evertson, C.M., & Weinstein, C.S. (Eds.) (2006). *Handbook of classroom management: Research, practice and contemporary issues*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Lewis, R. (2001). Classroom discipline and student responsibility: the students' view. *Teaching and Teacher Education*, 17, 307-319.

Lewis, R., & Burman, E. (2008). Providing for student voice in classroom management: Teachers' views. *International Journal of Inclusive Education*, 12, 151-167.

Soodak, L. (2001). Classroom management in inclusive settings. *Theory Into Practice*, 42(4), 327-333.

16η Συνεδρία: Αίθ. 2 Λυόμενο Παιδ. Σχ. Α.Π.Θ.

10:30-11:45

Προεδρείο: Ε. Σπυράκου

**Ερευνώντας την πρακτική εφαρμογή και τις δομές της πρώιμης μουσικής
εκπαίδευσης (0-4 ετών): Προκαταρκτικά αποτελέσματα**

Μαρία Πολυχρονίδου

Μουσικοπαιδαγωγός στην Α/θμια εκπαίδευση

Ευθύμιος Παπατζίκης

*Επίκουρος Καθηγητής Εκπαιδευτικής Νευροεπιστήμης
στο Canadian University, Dubai*

Σε παγκόσμιο επίπεδο, αναπτύσσονται ολοένα και περισσότερο δομές πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης (0-4 ετών) και συναντάται μία πληθώρα μουσικοπαιδαγωγικών μεθόδων και προσεγγίσεων με μεγάλη ποικιλία ως προς το γενικό πλαίσιο και το περιεχόμενό τους. Η πρώιμη ηλικία, κατά γενική αποδοχή, είναι μία περίοδος ευαίσθητη, ευάλωτη και δεκτική σε επιρροές από το περιβάλλον και τα παρεχόμενα ερεθίσματα και εμπειρίες (Papatzikis & Papatziki, 2016). Είναι κοινά αποδεκτό ότι μέσω των εν λόγω συνεδριών και προγραμμάτων ενισχύεται η βιοψυχολογική ανάπτυξη των βρεφών/νηπίων. Σύμφωνα με την έρευνα της μουσικής νευροεπιστήμης, υπάρχουν λειτουργικές εξειδικεύσεις για τη μουσική επεξεργασία στον ανθρώπινο εγκέφαλο (Perani et al., 2010), οδηγώντας στην άποψη ότι η πρώιμη μουσική εκπαίδευση φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των βρεφών και των νηπίων (Poch de Grätzer, 1999. Trainor, Marie, Gerry, Whiskin & Unrau, 2012). Ωστόσο, έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες (Lonie, 2010) που να σχετίζονται με το γενικό πλαίσιο και το περιεχόμενο των συγκεκριμένων προγραμμάτων.

Τα ερωτήματα που τίθενται είναι εάν χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά τα εργαλεία και τα βοηθήματα διδασκαλίας (όπως μουσικά όργανα, παιχνίδια, ήχοι, εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και μέθοδοι) ή οι δομές (π.χ. πρόγραμμα, σύνθεση τάξεων, επάρκεια

γνώσεων των εκπαιδευτικών) ή αν υπάρχουν άλλα, ώστε να δημιουργήσουν ένα πιο αποτελεσματικό μαθησιακό περιβάλλον. Εάν λαμβάνονται υπόψιν οι ανάγκες, η ανάπτυξη και οι δυνατότητες των βρεφών/νηπίων κατά τη δόμηση και εφαρμογή των εκάστοτε προγραμμάτων πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης. Εάν δημιουργείται ένα προσεγμένο περιβάλλον και δίνονται οι κατάλληλες για την εκάστοτε ηλικιακή φάση εμπειρίες. Εάν δίνεται ίση ή περισσότερη βαρύτητα σε συγκεκριμένες δραστηριότητες έναντι άλλων ή εάν παραγκωνίζονται κάποιες από αυτές.

Η παρούσα έρευνα, στοχεύοντας στην παροχή συγκριτικών πληροφοριών σε παγκόσμια βάση σχετικά με το γενικό πλαίσιο και το περιεχόμενο των προγραμμάτων πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης σε προκαταρκτικό επίπεδο, συγκέντρωσε δεδομένα από 119 προγράμματα πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης ανά τον κόσμο, διερευνώντας το γενικό πλαίσιο, το περιεχόμενο, τη δομή, τη διάρκεια, το αντιληπτό εκπαιδευτικό αντίκτυπο, εθνογραφικά στοιχεία τόσο των συμμετεχόντων, όσο και των οικογενειών των βρεφών/νηπίων που παίρνουν μέρος στα εν λόγω προγράμματα, αλλά και των ίδιων των βρεφών/νηπίων και την ύπαρξη “ειδικών” περιπτώσεων μεταξύ άλλων. Ένα εκ νέου διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο (με το Cronbach’s alpha να φτάνει το 0.84) διανεμήθηκε μέσω ίντερνετ (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και Facebook), ενώ η μεθοδολογία ανάλυσης που ακολουθήθηκε ήταν τόσο η ποιοτική (ανάλυση αφηγηματικού περιεχομένου), όσο και η ποσοτική (t-test, ANOVA και παραγοντική ανάλυση).

Τα προκαταρκτικά αποτελέσματα δείχνουν, μεταξύ άλλων, τα δημογραφικά στοιχεία των ατόμων που συμμετέχουν στα εν λόγω προγράμματα, το οικονομικό υπόβαθρο, το φύλο των βρεφών/νηπίων που υπερέχει, τη δομή και το περιεχόμενο των εκάστοτε προγραμμάτων, μία παγκόσμια τάση σε συγκεκριμένα μουσικά εργαλεία και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, καθώς και αλληλεπιδράσεις σχετικά με όλα τα παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψιν το επίπεδο εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική εκπαίδευση, πρώιμη ηλικία, προγράμματα, παγκόσμια έρευνα, πρώιμη εκπαίδευση και μάθηση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Lonie, D. (2010). *Early Years Evidence Review: Assessing The Outcomes Of Early Years Music Making*. London: Youth Music.
- Papatzikis, E., & Papatziki, S. (2016). Investigating heart rate and rhythm changes in an infant’s music education course: A case study. *Psychology of Music*, 44(3), 587-606.
- Perani, D., Saccuman, M. C., Scifo, P., Spada, D., Andreolli, G., Rovelli, R., & Koelsch, S. (2010). Functional Specializations for Music Processing in the Human Newborn Brain. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 107(10), 4758-63.
- Poch de Grätzer, D. (1999). Can music help to improve parent-child communication? Learning music with parents – an Argentine experience. *International Journal of Music Education*, 34(1), 47-56.
- Trainor, L.J., Marie, C., Gerry, D., Whiskin, E., & Unrau, A. (2012). Becoming Musically Enculturated: Effects of Music Classes for Infants on Brain and Behavior. *Annals New York Academy of Sciences*, 1252 (The Neurosciences and Music IV: Learning and Memory), 129-38.

Πρωτο-μουσικές εμπειρίες και μάθηση: η αλληλεπίδραση γονέα-βρέφους και η επικοινωνιακή μουσικότητα ως θεμέλιο για τη μουσική ανάπτυξη του ανθρώπου

Βασιλική Περάκη
Μουσικολόγος IREMUS (Paris Sorbonne)

Εκκινώντας από την παραδοχή ότι η μουσική πράξη εν γένει καθώς και κάθε είδους μουσική εκπαιδευτική δραστηριότητα είναι κατεξοχήν επικοινωνιακές διεργασίες, θα

επιχειρήσουμε στην παρούσα ανακοίνωση να δείξουμε, αξιοποιώντας θεωρητικά εργαλεία και ερευνητικά ευρήματα της Αναπτυξιακής και της Μουσικής Ψυχολογίας, με ποιό τρόπο η αλληλεπίδραση ενήλικα-βρέφους λειτουργεί ως ένα είδος πρώιμης μουσικής εκπαίδευσης. Κύριος στόχος της εργασίας είναι λοιπόν να απαντηθεί το ερώτημα αν η αυθόρμητη παιγνιώδης επικοινωνία κατά τη βρεφική ηλικία μπορεί να αποτελέσει θεμέλιο για τη μουσική ανάπτυξη του ατόμου.

Οι μελέτες που επικεντρώνουν στην έμφυτη μουσικότητα του βρέφους όπως αυτή εκδηλώνεται στα πλαίσια της πρωτο-συνομιλίας και της παιγνιώδους πολυτροπικής συνδιαλλαγής με το φροντιστή του (μητέρα ή/και πατέρα) επισημαίνουν το μουσικό περιεχόμενο και το μουσικό νόημα των συμπεριφορών που αναπτύσσονται μέσα στην αλληλεπίδραση (Dissanayake, 2010. Malloch & Trevarthen, 2009. Gratier, 2007. Stern, 1977). Δεν πρέπει να μας εκπλήσσει λοιπόν ότι ψυχολόγοι όπως ο Daniel Stern και η Maya Gratier αναφέρονται στην εν λόγω επικοινωνία με μουσικούς όρους: χορογραφία, συμφωνία ή θέμα και παραλλαγές για τον πρώτο (Stern, 1977) τζαζ αυτοσχεδιασμός και κούρδισμα στη διαπασών για τη δεύτερη (Gratier, 2001). Πράγματι, οι ρυθμικές φωνοποιήσεις που ανταλλάσσει αυτοσχεδιάζοντας η επικοινωνούσα δυάδα, διανθισμένες από εκφραστικά βλέμματα, μιμήσεις και χειρονομίες, συνιστούν σημαντικές πρωτο-μουσικές εμπειρίες στις οποίες φαίνεται να θεμελιώνεται και η μετέπειτα μουσική ανάπτυξη του υποκειμένου. Υποστηρίζουμε πάντως ότι η ουσία της μουσικότητας στην πρώιμη επικοινωνία εδράζεται κυρίως στο ότι ενήλικας και βρέφος βιώνουν μια εμπειρία διυποκειμενικού χρόνου, με άλλα λόγια μια συντονισμένη ποιοτική αλληλεπίδραση στον χρόνο κατά την οποία μοιράζονται κοινές προθέσεις και συγκινήσεις. Η μοιρασμένη προθετικότητα μεταξύ δυο προσώπων που ξεδιπλώνεται στον χρόνο αποτελεί, σύμφωνα με πολλούς ερευνητές, την προϋπόθεση κάθε μουσικής αλλά και γενικά κάθε ανθρώπινης επικοινωνίας. Ο εμπρόθετος συντονισμός βασισμένος στο χρονικό σχήμα επανάληψης-παραλλαγής, προσδιορίζει την ποιότητα και το ύφος της πρώιμης μουσικής μάθησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι αυτή διαταράσσεται όταν λείπει ο εμπρόθετος συντονισμός. Έτσι στο παράδειγμα της καταθλιπτικής μητέρας όπου η συμπεριφορά προς το μωρό της δε δείχνει σαφή επικοινωνιακή πρόθεση, διαρρηγνύεται η ροή εκδήλωσης της αμοιβαίας προθετικότητας καθώς το βρέφος δεν αναγνωρίζει τα προσδοκώμενα φωνητικά και κινητικά σήματα.

Προοδευτικά αυτή η διαδικασία οικοδόμησης διαπροσωπικής σχέσης που περιγράφηκε παραπάνω, οδηγεί και σε ένα άλλο μαθησιακό αποτέλεσμα: το βρέφος αφομοιώνει χαρακτηριστικά μουσικά και ρυθμικά σχήματα της κουλτούρας στην οποία ανήκει. Έτσι κατά τη Gratier « η μουσικότητα των αλληλοδράσεων του βρέφους με το περιβάλλον του αποτελεί πρωτίστως ένα πολιτισμικό εργαλείο το οποίο εμπλέκει ευχαρίστηση και μάθηση» (Gratier, 2007). Μέσα από την καθημερινή παιγνιώδη επικοινωνία το βρέφος αποκτά εκφραστικές συνθήκες, αναμένει συγκεκριμένα μοτίβα αλληλεπίδρασης, προβλέπει σταθερές συμπεριφορές και έτσι διαμορφώνει ένα αίσθημα του ανήκειν σε ένα ορισμένο πολιτισμικό περιβάλλον.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό από τα παραπάνω ότι στην πρώιμη επικοινωνία γονέα-βρέφους καλλιεργείται η έμφυτη μουσικότητα του τελευταίου. Χρησιμοποιώντας ρυθμικά και φωνητικά παιχνίδια ο ενήλικας δεν επιθυμεί να διδάξει μουσική στο παιδί του. Ανταποκρίνεται όμως αυθόρμητα στο κάλεσμα του για συναισθηματική επικοινωνία και για κατασκευή μιας κοινής χρονικής αφήγησης. Και είναι αυτή η συνθήκη που αποτελεί αναμφισβήτητη την προϋπόθεση και το παράδειγμα για καθεμία ουσιαστική μουσική εκπαιδευτική πράξη.

Λέξεις κλειδιά: Επικοινωνιακή μουσικότητα, πρώιμη αλληλεπίδραση, προθετικότητα, -διυποκειμενικός χρόνος

Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Dissanayake, E. (2010). Si la musique est nourriture d'amour, qu'en est-il de la survie et du succès reproductif? In I. Deliège, O. Vitouch & O. Ladinig (Eds). *Musique et évolution* (65-80). Mardaga.
- Gratier, M. (2001). Harmonies entre mère et bébé. *Enfances et Psy*, 13(1), 9-15.
- Gratier, M. (2007). Musicalité, style et appartenance dans l'interaction mère-bébé. In M. Imberty & M. Gratier (Eds), *Temps, geste et musicalité* (69-100). Paris: L'Harmattan.
- Malloch, S., & Trevarthen, C. (2009). Musicality: Communicating the vitality and interests of life. In S. Malloch & C. Trevarthen (Eds.), *Communicative musicality: exploring the basis of human companionship* (1-11). Oxford University Press.
- Stern, D.N., (1977). *The First Relationship*. Cambridge, Harvard University Press.

Διερεύνηση των απόψεων γονέων παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας για τη συμμετοχή τους στη μουσική ανάπτυξη των παιδιών τους

Ραφαέλα Τρούλου

Baby Artist - Πρόγραμμα Μουσικής ανάπτυξης βρεφών και νηπίων

Το ζήτημα της γονικής συμμετοχής στην διαδικασία της μουσικής ανάπτυξης των παιδιών, έχει αρχίσει να απασχολεί όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια όχι μόνο τους εκπαιδευτικούς της μουσικής, αλλά και τους ίδιους τους γονείς. Αρκετές έρευνες έχουν μελετήσει και καταδείξει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία των παιδιών τους. Συχνά, ο γονέας αναφέρεται ως «ο πρώτος και με τη μεγαλύτερη διάρκεια δάσκαλός του παιδιού» (Wheeler & Conor, 2006, σ. 19), ενώ επισημαίνεται η αναγκαιότητα για την καλύτερη κατανόηση της αξίας της γονικής συμμετοχής κατά τη διάρκεια πρώτων εκπαιδευτικών εμπειριών των παιδιών (Kendall, 2012).

Σύμφωνα με την Gingras (2012), «η θέση που κατέχει η μουσική στην οικογενειακή ζωή, αποτελεί το πρώτο μουσικό περιβάλλον που έρχεται σε επαφή ένα παιδί», γεγονός το οποίο καταδεικνύει τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο των γονέων κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού. Αναφορικά με τον τομέα της βρεφικής και προσχολικής μουσικής εκπαίδευσης, δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες που να επικεντρώνονται στην οπτική του γονέα αναφορικά με την συμμετοχή του. Οι περισσότερες ερευνούν τις συμπεριφορές και απόψεις παιδιών ή εκπαιδευτικών. Επιπρόσθετα, όπως επισημαίνουν οι Soodak και Erwin (2000), κάποια προγράμματα, τα οποία συνεργάζονται με τους γονείς, περιλαμβάνοντας την ενεργό συμμετοχή τους, υποθέτουν αυθαίρετα ότι οι στόχοι των γονέων για την οικογένεια ή το παιδί τους είναι ευθυγραμμισμένοι με τους στόχους του προγράμματος, κάτι που στην πραγματικότητα μπορεί να μην ισχύει.

Η παρούσα έρευνα επιδίωξε, λοιπόν, να μελετήσει το ζήτημα της γονικής συμμετοχής θέτοντας στον πυρήνα του την οπτική του γονέα, μελετώντας τις στάσεις, τις απόψεις, τις προσδοκίες και τις πεποιθήσεις των γονέων αναφορικά με την συμμετοχή τους σε ένα πρόγραμμα μουσικής ανάπτυξης βρεφών και νηπίων. Στόχος της έρευνας ήταν επίσης να διερευνηθούν αν και πώς οι απόψεις αυτές ενδεχομένως σχετίζονται με τη μουσική συμπεριφορά των παιδιών και τη συμμετοχή τους στις διαδικασίες του μαθήματος. Για τη διερεύνηση του ζητήματος της γονικής συμμετοχής χρησιμοποιήθηκαν πολλαπλά εργαλεία, και αντλήθηκαν στοιχεία τόσο από ποσοτικά εργαλεία μέτρησης (ερωτηματολόγιο από 126 γονείς) όσο και από ποιοτικά εργαλεία μέτρησης (προσωπικό ημερολόγιο), ενώ χρησιμοποιήθηκε επίσης ως ένα βαθμό η μέθοδος της συμμετοχικής παρατήρησης από την ερευνήτρια-δασκάλα. Επιπρόσθετα, διερευνήθηκαν πιθανές συνδέσεις μεταξύ των ποιοτικών δεδομένων της παρατήρησης της ερευνήτριας και των ημερολογίων των γονέων και των ποσοτικών δεδομένων που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια.

Εν κατακλείδι, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μπορούν να αποτελέσουν εφαλτήριο για τη δημιουργία μιας θεωρίας που περιγράφει την γονική συμμετοχή και το προφίλ του γονέα στο πλαίσιο ενός προγράμματος μουσικής ανάπτυξης βρεφών και νηπίων. Απώτερος στόχος της συγκεκριμένης μελέτης είναι η ανάδειξη της καταλυτικής σημασίας της συνεργασίας γονέων – μουσικών προσχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο συνεργασίας, οι γονείς οφείλουν να αντιλαμβάνονται την καταλυτική σημασία της συμμετοχής τους στην μουσική ανάπτυξη των παιδιών τους, αναλαμβάνοντας τον ρόλο του δασκάλου (εκπαιδευτή) τους, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ίδιων και των παιδιών τους. Αντίστοιχα, τα μουσικά προσχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα εκπαιδεύοντας τους γονείς σε θέματα μουσικής ανάπτυξης οφείλουν να αναλογίζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις απόψεις και τις πεποιθήσεις των γονέων, έτσι ώστε να μπορούν να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά με τους ίδιους και τα παιδιά τους.

Λέξεις κλειδιά: γονική συμμετοχή, απόψεις γονέων, μουσική ανάπτυξη, προσχολική μουσική εκπαίδευση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Gingras, P. (2012). *Music at Home: A Portrait of Family Music-Making*. Ph.D Thesis, University of Rochester, Rochester, New York.
- Kendall, J. (2012). *Increasing Parental Involvement in Early Childhood Education*. Graduate Theses and Dissertations, University of South Florida. Retrieved from: <http://scholarcommons.usf.edu/etd/4340>
- Soodak, L. C., & Erwin, E. J. (2000). Valued member or tolerated participant: Parents' experiences in inclusive early childhood settings. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps*, 25(1), 29-41.
- Wheeler, H., & Conor, J. (2006). *Parents, Early Years and Learning Activities*. London: National Children's Bureau.

17η Συνεδρία: Αιθ. 2 Λυόμενο Παιδ. Σχ. Α.Π.Θ.

12:30-13:45

Προεδρείο: Ν. Ζαφρανάς

Το πρόγραμμα 'Κιθάρα Express' ως μουσική εργαλειοθήκη για ανασυνθέσεις της ταυτότητας ενηλίκων εν μέσω κρίσεων: Μια μελέτη περίπτωσης

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Κική Κέρζελη

Διδάσκουσα στον Τομέα Κοινωνικών και Εκπαιδευτικών Δράσεων

της Εθνικής Λυρικής Σκηνής

Κατερίνα Βλαχούτσου

Κλινική Ψυχολόγος, Κέντρο Ψυχικής Υγείας, Γενικό Νοσοκομείο Λάρισας

Η σχέση με τη μουσική 'εκ των έσω', από τη θέση του 'μουσικού', αποτελεί συχνά ανεκπλήρωτο όνειρο πολλών ενηλίκων. Το πρόγραμμα Κιθάρα Express (Κ.Ε.) απευθύνεται σε αυτούς και αποτελεί έναν βιωματικό τρόπο μάθησης μουσικής σε πλαίσιο ομάδας. Προσεγγίζεται εδώ ως μουσική εργαλειοθήκη, με την έννοια ενός συνεκτικού, αλλά και ευέλικτου πλαισίου για τα μουσικά εργαλεία του προγράμματος Κ.Ε. που περιλαμβάνουν: το εναλλακτικό κούρδισμα, την άμεση και ενσώματη εμπλοκή των συμμετεχόντων στο ομαδικό τραγούδι και τη συνοδεία του

με τις κιθάρες, τη χρήση μη-συμβατικής μουσικής σημειογραφίας, την εμπερίεξη μελών με διαφορετικές δεξιότητες και ηλικίες, τη χαλαρή διάρθρωση των μαθημάτων με χρόνο για άτυπη επικοινωνία, την κανονικότητα των μαθημάτων, και την ευαισθησία του δασκάλου στις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις των μελών της ομάδας.

Κατά την πενταετή εφαρμογή ομάδων Κ.Ε. έχουν αναδειχθεί από τους συμμετέχοντες διάφορες θετικές επιδράσεις. Σημαντική ανάμεσα σε αυτές φαίνεται να είναι η άτυπη λειτουργία του ως μέσου για προσωπική επεξεργασία ζητημάτων μουσικής ταυτότητας. Με βάση τον επίκτητο χαρακτήρα των μουσικών ταυτοτήτων και την κατασκευή και διαμόρφωσή τους ανάλογα με τους τρόπους με τους οποίους ο καθένας συνδέεται με τη μουσική στην καθημερινή ζωή (Hargreaves, MacDonald & Miell, 2017), η παρούσα έρευνα στοχεύει να εξετάσει εάν και πώς μέλη ομάδων του προγράμματος Κ.Ε. βιώνουν αλλαγές στη μουσική τους ταυτότητα τις οποίες αποδίδουν σε αυτό. Οι αλλαγές αυτές ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα σημαντικές όταν ταυτίζονται με κρίσιμες φάσεις ζωής, και διερευνώνται εδώ μέσα από τους μουσικούς ρόλους που ενστερνίζονται οι συμμετέχοντες καθώς και μέσα από τους τρόπους με τους οποίους η μουσική συμβάλλει στην 'ανασύνθεση' της προσωπικής ταυτότητας. (βλ. Hargreaves, Miell & MacDonald, 2002).

Οι συμμετέχοντες στις ομάδες Κ.Ε. φαίνεται να αναζητούν ο καθένας μια αυτοβιογραφική επαναφήγηση που να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της μνήμης και της απόδοσης της αξίας που αρμόζει στις ιστορίες που έχουν ζήσει, ενώ διαπραγματεύονται απώλειες, τραύματα, νέες φάσεις ζωής, προσπαθώντας να απαρτιώσουν μια νέα ταυτότητα που να δίνει νόημα σε αυτή τη φάση της ζωής τους μέσα από τις ανταλλαγές με τα βιώματα των ομάδων στις οποίες συμμετέχουν. Οι ανταλλαγές τους πραγματώνονται μέσα από το τραγούδι και τη συνοδεία της κιθάρας στον 'ενδιάμεσο χώρο' (βλ. Winnicott, 2005) της μουσικής η οποία ως μία τεχνολογία συνεχούς περιστροφής γύρω από το ζήτημα του ποιος είσαι, συμβάλλει στην διαδικασία ανακατασκευής του εαυτού (DeNora, 1999).

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί μια ποιοτική προσέγγιση και ενστερνίζεται τις επιστημολογικές παραδοχές της Φαινομενολογίας και του Κοινωνικού Κονστρουκτιβισμού. Είναι μια Φαινομενολογική Ψυχολογική Έρευνα (Giorgi & Giorgi, 2003) και ειδικότερα μια μελέτη περίπτωσης έξι ατόμων. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα εστιάζουν στο πώς ενήλικες μη-μουσικοί -οι οποίοι συμμετέχουν σε ομάδες Κ.Ε. ενώ παράλληλα διαπραγματεύονται κάποια κρίση ζωής- σηματοδοτούν το πρόγραμμα αυτό ως μοχλό για την ανασύνθεση α) της μουσικής τους ταυτότητας αλλά και β) της ευρύτερης προσωπικής τους ταυτότητας. Συνεντεύξεις, ερωτηματολόγιο με ανοικτού τύπου ερωτήσεις και άτυπες συζητήσεις αποτέλεσαν το ερευνητικό υλικό για θεματική ανάλυση. Η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη.

Λέξεις κλειδιά: μουσικές ταυτότητες, μουσική και ιστορίες ζωής, μουσική εκπαίδευση ενηλίκων, κιθάρα Express

Βιβλιογραφικές αναφορές

DeNora, T. (1999). Music as a technology of the self. *Poetics*, 27, 31-56.

Giorgi, A., & Giorgi, B. (2003). The descriptive phenomenological psychological method. Στο P. M. Camic, J. E. Rhodes & L. Yardley (Eds.), *Qualitative research in psychology: Expanding perspectives in methodology and design*. [pp. 243-273]. Washington D.C. American Psychological Association.

MacDonald, R., Hargreaves, D. J., & Miell, D. (Eds.). (2017). *Handbook of Musical Identities*. Oxford: Oxford University Press

Hargreaves, D. J., Miell, D., & MacDonald, R.A.R. (2002). 'What are musical identities and why are they important?' In R.A.R. MacDonald, D.J. Hargreaves & D. Miell (Eds.), *Musical Identities* [pp. 1-20]. Oxford: Oxford University Press.

Winnicott, D.W. (2005). *Playing and Reality*. Abingdon, Oxon: Routledge (1971 First edition).

Ο ρόλος των άτυπων διεργασιών μάθησης μουσικής στην ανάδειξη της φιλίας στο εσωτερικό μιας μουσικής ομάδας μάθησης ενηλίκων

*Δήμητρα Παπασταύρου
Εκπαιδευτικός Μουσικής*

Στις άτυπες διαδικασίες μάθησης μουσικής η μάθηση προκύπτει τόσο ατομικά όσο και μέσα σε ομάδες. Οι ομάδες αυτές διαφοροποιούνται ως προς τη δομή και τον χαρακτήρα τους, αλλά στις άτυπες ομάδες συνομηλίκων οι μαθησιακές διαδικασίες φέρουν μια σειρά από κοινά χαρακτηριστικά. Ελλείψει κάποιου δασκάλου βασίζονται στην αλληλεπίδραση και έχουν ως κύριους άξονες την ακρόαση, τη μίμηση και τη συζήτηση (Green, 2002). Στις περισσότερες έρευνες που αφορούν τις διαδικασίες μάθησης μουσικής στις ομάδες αυτές, οι φιλικές σχέσεις των μελών προϋπάρχουν της μαθησιακής διαδικασίας, ορίζουν οι ίδιες το μετασχηματισμό της παρέας σε μουσική ομάδα (Green, 2008) και ενισχύουν τη μουσική πράξη καθώς βιώνονται κι αντανακλώνται σ' αυτήν (Χρηστάκης, 1999). Αντιστρόφως, η παρούσα μελέτη επιθυμεί να αναδείξει πώς οι μαθησιακές διεργασίες μιας άτυπης ομάδας μάθησης μουσικής παίζουν καταλυτικό ρόλο στη γέννηση και την ενδυνάμωση της φιλίας. Το κοινό έργο στο οποίο επικεντρώνεται η ομάδα συνεργασίας ορίζει ένα πεδίο μέσα στο οποίο οι συνεργάτες γίνονται σταδιακά φίλοι (Vernon, 2010). Η φιλία με τη σειρά της μετατρέπεται σε ένα μοναδικό οχύρωμα αντίστασης στη μοναξιά το οποίο επανανοηματοδοτεί τη σημασία της ομάδας στη ζωή των μελών της (Maisonnette, 2001).

Η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε από το φθινόπωρο του 2006 μέχρι το χειμώνα του 2008 στη Θεσσαλονίκη, στηρίζεται στη συστηματική συμμετοχική παρατήρηση μιας άτυπης ομάδας πέντε ενηλίκων που έχοντας διαφορετικές πρακτικές μουσικές καταβολές μοιράζονται έναν κοινό στόχο: να μάθουν και να παίξουν μαζί bluegrass και gypsy swing μουσική. Το υλικό αποτελείται από ηχογραφημένα αποσπάσματα των πολύωρων εβδομαδιαίων συναντήσεων της ομάδας και από ατομικές συνεντεύξεις.

Οι πέντε ενήλικες συναντιούνται και γνωρίζονται με αφορμή την αγάπη τους για συγκεκριμένα κιθαριστικά μουσικά είδη. Από τις πρώτες κιόλας συναντήσεις η ανάγκη τους να κατακτήσουν ένα κοινό ρεπερτόριο τους καθιστά μέλη μιας άτυπης ομάδας μάθησης. Οι άτυπες μαθησιακές διαδικασίες εντός της ομάδας έχουν ως σημείο αναφοράς τη μουσική πράξη και τις πολύωρες συζητήσεις. Μέσα από τις συζητήσεις οι ενήλικες κατασκευάζουν τις μοναδικές τους 'άρρητες θεωρίες μάθησης', οι οποίες μαζί με τη μουσική πράξη σηματοδοτούν μια διαρκή αντιμετάθεση ρόλων. Οι επαληθεύσεις αυτών των θεωριών και το συστηματικό παίξιμο κατασκευάζουν μια κοινή αισθητική που ενσωματώνει τα δεξιολογικά τους χαρακτηριστικά. Σταδιακά, οι ενήλικες αποκτούν μια αίσθηση βελτίωσης, ικανοποίησης και ασφάλειας. Αυτά τα συναισθήματα μετατρέπονται σε κίνητρα για να αρχίσουν να βλέπουν την ομάδα τους ως συγκρότημα. Η σύλληψη του συγκροτήματος εκφράζει τη μετατροπή μιας άτυπης ομάδας μάθησης σε παρέα φίλων. Η μουσική πράξη γίνεται το μέσο για την ενδυνάμωση μιας βαθιάς δέσμευσης του ενός με τους άλλους. Ο καθένας εξιδανικεύεται και γίνεται για τους υπόλοιπους εξαιρετικά σημαντικός. Η παρέα καταλήγει να παραμερίζει τη διερεύνηση του ρεπερτορίου και γίνεται η ίδια το βασικό κίνητρο της μουσικής πράξης.

Η έρευνα αυτή αναδεικνύει τη σημασία της εθνογραφικής μελέτης στο χώρο της Μουσικής Παιδαγωγικής ως προς την εμπάθυνση των όσων διαδραματίζονται στις άτυπες μουσικές ομάδες. Μέσα από τη ζωντανή καταγραφή των μουσικών και μαθησιακών διεργασιών αποσκοπεί στο να σκιαγραφήσει και να αναγνωρίσει πιθανές μορφές και προεκτάσεις της αλληλεπίδρασης εντός των ομάδων αυτών ανατροφοδοτώντας έτσι το ρόλο τους στη μάθηση μουσικής.

Λέξεις κλειδιά: άτυπες διαδικασίες μάθησης, ομάδα μουσικής μάθησης ενηλίκων, φιλικές σχέσεις, άρρητες θεωρίες μάθησης

Βιβλιογραφία

Green, L. (2002). *How popular musicians learn*. Aldershot: Ashgate.

Green, L. (2008). *Music, Informal Learning and the School: A New Classroom Pedagogy*. Aldershot: Ashgate.

Maisonneuve, J. (2001) *Εισαγωγή στην Ψυχοκοινωνιολογία* [Introduction à la psychosociologie, 1973] (μτφρ. Ν. Χρηστάκης), Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δάρδανος.

Vernon, M. (2010). *The meaning of friendship*. Basingstoke, Hampshire - NY: Palgrave Macmillan.

Χρηστάκης, Ν. (1999). *Μουσικές Ταυτότητες. Αφηγήσεις ζωής μουσικών συγκροτημάτων της ελληνικής ανεξάρτητης σκηνής ροκ*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

«Εργαστήρι Μουσικής»: Ένα παράδειγμα ανάπτυξης κριτηρίων κατανόησης του μουσικού φαινομένου για ενήλικες

Νικόλας Τσαφταρίδης
Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό, ΤΕΑΠΗ, ΣΕΑ, ΕΚΠΑ

Τα Κέντρα Διά Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) είναι η βασική δομή μη τυπικής εκπαίδευσης ενηλίκων που από το 2010 λειτουργεί σε τοπικό επίπεδο και υπάγονται στο ΙΝΕΔΙΒΙΜ. Το «Εργαστήρι Μουσικής» συγκαταλέγεται στο θεματικό πεδίο «Πολιτισμός και Τέχνη» και αποτελεί μια πρόταση εκπαίδευσης ενηλίκων. Στόχος του είναι η ανάπτυξη κριτηρίων για την κατανόηση του μουσικού φαινομένου μέσω της οριοθέτησης της μουσικής γνώσης και πράξης.

Στο παρόν κείμενο γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθεί η λογική της συγγραφής κειμένων και διδακτικού υλικού για ενήλικες. Αυτό προϋποθέτει λιτό και κατανοητό λόγο, με αναφορές από την καθημερινότητα των ενηλίκων, με ασκήσεις αυτοαξιολόγησης και δημιουργικές δραστηριότητες (Ματραλής, 1999). Αιχμή του δόρατος για την επίτευξη αυτού του σκοπού, αποτελεί η κατασκευή μουσικών οργάνων με απλά υλικά και η χρήση τους σε μουσικά δρώμενα. Μια διαδικασία με εύκολα και γρήγορα αποτελέσματα το προϊόν της οποίας (το μουσικό όργανο) γίνεται το κίνητρο για τη μουσική πράξη (Matsunobu, 2013) και τη μετάβαση από το υλικό σε μια δραστηριότητα άυλης δημιουργίας.

Το «Εργαστήρι Μουσικής» χωρίζεται σε τρεις ενότητες. Οι δυο πρώτες αποτελούν μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του μουσικού φαινομένου και των μουσικών οργάνων ώστε να υπάρξει μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινή βάση εκκίνησης σε ότι αφορά έννοιες, όρους και προσεγγίσεις. Η τρίτη ενότητα με τίτλο η Μουσική στην Πράξη εστιάζει στην ιδέα της κατασκευής των μουσικών οργάνων και περιλαμβάνει προτάσεις ώστε να γίνεται βιωματική εφαρμογή δραστηριοτήτων μουσικής πράξης όσων έχουν μελετηθεί παραπάνω.

Η συμμετοχή στο «Εργαστήρι Μουσικής» δεν προϋποθέτει προηγούμενες «μουσικές» γνώσεις αλλά εκτίμηση, αξιοποίηση και ανάπτυξη των ακουστικών δεξιοτήτων από τον/την εκπαιδευτικό. Δεξιότητες οι οποίες έχουν αποκτηθεί από κάθε ενήλικα ο οποίος βιώνει τον ήχο ως μουσικό και επικοινωνιακό στην καθημερινότητα του. Ούτε απαιτούνται επίσης ιδιαίτερες κατασκευαστικές δεξιότητες ή οργανωμένος χώρος εργαστηρίου αλλά μόνο η αγάπη για τη μουσική και τη δημιουργία.

Στο κείμενο υπάρχουν 23 ασκήσεις οι περισσότερες από τις οποίες είναι ομαδικές και αφορμή για συζητήσεις, ανταλλαγές απόψεων, διαφωνιών και συγκλήσεων αλλά προπάντων εμπεριστατωμένων απαντήσεων. Υπάρχουν επίσης και 6 ασκήσεις αυτοαξιολόγησης ώστε να γίνεται βαθύτερη κατανόηση των εννοιών στις οποίες αντιστοιχούν.

Το «Εργαστήρι Μουσικής» αποτελεί ένα κείμενο το οποίο αν και είναι εστιασμένο σε ενήλικες μοιράζεται πολλά στοιχεία μουσικής παιδαγωγικής που μπορούν να βρουν εφαρμογή κυρίως στους/στις φοιτητές/ριες των ΑΕΙ αλλά και στην υποχρεωτική εκπαίδευση με κατάλληλη επεξεργασία. Η υποτίμηση που ως δάσκαλοι μουσικής ρητά ή υπόρρητα δείχνουμε πολλές φορές στις προηγούμενες μουσικές εμπειρίες των δυνάμει εκπαιδευομένων μας (Green, 2008/2016) αλλά και στην «ακουστική τους εκπαίδευση» θα πρέπει να είναι στοιχείο συνεχούς αναστοχασμού από εμάς τους δασκάλους, για μια δημιουργική και αποτελεσματική πρόταση μουσικής εκπαίδευσης.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Green, L. (2008/2016). *Music, informal learning and the school: a new classroom pedagogy*. London and New York: Ashgate /Routledge
- Ματραλής, Χ. (1999). Το έντυπο υλικό στην εκπαίδευση από απόσταση. Στο Α. Κόκκος, Α. Λιοναράκης, Χ. Ματραλής & Χ. Παναγιωτακόπουλος. *Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό υλικό και οι νέες τεχνολογίες*, τόμος Γ' (σσ. 21-149). Πάτρα: ΕΑΠ
- Matsunobu K. (2013). Instrument-making as music-making: An ethnographic study of shakuhachi students' learning experiences. *International Journal of Music Education*, 31(2): 190-201.

18η Συνεδρία: Μεγάλη αίθουσα ισογείου, Πύργος Παιδ. Σχ. Α.Π.Θ. 12:30-13:45
Προεδρείο: Θ. Ράπτης

Ομαδικοί μουσικοί αυτοσχεδιασμοί στο νηπιαγωγείο

Κωνσταντίνα Δογάνη

*Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης*

Αδαμαντία Πάττα

Νηπιαγωγός

Στο πλαίσιο μιας διαφοροποιημένης παιδαγωγικής, η σύγχρονη μουσική παιδαγωγική εστιάζει στην εξατομικευμένη μάθηση αναγνωρίζοντας τις υπάρχουσες ικανότητες, γνώσεις και δεξιότητες κάθε μαθητή και κυρίως ενισχύοντας τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρά του, τόσο μεμονωμένα όσο και μέσω της αλληλεπίδρασης με άλλα παιδιά (Σφυρόερα, 2007). Ξεκινώντας από την παρατήρηση της μουσικής συμπεριφοράς των παιδιών, ο/η παιδαγωγός μπορεί να αντιλαμβάνεται τα ενδιαφέροντα, τις ιδέες και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους, σχεδιάζοντας και δίνοντάς τους ευκαιρίες συμμετοχής σε ένα παιδοκεντρικό μουσικό πρόγραμμα (Knudsen, 2008. Niland, 2009). Η συμμετοχή στο μουσικό αυτοσχεδιασμό καλλιεργεί προσωπικά κίνητρα μάθησης στο παιδί καθώς μέσα από τη διαδικασία του πειραματισμού και της εξερεύνησης αποκτά ενδιαφέρον για περαιτέρω διερεύνηση και κατάκτηση της μουσικής γνώσης σε ό,τι πραγματικά το ενδιαφέρει να μάθει (Hallam, 2010). Παράλληλα, διαπιστώνει ότι στο πλαίσιο της ομάδας μπορεί να απαντήσει σε ένα ερέθισμα με μουσικό τρόπο, να εκφράσει συναισθήματα και μέσα από την ανταλλαγή ιδεών να εμπλουτίσει τον ατομικό αυτοσχεδιασμό συναντώντας την ομαδική μουσική αλληλεπίδραση (Δογάνη, 2012).

Η παρούσα έρευνα μελετά τρόπους ανάπτυξης του ομαδικού μουσικού αυτοσχεδιασμού στο νηπιαγωγείο ως μια διερευνητική αναδυόμενη διαδικασία. Εστιάζει σε μουσικές αλληλεπιδράσεις που γεννήθηκαν κατά το ελεύθερο μουσικό παιχνίδι δεκατριών πεντάχρονων παιδιών, στο περιβάλλον της τάξης ενός νηπιαγωγείου στη Θεσσαλονίκη. Τα δεδομένα της έρευνας προέκυψαν από μη συμμετοχική και συμμετοχική παρατήρηση. Από

την αρχική παρατήρηση της καθημερινής μουσικής ενασχόλησης των παιδιών στη συγκεκριμένη τάξη, αναδείχθηκε η ανάγκη οργάνωσης περισσότερων δημιουργικών μουσικών δραστηριοτήτων. Για το σκοπό αυτό, εφαρμόζοντας σύγχρονες παιδαγωγικές πρακτικές που σχετίζονται με τη βιωματική μάθηση και το παιδοκεντρικό μοντέλο εκπαίδευσης, πραγματοποιήθηκαν 9 συναντήσεις με όλα τα παιδιά, στις οποίες δόθηκαν ποικίλα ερεθίσματα δημιουργικής μουσικής έκφρασης, παιχνιδιού και αλληλεπίδρασης. Παράλληλα, δημιουργήθηκε μουσική γωνιά για την ενίσχυση του ελεύθερου μουσικού παιχνιδιού και της αλληλεπίδρασης των παιδιών σε αυθόρμητο πλαίσιο, το οποίο και αποτέλεσε στη συνέχεια το κύριο αντικείμενο παρατήρησης και διάδρασης. Η επιλογή του ελεύθερου παιχνιδιού ως πεδίου παρατήρησης και παρέμβασης διασφάλισε ότι οι δράσεις ξεκινούσαν από τα ενδιαφέροντα και τις υπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες των παιδιών. Ο ενήλικας λοιπόν συμμετείχε στο αυθόρμητο παιχνίδι τους, άλλοτε ως ενεργός ακροατής και άλλοτε ως συμπαίκτης, πλησιάζοντας μουσικά τα παιδιά κατά τη διάρκεια των αυτοσχεδιασμών τους.

Με βάση την ποιοτική ανάλυση των ομαδικών αλληλεπιδράσεων, παρατηρήθηκε ότι αυτές διακρίθηκαν μεταξύ τους ως προς το βαθμό ελευθερίας ανάμεσα στους συμπαίκτες. Πιο συγκεκριμένα, οι αλληλεπιδράσεις εξελίχθηκαν σε μη οριοθετημένο, ευέλικτο οριοθετημένο ή αυστηρά οριοθετημένο πλαίσιο. Σε καθένα από αυτά τα πλαίσια, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά ανέπτυξαν με αυθόρμητο τρόπο διάφορες στρατηγικές κατά τη μουσική τους αλληλεπίδραση. Φάνηκε ότι στο ευέλικτο οριοθετημένο πλαίσιο, περιορισμοί όπως λεκτικά ή μουσικά σήματα, σενάριο κλπ., βοήθησαν τα παιδιά να νιώσουν ασφάλεια ώστε να πειραματισθούν περισσότερο κατά τον αυτοσχεδιασμό τους. Οι στοιχειώδεις αυτοί περιορισμοί που αναδύθηκαν από τις ανάγκες της εκφραστικής αυτοσχεδιαστικής πράξης, ενίσχυσαν επίσης θετικά την αλληλεπίδραση κατά τη διάρκεια του μουσικού αυτοσχεδιασμού. Η ίδια η διερευνητική διαδικασία παιγνιώδους μουσικής αλληλεπίδρασης κατά τον αυτοσχεδιασμό, φάνηκε ότι μπορεί να αποτελεί για τον παιδαγωγό πολύτιμη βάση παρατήρησης και αναγνώρισης της δημιουργικής μουσικής συμπεριφοράς των παιδιών.

Λέξεις κλειδιά: αυτοσχεδιασμός, αλληλεπίδραση, προσχολική ηλικία, διαφοροποιημένη παιδαγωγική

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή. Αλληλεπίδραση παιδιού – παιδαγωγού*. Αθήνα: Gutenberg.
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3): 269-289.
- Knudsen, J. (2008). Children's improvised vocabularies: learning communication and technology of the self. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 9(4), 287-296.
- Niland, A. (2009). The power of musical play: The value of play-based, child-centered curriculum in early childhood music education. *General Music Today*, 23(1), 17-21.
- Σφυρόερα, Μ. (2007). *Διαφοροποιημένη Παιδαγωγική*. ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων. Κλειδιά και Αντικλειδιά.

**Η επίδραση ενός προγράμματος μουσικής αγωγής
στις κοινωνικές δεξιότητες παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας**

Πολυξένη Καλαμπόκα
Γλωσσολόγος, Εκπαιδευτικός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΤΕΦΑΑ

Χριστίνα Αμανατοπούλου
Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Σπυρίδων Φ. Ασπιώτης
Εκπαιδευτικός Μουσικής, Δημόσια Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Βασιλική Δέρρη
Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού,
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η αξιολόγηση των κοινωνικών δεξιοτήτων παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς μέσω των πολλαπλών αλληλεπιδράσεων με τους συνομηλίκους τους αναπτύσσουν μια κοινωνική συμπεριφορά που καθορίζει σημαντικά και τη μετέπειτα ζωή τους (Zimmer, 2007). Οι κινητικές δραστηριότητες βοηθούν το άτομο να «αυτοπροσδιορισθεί» μέσα σε ένα κοινωνικό ρόλο (Martin & Ellermann, 2001) και οι μουσικοκινητικές δραστηριότητες επιφέρουν επιθυμητά αποτελέσματα, όπως ταχύτερη απόκτηση κινητικών δεξιοτήτων και κοινωνικοποίηση (Karageorghis & Terry, 1997).

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνηθούν οι κοινωνικές δεξιότητες παιδιών ηλικίας 8-10 ετών στο ελεύθερο κινητικό παιχνίδι. Συμμετείχαν 30 παιδιά (18 αγόρια και 12 κορίτσια), τα οποία είναι μέλη της Παιδικής Χορωδίας «Ειρμός». Για κάθε παιδί οι παρατηρητές συμπλήρωσαν την Κλίμακα Matson Evaluation of Social Skills With Youngsters (MESSY; Matson, Neal, Worley, Kozlowski, & Fodstad, 2012) η οποία έχει σταθμιστεί σε ελληνικό πληθυσμό (π.χ. Derri et al., 2014). Το εργαλείο αυτό διακρίνει τριών ειδών συμπεριφορές, οι οποίες παρουσιάζονται ως εξής: α) οι ακατάλληλες / αρνητικές συμπεριφορές, β) οι προσαρμοσμένες / κατάλληλες συμπεριφορές και γ) οι ακατάλληλα θετικές συμπεριφορές / υπερβολικής εμπιστοσύνης. Πιο συγκεκριμένα, η κλίμακα αυτή αποτελεί ένα ολοκληρωμένο εργαλείο που μετράει διάφορες λεκτικές και μη λεκτικές, κοινωνικές και επιθετικές συμπεριφορές και τονίζει την αποτελεσματικότητα των παιδιών στις διαπροσωπικές σχέσεις χωρίς βλάβη σε άλλους. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε δύο φορές για κάθε παιδί, την πρώτη φορά στην αρχή της σχολικής χρονιάς και τη δεύτερη φορά στη λήξη, δηλαδή όταν ολοκληρώθηκε η συμμετοχή του στα μαθήματα της χορωδίας.

Χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS και συγκεκριμένα η ανάλυση paired samples t-test, η οποία έδειξε στατιστικά σημαντική βελτίωση των θετικών συμπεριφορών των παιδιών, μείωση των αρνητικών συμπεριφορών και των ακατάλληλα θετικών συμπεριφορών. Από τις αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν προέκυψαν μέτριες έως υψηλές σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών με τις ακατάλληλες / αρνητικές συμπεριφορές να έχουν μέτρια προς υψηλή αρνητική σημαντική συσχέτιση με τις προσαρμοσμένες / κατάλληλες συμπεριφορές και θετική υψηλή συσχέτιση με τις ακατάλληλα θετικές συμπεριφορές / υπερβολικής εμπιστοσύνης. Επιπλέον, δεν διαπιστώθηκε σημαντική συσχέτιση μεταξύ προσαρμοσμένων/κατάλληλων συμπεριφορών και ακατάλληλα θετικών συμπεριφορών / υπερβολικής εμπιστοσύνης.

Το αποτέλεσμα αυτό πιθανότατα οφείλεται στην επίδραση της εντατικής μουσικής αγωγής και των μουσικοκινητικών προγραμμάτων που παρακολούθησαν τα παιδιά του δείγματος, καθώς ο συνδυασμός των κινητικών δραστηριοτήτων και της μουσικής,

φαίνεται να επιδρά σημαντικά στις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών, μιας και οι σχέσεις τους έγκεινται στο γεγονός ότι η εκμάθηση και διδασκαλία της κίνησης και της μουσικής σχετίζονται με κοινωνικά και ηθικά στοιχεία, όπως συνεργασία και συνεργατικότητα, αλληλοσεβασμός, υπευθυνότητα κ.ά.

Λέξεις κλειδιά: MESSY, κοινωνικές δεξιότητες, μουσική αγωγή

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Matson, J. L., Neal, D., Worley, J. A., Kozlowski, A. M., & Fodstad, J. C. (2012). Factor structure of the Matson evaluation of social skills with youngsters-II (MESSY-II). *Research in Developmental Disabilities*, 33(6), 2067-2071.
- Karageorghis, C. I., & Terry, P. C. (1997). The psychophysical effects of music in sport and exercise: A review. *Journal of Sport Behavior*, 20(1), 54.
- Kyrgiridis, P., Derri, V., Emmanouilidou, K., Chlapoutaki, E., & Kioumourtzoglou, E. (2014). Development of a questionnaire for self-evaluation of teacher effectiveness in physical education (SETEQ-PE). *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 18(2), 73-90.

Μουσική με κουτιά. Η διδασκαλία της μουσικής στην προσχολική ηλικία, μέσα από αναδυόμενες δραστηριότητες των παιδιών στο πλαίσιο ενός σχεδίου εργασίας

Ζωή Κωνσταντινίδου

Νηπιαγωγός - Παιδικό Κέντρο Α.Π.Θ.

Σταματία Σακελλαρίου

Βρεφονηπιοκόμος - Παιδικό Κέντρο Α.Π.Θ.

Τα πρώτα χρόνια ενός παιδιού είναι πολύ σημαντικά όσο αφορά την επαφή του με τη μουσική και την ανάπτυξη του μέσω αυτής, ενώ η πιο κρίσιμη περίοδος για την ανάπτυξη της μουσικής δεκτικότητας ενός ατόμου είναι η ηλικία από τη γέννηση έως τα τρία έτη (Στάμου, 2004). Η μουσική αποτελεί μια σημαντική διέξοδο και ευκαιρία συναναστροφής και αλληλεπίδρασης καθώς αποτελεί μια ανθρώπινη δραστηριότητα που περιλαμβάνει την άμεση συμμετοχή των ατόμων (Small, 1998) και μέσω με το οποίο μοιράζονται συναισθήματα, σκοπούς και νοήματα (Δογάνη, 2012). Ακόμη, έχει αποδειχθεί ότι η μουσική γνώση συνδέεται με τη σωματική εμπειρία (Westerlund & Juntunen, 2005).

Η κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία επισημαίνει ότι οι έννοιες αποκτούν νόημα μέσα από κοινωνικές πρακτικές σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια. Ένα από αυτά είναι και η τάξη. Το μαθησιακό περιβάλλον πρέπει να σχεδιαστεί έτσι ώστε να υποστηρίζει την πρόκληση της σκέψης του μαθητή, δίνοντας στον μαθητές κίνητρα και υποστήριξη, ενθαρρύνοντας την αλληλεπίδραση και συζήτηση ώστε οι μαθητές να φτάσουν στα δικά τους συμπεράσματα.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο παιδιά 3 ετών κατευθύνουν μόνα τους τη μουσική μάθηση, μέσα από την ενασχόλησή τους με σχέδια εργασίας (projects). Παρουσιάζονται συγκεκριμένα περιστατικά τα οποία βοήθησαν στην πορεία και εξέλιξη ενός σχεδίου εργασίας των παιδιών με θέμα τα «μουσικά κουτιά». Τα παιδιά διερεύνησαν τον ήχο που παράγουν τα διάφορα κουτιά και οδηγήθηκαν σε αυθόρμητους μουσικούς αυτοσχεδιασμούς. Έκαναν υποθέσεις για τις διαφορές που εντόπισαν στο ηχόχρωμα και την ένταση που παράγουν τα κουτιά, καταλήγοντας στα δικά τους συμπεράσματα μέσα από τη διαδικασία της παρατήρησης, του πειραματισμού και της καταγραφής. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η αξιοποίηση του ενδιαφέροντος των παιδιών και των αυθόρμητων δράσεων που αναδύονταν στο σχολικό περιβάλλον. Στόχος του προγράμματος ήταν να δοθούν κίνητρα στους μαθητές να κατευθύνουν οι ίδιοι τη

μουσική μάθηση μέσα από ένα κατάλληλα διαμορφωμένο περιβάλλον που θα ενθάρρυνε την αλληλεπίδραση των μαθητών μεταξύ τους με τη χρήση μουσικού υλικού στο πλαίσιο της αναδυόμενης και βιωματικής μάθησης.

Οι στρατηγικές μάθησης που χρησιμοποιήθηκαν είναι κατά κύριο λόγο η μέθοδος project, η βιωματική μάθηση, οι αμοιβαίες ερωτήσεις όπου οι μαθητές συνεργάστηκαν για να ρωτήσουν και να απαντήσουν ερωτήσεις και η τάξη αλληλοδιδασκτικής όπου οι μαθητές έγιναν "ειδικοί" σε ένα μέρος του έργου μιας ομάδας και το δίδαξαν/παρουσίασαν στους υπόλοιπους (Woolfolk, 2010). Μέσα από αυτή την ουσιαστική μουσική επικοινωνία, οι μαθητές ήρθαν σε επαφή, αντάλλαξαν μουσικές, απόψεις και εμπειρίες, συνεργάστηκαν και δούλεψαν ατομικά και ομαδικά ανακαλύπτοντας οι ίδιοι τη μάθηση.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική διδασκαλία, project, βιωματική μάθηση, αναδυόμενες δραστηριότητες, προσχολική ηλικία

Βιβλιογραφικές αναφορές

Small, C. (1998). *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Middletown: Wesleyan University Press.

Westerlund, H., & Juntunen, M. L. (2005). Music and knowledge in bodily experience. In D.J. Elliott (Ed), *Praxial music education: Reflections and dialogues* [pp. 112-122]. Oxford: Oxford University Press.

Woolfolk, A. (2010). *Educational psychology* (11th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill.

Δογάνη, Κ. (2012). *Η μουσική στην προσχολική ηλικία. Αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Αθήνα: Gutenberg.

Στάμου, Λ. (2004). Η επίδραση του μουσικού περιβάλλοντος στα πρώτα χρόνια της ζωής. *Σχέδια στην Πόλη*, 12, 4-5.

Στρογγυλές τράπεζες

Παρασκευή 23 Νοεμβρίου 2018

1η Στρογγυλή τράπεζα: Αμφιθέατρο ΠαΜακ

17:00-18:30

**Η εμπύχωση θέλει τέχνες:
Απόψεις για την Εμπύχωση μέσω τεχνών στην εκπαίδευση και η οπτική της
Καλλιτεχνικής Παιδαγωγικής Ομάδας «Ελάτε να Παίζουμε».**

Οργάνωση στρογγυλής τράπεζας:

Γεωργία Γκανά, Ελένη Ζησοπούλου, Νίκος Θεοδορίδης (συντονιστής),

Παναγιώτα Χατζηκαμάρη, μέλη της ομάδας «Ελάτε να Παίζουμε».

Η εισήγηση της ομάδας «Ελάτε να Παίζουμε» εκφράζει επίσης τα μέλη:

Καίτη Καραχάλιου, Μαίη Κοκκίδου, Τάσα Σολαχίδου

Εμπυχώνω σημαίνει δίνω ψυχή, ενισχύω το ψυχικό σθένος κάποιου, εμπνέω σε κάποιον θάρρος, αυτοπεποίθηση. Ο εμπυχωτής είναι αυτός που εμπυχώνει, ενθαρρύνει, εμπνέει, δίνει δύναμη, κίνηση και ροή, ενεργοποιεί. Η *Εμπύχωση* ως εκπαιδευτική μέθοδος ή τεχνική, συμπληρώνει τις υπάρχουσες παιδαγωγικές μεθόδους και αρχές. Ειδικότερα, η εμπύχωση μέσω της μουσικής και των τεχνών γενικότερα, έχει τη δύναμη να ανοίξει δρόμους προς την επικοινωνία, την αλληλεπίδραση και την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση (Κοκκίδου, 2014).

Στην παρούσα στρογγυλή τράπεζα, η Καλλιτεχνική-Παιδαγωγική Ομάδα «Ελάτε να παίζουμε», καθώς και οι συμμετέχοντες εισηγητές που εκφράζουν παρόμοιες ή διαφορετικές αποχρώσεις της Εμπύχωσης συζητούν γύρω από κεντρικά ερωτήματα, όπως:

- α) τι σημαίνει *Εμπύχωση*, ποιες είναι οι παρατηρούμενες τάσεις και ποια η θέση της στην εκπαίδευση (ομάδα-τάξη, κλίμα-περιβάλλον μάθησης)
- β) τι προσφέρουν οι τέχνες και το παιχνίδι στην εμπυχωτική διαδικασία
- γ) ποιο είναι το προφίλ του εκπαιδευτικού εμπυχωτή και
- δ) ποια η θέση της εμπύχωσης στη βιβλιογραφία και στην πράξη του σήμερα

Η Καλλιτεχνική Παιδαγωγική Ομάδα Ελάτε να Παίζουμε, καταθέτει τη δική της άποψη όπως διαμορφώθηκε από την ίδρυσή της στη Σχολή Νηπιαγωγών το 1986 έως σήμερα, μέσα από εμπειρίες και σχετική μελέτη γύρω από το ζήτημα της Εμπύχωσης μέσω των τεχνών, αναφέρεται σε μια διαδρομή τριβής με τα παραπάνω θέματα και αναζητά μια γόνιμη ανταλλαγή.

Δημιουργώντας την **Ομάδα** αρχικά εφαρμόσαμε βιωματικά, αρχές της Εμπύχωσης σε εκδηλώσεις δημιουργικής απασχόλησης με παιδιά και αργότερα ως εκπαιδευτικοί. Μέσα στο περιβάλλον του σχολείου, διαπιστώσαμε ότι η σχολική τάξη είναι ένας δυναμικός χώρος όπου εκτυλίσσονται και αναπτύσσονται παράλληλα με τις δράσεις, οι σχέσεις μεταξύ μαθητών και μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, δηλαδή ατόμων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση, που συνεργάζονται μεταξύ τους, αλληλοεξαρτώνται, έχουν κοινά ενδιαφέροντα, αλληλεπιδρούν θετικά και επιδιώκουν κοινούς σκοπούς, με άλλα λόγια αποτελούν ομάδα (Ματσαγγούρας, 2006). Αναζητήσαμε τότε τα εργαλεία που διευκολύνουν την άμεση επικοινωνία, τη γνήσια

επαφή και το βίωμα - όπως η έκφραση μέσω του παιχνιδιού και των τεχνών, η αφύπνιση της σωματικής, νοητικής και ψυχικής ενέργειας των παιδιών, η απελευθέρωση του συναισθηματικού τους κόσμου- και οδηγηθήκαμε εμπειρικά στην ουσία της εμπύχωσης. Επιβεβαιώσαμε επίσης ότι η μάθηση προάγεται μέσα σε ένα περιβάλλον που παρέχει συνθήκες κινητοποίησης και ενεργοποίησης όλων των παιδιών.

Κύριο μέσο για την επίτευξη των στόχων μας αλλά και σκοπός μας ήταν και είναι η **τέχνη**. Η διδασκαλία των τεχνών και η διδασκαλία μέσω των τεχνών, συμβάλλουν στην προσωπική έκφραση και ανάπτυξη, στην καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της φαντασίας και στην ανάδειξη ποικίλων ικανοτήτων και δεξιοτήτων των παιδιών (Κόκκος, 2011) και αποτελούν πηγή ευχαρίστησης, χαράς και ικανοποίησης. Ο άλλος πυλώνας των δράσεων της ομάδας ήταν και είναι το **παιχνίδι**. Το παιχνίδι μας λέει ο Huizinga, από το 1938, είναι μια απαραίτητη συνιστώσα στη λειτουργία μιας κοινωνίας. Πολιτισμός χωρίς το πνεύμα του παιχνιδιού είναι αδύνατος. Το παιχνίδι έχει όλες τις ιδιότητες ενός εργαλείου μάθησης, ιδιότητες οι οποίες το αναδεικνύουν σε ένα «φυσικό παιδαγωγικό μέσο». Με το παιχνίδι τα παιδιά μαθαίνουν βιωματικά, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, παίρνουν αποφάσεις, δοκιμάζουν και αποκτούν εμπειρίες (Αυγητίδου, 2001).

Έτσι, με δεδομένη την καλλιτεχνική κατεύθυνση της ομάδας, προέκυψαν τα δύο πρώτα συγγράμματα της ομάδας (Ελάτε να Παίζουμε, 1994 και 1999), ένα πρόγραμμα αισθητικής αγωγής και μια πρόταση για δημιουργικές παραστάσεις στο σχολείο μέσα από εμπνευστικές διαδικασίες. Παράλληλα, η ανάγκη για επικοινωνία και αλληλεπίδραση με άλλους εκπαιδευτικούς, καλλιτέχνες και εμπνευστές γύρω από την εμπύχωση και τις τέχνες στην εκπαιδευτική διαδικασία, οδήγησε στην καθιέρωση του θεσμού των διήμερων «Συναντήσεων» διημερίδων- που έγιναν με μεγάλη συμμετοχή επί σειρά ετών.

Η τριαντάχρονη και πλέον πολύμορφη ενασχόληση της ομάδας *Ελάτε να Παίζουμε*, όπως και των μελών της ως άτομα και, κυρίως, η ανάγκη συνέχισης των «Συναντήσεων» και ανταλλαγής, αποτέλεσε το κύριο κίνητρο για την οργάνωση αυτής στις στρογγυλές τράπεζες στο πλαίσιο του 8^{ου} συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.

Λέξεις κλειδιά: Εμπύχωση, Τέχνες, Μουσική, Εκπαίδευση, τάξη-ομάδα, εκπαιδευτικός-εμπνευστής

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αυγητίδου, Σ. (Ed.). (2001). *Το παιχνίδι. Σύγχρονες ερευνητικές και διδακτικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γ. Δαρδανός.

Γκανά, Γ., Ζησοπούλου, Ε., Θεοδωρίδης, Ν., Καραχάλιου, Α., Κοκκίδου, Μ., & Χατζηκαμάρη, Π. (Ελάτε να Παίζουμε). (1994/2004). *Το Σχολείο-Εργαστήρι Τέχνης και Δημιουργίας*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Κοκκίδου, Μ. (σε συνεργασία με Ελάτε να Παίζουμε) (2014). *Η Εμπύχωση στη Διδασκαλία-Μάθηση. Το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: Fagottobooks.

Κόκκος, Α. & συν. (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ματσαγγούρας, Η. (2006). *Η σχολική τάξη. Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας: Χώρος, ομάδα, πειθαρχία, μέθοδος*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Εμφύχωση και τέχνες στις ομάδες NDI (Παρεμβαίνουσα Μη-Κατευθυντικότητα)

Κώστας Μπακιρτζής

*Κλινικός ψυχολόγος, ψυχοπαιδαγωγός, πρώην αναπληρωτής καθηγητής Παιδαγωγικής
σχολής ΑΠΘ, εμπνυχωτής, ψυχοθεραπευτής, εκπαιδευτής NDI,
μέλος του Ινστιτούτου “Βιωματική παρέμβαση NDI”*

Γιώργος Σλαυκίδης

*Εκπαιδευτικός της προσχολικής αγωγής, με ειδίκευση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
(Med), εργάζεται στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ελευθερίου Κορδελιού, είναι
εμπνυχωτής ομάδων NDI και μέλος του Ινστιτούτου “Βιωματική παρέμβαση NDI”.*

Η Παρεμβαίνουσα Μη-Κατευθυντικότητα (Non Directivité Intervenante - NDI) είναι θεωρία κατανόησης των ανθρωπίνων λειτουργιών σε ψυχολογικό, θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο και συγχρόνως μέθοδος διευκόλυνσης της πορείας μάθησης και ανάπτυξης ατομικά και ομαδικά. Η θεωρία αυτή συγκροτήθηκε και ολοκληρώθηκε στη σημερινή της μορφή στα μέσα της δεκαετίας του '80, από τον Γάλλο καθηγητή Michel Lobrot, στη συνέχεια του έργου του Kurt Lewin και του Carl Rogers, μέσα στα πλαίσια του Υπαρξισμού και της Φαινομενολογίας. Αναφέρεται τόσο σε διεργασίες ζωής, αγωγής και εκπαίδευσης, όσο και σε διεργασίες αντιμετώπισης δυσκολιών και ψυχοθεραπείας. Ουσιαστικά, πρόκειται για **φιλοσοφία του ανθρώπου και των σχέσεών του**, για αντίληψη και στάση ζωής που βασίζεται στο σεβασμό της αυτονομίας και της ελευθερίας του εαυτού και του άλλου, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, προσωπικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων.

Ο Michel Lobrot, τόσο θεωρητικά όσο και μεθοδολογικά, εμπλουτίζει τη Μη Κατευθυντικότητα με την έννοια και την πρακτική της Παρέμβασης (Intervention), **διαχωρίζοντας την επιρροή του εμπνυχωτή από την επιβολή**. Το πρόβλημα έγκειται λοιπόν στο πώς μπορούμε να αποφύγουμε την επιβολή, όχι όμως και την επιρροή (Lobrot, 2015). Αυτό επιτυγχάνεται παρεμβαίνοντας και προτείνοντας δραστηριότητες, ιδέες, αναλύσεις κ.α., (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2003) επηρεάζοντας θετικά και εποικοδομητικά προς την κατεύθυνση πάντα των αναγκών και των επιθυμιών των συμμετεχόντων της ομάδας όπως αυτή εξελίσσεται με την δική της δυναμική (Lewin, 1951). Αυτό προϋποθέτει τη διευκόλυνση της έκφρασης και της επικοινωνίας όπως και τη στάση ακρόασης και συνοδείας από μέρους των εμπνυχωτών (Rogers, 2006β) (Rogers, 2006α).

Εδώ και 30 περίπου χρόνια η NDI εφαρμόζεται και στην Ελλάδα, με ιδιαίτερη επιτυχία και αποδοχή. Υλοποιούνται εκπαιδεύσεις και συγκροτούνται ομάδες προσωπικής ανάπτυξης και ψυχοθεραπείας. Πολλοί κλινικοί των ανθρωπίνων σχέσεων και εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων έχουν εκπαιδευθεί και εφαρμόζουν τις αρχές, το πνεύμα και τις μεθόδους της NDI στους χώρους δραστηριοποίησής τους. Η NDI διδάσκεται στην ανώτατη εκπαίδευση (Παιδαγωγική Σχολή, ΑΠΘ) τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο (ΜΠΣ Ειδίκευση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση). Εφαρμόζεται στην επιμόρφωση επαγγελματιών ψυχικής υγείας και παιδαγωγών. Το επίπεδο της εκπαιδευτικής-παιδαγωγικής και κλινικής εφαρμογής της στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ικανοποιητικό.

Οι εισηγητές θα τοποθετηθούν επίσης στα κεντρικά ερωτήματα που τίθενται στην στρογγυλή τράπεζα και ιδιαίτερα στο ρόλο των τεχνών στις ομάδες NDI.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αρχοντάκη, Ζ., & Φιλίππου, Δ. (2003). *205 βιωματικές ασκήσεις για εμπύχωση ομάδων: Ψυχοθεραπείας, Κοινωνικής εργασίας, Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Καστανιώτης.

- Lewin, K. (1951). *Field Theory in social science*. New York: Harper.
- Lobrot, M. (2015). *Ζώντας μαζί-η παρεμβαίνουσα μη κατευθυντικότητα στη ζωή μας*. Αθήνα: Αρμός.
- Μπακιρτζής Κ. (1996). *Η Δυναμική της Αλληλεπίδρασης στην Επικοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπακιρτζής Κ. (2002) *Επικοινωνία και Αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.
- Rogers, C. (2006α) *Το γίνεσθαι του προσώπου*. Αθήνα: Ερευνητές.
- Rogers, C. (2006 β) *Ένας τρόπος να υπάρχουμε*. Αθήνα: Ερευνητές.

Η συμβολή των μουσικών εμπνευστικών δραστηριοτήτων στη μουσική μάθηση και δημιουργία

Νίκος Θεοδωρίδης

Μουσικοπαιδαγωγός, Ε.Ε.Π.

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Α.Π.Θ.

Ο συνδυασμός των διαδικασιών εμπνέωσης με μουσικές δραστηριότητες, παιχνίδια, μουσικά όργανα, ηχηρές κινήσεις και χορούς προάγει αρχικά τις σχέσεις των παιδιών μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό και ισχυροποιεί την επικοινωνία και την αβίαστη συμμετοχή. Πέρα όμως από την συμβολή τους στην κοινωνικοσυναισθηματική, στην ψυχοκινητική ανάπτυξη των παιδιών καθώς και στην δυναμική της ομάδας, τίθενται τα ερωτήματα:

- α) Ποιες δυνατότητες για μουσική και γενικότερη μάθηση και ανάπτυξη ενυπάρχουν σε ένα μουσικό υλικό που έχει τα χαρακτηριστικά παιχνιδιού και εμπνέωσης;
- β) Κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν μουσική προχωρούν πέρα από την κοινωνικοσυναισθηματική επίδραση του υλικού, αξιοποιώντας την εμπνευστική δυναμική που κρύβουν τα μουσικά όργανα, ο ρυθμός, τα μουσικά και μουσικοκινητικά παιχνίδια ή τα παιχνιδοτραγούδα, στην διευκόλυνση της μάθησης και της επίτευξης μαθησιακών στόχων;

Και πιο συγκεκριμένα, πώς θα μπορούσε να συνδεθούν, με τη μουσική διδασκαλία και την επίτευξη μουσικών μαθησιακών και δημιουργικών στόχων, τα δημοφιλή εμπνευστικά παιχνίδια διαφόρων κατηγοριών - όπως είναι τα: Περνά περνά η μέλισσα, Κρύο-ζέστη, Τα μουσικά βραχάκια (Σλάβικ), Ο δράκος του ύψους (Τσιρίδης/Εκπαιδευτική τηλεόραση), Ότι κάνει η μάνα με ρυθμό, Η μπανάνα (Θεοδωρίδης, υπό έκδοση), Ο απαιτητικός σκηνοθέτης (Γκανά, et al. 1994), Αράμ σαμ σαμ, κοκ.

Στην περιορισμένη σχετική βιβλιογραφία και έρευνα που αφορά στην έκδοση και εφαρμογή μουσικοπαιδαγωγικών προγραμμάτων υπάρχουν περιπτώσεις που προωθούν την εμπνευστική διαδικασία με τη χρήση παραδειγμάτων που περνούν από το παιχνίδι στην εμπνέωση και από την εμπνέωση στη μάθηση και τη δημιουργία: 100 μουσικά παιχνίδια/ Τόμπλερ, Με μουσική με κίνηση / Παπανικολάου, Το σχολείο εργαστήρι τέχνης και δημιουργίας/ Ελάτε να παίξουμε, Φίλοι μουσικόφιλοι ή Τραγουδοχοροί/ Θεοδωρίδης κ.ά. Μια ιδιαίτερη περίπτωση με πολλές εφαρμογές αποτελούν τα διασκευασμένα ή πρωτότυπα τραγούδια που γίνονται παιχνίδια, λ.χ. Μήλο μου Κόκκινο ή Το Έντεκα (Θεοδωρίδης, 2017). Η μεθοδολογία που ακολουθείται σε ανάλογες περιπτώσεις περιλαμβάνει εμπνευστικές, βιωματικές, ομαδικές, συνεργατικές και δημιουργικές τεχνικές.

Σε ποιο βαθμό όμως οι εκπαιδευτικοί, λειτουργώντας ως εμπνευστές στην τάξη-ομάδα, είναι σε θέση να αντιληφθούν και να κάνουν πράξη τις ευεργετικές επιδράσεις μιας τέτοιας λειτουργίας στην επίτευξη καθαρά μαθησιακών στόχων; Ποιες είναι οι προϋποθέσεις που προκύπτουν;

Στην εισήγηση παρουσιάζονται ενδεικτικά ερευνητικά παραδείγματα που καταπιάνονται με τα παραπάνω ερωτήματα σε διαφορετικά περιβάλλοντα: Σε παρέμβαση που έγινε για την ένταξη παιδιών Ρομά προσχολικής ηλικίας, σε ένα πρόγραμμα δύο επισκέψεων, σε αρκετά νηπιαγωγεία της Βόρειας Ελλάδας τη διετία 2013-15, φάνηκε ότι οι συνομήλικοι όχι μόνο

βελτίωσαν τις σχέσεις τους αλλά και τις μουσικές τους γνώσεις, μέσα από ένα πρόγραμμα βασισμένο σε εμπνηχτικές τεχνικές και υλικό (Θεοδωρίδης, 2016). Ανάλογα αποτελέσματα προέκυψαν από ερευνητική παρέμβαση σε πολυπολιτισμική τάξη νηπίων της Θεσσαλονίκης, μέσα από επιλεγμένα τραγουδιστικά παιχνίδια (Στάθη, 2016· Δημητριάδου, 2018).

Βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη ενός τέτοιου έργου φαίνεται να αποτελούν οι μουσικές γνώσεις του εκπαιδευτικού, η διεισδυτική και κριτική σκέψη του, η εμπνηχτική και παιδαγωγική του ικανότητα και ο εμπλουτισμός των γνωστών στρατηγικών της τυπικής μάθησης με στρατηγικές της άτυπης μάθησης (Green, 2014:107). Επίσης, σημαντικό ρόλο παίζει η δημιουργικότητα, ως στοιχείο του εκπαιδευτικού και ως παιδαγωγικός στόχος. Ο δημιουργικός εκπαιδευτικός-εμπνηχτής διαπνέεται και αναγνωρίζει την ύπαρξη της δημιουργικότητας στη τάξη και ως εκ τούτου αφήνει περιθώρια για να αναπτυχθεί, καθοδηγώντας όταν χρειάζεται και με τρόπο που να μην εγκλωβίζει τη σκέψη των παιδιών (Διονυσίου, 2008:58).

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Green, L. (2014). *Άκουσε και παίξε!* (μετ. επιμ. Ζ. Διονυσίου & Μ. Κοκκίδου). Αθήνα: Fagotto books.
- Διονυσίου, Ζ. (2008). Η ανάπτυξη της δημιουργικότητας στη σχολική μουσική εκπαίδευση. Στο Ζ. Διονυσίου & Σ. Αγγελίδου (Επιμ.), *Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Θέματα Σχεδιασμού, Μεθοδολογίας και Εφαρμογών* (σσ.43-63). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2017). *Τραγουδοχοροί της Γης για φίλους μουσικόφιλους*. Θεσσαλονίκη.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2016). Εργαστήρι για παράξενους μουζικάντες. Μουσική, κίνηση, δραματοποίηση και λόγος. Στο Α. Καρακίτιος (Επιμ.), *Εκπαιδευτικές παρεμβάσεις μέσω του θεάτρου, της μουσικής, των εικαστικών και της παιδικής λογοτεχνίας σε νηπιαγωγεία με παιδιά Ρομά*. Θεσσαλονίκη: Copy City Press.
- Στάθη, Α. (2016). *Παραδοσιακά παιχνιδοτραγουδά και διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία*. Αδημοσίευτη πτυχιακή εργασία με επιβλέποντα τον Ν. Θεοδωρίδη. Θεσσαλονίκη, ΤΕΠΙΑΕ της Παιδαγωγικής Σχολής του ΑΠΘ.
- Τσιρίδης, Π., Εκπαιδευτική τηλεόραση. *Παιχνίδια με τους ήχους- Τονικό ύψος*: <http://www.edutv.gr/index.php/mousiki/paixnidia-me-tous-ixous-toniko-ypsos>

Εμπνήχωση στις ομαδικές μουσικές δράσεις: το κοινωνικό νόημα της μουσικής

Μαίη Κοκκίδου

Εντεταλμένη λέκτορας, ΠΜΣ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι άνθρωποι αγαπούν να τραγουδούν και να παίζουν μουσική ομαδικά. Οι ομαδικές μουσικές δράσεις είναι κύριοι τρόποι εμπλοκής με τη μουσική στην κοινότητα και σε παρέες ερασιτεχνών. Είναι, επίσης, ο κανόνας στη μουσική εκπαίδευση, εντός και εκτός σχολείου. Αλλά, στη σύγχρονη πραγματικότητα, τα παιδιά σπάνια τραγουδούν καθώς δεν υφίσταται πλέον το τραγούδι σε οικογενειακές γιορτές και είναι σπάνιο σε παρέες. Τα παιδιά ίσως τραγουδήσουν σε κάποια συναυλία, ενώ ο κανόνας είναι να βλέπουν καλλιτέχνες να τραγουδούν στα μουσικά βίντεο. Επιπλέον, οι σχολικές γιορτές είναι καθαρά 'υπόθεση σχολείου' επειδή οι μαθητές δεν έχουν ανάλογες εμπειρίες στην πραγματική ζωή.

Αναφορικά με τις σχολικές γιορτές, είναι γεγονός ότι οι μαθητές δεν έχουν δικαίωμα επιλογής και ότι αυτές είναι, κατά κανόνα, αυτοσκοπός (Regelski, 2009). Συνεπώς, η εμπνήχωση στις δράσεις για τις σχολικές γιορτές είναι 'ουτοπική' διότι οι γιορτές είναι κάτι που επιβάλλεται στους μαθητές. Αλλά εδώ η εμπνήχωση βοηθά να βρεθούν ισορροπίες ανάμεσα στο «αναγκαστικό» και το «αποδεκτό», ανάμεσα στο «αγαπητό» και «αίσθημα

ευθύνης», ανάμεσα στο «εγώ» και στο «εμείς». Σε αυτή τη βάση, βασικές επιδιώξεις για τους μαθητές είναι: να συνεργάζονται για την επίτευξη ομαδικών-μουσικών στόχων και να νοιάζονται ο ένας για τον άλλον σε όλες τις διαδικασίες. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διευκολύνουν μία συνεργατική προοπτική σε ένα ετερογενές σύνολο συμμετεχόντων, να προάγουν ένα αίσθημα ομαδικότητας που επιτρέπει, όμως, και την έκφραση της ατομικότητας (Κοκκίδου, 2014). Η κοινωνικότητα καθορίζει τη μουσική, το νόημά της και την αξία της (Regelski, 2018). Εδώ, το κοινωνικό-μουσικό περιβάλλον συνεπάγεται κατανόηση, δηλαδή γνώση, ερμηνεία και νόημα. Από αυτό προκύπτει η έννοια του κοινωνικού νοήματος της μουσικής.

Το κοινωνικό νόημα των διαδικασιών σε ένα σχολικό μουσικό σύνολο μπορεί να αναδυθεί από: την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών, την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, την αλληλεπίδραση μαθητών και εκπαιδευτικών με το περιεχόμενο των τραγουδιών, τη «διανοητική-συναισθηματική» επικοινωνία με τους δημιουργούς των τραγουδιών, και την αλληλεπίδραση με το κοινό. Αλλά για να μετουσιωθεί το δυνητικό σε πραγματικό, όλες αυτές οι μορφές αλληλεπίδρασης να πάρουν υπόσταση χρειάζονται συγκεκριμένες πρακτικές.

Εδώ, είναι σημαντικό να προσαρμόσουμε τα εργαλεία της εμπύχωσης στο συμφραζόμενο των σχολικών μουσικών γιορτών και να παρέχουμε στους μαθητές κώδικες για να αντιληφθούν το κοινωνικό νόημα των γιορτών. Η έννοια του κοινωνικού νοήματος μπορεί να συνοψιστεί ως εξής: α) μαθαίνω μουσική για να συμμετέχω στις παραστάσεις, β) συμμετέχω στις παραστάσεις για να μάθω μουσική, και γ) συμμετέχω σε μουσικές παραστάσεις για να μάθω για τον εαυτό μου και τον κόσμο.

Λέξεις-κλειδιά: μουσικές σχολικές γιορτές, εμπύχωση, κοινωνικό νόημα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Κοκκίδου, Μ. (2014). *Η εμπύχωση στη διδασκαλία-μάθηση: το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: fagottobooks.
- Regelski, T. A. (2009). The ethics of music teaching as profession and praxis. *Visions of Research in Music Education*, 13. Retrieved from <http://www-usr.rider.edu/~vrme/>.
- Regelski, T. A. (2018). Curriculum Traditions, Music Education, and the Praxial Alternative. *TOPICS for Music Education Praxis*, 1, 1-45.

Μουσική στην Κοινότητα και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Οι πολλαπλές όψεις μιας πολύπλοκης σχέσης.

Συντονίστρια:

Χριστίνα Αναγνωστοπούλου

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ,
διευθύντρια εργαστηρίου Μουσικής, Γνωσιακών Επιστημών και Κοινότητας*

Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα θεωρούνται ότι κατέχουν μία ιδιαίτερα ευνοϊκή θέση όταν πρόκειται για τη σύνδεση με τις τοπικές κοινωνίες, και μάλιστα θεωρούνται ως ένας από τους ισχυρότερους φορείς στην ενασχόληση με κοινοτικές δραστηριότητες (βλ. Veblen & Olsson, 2002). Παρόλα αυτά, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, τα προγράμματα σπουδών δεν καθρεφτίζουν μία αντίστοιχη δέσμευση για κοινωνικό έργο, που να έχει οφέλη και για τα δύο εμπλεκόμενα μέρη. Τα Πανεπιστήμια συχνά σιωπούν το θέμα ότι το κοινωνικό έργο αποτελεί χρέος του ιδρύματος προς την κοινότητα, και ότι ως πρακτικό έργο μπορεί να δώσει έναυσμα για νέα έρευνα και διδασκαλία.

Τα πανεπιστημιακά προγράμματα που υπάρχει επαφή με την κοινότητα είναι επίσης ουδότερα ως προς το κόστος, δεδομένου ότι οι υπηρεσίες ανταλλάσσονται σε είδος (Carruthers, 2005). Εντούτοις, ανάμεσα στα δύο πλαίσια παραμένει μια ένταση - για πολλούς δημιουργική - που έχει πολλά κοινά με την κλασική διχοτόμηση της θεωρίας και της πρακτικής (Veblen & Olsson, 2002). Αυτό οφείλεται και στο γεγονός ότι ο μουσικός στην κοινότητα παρέχει μια ελκυστική εναλλακτική λύση στο τυπικό μαθησιακό περιβάλλον της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Στις δραστηριότητες της Μουσικής στην Κοινότητα, η μετάδοση και η εκμάθηση της μουσικής σχετίζονται με άτυπους τρόπους μάθησης, όπου η γνώση δεν διαχωρίζεται από τη δραστηριότητα ή την πρακτική από την οποία προκύπτει. Η διάκριση μεταξύ τριών διαφορετικών τύπων μαθησιακών καταστάσεων -τυπικής, μη τυπικής και άτυπης- (Eneroth, 2008) υποδηλώνει ότι τόσο στις μη τυπικές όσο και στις άτυπες καταστάσεις μάθησης αποκτάται η γνώση μέσω συμμετοχής σε μια πρακτική και όχι μέσω συσσώρευσης πληροφοριακών στοιχείων.

Σε αυτή τη στρογγυλή τράπεζα θα συζητηθεί η πολύπλευρη σχέση μεταξύ Πανεπιστημιακών φορέων και δράσεων μουσικής στην κοινότητα και θα αναλυθούν προγράμματα σπουδών τμημάτων μουσικών σπουδών από την Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Θα εξετασθούν τα προβλήματα αυτής της σχέσης, και θα προταθούν νέες λύσεις για μια αρμονικότερη συνεργασία. Θα δοθεί έμφαση στην εκπαίδευση του κοινοτικού μουσικού, στα οφέλη για τους φοιτητές, στο πώς αντιλαμβάνονται οι φοιτητές την έννοια της μουσικής, τη σύνδεση με αγορά εργασίας και άλλα.

Επίσης, θα παρουσιαστεί ένα νέο βιβλίο που ετοιμάζεται από τους συμμετέχοντες πάνω στη Μουσική στην Κοινότητα, με άξονες την εργασία που λαμβάνει χώρα στην “Αθήνα του Βορρά” (δηλαδή το Εδιμβούργο) και στην Αθήνα του Νότου. Θα είναι παρούσες δύο από τις επιμελήτριες του έργου, καθώς και τρεις από τις συγγραφείς.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική στην Κοινότητα, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Επαγγελματική Κατάρτιση, Πρόγραμμα Σπουδών

Ομιλίες

Διδάσκοντας Μουσική στην Κοινότητα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Χριστίνα Αναγνωστοπούλου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ, διευθύντρια εργαστηρίου
Μουσικής, Γνωστικών Επιστημών και Κοινότητας

**PERA | έμφυλες αναπαραστάσεις | συνεργατική πρακτική & συλλογική κυριότητα.
Σύντομος απολογισμός και προβληματισμοί για τους κινδύνους θεσμοθέτησης
εγχειρημάτων μουσικής στην κοινότητα.**

Εύη Νάκου
Καλλιτεχνική Συντονίστρια Εκπαιδευτικών κ
αι Κοινωνικών Δράσεων Εθνικής Λυρικής Σκηνής

**Τα μαθησιακά οφέλη της Μουσικής στην Κοινότητα. Διερευνώντας τις αντιλήψεις
των φοιτητών/τριων του ΤΜΣ, ΕΚΠΑ**

Αγγελική Τριανταφυλλάκη
Συνεργάτις Εργαστηρίου Μουσικής Παιδαγωγικής και Εργαστηρίου Μουσικής,
Γνωστικών Επιστημών και Κοινότητας, ΕΚΠΑ

**Ο ρόλος της θεωρίας και της πρακτικής στην εκμάθηση της μουσικής
στην κοινότητα απο την οπτική του φοιτητή**

Τζόν Βαμβακάρη
Διδακτορική Ερευνήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο του Εδιμβούργου

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μουσικής στην κοινότητα

Σμαράγδα Χρυσοστόμου
Καθηγήτρια Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΕΚΠΑ,
Διευθύντρια Εργαστηρίου Μουσικής Παιδαγωγικής

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018

3η Στρογγυλή τράπεζα: Αιθ. Συνεδρίων ΠαΜακ

09:15-10:30

**Ειδική συνεδρία:
Μουσική Εκπαίδευση & Κοινωνική Δικαιοσύνη**

Συντονιστής

Δημήτρης Θ. Ζάχος

Επίκουρος Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ

Η προβληματική

Στόχος αυτής της ειδικής συνεδρίας είναι να διερευνήσει τη σχέση της κοινωνικής δικαιοσύνης με τη μουσική εκπαίδευση. Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι μια έννοια για την οποία, όπως και για πολλές έννοιες των κοινωνικών επιστημών, δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τον προσδιορισμό της. Η χρήση της όμως δηλώνει την αναγνώριση των αδικιών και την αμφισβήτηση των κοινωνικών ανισοτήτων. Το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης αφορά στις ταξικές, τις εθνοτικές και πολιτισμικές διαφορές, τις διαφορές φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και στις αναπηρίες.

Την τελευταία δεκαετία, η παγκόσμια οικονομική κρίση οδήγησε στην διεύρυνση της φτώχειας, της ανεργίας, των ελαστικών μορφών εργασίας και των οικονομικών ανισοτήτων. Μια πολύ μικρή πλειοψηφία του πληθυσμού της γης κατέχει ολοένα και μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πλούτου. Επιπρόσθετα, το ζήτημα των προσφύγων έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης από ακροδεξιές και λαϊκίστικες πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες ανσπεύρουν το φόβο και το μίσος. Σαν αποτέλεσμα, τα τελευταία χρόνια αυξήθηκαν οι ρατσιστικές, ξενοφοβικές, σεξιστικές, ομοφοβικές επιθέσεις (σωματικές και λεκτικές), όπως και ο φανατισμός και ο λόγος του μίσους (hate speech) στο δημόσιο λόγο. Σ' αυτό το κλίμα επανέρχονται στο προσκήνιο «σενάρια» που μέχρι πρόσφατα φαίνονταν απίθανα, όπως αυτή της έκρηξης ενός τρίτου παγκοσμίου πολέμου.

Το κλίμα απαιτεί εγρήγορση και δράση. Εάν η εκπαίδευση ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινωνίας, τότε η κοινωνική δικαιοσύνη θα πρέπει να καθοδηγεί τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης. Ποιο θα είναι το περιεχόμενο (το Αναλυτικό Πρόγραμμα) της Μουσικής εκπαίδευσης; Ποια είδη μουσικής θα συμπεριλαμβάνει και σε ποια θα δίνει βαρύτητα; Ποιες είναι εκείνες οι μέθοδοι που μπορούν να αξιοποιήσουν τις μουσικές εμπειρίες των μαθητών/τριών; Με ποιο τρόπο η μουσική παιδεία μπορεί να «διαχυθεί» και σε άτομα που δεν προέρχονται από οικονομικά προνομιακά περιβάλλοντα; Ποιες είναι οι πρακτικές των μουσικών εκπαιδευτικών που μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες να καταστούν μουσικά «γραμματισμένα»; Πώς οι δάσκαλοι και οι δασκάλες της μουσικής μπορούν να συμβάλλουν στη διεύρυνση της Δημοκρατίας στην σχολική ζωή;

Η «ομάδα» (πάνελ) της συνεδρίας που θα επιχειρήσει να απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα, καθώς και να διερευνήσει τις σχετικές έννοιες και πρακτικές αποτελείται από άτομα των οποίων οι εμπειρίες εκτείνονται από την πρώτη γραμμή της εκπαίδευσης (σχολικές τάξεις), μέχρι την επιστημονική ερευνητική και θεωρητική παραγωγή.

Κοινωνική Δικαιοσύνη στην Εκπαίδευση: ορισμένες κριτικές παρατηρήσεις

Δημήτρης Θ. Ζάχος

Επίκουρος Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, ΑΠΘ

Στην εργασία μας αυτή θα εξετάσουμε ορισμένα ζητήματα που αφορούν στη σχέση κοινωνικής δικαιοσύνης και εκπαίδευσης. Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι μια έννοια για την οποία, όπως και για πολλές έννοιες των κοινωνικών επιστημών, δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς τον προσδιορισμό της. Όποιοι/α τη χρησιμοποιεί όμως, σε πολλές περιπτώσεις εκτιμά ότι το ισχύον οικονομικό και κοινωνικό σύστημα είναι άδικο και συντάσσεται με όσους/ες το αμφισβητούν και επιθυμούν την αλλαγή του.

Η εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη ξεκινά υιοθετώντας μία τέτοια «ημερήσια διάταξη». Αυτό σημαίνει ότι μια εκπαίδευση με τέτοιο προσανατολισμό θέτει στο επίκεντρό της τις ταξικές, τις εθνοτικές και πολιτισμικές διαφορές, τις διαφορές φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και τις αναπηρίες.

Οι εκπαιδευτικοί που ενδιαφέρονται για την κοινωνική δικαιοσύνη πρέπει να αναπτύξουν εργαλεία που θα τους βοηθήσουν να διερευνήσουν κριτικά ποιες παρεμβάσεις στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, ποιες απαιτήσεις πέρα από αυτό και ποιες «δίκαιες» πρακτικές μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά που (συνήθως) δεν έχουν πιθανότητες επιτυχούς σχολικής πορείας. Χωρίς τα εργαλεία αυτά, είναι πιθανό οι εκπαιδευτικοί ακούσια ή εκούσια να συμβάλλουν στη διατήρηση των κοινωνικών ανισοτήτων και των σχέσεων εξουσίας, όπως και να συμβάλλουν στη διατήρηση των κυρίαρχων αφηγήσεων για την φύση και την κοινωνία και στην επιβολή συγκεκριμένων πολιτισμικών ταυτοτήτων.

Λέξεις κλειδιά: Κοινωνική Δικαιοσύνη, εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Hahn Tapper, A. J. (2013). A Pedagogy of Social Justice Education: Social Identity Theory, Intersectionality, and Empowerment. *Conflict Resolution Quarterly*, 30(4), 411-445.
- Bowman, W. (2007). Who's Asking? (Who's Answering?), *Theorizing Social Justice in Music Education. Action, Criticism and Theory for Music Education*, 6(4), 1-20.
- Ζάχος, Θ. Δ. (2014). Διοίκηση Σχολικής Μονάδας & Κοινωνική Δικαιοσύνη: Από τη Θεωρία στην Πράξη. Στο K.D. Malafantis, E.P. Galanaki & A.I. Pamouktsoglou (επιμ.), *Πρακτικά του 16^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος* (σελ. 776-784). Athens: Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος.
- Zajda J., Majhanovich S. & Rust V. (2006). Introduction: Education and Social Justice. *Review of Education*, 52(1/2), 9-22.

Μπορεί η διδασκαλία της μουσικής να συμβάλλει στη μείωση της κοινωνικής ανισότητας;

Γιώργος Μαυρομάτης

Επίκουρος Καθηγητής

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία – ΑΠΘ

Τα περί κοινωνικής δικαιοσύνης και πως θα μπορούσε αυτή να επιδιωχθεί, αποτελούν μέρος της ευρύτερου ζητήματος της μείωσης της ανισότητας, που απασχολεί, για πάνω από ένα αιώνα, μεγάλο μέρος του αριστερού πολιτικο-φιλοσοφικού χώρου. Στο συγκεκριμένο χώρο, εκτενής είναι η συζήτηση για το πως μπορεί να συμβάλει στην κατεύθυνση αυτή η δημόσια εκπαίδευση, η οποία εδώ γίνεται αντίληψη ως αναδιανεμητικός μηχανισμός. Στα

πλαίσια αυτής της συζήτησης, τίθεται συχνά και το ερώτημα: τι ρόλο μπορεί να έχει εδώ η μουσική ως μάθημα, ειδικά όταν απευθύνεται σε παιδιά που, για μια σειρά από λόγους, βρίσκονται στο φάσμα του σχολικού και παραπέρα, του κοινωνικού αποκλεισμού;

Αξιοποιώντας την εικοσαετή και πλέον εμπειρία και τη γνώση που μπόρεσα να συγκροτήσω, αφ' ενός ως μουσικός και αφ' ετέρου ως εκπαιδευτικός – και χωρίς να έχω υπάρξει ποτέ δάσκαλος μουσικής σε σχολείο – επιχειρώ, στην παρούσα εισήγηση, να καταθέσω μια σειρά από σκέψεις και ορισμένους προβληματισμούς πάνω στο ζήτημα της δημόσιας μουσικής εκπαίδευσης, και στο αν και κατά πόσο αυτή μπορεί να υπηρετήσει το εγχείρημα για μια δικαιότερη κοινωνία.

Λέξεις κλειδιά: Εκπαίδευση, αναπαραγωγή, ανταγωνισμός, αναδιανομή, μελέτη μουσικής

Η μουσική ως ... δράστης Δημοκρατίας στο σχολείο

Θανάσης Μπιλιλής

Ειδικό Διδακτικό Προσωπικό, Τμήμα Μουσικών Σπουδών ΑΠΘ

Με αφετηρία: α) παλαιότερη και σύγχρονη βιβλιογραφία για τη Μουσική και την Κοινωνική Δικαιοσύνη καθώς και τη Δημοκρατία και τη Μουσική Εκπαίδευση. β) οικονομικές - κοινωνιολογικές θεωρήσεις και έρευνες για την κοινωνική ανισότητα, εξετάζεται ο ρόλος της/του εκπαιδευτικού Μουσικής ως «φορέα» διεύρυνσης της Δημοκρατίας στη σχολική ζωή.

Θεωρώντας ότι το σχολείο ενέχει συχνά, χαρακτηριστικά ιδρυματισμού (από μαθητές αλλά και εκπαιδευτικούς), σωφρονισμού, στερεότυπης σκέψης, δογματικής αντίληψης και ιεραρχικής νοοτροπίας, γίνεται αναφορά σε ιδιαίτερα "εργαλεία" εκδημοκρατισμού που μπορεί να έχει ειδικά η/ο εκπαιδευτικός Μουσικής προκειμένου να μετριάσει το αίσθημα κοινωνικής ανισότητας στο σχολικό περιβάλλον αλλά και να ωθήσει μέσω της μουσικής σε δράσεις αφύπνισης του ενεργού πολίτη απέναντι στην κοινωνική αδικία και την κοινωνική ανισότητα.

Λέξεις κλειδιά: ιδρυματισμός, εγκλεισμός, παρεμβάσεις, δημοκρατία, χορωδία, συνεργασίες, στίχοι, ραπ μουσική

Κοινωνική Δικαιοσύνη και Μουσική Εκπαίδευση: Φραγμοί στην Πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο Μαθητών Ρομά από το Δροσερό Ξάνθης

Μαρία Μανανά

Εκπαιδευτικός Μουσικής, ΜΑ

Μαίη Κοκκίδου

Διδάσκουσα στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η κοινωνική δικαιοσύνη είναι μία πολύσημη έννοια, η οποία εμφανίζεται με αυξανόμενη συχνότητα τα τελευταία χρόνια στον δημόσιο λόγο και σε ακαδημαϊκά κείμενα. Η πληθώρα των αναφορών στην κοινωνική δικαιοσύνη, αφενός, και το πλαίσιο σχετικής αβεβαιότητας στη χρήση του όρου αφετέρου, συνιστά μία αντίφαση και ταυτόχρονα μία διανοητική πρόκληση. Στο πεδίο της εκπαίδευσης, τα ζητήματα περί κοινωνικής δικαιοσύνης αφορούν στην εκπαιδευτική πολιτική ενός κράτους ενώ συνυφαίνονται με τις

αποφάσεις που χρειάζεται να λαμβάνουν καθημερινά οι εκπαιδευτικοί στο σχολείο. Ειδικότερα, αναδύονται απερίφραστα, και ενίοτε πιεστικά, σε σχολεία όπου φοιτούν κατά πλειοψηφία μαθητές εκτός των ορίων της κυρίαρχης κουλτούρας. Στο πλαίσιο της σχολικής μουσικής εκπαίδευσης, το διακύβευμα της κοινωνικής δικαιοσύνης αφορά στην ισότητα των εκπαιδευτικών ευκαιριών των μαθητών. Αναφορικά με τα Μουσικά Σχολεία (Ζορμπά & Υφαντή, 2008) αυτό ισοδυναμεί με ζητήματα πρόσβασης και απρόσκοπτης φοίτησης κάτι που γίνεται ορατό στην περίπτωση των Ρομά μαθητών.

Το παραπάνω πλαίσιο προβληματισμού για τη έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης στη μουσική εκπαίδευση αποτέλεσε το εφελτήριο για την υλοποίηση της παρούσας έρευνας. Συγκεκριμένα, ο σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των φραγμών στην πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο Ξάνθης μαθητών Ρομά από το Δροσερό Ξάνθης (εισαγωγή και φοίτηση). Τα ερευνητικά ερωτήματα διατυπώθηκαν ως εξής: 1. Ποιοι είναι οι φραγμοί στην πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο Ξάνθης που αντιμετωπίζουν μαθητές από το Δροσερό; 2. Πώς θα μπορούσαν αυτοί οι φραγμοί να αντιμετωπιστούν; Οι συμμετέχοντες ήταν γονείς από το Δροσερό, εκπαιδευτικοί και διευθυντές που εργάζονται στα δημοτικά σχολεία του οικισμού και στο Μουσικό Σχολείο Ξάνθης. Για την επιλογή των συμμετεχόντων, δηλαδή του δείγματος της έρευνας, εφαρμόστηκε η στρατηγική της σκόπιμης δειγματοληψίας σύμφωνα με τον ορισμό του Ιωσηφίδη (2008). Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν με χρήση του εργαλείου της ημι-δομημένης συνέντευξης και αναλύθηκαν με την τεχνική της θεματικής ανάλυσης κατά το πρότυπο των Terry, Hayfield, Clarke και Braun (2017).

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι φραγμοί με τους οποίους έρχονται αντιμέτωποι οι Δροσερίτες μαθητές που επιθυμούν να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στο Μουσικό Σχολείο είναι κοινωνικής, οικονομικής και θεσμικής φύσης, συνδέονται με ζητήματα κουλτούρας καθώς και με διακριτές εκφάνσεις ρατσισμού και περιθωριοποίησης. Καταδεικνύονται έτσι σοβαρά ελλείμματα κοινωνικής δικαιοσύνης στην πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο μαθητών από το Δροσερό Ξάνθης. Η παρούσα έρευνα μπορεί να συνεισφέρει στη συζήτηση αναφορικά με την κοινωνική δικαιοσύνη γενικότερα στη Μουσική Εκπαίδευση και πιο συγκεκριμένα στην πρόσβαση στα Μουσικά Σχολεία. Κυρίως, μπορεί να συμβάλει στην έναρξη ενός γόνιμου διάλογου με στόχο τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προτάσεων ή/και ενός συνολικού στρατηγικού σχεδιασμού, προκειμένου να αρθούν οι φραγμοί στην πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο που αντιμετωπίζουν οι Δροσερίτες μαθητές, και με αυτόν τον τρόπο να ενισχυθεί γενικότερα η κοινωνική δικαιοσύνη στην περιοχή.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική εκπαίδευση, κοινωνική δικαιοσύνη, μαθητές Ρομά, πρόσβαση στο Μουσικό Σχολείο

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Adams, M. (2014). Social justice and education. In M. Reisch (Ed.), *The Routledge international handbook of social justice* (pp. 249-268). New York: Routledge.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Ζορμπά, Β., & Υφαντή, Α. Α. (2008). Τα Μουσικά Σχολεία στην Ελλάδα και Κοινωνική Δικαιοσύνη. *Ιστορία Εκπαίδευσης: Εκπαίδευση και Κοινωνική Δικαιοσύνη. Πρακτικά 5ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Εργαστηρίου Ιστορικού Αρχείου Νεοελληνικής και Διεθνούς Εκπαίδευσης, Πάτρα, 6-8 Οκτωβρίου 2008*. Ανακτήθηκε στις 23 Ιουλίου 2017 από: http://www.eriande.elemedu.upatras.gr/?language=el_gr§ion=985&page706=3&itemid706=1041
- Terry, G., Hayfield, N., Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. In C. Willig, & W. Stainton-Rogers (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research in Psychology*. (pp. 17-37). London: Sage (2nd Ed.).

Νέοι τρόποι προσέγγισης της μουσικής εκπαίδευσης με τη χρήση διαδραστικών τεχνολογιών: μύθοι και πραγματικότητα

Συντονίστρια:

Βέρα Κριεζή

Υπεύθυνη Νέων Τεχνολογιών και Καινοτομίας

Μουσική Βιβλιοθήκη "Αίλιαν Βουδούρη" του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής

Η έννοια της μουσικής εκπαίδευσης εκτείνεται πλέον κι εκτός της αίθουσας ενός σχολείου ή την τάξη ενός Ωδείου. Η τεχνολογική διάδραση σε συνδυασμό και με την ενεργοποίηση φορέων που δεν προσδιορίζονται αυστηρά ως εκπαιδευτικά ιδρύματα με τη στενή έννοια του όρου, έχει παίξει έναν σοβαρό ρόλο στη διάχυση της εκπαιδευτικής δραστηριότητας. Βασικό συστατικό σε όλα αυτά είναι οι συνέργειες που πραγματοποιούνται μεταξύ φορέων: εταιρείες πληροφοριακών συστημάτων, πολιτιστικοί φορείς, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευόμενοι. Παράλληλα, η τεχνολογία και οι εξελίξεις της ενεργοποιούν νέες δυνατότητες καθώς αναπτύσσεται η ασύγχρονη εκπαίδευση, οι διαδραστικές εγκαταστάσεις σε πολιτιστικούς φορείς όπως μουσεία, βιβλιοθήκες κ.ά.

Αυτές οι νέες δυνατότητες αποτελούν βασικό κίνητρο όχι μόνο για νέες μορφές εκπαίδευσης αλλά, κοιτώντας και προς το μέλλον, την ανάπτυξη κοινού που θα ενδιαφέρεται για τη μουσική. Αυτός είναι ένας βασικός παράγοντας στον οποίο οφείλει να στοχεύσει η μουσική εκπαίδευση, στην ανάπτυξη κοινού δηλαδή μέσω ρηζικέλευθων λύσεων, έτσι ώστε να πληθύνει η θετική παρέμβαση και οι οργανισμοί που ενδιαφέρονται για τη μουσική δημιουργία και εξέλιξη να έχουν επιπλέον κοινό στο οποίο να αποτείνονται στο μέλλον. Παράλληλα, η χρήση των νέων τεχνολογιών συνεπάγεται αλλαγή στον τρόπο εκμάθησης της μουσικής και απαιτεί την εμπλοκή και άλλων επιστημών όπως τα Μαθηματικά, την Πληροφορική και τη Μηχανική (STEM) που ενθαρρύνουν την κριτική σκέψη, την επίλυση προβλημάτων και κατά συνέπεια ενισχύουν τη δημιουργικότητα (Land, 2013). Επίσης, η τεχνολογική εξέλιξη οδηγεί στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών εφαρμογών και παιχνιδιών που βασίζονται στις διαδραστικές τεχνολογίες όπως επαυξημένη και εικονική πραγματικότητα (Augmented and Virtual Reality), διαδραστικοί τοίχοι (interactive walls), μηχανική μάθηση (machine learning), τεχνητή νοημοσύνη (artificial intelligence), οι οποίες ενισχύουν τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουμε μέσα από τη βιωματική εμπειρία (Barr, 2012). Η συγκεκριμένη πορεία όμως προς την έκθεση στις νέες τεχνολογίες τόσο στη σχολική εκπαίδευση όσο και στην κοινωνία, προϋποθέτει την ανάπτυξη νέων ικανοτήτων όπως είναι η κριτική σκέψη, η συνεργατικότητα, η δημιουργικότητα και η επικοινωνία (4Cs- collaboration, critical thinking, communication, creativity).

Οι αλματώδεις αυτές αλλαγές επηρεάζουν εκτός από την εκπαιδευτική κοινότητα και τους πολιτιστικούς οργανισμούς που με τη σειρά τους δημιουργούν το δικό τους "curriculum" προκειμένου να εκπαιδεύσουν το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Προσπαθούν να προσαρμοθούν και να δημιουργήσουν προγράμματα που κάνουν χρήση αυτών των νέων τεχνολογιών προκειμένου να προσφέρουν μία καλύτερη «πολιτιστική εμπειρία». Είναι όμως έτοιμες τόσο η κοινωνία όσο και η εκπαιδευτική κοινότητα να συμπορευτούν με τις νέες αυτές εξελίξεις και κατά πόσο οι νέες μέθοδοι μάθησης που προτείνονται αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της ίδιας της μαθησιακής διαδικασίας στην εκμάθηση της μουσικής;

Λέξεις κλειδιά: μουσική εκπαίδευση, διαδραστικές τεχνολογίες, βιωματική μάθηση, κοινωνική προσέγγιση, STEM, ψηφιακές τεχνολογίες

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Auer, M. E., Guralnick, D., & Simonics, I. (Eds.) (2017). *Teaching and Learning in a Digital World: Proceeding of the 20th International Conference on Interactive Collaborative Learning, Vol. 1*. Springer.
- Burnard, P. (2007). Reframing creativity and technology: promoting pedagogic change in music education. *Journal of Music, Technology and Education*, 1(1), 37-55.
- Land, M. H. (2013). Full STEAM ahead: the benefits of integrating the Arts into STEM. *Procedia Computer Science*, 20, 547-552.
- Sastre, M. J., Cerda, J., García, W., Hernandez, C.A., Lloret, R. N., Murillo, A., Picó, D., Serrano, J.E., Scarani, S., & Dannenberg, R. (2013). New Technologies for Music Education. In *2nd International Conference on e-Learning and e-Technologies in Education*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/259900796_New_Technologies_for_Music_Education

Συμμετέχοντες ομιλητές:

Βίκυ Χαρίση
Επιστημονική Ερευνήτρια στο Centre for Advanced Studies,
Joint Research Centre, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Βασίλης Τσέτσος
CEO Mobics

Αλέξανδρος Χαρκιολάκης
Διευθυντής Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής

Σμαράγδα Χρυσοστόμου
Καθηγήτρια στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του ΕΚΠΑ
στον τομέα Τεχνολογίας του Ήχου, Μουσικοπαιδαγωγικής και Βυζαντινής Μουσικολογίας

**Εφαρμογές της Ελληνικής Μελοποιίας στη Μουσική Εκπαίδευση:
Ενεργοποιώντας τις συνδέσεις με την κοινωνία,
τον τόπο και την καθημερινότητα**

Συντονίστρια:

Μαρία Τσαλίκη

Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, ΠΑ.ΜΑΚ

Το παρόν συμπόσιο έχει ως στόχο να αναδείξει ένα πλαίσιο μουσικής δημιουργίας με εστίαση στην τραγουδοποιία (songwriting), κατάλληλο για χρήση σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα τόσο ειδικής και γενικής εκπαίδευσης όσο και ατομικής οργανικής διδασκαλίας. Το πλαίσιο αυτό βασίζεται στις αρχές και τις διαδικασίες της ελληνικής παραδοσιακής μελοποιίας-τραγουδοποιίας, όπως αυτή πέρασε από γενιά σε γενιά από την Αρχαία Ελλάδα έως και σήμερα, χωρίς να είναι απαραίτητη η χρήση της ευρωπαϊκής μουσικής σημειογραφίας. Οι αυτόχθονες διαδικασίες γέννησης των τραγουδιών -μιας αδιαίρετης μορφής τέχνης λόγου και μουσικής- αποτελούν φορέα της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου και αποτυπώνουν την εξέλιξη και τις αλλαγές της κοινωνίας, τις ανάγκες και τις συνήθειες των κατοίκων, στο πέρασμα των χρόνων. Το τραγούδι αποτελεί την πιο συχνή μορφή μουσικής δημιουργίας σε όλους τους ανθρώπινους πολιτισμούς και συνοδεύει τις ανθρώπινες δραστηριότητες από τη γέννηση έως τον θάνατο σε όλες τις εκφάνσεις και περιστάσεις της καθημερινότητας.

Αρχικά, θα παρουσιαστούν οι βασικές αρχές του προτεινόμενου πλαισίου το οποίο βασίζεται στη διαχρονική πορεία της τραγουδοποιίας στον ελλαδικό χώρο ενώ εναρμονίζεται με τις σύγχρονες παγκόσμιες πρακτικές που σχετίζονται με την τραγουδοποιία εντός και εκτός εκπαιδευτικών διαδικασιών. Επίσης, θα γίνει αναφορά στην εναρμόνιση του πλαισίου με το υπάρχον Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής ενώ στη συνέχεια θα παρουσιαστούν εφαρμογές του σε διαφορετικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα γενικής και ειδικής αγωγής ως μελέτες περίπτωσης και τα αποτελέσματα της αξιολόγησής τους. Επιπροσθέτως, θα διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με την εφαρμογή του πλαισίου και την επίδραση αυτής στους ίδιους, στους μαθητές και τις μαθήτριες όπως και στη σχολική μονάδα. Το πλαίσιο που θα παρουσιαστεί δεν είναι περιοριστικό, οπότε για κάθε εφαρμογή θα παρουσιαστεί η διαδικασία που ακολουθήθηκε ώστε να συνάδει με την ηλικία, τις προηγούμενες γνώσεις και δυνατότητες των μαθητών/μαθητριών, τις ειδικές εκπαιδευτικές ή μη, ανάγκες των μαθητών, τον παρεχόμενο εξοπλισμό, τις ιδιαίτερες συνθήκες της κάθε παρέμβασης ή και σχολικής μονάδας και τους διδακτικούς ή άλλους παιδαγωγικούς στόχους του εκπαιδευτικού.

Το πλαίσιο εφαρμόστηκε πρώτα σε δομή Ειδικής Αγωγής ως project, στη συνέχεια σε δημοτικό σχολείο γενικής αγωγής, ως έρευνα δράσης, σε τρεις διαφορετικές τάξεις Δ', Ε' και ΣΤ' και τέλος σε ατομική οργανική διδασκαλία πιάνου. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε με ημιδομημένες συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια πριν και μετά τις παρεμβάσεις τα οποία περιέχουν ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ενώ παράλληλα οι ερευνητές/ερευνήτριες κρατούσαν σημειώσεις σε μορφή ημερολογίου.

Οι έρευνες βρίσκονται σε εξέλιξη. Η ανάλυση των δεδομένων θα γίνει με μεθόδους ποιοτικής έρευνας, ενώ θα παρουσιαστούν πιθανές τροποποιήσεις του αρχικού πλαισίου για βελτίωση της εφαρμογής του ως προς τους εκάστοτε διδακτικούς στόχους και οι περιορισμοί και οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά την εφαρμογή του. Το σύνολο των

παραπάνω ερευνών φιλοδοξούν να προτείνουν ένα ολοκληρωμένο και επιστημονικά τεκμηριωμένο πλαίσιο για τη χρήση της τραγουδοποιίας στη μουσική εκπαίδευση το οποίο θα λαμβάνει υπόψιν τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε τόπου και θα ενισχύει τη σύνδεση των γνώσεων που λαμβάνουν οι μαθητές και μαθήτριες σε σχολικά περιβάλλοντα με την καθημερινή τους ζωή ενώ παράλληλα θα καλλιεργεί τη δημιουργικότητά τους.

Λέξεις κλειδιά: Τραγούδι, τραγουδοποιία, μελοποιία, εκπαίδευση, ειδική αγωγή

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αριστόζενος (2005). *Άπαντα Μουσικά Έργα*. Επιμ. Ο. Χατζόπουλος. Αθήνα: Εκδόσεις Κάκτος.
- Cline, T., & Frederickson, N. (2009). *Special educational needs, inclusion and diversity*. Buckingham: Open University Press.
- Kratus, J. (2016). Songwriting: A new direction for secondary music education. *Music Educators Journal*, 102(3), 60-65.
- Regelski, T. A. (2006). Reconnecting music education with society. *Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 5(2), 1-20.
- Stamou, L. (2002). Plato and Aristotle on music and music education: Lessons from Ancient Greece. *International Journal of Music Education*, 39, 3-16.

Ομιλίες

Αυτόχθονες Διαδικασίες Δημιουργίας Τραγουδιών στη Μουσική Εκπαίδευση: ένα διαχρονικά και συγχρονικά ενημερωμένο πλαίσιο

Μαρία Τσαλίκη & Ελευθέριος Πασσιάς
Υποψήφιοι Διδάκτορες, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, ΠΑ.ΜΑΚ

Εφαρμογή του πλαισίου σε δομή ειδικής αγωγής: Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την επίδραση της εφαρμογής του πλαισίου σε Ειδικό Δημόσιο Γυμνάσιο

Ελευθέριος Πασσιάς
Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, ΠΑ.ΜΑΚ
Αγορίτσα Ζωβοΐλη
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια University of Roehampton

Εφαρμογές του πλαισίου στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Τρεις Μελέτες Περίπτωσης

Μαρία Τσαλίκη
Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, ΠΑ.ΜΑΚ,

Εφαρμογές τραγουδοποιίας στην οργανική διδασκαλία

Αναστασία Σούκα-Σίμου
MMEd, Μουσικοπαιδαγωγός

Διατλαντικές εμπειρίες διδασκαλίας της μουσικής: Μελέτη περίπτωσης με φοιτητές από Κύπρο και ΗΠΑ

Συντονιστής:

Γιάννης Μυράλης

Αναπληρωτής Καθηγητής Μουσικής Παιδαγωγικής,

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση επέφερε τεράστιες αλλαγές τόσο στην προσωπική όσο και στην επαγγελματική ζωή των ανθρώπων. Αναμφίβολα τα όρια μεταξύ του φυσικού και ψηφιακού κόσμου γίνονται ολοένα και λιγότερο διακριτά, ενώ παράλληλα η ταχύτητα με τον οποίο εξελίσσονται τα πράγματα στην σύγχρονη εποχή, είναι πραγματικά αξιοθαύμαστη. Δεν χωρεί αμφιβολία πως αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν όλους τους τομείς της σύγχρονης ζωής, πόσο μάλλον και την εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, πλέον ένα σημαντικό ποσοστό πανεπιστημίων ανά το παγκόσμιο δημιούργησαν Μονάδα Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης μέσω της οποίας η συμβατική διδασκαλία πρόσωπο με πρόσωπο εμπλουτίζεται με τη διδασκαλία εξ αποστάσεως. Αυτή η σύγχρονη στρατηγική που εφαρμόζουν τα πανεπιστήμια, εκτός από αναπόφευκτη, είναι και προτιμητέα για αρκετούς φοιτητές. Παράλληλα είναι και εξαιρετικά κερδοφόρα για τα πανεπιστήμια εφόσον πλέον μπορούν να εγγράψουν στα προγράμματα τους μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών από όλο πλέον τον κόσμο.

Ενδεικτικά, αρκετά εκπαιδευτικά ιδρύματα παρέχουν πλέον μαθήματα αλλά και ολόκληρα προγράμματα μέσω της Μονάδας Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης, τα οποία διδάσκονται είτε εξ ολοκλήρου μέσω του διαδικτύου, είτε σε υβριδική μορφή. Όσον αφορά τις σπουδές μουσικής, αυτά τα διαδικτυακά μαθήματα και προγράμματα αφορούν συνήθως τον κλάδο της μουσικής παιδαγωγικής ή μουσικής τεχνολογίας. Παρόλα αυτά, παρατηρούμε ότι αυτή η πρακτική ακολουθείται πλέον και στην περίπτωση των ατομικών μαθημάτων εκμάθησης οργάνου ή φωνής. Στον ελληνικό χώρο παρατηρούμε ότι το Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης προσφέρουν διαδικτυακά μαθήματα μουσικής, ενώ στην Κύπρο το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας προσφέρουν μεταπτυχιακά προγράμματα στη μουσική μέσω της Μονάδας Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.

Αυτή η συζήτηση στρογγυλής τραπέζης έχει ως στόχο να εξετάσει και να παρουσιάσει τις διαδικτυακές εμπειρίες προπτυχιακών και διδακτορικών φοιτητών από τις ΗΠΑ και την Κύπρο αντίστοιχα, καθώς και να διερευνήσει κατά πόσο τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά τεχνολογικά μέσα μπορούν να ενισχύσουν και εμπλουτίσουν τη διδασκαλία της μουσικής. Συγκεκριμένα, προπτυχιακοί φοιτητές από το Πανεπιστήμιο της Μινεσότα συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες και διάλογο μέσω διαδικτύου με διδακτορικούς φοιτητές από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Οι φοιτητές χωρίστηκαν σε ζευγάρια και τους ζητήθηκε να διδάξουν ένα τραγούδι από την δική τους μουσική κληρονομιά. Με τον τρόπο αυτό λειτούργησαν τόσο ως καταρτισμένοι γνώστες της μουσικής τους κληρονομιάς, όσο και ως αρχάριοι δέκτες της νέας μουσικής παράδοσης. Το κάθε τραγούδι έπρεπε να διδαχθεί με το αυτί (χωρίς τη χρήση σημειογραφίας) και αποτέλεσε το κυρίως υλικό στο σχεδιασμό μαθήματος που ετοίμασε ο κάθε φοιτητής. Οι εμπειρίες των φοιτητών καταγράφηκαν σε περιγραφές ημερολογίου, κείμενα κριτικού αναστοχασμού καθώς και βιντεογραφημένες αυτοβιογραφίες. Περαιτέρω ποιοτικά δεδομένα συλλέγηκαν μέσα από ατομικές συνεντεύξεις και ομαδικές συζητήσεις.

Οι συμμετέχοντες στη συζήτηση στρογγυλής τράπεζας αποτελούνται από τους δύο υπεύθυνους ακαδημαϊκούς, τρεις διδακτορικές φοιτήτριες από το Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου και δύο προπτυχιακούς φοιτητές από το Πανεπιστήμιο της Μινεσότα στις ΗΠΑ.

Λέξεις κλειδιά: ακαδημαϊκές τεχνολογίες στη διδασκαλία της μουσικής, διαπολιτισμικοί διάλογοι, μουσική παιδαγωγική

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Ruokonen, I., & Ruismäki, H. (2016). E-Learning in Music: A Case Study of Learning Group Composing in a Blended Learning Environment. *Procedia, Social and Behavioral Sciences*, 217, 109-115.

Waldron, J. (2013a). User-generated content, YouTube, and participatory culture on the Web: Music learning and teaching in two contrasting online communities. *Music Education Research*, 15(3)L. 257-274.

Waldron, J. (2018). Questioning 20th century assumptions about 21st century music practices.

Συμμετέχουν:

Akosua Obuo Addo

Associate Professor of Music Education at the University of Minnesota

Αρχοντοπούλου Άννα, Κατερίνα Αδαμοπούλου & Αντιγόνη Κυριακίδου

Υποψήφιας Διδακτόρισης Μουσικής Παιδαγωγικής,

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018

7η Στρογγυλή τράπεζα: Πύργος Παιδ. Σχολής Α.Π.Θ.

09:15-10:30

**Η συμβολή εμπνευσμένων μουσικοπαιδαγωγών
στην ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Κύπρο**

Συντονιστής:

Γιάννης Μυράλης

Αναπληρωτής Καθηγητής Μουσικής Παιδαγωγικής,

Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η προτεινόμενη πρόταση για διοργάνωση στρογγυλής τράπεζας έχει ως στόχο την προβολή του έργου επίλεκτων και εμπνευσμένων μουσικοπαιδαγωγών οι οποίοι είχαν σημαντική προσφορά στην ανάπτυξη της μουσικής παιδείας στην Κύπρο, τόσο μέσα από το έργο τους στη δημόσια ή ιδιωτική υποχρεωτική εκπαίδευση, αλλά και μέσα από την πολυσχιδή καλλιτεχνική και μουσικοπαιδαγωγική τους δραστηριότητα στα ερασιτεχνικά μουσικά σύνολα που διεύθυναν για αρκετά χρόνια. Η στρογγυλή τράπεζα περιλαμβάνει μια εισαγωγική ιστορική ανασκόπηση της μουσικής παιδείας στην Κύπρο από το τέλος του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα, με έμφαση στη δράση μουσικών ομάδων και οργανισμών με σημαντική πολιτιστική συνεισφορά στην τοπική κοινωνία, καθώς και τέσσερις επιμέρους παρουσιάσεις που εστιάζουν σε συγκεκριμένα πρόσωπα τα οποία έχουν επιτελέσει σημαντικό πολιτιστικό και εκπαιδευτικό έργο και συνέδεσαν το όνομα τους με συγκεκριμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα και μουσικά σύνολα. Συγκεκριμένα, οι παρουσιάσεις ερευνούν τη ζωή και το έργο α) του Μαρίνου Μιτέλλα, καθηγητή μουσικής στο Λανίτειο Γυμνάσιο Λεμεσού και μαέστρου για 52 συναπτά έτη στη χορωδία του Άρη Λεμεσού, β) του Αντρέα Αντρέου, μαέστρου για τριαντατρία χρόνια στη Φιλαρμονική του Δήμου Λάρνακας και διευθυντή του Δημοτικού Ωδείου της πόλης, γ) του Παναγιώτη Παναγή, καθηγητή μουσικής για σαραντατέσσερα χρόνια στην Αγγλική Σχολή Λευκωσίας και μαέστρου της συμφωνικής ορχήστρας της σχολής και δ) της Βιολέτας Κακομανώλη, γόνου μουσικής οικογένειας και της πρώτης γυναίκας μαέστρου χορωδίας στην Κύπρο, με εικοσιπενταετή θητεία ως μαέστρος του Πνευματικού Ομίλου Λεμεσού.

Τα ονόματα και το έργο των πιο πάνω μουσικοπαιδαγωγών μπορεί να είναι σχετικά άγνωστα στις νεότερες γενιές, ειδικά μια και οι τέσσερις έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ότι ήταν άτομα χαμηλών τόνων που δούλευαν με μεράκι, ασταμάτητο ζήλο, υπομονή και επιμονή. Ταυτόχρονα, όμως, η εκτίμηση που χαίρουν από τους μαθητές, συνεργάτες και συναδέλφους τους είναι τεράστια, με αποτέλεσμα κάποιοι να θεωρούνται ως θρύλοι στην πόλη τους, ακόμα και μετά την αποχώρησή τους από την ενεργό δράση.

Η συλλογή δεδομένων έγινε πρωταρχικά μέσα από συνεντεύξεις με τους τέσσερις μουσικοπαιδαγωγούς καθώς και με επιλεγμένους μαθητές και συνεργάτες τους, καθώς και μέσα από διαθέσιμο οπτικοακουστικό υλικό. Περαιτέρω, σημαντικές πληροφορίες αντλήθηκαν από τη μελέτη του αρχείου του κάθε παιδαγωγού αλλά και του μουσικού συνόλου το οποίο διεύθυναν ή του ιδρύματος στο οποίο εργάστηκαν.

Γενικά, μέσα από τις ξεχωριστές παρουσιάσεις της στρογγυλής τράπεζας στόχος είναι να καταδειχθεί, όχι μόνο η ζωή και το έργο των συγκεκριμένων μουσικοπαιδαγωγών αλλά να διαφανεί και ο ρόλος και η θέση της μουσικής στην κοινωνία τόσο κατά το παρελθόν όσο και το παρόν, ενώ ταυτόχρονα θα επιχειρηθούν να διεξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα που αφορούν το ρόλο που μπορεί η μουσική εκπαίδευση να διαδραματίζει στην ευρύτερη

κοινωνία και τη σχέση της με ζητήματα κοινωνικής δικαιοσύνης, ισότητας και δημοκρατίας.

Λέξεις κλειδιά: Ιστορία Κυπριακής μουσικής εκπαίδευσης, σημαντικοί Κύπριοι μουσικοπαιδαγωγοί, ερασιτεχνικά μουσικά σύνολα και εκπαίδευση ενηλίκων

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Kiliaris, N. (2013). *Secondary Music Education in Cyprus: A Historical and Philosophical perspective since 1960*. Lampert.

Παναγιώτου, Ν. (1985). *Η μουσική στην Κύπρο τον καιρό της Αγγλοκρατίας*. Λευκωσία: Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας.

Σταύρου, Γ. (2009). *Η διδασκαλία της μουσικής στα δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία της Ελλάδας (1830-2007): Τεκμήρια ιστορίας*. Αθήνα: Gutenberg.

Ομιλίες

Αντρέας Αντρέου: Τριαντατρία χρόνια στο πηδάλιο της Φιλαρμονικής του Δήμου Λάρνακας

Έλενα-Μαρία Πολυδύρου
Μουσικοπαιδαγωγός (ΜΜ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου),
Καθηγήτρια μουσικής προπαίδειας, Μουσικόπολις

Παναγιώτης Παναγή: Σαραντατέσσερα χρόνια συνεχούς προσφοράς στην Αγγλική Σχολή Λευκωσίας

Μικαέλλα Χατζηγεφραίμ
Μουσικοπαιδαγωγός (ΜΜ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου)

Βιολέτα Κακομανώλη: **Εικοσιπέντε χρόνια πορείας στον Πνευματικό Όμιλο Λεμεσού**

Μαρία Ονησιφόρου
Μουσικοπαιδαγωγός (ΜΜ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου)

Μαρίνος Μιτέλλας: Τριαντατρία χρόνια συνεχούς προσφοράς στο Λανίτειο Λύκειο Λεμεσού

Νατάσα Χαραλάμπους
Μουσικοπαιδαγωγός (ΜΜ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου)

**Παρουσίαση του ψηφιακού αποθετηρίου και της διαδραστικής πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και μουσικής μέσα από τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ:
«Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια»**

Συντονίστρια:

Ζωή Διονυσίου

*Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής,
Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) έχουν σχεδιάσει τη δημιουργία ενός Ψηφιακού Αποθετηρίου και Διαδραστικής Πλατφόρμας για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και μουσικής μέσα από τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ με τίτλο: «Εγώ πατρίδα γνώρισα μέσ' από τα τραγούδια». Στόχοι του αποθετηρίου είναι: α) η παιδαγωγική (γλωσσική και μουσικοπαιδαγωγική) αξιοποίηση του υλικού από εκπαιδευτικούς μουσικής, δασκάλους και νηπιαγωγούς στην Ελλάδα, και β) η διδασκαλία των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας μέσω του τραγουδιού για μαθητές που διαμένουν στο εξωτερικό ή στην Ελλάδα.

Το προτεινόμενο υλικό απευθύνεται πρωτίστως σε παιδιά προσχολικής (3-6 ετών) και πρώτης σχολικής ηλικίας (7-9 ετών), αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία από μεγαλύτερα παιδιά ή/και ενήλικες. Επίσης μπορεί να αποτελέσει ενδιαφέρον υλικό διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για χρήση όχι μόνο από τα ελληνικά σχολεία της διασποράς, αλλά και τα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία ξένων χωρών που έχουν θεσμοθετήσει την ελληνική ως δεύτερη ή τρίτη ξένη γλώσσα ή κάνουν χρήση διαπολιτισμικού υλικού, καθώς προωθεί με τον καλύτερο τρόπο την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και τη γνωριμία με τον ελληνικό πολιτισμό. Αναλυτικότερα, στόχος του έργου είναι η κατανόηση και παραγωγή του προφορικού και γραπτού λόγου (εκμάθηση της γραμματικής και του συντακτικού της ελληνικής γλώσσας) ανάλογα με το γνωστικό υπόβαθρο και τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών. Άλλοι στόχοι είναι οι διαθεματικές και διαπολιτισμικές συνδέσεις με κεντρικό άξονα τον ελληνικό πολιτισμό.

Ως τώρα έχουν επιλεγεί 60-70 τραγούδια της δημιουργού και υπάρχουν προοπτικές εμπλουτισμού του αποθετηρίου. Κάποια από τα τραγούδια κυκλοφορούν στη δισκογραφία, αλλά τα περισσότερα είναι ανέκδοτα. Στόχος μας είναι να δημιουργήσουμε ένα αποθετήριο και μία διαδραστική πλατφόρμα που να περιέχει τις παρτιτούρες των τραγουδιών της Μαρίζας, μουσικοπαιδαγωγικά και γλωσσικά σχόλια για τη διδακτική τους αξιοποίηση στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, ηχογραφήσεις των τραγουδιών (παλαιότερες και σύγχρονες), καθώς και άλλο σχετικό υλικό (π.χ., φωτογραφίες, εξώφυλλα δίσκων, εξώφυλλα βιβλίων, εικόνες, μουσικό υλικό, κλπ.). Βασική προϋπόθεση είναι να παρέχεται στο κοινό ελεύθερη πρόσβαση για όλο το υλικό της ηλεκτρονικής πλατφόρμας, εφόσον πρόκειται για υλικό που προορίζεται για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Το ψηφιακό αποθετήριο και η διαδραστική πλατφόρμα τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ που είναι υπό κατασκευή περιλαμβάνει:

- α) παρτιτούρες των τραγουδιών (σε musescore και pdf),
- β) σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία μουσικής που αφορούν κάθε τραγούδι του αποθετηρίου,
- γ) σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού που αφορούν κάθε τραγούδι του αποθετηρίου,

δ) ηχογραφήσεις των τραγουδιών (ακρόαση μέσω του site),

ε) πληροφορίες για τη Μαρίζα Κωχ.

Η εκπαιδευτική αξιοποίηση του υλικού επικυρώνεται ερευνητικά μέσα από διπλωματικές εργασίες προπτυχιακών και μεταπτυχιακών φοιτητών του Ιονίου Πανεπιστημίου καθώς και από συνεργαζόμενους εκπαιδευτικούς μουσικής και δασκάλους στα σχολεία τους στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, σε συνεργασία με την επιστημονική ομάδα. Τα πνευματικά δικαιώματα των τραγουδιών ανήκουν στην Μαρίζα Κωχ η οποία έχει δώσει την έγκρισή της για την παιδαγωγική αξιοποίηση του υλικού στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο – Τμήμα Μουσικών Σπουδών και στην Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: Μαρίζα Κωχ, παιδικά τραγούδια, ψηφιακό αποθετήριο, διδασκαλία γλώσσας μέσω μουσικής

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Kao, T., & Oxford, R. L. (2014). Learning language through music: A strategy for building inspiration and motivation. *System*, 43, 114-120.

Marjanen, K. (2016). The European Music Portfolio. Music Pedagogies as a Support for Language Learning. *Hellenic Journal of Music Education, and Culture*, 7, Article 2. Ανακτήθηκε από το: <http://hejmec.eu/journal/index.php/HeJMec/article/view/75/57>

Κοκκίδου, Μ., & Στάμου, Α. (2010). Η διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας μέσα από τη μελέτη περίπτωσης των τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ στο Πανεπιστήμιο Cornell: Προεκτάσεις για τη γλωσσική διδασκαλία στο πλαίσιο της επικοινωνιακής-κειμενοκεντρικής προσέγγισης. In K. Ντίνας, Α. Χατζηπαναγιωτίδη, Α. Βακάλη, Τ. Κωτόπουλος & Α. Στάμου (Eds). *Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή «Η Διδασκαλία της Ελληνικής Γλώσσας (ως πρώτης/μητρικής, δεύτερης/ξένης)»*. Ανακτήθηκε από το: <http://linguistics.nured.uowm.gr/Nimfeo2009/praktika/files/down/paraskeui/aithusa2/kokkiduStamu.pdf>

Ομιλίες

Ψηφιακό Αποθετήριο MAPIZA: ιδέα, στόχοι, υλικό.

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η διδακτική αξιοποίηση των τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ για τη διδασκαλία των ελληνικών ως δεύτερης γλώσσας

Ευσταθία Πανταζή

Εκπαιδευτικός - Ερευνήτρια

Εντάσσοντας τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ στο σχολικό πρόγραμμα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Σοφία Αγγελίδου

Εκπαιδευτικός μουσικής - Ερευνήτρια

Εκμάθηση Ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού μέσω των τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ: Μία πιλοτική εφαρμογή στο Νηπιαγωγείο της Ελληνικής Εθνικής Σχολής της Βιέννης

Κλειώ Κωνσταντάκου

Φοιτήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Πιλοτική εφαρμογή διδασκαλίας παιδικών τραγουδιών της Μαρίζας Κωχ με στόχο την βελτίωση του προφορικού λόγου σε παιδιά 3-6 ετών

Ευαγγελία Τζιώτζιου

Απόφοιτος, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Εργαστήρια

Παρασκευή 23 Νοεμβρίου 2018

1ο Εργαστήριο: Αμφιθέατρο 8 ΠαΜακ

19:45-21:00

Το μάθημα «Εισαγωγή στη Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική» στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης – Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Γεώργιος Α. Πατρώνας

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (ΕΕΠ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Ευαγγελία Σπυράκου

Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (ΕΕΠ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Το εργαστήριο αφορά στις διδακτικές διαδικασίες που ακολουθούνται προκειμένου οι πρωτοετείς φοιτητές του Τμήματος να εισαχθούν στη Βυζαντινή Μουσική ως προϊόν του ευρύτερου βυζαντινού πολιτισμού, σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο. Στην παρουσίαση συμμετέχει ομάδα φοιτητών που συμμετείχε το περασμένο ακαδημαϊκό έτος (2017-2018) στο μάθημα «Εισαγωγή στη Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική» του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Αρχικά, παρουσιάζονται οι παράγοντες που προσδίδουν στο μάθημα συγκεκριμένη ονομασία, δομή και περιεχόμενο. Αναλύονται οι θεωρητικές και πρακτικές διαστάσεις του στο εύρος των δύο εξαμήνων του Α' έτους. Στο θεωρητικό επίπεδο αναλύονται ο όρος «ήχος», ως ιδιαίτερο άκουσμα – μέλος και τα συστατικά αυτού όπως: βάση, διαστήματα, δεσπόζοντες φθόγγοι, μελωδικές έλξεις και καταλήξεις, οι κατηγορίες του μέλους, οι μαρτυρίες, οι φθορές, τα απηχήματα, τα συστήματα, οι ρυθμοί και τέλος γίνεται, η γνωστή σε όλα τα θεωρητικά, κατηγοριοποίηση των ήχων σε διατονικούς, χρωματικούς και εναρμόνιους. Στο πρακτικό επίπεδο, η εκτέλεση, που είναι το ζητούμενο ηχητικό αποτέλεσμα, η τονικότητα, η τροπικότητα, ο χρόνος, ο ρυθμός, η διαποίκιση του μέλους, το ύψος του ήχου και μέλους, μεταδίδονται μόνο προφορικά, από τον δάσκαλο.

Επίκεντρο του εργαστηρίου θα αποτελέσει η «Ακολουθία του Ακαθίστου Ύμνου», η οποία θα λειτουργήσει ως μοντέλο για την ευκρινέστερη κατανόηση της διαδικασίας που ακολουθείται: από την ενημέρωση των φοιτητών για τις συνθήκες σύνθεσης, τα στοιχεία που σε διάφορα επίπεδα τον καθιστούν κορυφαίο έργο της βυζαντινής υμνογραφίας και μελοποιίας, τις κατά εποχές διαφοροποιούμενες επιτελεστικές πρακτικές όπως αποτυπώνονται σε τυπικές διατάξεις και εικονογραφικές πηγές, παράλληλα με την σταδιακή εκμάθηση της ακολουθίας.

Σε αυτό το εργαστήριο θα γίνει παρουσίαση μιας νέας μεθόδου διδακτικής της Βυζαντινής Μουσικής. Με τη χρήση της νέας αυτής μεθόδου, από την αρχή της διδασκαλίας γίνεται η συστηματική κωδικοποίηση των μουσικών συστημάτων και διαστημάτων του κανόνα του «Ακαθίστου Ύμνου» και με την επανάληψη κωδικοποιούνται τα μουσικά μοτίβα. Η μελωδία στον λόγο, χαρίζει χρώμα, μουσικότητα και οδηγείται ο λόγος στο συναίσθημα. Συμπερασματικά, αναπτύσσεται η από μνήμης εκμάθηση, με τελικό διδακτικό αποτέλεσμα την παρουσίασή του στα πλαίσια της λειτουργικής πράξης εντός του ναού.

Η σεφαραδίτικη μουσική κοινότητα της Θεσσαλονίκης και η εθνική ημέρα μνήμης ελλήνων εβραίων μαρτύρων - 27η Ιανουαρίου

[Το μάθημα της ιστορικής συλλογικής μνήμης μέσα από τις πολιτισμική αλληλεπίδραση - προτάσεις]

Κωστής Παπάζογλου

Μουσικοπαιδαγωγός, Μαέστρος, Ερευνητής Πολιτισμικής Ανθρωπολογίας

Είναι γνωστό ότι τα τελευταία χρόνια υποδεικνύεται, την 27η Ιανουαρίου ημέρα μνήμης των Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων στα σχολεία όλης της χώρας, να διδάσκεται το μάθημα της ιστορικής μνήμης που αναφέρεται στο τραγικό γεγονός που ονομάζεται ολοκαύτωμα, κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Μέχρι τώρα στο συγκεκριμένο μάθημα (αφιερώνεται ένα δίωρο) και για τη συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία παρ' όλες τις μέχρι τώρα υπάρχουσες υποδείξεις, αρκετοί εκ των δασκάλων - καθηγητών επιλέγουν ελεύθερα θέματα, σε ότι αυτοί κρίνουν δόκιμο για την ημέρα. Απουσίαζαν οι προτάσεις καθώς και οι ιδέες που άμεσα θα επηρεάσουν τους μαθητές, αξιοποιώντας τον υπάρχον έμπυχο υλικό από τις κατά τόπους ισραηλιτικές κοινότητες τις Ελλάδος.

Η μέχρι τώρα πρακτική έχει αποδείξει πως οι ιδέες είναι πολύ λίγες, από μία "κινηματογραφική ταινία"¹ που να αναφέρεται στο ολοκαύτωμα, έως κάποιες "μουσικές εβραϊκές παρουσιάσεις", ενώ η αποτελεσματικότητα, της ενημέρωσης που επιδιώκει η εκπαιδευτική κοινότητα, αμφισβητείται καθώς δεν υπάρχει συγκεκριμένη πρόταση/οδηγός που να κατέληξε σε συγκεκριμένα επιστημονικά συμπεράσματα. Αν κρίνει κανείς πως ο αντισημιτισμός² στην ελληνική κοινωνία παραμένει υψηλός σχετικά, για χώρα της ευρωπαϊκής ένωσης, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που αποτέμνει η δημοσιευθείσα επιστημονική έρευνα του ιδρύματος Böll, τότε εύκολα καταλήγει στο συμπέρασμα πως η συγκεκριμένη εκπαιδευτική διαδικασία χρειάζεται ενίσχυση και αποφασιστικές προτάσεις. Προτάσεις που ο μαθητής να υποβάλλεται σε περισσότερο βιωματικές και λειτουργικές/διαδραστικές ενέργειες. Απαιτούνται πολιτισμικά ενεργήματα που θα δώσουν την ευκαιρία να εισχωρήσει στην τραγικότητα του γεγονότος και να ενισχυθεί η ιστορική μνήμη, μέσα από τη εκπαιδευτική διαδικασία.

Στη χορωδία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης υπάρχουν άνθρωποι με προσωπικές μαρτυρίες διάσωσης τους, σημαντικό στοιχείο για να μπορέσει να γίνει κατανοητή η τραγικότητα του γεγονότος αλλά και η διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Μέσα από πραγματικές μαρτυρίες ανθρώπων που μπορούν οι ίδιοι να μεταβιβάσουν και τον δικό τους πολιτισμό, όπως ένα σεφαραδίτικο τραγούδι, μια ιστορία, μια παροιμία στη γλώσσα τους και στη συνέχεια οι μαθητές³ να υποβληθούν στη διαδικασία εκμάθησης αυτού του τραγουδιού, αποτελεί μια διαδικασία όχι μόνο εμπειρικής γνώσης αλλά και ουσιαστικής επενέργειας στην ιστορική συλλογική μνήμη.

Η πρότασή μας περιλαμβάνει χορωδιακό εργαστήριο το οποίο βασίζεται στην εκμάθηση σεφαραδίτικων⁴ και εβραϊκών τραγουδιών και την αντίστοιχη παράθεση υλικού για τη χρήση σε σχολικές μονάδες, από το ρεπερτόριο της χορωδίας. Με τη συμμετοχή όμως ανθρώπων (όλης ή μέρους της χορωδίας⁵ όπως και προβολή αποσπασμάτων από τις μέχρι τώρα βιβλιογραφικές ή κινηματογραφικές καταγραφές) που είτε είναι απόγονοι επιζησάντων είτε διασωθέντες (εννοούμε το παιδιά που είχαν κρυφτεί από χριστιανικές οικογένειες για να διασωθούν αλλά και τους απογόνους τους), καθώς και της αφήγησης της δικής τους προσωπικής μαρτυρίας και κατάστασης αλλά και τις καταγεγραμμένες σε

ντοκυμαντέρ μαρτυρίες, ενισχύεται η δια/δραστικότητα της παρουσίας με σκοπό την άμεση επιρροή των μαθητών από προσωπικές ιστορίες και αφηγήσεις έτσι παρέχεται η δυνατότητα να υποβληθούν ερωτήσεις στις οποίες άμεσα θα δοθεί απάντηση. Σκοπός της αφήγησης να καταγραφεί στη συλλογική μνήμη, τα παθήματα και πως αυτά ξεπεράστηκαν προς όφελος της κατάδειξης των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

1. Κινηματογραφική ταινία Μ. Μανουσάκη - https://el.wikipedia.org/wiki/Ουζερί_Τσιτσάνης
2. Έρευνα ιδρύματος Böll - https://gr.boell.org/sites/default/files/antisemitismos_lr.pdf
3. Παπάζογλου Κωνσταντίνος (Κωστής), Η σεφαραδίτικη μουσική παράδοση της Θεσσαλονίκης, ηλεκτρονικό τόμο των Πρακτικών της ΙΔ΄ Επιστημονικής Συνάντησης (Μνήμη Ξ. Α. Κοκόλη) αναρτημένος στην ιστοσελίδα του Τμήματος Φιλολογίας του Αριστοτελείου πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 2016.
4. Algazi Leon, *Chants Sephardis*, εκδ. Federation Sephardite Mondiale Departement Culturel, καταγραφή σε μουσική παρτιτούρα του Leon Algazi, London 1958.
5. Για το σεμινάριο είναι εφικτό να παρουσιαστούν μέλη της χορωδίας ή σύντομα αποσπάσματα ντοκυμαντέρ της Στέλα Παπαστεφάνου: "Με αναμνήσεις και τραγούδια" - απέσπασε ειδικό βραβείο για τη μουσική από το Viva Film Festival που πραγματοποιήθηκε στο Σεράγεβο. Ήταν μια παραγωγή του διεθνούς φεστιβάλ κινηματογράφου Θεσσαλονίκης και του τμήματος κινηματογράφου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Σάββατο 24 Νοεμβρίου 2018

3ο Εργαστήριο: Αιθ. Τηλεκπαίδευσης ΠαΜακ

09:15-10:30

Μουσικοί σωλήνες Boomwhackers: Παίζοντας με τις συνηχήσεις

Ελισσάβετ Περακάκη
ΔΔΕ Πειραιά

Μαθαίνουμε μουσική! Ώρα για παιχνίδι, έκφραση, δημιουργία, εκτόνωση, επικοινωνία, βίωμα. Η μουσική ακρόαση, το τραγούδι και το παίξιμο των οργάνων λειτουργούν άλλοτε παράλληλα και άλλοτε συμπληρωματικά συμβάλλοντας σημαντικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι χρωματιστοί και κουρδισμένοι μουσικοί σωλήνες Boomwhackers επινοήθηκαν από τον Αμερικανό Craig Ramsell το 1995 και άλλαξαν τα δεδομένα της εκμάθησης της μουσικής. Τα τελευταία χρόνια έχουν ενταχθεί στη μουσική εκπαίδευση σε όλο τον κόσμο καταλαμβάνοντας ισότιμη θέση με τα υπόλοιπα κρουστά όργανα. Το μέγεθος του κάθε σωλήνα διαφοροποιείται ανάλογα με το τονικό του ύψος και ο ήχος του αντιστοιχεί και σε μία νότα της χρωματικής και της διατονικής κλίμακας. Μικροί και μεγάλοι μαθαίνουν ρυθμούς, παίζουν μελωδίες και αρμονίες εντυπωσιακά εύκολα, συμμετέχοντας σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, ανεξάρτητα από τις προηγούμενες μουσικές τους γνώσεις. Οι σωλήνες Boomwhackers αποτελούν ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των εμψυχωτών ομάδων (παιδιών και ενηλίκων) και των εκπαιδευτικών προκειμένου να επιτευχθούν γνωστικοί, ψυχοκινητικοί και συναισθηματικοί στόχοι.

Στο εργαστήριο αυτό θα εστιάσουμε στον άξονα «συνήχηση» παρουσιάζοντας τρόπους διδασκαλίας της αρμονίας τόσο για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, όσο και για τα Ωδεία και τις Μουσικές Σχολές ή ομάδες σε άλλο πλαίσιο. Βασικές γνώσεις Αρμονίας περιέχονται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μουσική Αγωγής και στα σχολικά εγχειρίδια της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και συμπληρώνουν τις αισθητικές εμπειρίες των μαθητών. Επιπρόσθετα, μαθητές και

εκπαιδευτικοί Μουσικής ή εμπνευστές μπορούν να εμπλουτίσουν τις ενορχηστρώσεις τραγουδιών ή/και μουσικών έργων, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ακουστική πρόσληψη και κατανόηση μιας μουσικής δημιουργίας (ενεργητική μουσική ακρόαση).

Στόχος του εργαστηρίου είναι η παρουσίαση βιωματικών και δημιουργικών τρόπων προσέγγισης των «κανόνων» της Αρμονίας για όλες τις ηλικίες, ανεξάρτητα από το προηγούμενο μουσικό τους επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό θα λάβουν χώρα αρμονικά παιχνίδια που θα εστιάζουν στη διδασκαλία των σύμφωνων και διάφωνων διαστημάτων και συγχορδιών, τη σύνδεση των συγχορδιών, τη μελωδία του μπάσου και την αρμονική συνοδεία. Επιπλέον, ο αυτοσχεδιασμός και η ομαδική σύνθεση θα βρίσκονται στο κέντρο των δημιουργικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, θα συζητηθούν θέματα διαχείρισης τάξης, χρόνου διανομής των σωλήνων, δυνατότητας ένταξης και άλλων κρουστών μουσικών οργάνων, καθώς και οργάνωσης δραστηριοτήτων που θα περιλαμβάνουν boomwhackers.

Αν και ο χρόνος διδασκαλίας του μαθήματος της Μουσικής στο σχολείο είναι περιορισμένος (μία ώρα την εβδομάδα) και στα Ωδεία συχνά περιορίζεται στην αποστήθιση «κανόνων Αρμονίας», οι χρωματιστοί σωλήνες boomwhackers μπορούν να προσφέρουν ποικίλες βιωματικές και αισθητικές εμπειρίες σε μαθητές όλων των ηλικιών.

Λέξεις κλειδιά: Boomwhackers, συνήχηση, αρμονία, διδακτική της μουσικής

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Περακάκη, Ε., & Μίντζα, Μ. (2018). *Παιχνίδια με τους μουσικούς σωλήνες Boomwhackers*. Αθήνα: Fagotto.

Περακάκη, Ε. (2010). Μουσική στο σχολείο: η ώρα του παι(χνι)διού; *Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα*, 9-10, 58-68.

Περακάκη, Ε. (2008). *Σχεδιάζοντας το σχολικό μάθημα Μουσικής*. Αθήνα: Fagotto.

4ο Εργαστήριο: Αιθ. 12 ΠαΜακ

09:15-10:30

Η Μουσική Διδασκαλία μέσα απ' το τραγούδι

Φανή Μώραλη

Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση

Γιώτα Τηγανούρια

Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση

Το τραγούδι είναι ο πιο φυσικός τρόπος ενασχόλησης με τη μουσική (Kodaly, 1974). Παράλληλα, μέσω της φωνής μας συνδεόμαστε με το εαυτό μας και με τους άλλους, πράγμα που αποτελεί προϋπόθεση όχι μόνο για την ανάπτυξη μιας υγιούς προσωπικότητας (Tomatis, 2000) αλλά και για μια πιο ισορροπημένη σύνδεση με το περιβάλλον. Όλα τα προηγούμενα, και σύμφωνα με τους στόχους που θέτονται σήμερα στην εκπαίδευση (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011), μας οδηγούν στην αναζήτηση πρακτικών που θα αναπτύξουν μουσικές δεξιότητες και θα καλλιεργήσουν μέσα από το τραγούδι την έκφραση της μουσικότητας.

Στο εργαστήριο με θέμα τη διδασκαλία της μουσικής μέσα από το τραγούδι (Μώραλη & Τηγανούρια, 2011), θα προτείνουμε μια σειρά μουσικοπαιδαγωγικών πρακτικών, που μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα στο σχολείο την ώρα της μουσικής ενώ η ομάδα των εκπαιδευτικών που θα το παρακολουθήσουν θα λειτουργήσει προσομοιωτικά ως σχολική

τάξη. Χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης διδασκαλίας είναι η άμεση εφαρμογή της γνώσης στο τραγούδι. Επίσης δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στη νοερή και συνειδητή προετοιμασία του ακούσματος, είτε πρόκειται για ένα παιδικό τραγουδάκι, είτε για ένα θέμα από το ρεπερτόριο της κλασσικής μουσικής. Το τραγούδι γίνεται μουσικό κείμενο, και αντίστροφα, και η εξοικείωση με τη μουσική γραφή γίνεται παράλληλα με την κατάκτηση της συνειδητής ερμηνείας του τραγουδιού, του τραγουδιού με σκέψη και καλή προετοιμασία.

Τα σημεία που θα σταθούμε είναι τα εξής:

- Ασκήσεις σωματικής ενεργοποίησης
- Ασκήσεις τοποθέτησης της φωνής και φωνητικής ενεργοποίησης
- Σωστή απόδοση των μελωδικών διαστημάτων μέσα από τραγούδια αντίστοιχης μελωδικής έκτασης
- Αυτοσχεδιασμός πάνω σε συγκεκριμένο μελωδικό υλικό
- Χρήση του χεριού ή μελωδικών στηλών πριν τη χρήση του πεντάγραμμου
- Ρυθμικές αξίες, ρυθμικά σχήματα και ρυθμική συνοδεία τραγουδιών
- Η απόδοση ενός τραγουδιού από τους ίδιους τους μαθητές οι οποίοι καλούνται να «αποκωδικοποιήσουν» το κείμενο αναγνωρίζοντας τη δομή του
- Συνήχηση και πολυφωνία (Τηγανούρια, 2014)
- Μεταφορά του μελωδικού υλικού σε όμοιες εκτάσεις και χρήση αλλοιώσεων

Όλα τα παραπάνω έχουν εφαρμοστεί σε επίπεδο σχολικής τάξης, επιφέροντας σημαντικά αποτελέσματα στη μουσική ανάπτυξη και στην εξέλιξη μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών μας.

Λέξεις κλειδιά: εργαστήριο, μουσική διδασκαλία, τραγούδι, φωνή

Βιβλιογραφικές αναφορές

Kodaly, Z. (1974). *The selected writings of Zoltan Kodaly* (Ferenc Bonis εκδότης), μτφ. Lily Halapy & Fred MacNicol. Budapest: Corvina Press.

Tomatis, A. (2000). *Το αυτί και η φωνή*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011). *Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση, Οδηγός Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 4-6, 10-15.

Μώραλη, Φ. & Τηγανούρια, Γ. (2011). *Μέσα απ' το τραγούδι: μαθαίνω μουσική γραφή και ανάγνωση, μέθοδος solfège, θεωρίας και dictée*. Αθήνα: Νεφέλη.

Τηγανούρια, Π. (2014). *447 ασκήσεις χτίζουν το μουσικό αλφάβητο*. Θεσσαλονίκη: Φυλάτος.

5ο Εργαστήριο: Αμφιθέατρο Τελετών ΠαΜακ

09:15-10:30

Σωματικά κρουστά: μια πρόταση ενσωμάτωσής τους στα μαθήματα γενικής παιδείας

Αθανάσιος Αναγνωστόπουλος

Φοιτητής, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ζωή Διονυσίου

Επίκουρος Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Τα σωματικά κρουστά είναι η τέχνη της δημιουργίας κρουστών ήχων χρησιμοποιώντας την κρούση του σώματος με ποικίλες κινήσεις και μέρη σώματος, με στόχο την παραγωγή ήχου για διδακτικούς, θεραπευτικούς, ανθρωπολογικούς και κοινωνικούς σκοπούς (Romero-

Naranjo, 2013: 443). Τα σωματικά κρουστά μπορούν να επιδράσουν θετικά στην ανάπτυξη της επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας, να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της σωματικής, κιναισθητικής και οπτικοχωρικής νοημοσύνης των μελών της, καθώς επίσης να βελτιώσουν τη συγκέντρωση, τη μνήμη και την αντίληψή τους (Carretero-Martínez, Romero-Naranjo, Pons-Terrés, Crespo-Colomino, 2014).

Στο εργαστήριο παρουσιάζουμε μία πιλοτική έρευνα που εφαρμόσαμε για την αξιοποίηση των σωματικών κρουστών στη διδασκαλία μαθημάτων γενικής παιδείας σε σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Νομού Κέρκυρας. Μετά από ένα επιμορφωτικό σεμινάριο έξι εβδομάδων που εφαρμόσαμε σε ομάδα εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης την άνοιξη του 2018, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να εφαρμόσουν στις τάξεις τους μια σειρά δράσεων με τη χρήση σωματικών κρουστών, με τη δική μας συνεργασία. Μέσω της πιλοτικής έρευνας οι εκπαιδευτικοί έμαθαν τι είναι σωματικά κρουστά, ασκήθηκαν στο πώς να αυτοσχεδιάζουν ρυθμικά μοτίβα και να συνθέτουν τραγούδια με σωματικά κρουστά για να τα χρησιμοποιήσουν κατά τη διδασκαλία οποιουδήποτε μαθήματος στο σχολείο. Επίσης μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής καταγράψαμε τις απόψεις των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών στο αν και σε ποια σημεία η συγκεκριμένη μέθοδος τους βοήθησε στη διδασκαλία τους.

Διαπιστώσαμε ότι οι εκπαιδευτικοί προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που συμμετείχαν στο πιλοτικό πρόγραμμα μπόρεσαν να διδάξουν στους μαθητές τους γλώσσα, μαθηματικά, κοινωνική και πολιτική αγωγή, αγγλικά και εικαστικά χρησιμοποιώντας σωματικά κρουστά, και αξιοποίησαν διαθεματικές συνδέσεις των μαθημάτων αυτών με τη μουσική. Επίσης παρατηρήσαμε ότι κάθε εκπαιδευτικός έθεσε διαφορετικούς στόχους, αλλά όλοι μπόρεσαν επιτυχώς να ενσωματώσουν τα σωματικά κρουστά στα μαθήματα γενικής παιδείας κάνοντας το μάθημα πιο ενδιαφέρον και ευχάριστο για τους ίδιους και για τους μαθητές τους.

Στο εργαστήριο παρουσιάζουμε κάποιες από τις βασικές αρχές και πρακτικές στη χρήση των σωματικών κρουστών (body percussion), αναλύουμε το σκεπτικό μας, τις πρακτικές που εφαρμόσαμε και παρουσιάζουμε κάποιες προτάσεις για περαιτέρω ανάπτυξη της ιδέας για εκπαιδευτικούς και καλλιτεχνικούς σκοπούς. Συγκεκριμένα οι συμμετέχοντες: α) θα εξοικειωθούν με τα σωματικά κρουστά, β) θα εξασκηθούν στον αυτοσχεδιασμό και στη σύνθεση ρυθμικών μοτίβων χρησιμοποιώντας σωματικά κρουστά και γ) θα δημιουργήσουν κάποιες ενδεικτικές δραστηριότητες εμπνευσμένες από τη διδασκαλία των μαθημάτων της γλώσσας, των μαθηματικών και της ιστορίας.

Λέξεις κλειδιά: Κρουστά σώματος, μαθήματα γενικής παιδείας, αυτοσχεδιασμός και σύνθεση, διαθεματικότητα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Bulut, M (2012). Introduction to the interactive learning environment of body music. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 47, 751- 755.
- Carretero-Martínez, A., Romero-Naranjo, F., Pons-Terrés, J. and Crespo-Colomino, N. (2014). Cognitive, Visual-spatial and Psychomotor Development in Students of Primary Education through the Body Percussion - BAPNE Method. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 152, 1282-1287.
- Moral-Bofill, L., Romero-Naranjo, F., Albiar-Aliaga, E., & Cid-Lamas, J. (2015). The BAPNE method as a school intervention and support strategy to improve the school environment and contribute to socioemotional learning. *International Journal of Innovation and Research in Educational Science*, 2(6), 450-456.
- Romero-Naranjo, F. J. (2013). Science & art of body percussion: a review. *Journal of human sport and exercise - University Of Alicante*, 8(2), 442-457.

Ο «κύκλος της μουσικής» για παιδιά πρόσφυγες

Μίτση Ακογιούνου

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

Κωνσταντίνος Σαρρηκώστας

Αναπληρωτής Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ανδριάννα Νεαμονίτη

Φοιτήτρια, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Μουσικών Σπουδών

ΣΚΟΠΟΣ – ΣΤΟΧΟΙ: Ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα που αναγκάζονται να αντιμετωπίσουν τα παιδιά πρόσφυγες που βρίσκονται προσωρινά σε καταυλισμούς στη χώρα μας, είναι η έλλειψη υγιούς και σταθερού περιβάλλοντος. Ένα περιβάλλον φιλικό που προάγει αισθήματα ασφάλειας, ενισχύει την ψυχική ανθεκτικότητα και στηρίζει ψυχοκοινωνικά τα παιδιά, είναι απαραίτητο για την υγιή ανάπτυξή τους. Βασισμένο στις αρχές της παροχής ψυχοκοινωνικής στήριξης σε παιδιά πρόσφυγες, ο «κύκλος της μουσικής» επιχειρεί να μετατρέψει το περιβάλλον του καταυλισμού πιο φιλικό στα μάτια των παιδιών, να τα διδάξει πώς να λειτουργούν ως μέλη μίας ομάδας και να ενισχύσει την επαφή τους με παιδιά άλλων εθνοτήτων. Στόχος του εργαστηρίου είναι να δοθεί η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να έρθουν σε επαφή με την προσέγγιση που προτείνεται και να την γνωρίσουν βιωματικά. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες/ουσες θα επεξεργαστούν βιωματικά και συμμετοχικά τρόπους προσέγγισης των παιδιών προσφύγων μέσα σε χώρους φιλοξενίας προσφύγων, σε οργανωμένες δομές ή άτυπους καταυλισμούς, καθώς και σε σχολικές μονάδες με τάξεις υποδοχής παιδιών προσφύγων, μέσω της μουσικής.

ΔΟΜΗ: Η πορεία που θα ακολουθηθεί στο εργαστήρι θα περιλαμβάνει όλα τα βήματα σχηματισμού του «κύκλου της μουσικής» όπως αυτός οργανώνεται τα τελευταία τρία χρόνια σε ποικίλους χώρους, καταυλισμούς και περιβάλλοντα φιλοξενίας προσφύγων στη Χίο. Ξεκινώντας από την εξασφάλιση άδειας εισόδου στους καταυλισμούς και τον τρόπο καθορισμού του χώρου της δράσης, θα παρουσιαστεί βιωματικά όλη η διαδικασία πραγματοποίησης του «κύκλου της μουσικής»: από την πρώτη επαφή των παιδιών με τον ήχο, τη φωνή τους, το ρυθμό, τα αυτοσχέδια μουσικά όργανα, τους ήχους κρουστών σώματος, το τραγούδι, την ομαδική μουσική δημιουργία. Θα επισημανθούν τρόποι για να προσεγγίσουμε παιδιά πρόσφυγες, να συνομιλήσουμε μουσικά μαζί τους, να προάγουμε το αίσθημα κανονικότητας στη ζωή τους, να ενισχύσουμε τις κοινωνικές δεξιότητες, να τους δοθεί η δυνατότητα να συμμετέχουν ισότιμα όλα στον κύκλο, να προσφέρουμε μία διέξοδο στην μονοτονία και αδράνεια της ζωής στον καταυλισμό και να παρέχουμε ένα ασφαλές και προστατευμένο πλαίσιο συνύπαρξης.

Λέξεις κλειδιά: παιδιά πρόσφυγες, ο κύκλος της μουσικής, ψυχοκοινωνική στήριξη

Παίζουμε πόλεμο; Εμβατήρια και απόηχοι πολέμων σε συλλογές πιάνου για ή γύρω από τα παιδιά, από το Album für die Jugend (1848) του Robert Schumann ως τα Bilder der Kindheit (2008) της Lera Auerbach

Ξένια Θεοδορίδου

Διδάκτωρ Μουσικολογίας, Καθηγήτρια πιάνου στο Μουσικό Σχολείο Θεσσαλονίκης

Μιμήσεις πάλης, μαχών και πολέμων είναι πιθανότατα γενετικά προγραμματισμένες δραστηριότητες για παιδιά, ειδικά για μικρά αγόρια. Καθώς το θέμα του πολέμου είναι σε καθημερινή βάση παρόν στην ειδησεογραφία και αφορά επιτακτικά την ελληνική εκπαίδευση λόγω των προσφύγων, καθίσταται ιδιαίτερα ενδιαφέρον να εξεταστεί το πως χειρίστηκαν ορισμένοι σημαντικοί συνθέτες του 19ου και 20ού αιώνα, ξεκινώντας από τον Schumann και φτάνοντας ως την Lera Auerbach, αυτή τη θεματική. Σε αυτό το εργαστήριο θα επιχειρήσουμε καταρχάς να εντοπίσουμε γενικά χαρακτηριστικά του είδους με σκοπό την εξοικείωση με αυτό. Μετά από μια σύντομη αναδρομή στην παρουσία της θεματικής αυτής σε συλλογές του 19ου αιώνα, από όπου προκύπτουν ήδη ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα, θα αναλύσουμε τα συνθετικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στα επιλεγμένα κομμάτια. Από την εξέταση του υλικού προκύπτει σαφής διαχωρισμός ύφους μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα, διακρίνονται αυτά που αποδίδουν εμβατήρια ως δραστηριότητες παιχνιδιού και εντάσσονται στην κατηγορία ρεπερτορίου με μικρό βαθμό τεχνικής και ερμηνευτικής δυσκολίας, και ορισμένα όπου το περιεχόμενο είναι πολυεπίπεδο και, λαμβάνοντας υπ' όψη τις σύγχρονες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες κατά την περίοδο της σύνθεσης, επιτρέπει αναγνώσεις των έργων ως προσωπικές «απαντήσεις» εκ μέρους των συνθετών σε πραγματικά πολεμικά γεγονότα, ή, γενικότερα, σε κοινωνικές συγκρούσεις. Αυτές οι περιπτώσεις αφορούν εμβατήρια που ανήκουν σε συλλογές όπου η παιδικότητα αποτελεί μεν τον κύριο θεματικό άξονα της συλλογής, αλλά οι πιθανοί αποδέκτες και ερμηνευτές είναι σαφώς όχι αρχάριοι. Και τα μεν και τα δε ωστόσο, προσφέρουν πολύ ενδιαφέρουσες δυνατότητες μορφολογικής και αφηγηματολογικής ανάλυσης, ειδικά σε μικροδομικές λεπτομέρειες της υφής.

Πέρα από την ιστορική θεμελίωση, χρησιμοποιείται η αναλυτική μεθοδολογία της «ανάλυσης χωρίς προϋποθέσεις» του De la Motte και σε επιλεγμένες περιπτώσεις στοιχεία της αφηγηματολογικής θεωρίας, ενώ το αναλυτικό μοντέλο του «συσχετιστικού μουσικού νοήματος» (associative musical meaning) του J. Peter Burkholder, σε συνδυασμό με διαθεματικές προσεγγίσεις (νεοελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία κ. ά.), χρησιμεύει ως βάση για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών δράσεων και εφαρμογών πέρα από το μάθημα του πιάνου, δηλαδή στο μάθημα της ιστορίας (19ος και 20ός αι.) στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ σε μερικές περιπτώσεις προκύπτουν ιδέες για ακρόαση και μουσική δραστηριότητα και για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Αν και υπάρχει σχεδιασμός για παρουσίαση όλων των κομματιών από την εισηγήτρια ή από μουσικό video, οι συμμετέχοντες στο εργαστήριο μπορούν να εκτελέσουν και ορισμένα από τα κομμάτια, αν το επιθυμούν.

Λέξεις κλειδιά: Συλλογή πιάνου, εμβατήριο, πόλεμος

Έργα προς εξέταση:

R. Schumann (1810 - 1854) (Album für die Jugend, op. 68, nrs. 2 and 31, 1848)	Soldatenmarsch Kriegslied
S. Prokofiev (1891 - 1953)	Marche (Musiques d' enfants, op.65, 1935)
D. Shostakovich (1906 - 1975)	Marche (6 little pieces, 1944-45)
Γ. Σισιλιάνος (1920 - 2005)	Marche (Εμβατήριο, 8 Παιδικές Μινιατούρες, 1963)
S. Gubaidulina (*1931)	The little drummer (Musical Toys, 1969)
Ι. Χαλιάσας (1920 - 2001)	Marche (Εμβατήριο, Παιδική Σουίτα, 1972)
Lera Auerbach (*1973)	Nach dem Krieg (Bilder der Kindheit, op.52, 2000)

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Schwandt, E. – Lamb, A. (2001). March. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. <https://doi.org/10.1093/gmo/9781561592630.article.40080>
- Eicker, I. (1995). *Kinderstücke. An Kinder adressierte und über das Thema der Kindheit komponierte Alben in der Klavierliteratur des 19. Jahrhunderts*. Kassel: Gustav Bosse Verlag.
- Burkholder, J.P. (2006). A simple Model for Associative Musical Meaning. In Almén, B. – Pearsall, E. (eds.), *Approaches to Meaning in Music*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Σειραγάκης, Μ. (2015). *Τα «Πολεμικά Παναθήναια»: Η σφραγίδα των Βαλκανικών Πολέμων στο θέατρο* (Σημειώσεις διδάσκοντα στο μάθημα «Ιστορία της ελληνικής θεατρικής Επιθεώρησης», Πανεπιστήμιο Κρήτης). Διαθέσιμο στο <https://opencourses.uoc.gr/courses/course/view.php?id=346>

8ο Εργαστήριο: Αιθ. Τηλεκπαίδευσης ΠαΜακ

13:30-14:45

Η σημασία της δυναμικής της ομάδας στην επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων

*Πηνελόπη Μενούνου
Εκπαιδευτικός/ΥΠΕΠΘ*

*Βάσω Ασκητοπούλου
Ψυχολόγος, Υπεύθυνη προγραμμάτων «Δια Βίου Ανέλιξη»*

*Ανδρέας Μεδίτσκος
Κοινωνιολόγος, Κέντρο Πρόληψης των Εξαρτήσεων «ΕΛΠΙΔΑ»*

Η μουσική εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο, ακολουθώντας το αρχαιοελληνικό πνεύμα, αλλά και τη διεθνή εμπειρία διαφόρων επιστημονικών πεδίων στοχεύει στη γνωστική όσο και στη συναισθηματική, πνευματική, πολιτισμική και ψυχοκινητική ανάπτυξη των μαθητών και των μαθητριών, μέσω της απόκτησης μουσικών γνώσεων καθώς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών. Παράλληλα δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να κοινωνικοποιηθούν, να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας, να αλληλεπιδράσουν και να μάθουν να σέβονται τους άλλους μέσα από ποικίλες ομαδικές διαδικασίες (ΥΠΕΠΘ, 2017). Επιπρόσθετα οι ομαδικές

διαδικασίες αποτελούν το πεδίο μέσω του οποίου οι εκπαιδευόμενοι μπορούν να αξιοποιήσουν τις προηγούμενες εμπειρίες τους ώστε να κατακτήσουν τη νέα γνώση. Μέσα από την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή απόψεων με τους ομοτίμους τους και τον εκπαιδευτή αποκτούν βαθύτερη κατανόηση των εμπειριών τους, των στάσεων και των παραδοχών τους και μπορεί να επιτύχουν την αναλυτική σκέψη και τη μετασχηματίζουσα μάθηση (Jarvis, 2004).

Με δεδομένα τα παραπάνω ο μουσικός / εκπαιδευτικός χρειάζεται να λάβει υπόψη του τον τρόπο που αλληλεπιδρά με τα μέλη των εκπαιδευτικών ομάδων, αλλά και πως αυτά αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, δηλαδή τη δυναμική της ομάδας. Σύμφωνα με τον θεμελιωτή της σχετικής θεωρίας Lewin (1951), ο όρος «δυναμική της ομάδας» αφορά το σύνολο των ψυχοκοινωνικών φαινομένων που παρατηρούνται, αλλά και τις μεθόδους παρέμβασης στις εκπαιδευτικές ομάδες. Τα ψυχοκοινωνικά φαινόμενα αναφέρονται τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στην ομάδα και στο κοινωνικό περιβάλλον, την επιρροή της ομάδας στη συμπεριφορά των μελών, τη συναισθηματική ζωή της ομάδας, τη συνοχή της ομάδας, τους ρόλους των μελών, τη δομή της ομάδας, το ύψος του συντονιστή κ.α. Οι μέθοδοι παρέμβασης σχετίζονται με τις διαδικασίες που εφαρμόζει ο συντονιστής για να πετύχει την αλλαγή των στάσεων των μελών, τη διαχείριση των συναισθημάτων, όπως και τους τρόπους βελτίωσης της λειτουργίας της ομάδας (Douglas, 1997).

Το εργαστήριο έχει σκοπό να αναδείξει τη σημασία της δυναμικής της ομάδας στην επίτευξη των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Ειδικότερα οι συμμετέχοντες θα μπορέσουν : α) να αναγνωρίσουν τις λειτουργίες της ομάδας, δηλαδή τις ενέργειες που διαδραματίζονται μέσα στην ομάδα καθώς και στις μεθόδους δράσης των μελών της μέσα σ' αυτήν, β) να διακρίνουν τους ρόλους που τα μέλη αναλαμβάνουν στο πλαίσιο της ομάδας (είτε αυτοί διευκολύνουν, είτε εμποδίζουν τη λειτουργία της), γ) να εξοικειωθούν με εναλλακτικούς τρόπους αξιοποίησης της μουσικής και δ) να προσδιορίσουν τις δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτουν, έτσι ώστε να μπορέσουν να αναγνωρίσουν τα αίτια συμπεριφοράς των εκπαιδευόμενων και τον τρόπο με τον οποίο οι ρόλοι και οι πράξεις των εκπαιδευόμενων επηρεάζουν τη δυναμική της ομάδας και κατά συνέπεια τη διεργασία της μάθησης.

Λέξεις κλειδιά: Δυναμική ομάδας, μάθηση, συντονισμός, μουσική, δεξιότητες

Βιβλιογραφικές αναφορές

Douglas, T. (1997). *Η επιβίωση στις Ομάδες: Βασικές Αρχές της Συμμετοχής σε Ομάδες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ι.Ε.Π. & Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων. (2011). *Το νέο πρόγραμμα σπουδών για το μάθημα της μουσικής εκπαίδευσης στην υποχρεωτική εκπαίδευση*. Αθήνα. Ανακτήθηκε στις 15 Ιουνίου 2018, από <https://goo.gl/42tSZn>.

Jarvis, P. (2004). *Συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Lewin, K. (1951). *Field Theory in Social Science*. New York: Harper and Row.

Χρήση εικονικών οργάνων στα μαθήματα μουσικής: η περίπτωση του Synth4kids

Γιάννης Μυγδάνης
Εκπαιδευτικός Μουσικής

Στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή, οι εκπαιδευτικοί μουσικής πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις μουσικές ανάγκες και προτιμήσεις των μαθητών τους και να σχεδιάζουν δράσεις με τη χρήση της τεχνολογίας (Tobias, 2016), καθώς η τελευταία μετασχηματίζει καθημερινά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αλληλοεπιδρούν με τη μουσική. Η ενσωμάτωση ψηφιακών μέσων σε μουσικοπαιδαγωγικές δραστηριότητες, διευρύνει τις πρακτικές της μουσικής διδασκαλίας-μάθησης, ενώ οι τάξεις που τις ενσωματώνουν, υιοθετούν μία υβριδική προσέγγιση, αφομοιώνοντας ευκολότερα σύγχρονες μεθοδολογικές πρακτικές (Tobias, 2016).

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν κάνει την εμφάνισή τους τα εικονικά όργανα (*Virtual Instruments*), μια κατηγορία εφαρμογών γραφικής αναπαράστασης μουσικών οργάνων σε οθόνη. Έρευνα στο πεδίο έχει καταδείξει ότι η ενσωμάτωσή τους στην μουσική εκπαιδευτική διαδικασία οδηγεί στην ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων, εκτέλεσης, δημιουργικότητας, τεχνικών συνοδείας, αλλά και βαθύτερη κατανόηση των μουσικών ειδών, κανόνων αρμονίας και ενορχήστρωσης (Ho, 2007). Αν και παρέχουν νέες δυνατότητες και μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη ενός νέου παιδαγωγικού μοντέλου, διαφορετικό από το παραδοσιακό (Williams, 2014) εντούτοις, η χρήση τους περιορίζεται σε μαθήματα θεωρίας της μουσικής ή ανάπτυξης ακουστικών ικανοτήτων (Ruismäki, 2013). Το φαινόμενο γίνεται πιο έντονο στις μικρότερες ηλικίες, καθώς οι παραδοσιακές μουσικοπαιδαγωγικές μεθόδους των Dalcroze, Kodály και Orff, έχοντας σχεδιαστεί πολλές δεκαετίες πριν, δεν περιλαμβάνουν τη χρήση μουσικής τεχνολογίας στο περιεχόμενό τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να μην εκφράζουν σε μεγάλο βαθμό τις μουσικές εμπειρίες και προτιμήσεις των παιδιών και να εστιάζουν σε μουσικά είδη και όργανα άγνωστα στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο (Williams, 2014).

Αναφορικά με τη φιλοσοφία του σχεδιασμού των μουσικών εφαρμογών, παρόλο που τα ψηφιακά μέσα προσφέρουν νέες διευρυμένες δυνατότητες, ο προσανατολισμός τους παραμένει σε ένα καθαρά παραδοσιακό μοντέλο ανάπτυξης (Williams, 2014), βασισμένο στις επιθυμίες και συμπεριφορές των χρηστών. Με αυτόν τον τρόπο περιορίζεται στην αναπαράσταση φυσικών μουσικών οργάνων όπως μεταλλόφωνου, πιάνου ή κιθάρας.

Το Synth4kids αποτελεί μία πρωτότυπη διαδικτυακή εφαρμογή αναπαράστασης εικονικού οργάνου προσανατολισμένη σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων έως οκτώ ετών. Είναι προσανατολισμένο στην αναλογική σύνθεση ήχου και δίνει τη δυνατότητα τα παιδιά να έρθουν σε επαφή από πολύ μικρή ηλικία με τις αρχές της ηλεκτρονικής μουσικής. Πρακτικά, αποτελεί ένα μονοφωνικό συνθεσάιζερ, το οποίο δανείζεται στοιχεία από το περιεχόμενο των παραδοσιακών μουσικοπαιδαγωγικών μεθόδων (χρωμοαισθησία, πεντατονική κλίμακα, αρχή του κινητού-ντο & κιναισθητικές εμπειρίες), καθιστώντας εύκολη την ένταξή της σε μουσικοπαιδαγωγικές δραστηριότητες (Mygdanis, 2018).

Σκοπός του παρόντος εργαστηρίου αποτελεί αφενός η συνοπτική παρουσίαση των δυνατοτήτων της μουσικής εφαρμογής Synth4kids, και αφετέρου ο σχεδιασμός και η πρακτική εφαρμογή μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων με την χρήση της σε ένα μάθημα μουσικής. Οι δραστηριότητες θα έχουν ως κύριους μουσικοπαιδαγωγικούς στόχους την

ανάπτυξη της δημιουργικότητας των παιδιών, μέσω της ομαδοσυνεργατικής μουσικής διδασκαλίας-μάθησης, της ηχητικής εξερεύνησης και του πειραματισμού, καθώς και την έμφαση σε κιναισθητικές λειτουργίες. Για την ενεργό συμμετοχή θα πρέπει οι συμμετέχοντες να έχουν μαζί τους ηλεκτρονικές συσκευές, κατά προτίμηση tablet ή ηλεκτρονικό υπολογιστή με ανάλυση οθόνης τουλάχιστον 768 x 1024 και πρόσβαση στο διαδίκτυο. Σε ορισμένες δραστηριότητες θα δοθούν, επίσης, σημειώσεις και γραφικές παρτιτούρες στους συμμετέχοντες.

Λέξεις κλειδιά: Εικονικά όργανα, διαδικτυακή εφαρμογή, μαθήματα μουσικής, αναλογικό συνθεσάιζερ

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ho, W. C. (2007). Students' experiences with and preferences for using information technology in music learning in Shanghai's secondary schools. *British Journal of Educational Technology*, 38(4), 699-714.
- Mygdanis, Y. (2018). Synth4kids: An analog synthesizer web-application for music teaching-learning. In T. Shopova & G. Apostolova (Eds.). *The Digital Revolution in the Cultural and Social Processes* (223 - 235). Blagoevgrad.
- Ruismäki, H., Juvonen, A., & Lehtonen, K. (2013). The iPad and music in the new learning environment. *The European Journal of Social & Behavioral Sciences*, 6(3), 1084-1096.
- Tobias, E. S. (2016). Learning with Digital Media and Technology in Hybrid Music Classrooms. *Teaching General Music: Approaches, Issues, and Viewpoints*, 112-140.
- Williams, D. A. (2014). Another perspective: The iPad is a REAL musical instrument. *Music Educators Journal*, 101(1), 93-98.

10ο Εργαστήριο: Αιθ. 12 ΠαΜακ

13:30-14:45

Εκφράζομαι στο μάθημα της μουσικής με αφορμή τις “Τέσσερις Εποχές” του Αντόνιο Βιβάλντι

*Χρυσή Παρπαρά
Εκπαιδευτικός μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*

Σκοπός του εργαστηρίου είναι η ανάδειξη των δημιουργικών δυνατοτήτων των παιδιών με αφορμή την ακρόαση μουσικής. Συγκεκριμένα, το πώς ο εκπαιδευτικός θα συστήσει στα παιδιά ένα μουσικό κομμάτι και θα τα οδηγήσει ν' ανταποκριθούν σ' αυτό δημιουργώντας δικές τους μορφές έκφρασης. Επικεντρώνεται στη διδασκαλία μουσικής στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ωστόσο ο τρόπος εργασίας μπορεί να φανεί χρήσιμος και σε εκπαιδευτικούς που διδάσκουν μαθητές άλλων ηλικιών.

Η διδακτική αυτή πρόταση αξιοποιεί αποσπάσματα από τις "Τέσσερις Εποχές" του Αντόνιο Βιβάλντι. Παρουσιάζει τα βασικά στοιχεία τους και ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες στην έκφραση όσων παρατηρούν να συμβαίνουν στη μουσική μέσα από την κίνηση και τη δημιουργία νέας μουσικής. Εμπνέεται από την άποψη του David Elliot ότι η ακρόαση μουσικής και η μουσική πράξη είναι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Η μουσική πράξη τοποθετεί τον μαθητή-ακροατή μέσα στα μουσικά έργα και τις μουσικές πρακτικές τις οποίες προσπαθεί να γνωρίσει. Μέσα από τη δημιουργική έκφραση σύμφωνα με την P. S. Campbell τα παιδιά κατασκευάζουν βαθύτερα νοητικά σχήματα και το μουσικό έργο αποκτά νόημα γι' αυτά.

Αρχικά παρουσιάζεται στους συμμετέχοντες ένα μέρος από τον “Χειμώνα”. Οι εικόνες που περιγράφει ο Βιβάλντι με τη μουσική του και η βασική δομή του κομματιού γίνονται ευκολότερα κατανοητές με τη χρήση ενός χάρτη ακρόασης. Κατόπιν επιχειρείται η

απόδοση των εικόνων του επιλεγμένου μέρους με κίνηση, ώστε να συνειδητοποιήσουν οι συμμετέχοντες σωματικά με ποιον τρόπο η μουσική ‘περιγράφει’ τις εικόνες αυτές. Πώς αλλάζει δυναμική, ταχύτητα, μελωδικό και ρυθμικό υλικό σε κάθε εικόνα και πώς αυτά μπορεί να τα εκφράσει το σώμα. Οι συμμετέχοντες χωρίζονται σε ομάδες, κάθε μια από τις οποίες αναλαμβάνει να παρουσιάσει μία εικόνα με κίνηση.

Ακολουθεί η δημιουργία μουσικής για τις ίδιες εικόνες με τους ήχους που είναι διαθέσιμοι: με απλά όργανα (κρουστά, μεταλλόφωνα), ηχογόνα σώματα και φωνές. Έχοντας ήδη περιγράψει λεκτικά και νιώσει μέσω της κίνησης κάποια βασικά χαρακτηριστικά της κάθε εικόνας, οι ομάδες θα προσπαθήσουν να φτιάξουν δική τους μουσική που να τις περιγράφει. Μία από τις ομάδες θα ασχοληθεί με τη σύνθεση ενός συνδεδετικού τμήματος που θα ενώνει τις εικόνες, δημιουργώντας έτσι μια κυκλική φόρμα. Επόμενο στάδιο είναι η σύνθεση μουσικής σε φόρμα ΑΒ με αφορμή ένα δεύτερο απόσπασμα από τις “Τέσσερις Εποχές”. Οι ομάδες δουλεύουν αυτοσχεδιαστικά, ακολουθώντας απλές οδηγίες.

Με αυτόν τον τρόπο προσέγγισης οι μαθητές αποκτούν εμπειρία και ανταποκρίνονται σε ποικίλα στοιχεία της μουσικής (ένταση, ταχύτητα, φόρμα, μοτίβο κα) αβίαστα, εφόσον όλα αυτά συνδέονται με εικόνες που τους είναι ήδη γνωστές. Ο βαθμός συμμετοχής τους και η αντιστοιχία της ανταπόκρισής τους με το θέμα της μουσικής είναι ο τρόπος να αξιολογηθεί η επιτυχία της προσέγγισης.

Στο τέλος των δραστηριοτήτων γίνεται συζήτηση για το πώς μπορούν να διεκρινθούν οι δράσεις με αφορμή τις “Τέσσερις Εποχές” του Βιβάλντι. Προτείνονται τρόποι αξιοποίησής τους σε μαθήματα που αφορούν στη δυναμική, στην ταχύτητα στο χρώμα και στη φόρμα. Συζητούνται, τέλος, κάποιες ιδέες για τη διοργάνωση μιας παράστασης με θέμα τις “Τέσσερις Εποχές” στο σχολείο.

Λέξεις κλειδιά: Ακρόαση, μουσική δημιουργία, κίνηση

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Campbell, P. S., & Scott-Kassner, C. (2006). *Music in Childhood*. USA: Thomson-Schirmer.

Elliott, D. J. (1995). *Music matters. A new philosophy in Music Education*. NY: Oxford University Press.

Παρπαρά, Χ. (2018). “Οι Τέσσερις Εποχές” του Αντόνιο Βιβάλντι. Χάρτες Ακρόασης και Προτάσεις Διδασκαλίας. Θεσσαλονίκη.

11ο Εργαστήριο: Αιθ. Τηλεκπαίδευσης ΠαΜακ

16:00-17:15

What is a “studio”?

Addison Teng

Adjunct Faculty, String Pedagogy, DePaul University School of Music

By definition, a studio is the community of students who study with the same teacher. But what can teachers do to create the studio community that they envision? Through my experiences as first a student and now as a teacher, I have seen what it takes to cultivate a hard-working, supportive studio. First, teachers must have a clear vision for the type of studio they wish to lead. They should see their ideal studio as a positive, supportive environment where students push each other to work hard and learn. Then they can take actions that guide their students towards these good characteristics. Teachers should actively guide discussions and comments during studio classes to teach students how to critique in a productive manner. They themselves give comments in front of the class, they

should be sure to demonstrate how the same standards, such as beautiful sound and relaxed technique, apply for all students, from beginning through advanced. This bridges the gap between levels and makes all students feel connected. Most importantly, teachers must lead their studios by example. They must show that they are constantly pushing towards a higher standard, just as they expect their students to do. A good studio culture, once developed, will then pass down from older students to younger students, ensuring that these values become an integral part of the student's learning experience.

In my presentation, I will discuss how and why I developed my own studio culture. I will demonstrate with my students how I direct critiques and discussions between students. I will also allow time for attendees to share their own experiences so that we can learn from each other and take new ideas home to our own studios.

Keywords: studio, culture, teaching, critique

12ο Εργαστήριο: Αιθ. Συνεδρίων ΠαΜακ

16:00-17:15

Μουσικό διαδραστικό εργαστήριο σχετικά με τις ανταλλαγές και κλοπές δημοφιλών τραγουδιών και παραδοσιακών τραγουδιών για το μάθημα της μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Μαρία Χατζηλάμπρου

Εκπαιδευτικός Μουσικής ΠΕ 79.01 στο 1ο Γυμνάσιο Σητείας

Ευγενία Καρούμπαλη

Εκπαιδευτικός Μουσικής ΠΕ 79.01 στο 1ο Γυμνάσιο Μεσολογγίου

Οι έφηβοι/ες στον ελληνικό χώρο ακούν τόσο διεθνοποιημένα δημοφιλή τραγούδια όσο και σύγχρονα ελληνικά δημοφιλή τραγούδια (Papapanagiotou, 1998). Ως εκ τούτου η χρήση των παραπάνω μουσικών ειδών στο μάθημα της μουσικής στο γυμνάσιο είναι απαραίτητη προκειμένου το μάθημα να είναι στο πλαίσιο των ενδιαφερόντων των μαθητών/τριών. Στο συγκεκριμένο εργαστήριο θα παρουσιαστεί ένα εκπαιδευτικό σενάριο με τους εξής στόχους:

- Να συγκρίνουν οι συμμετέχοντες/-ουσες δημοφιλή τραγούδια όσον αφορά τη μελωδική γραμμή, την ενορχήστρωση και το ρυθμικό μοτίβο.
- Να αναδυθεί ο προβληματισμός στους συμμετέχοντες/-ουσες περί «αυθεντικότητας» ενός δημοφιλούς τραγουδιού, ενθαρρύνοντας την έρευνα για τις επιρροές του.
- Να περιγράφουν το ισχύον νομικό πλαίσιο σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία.
- Να επιμορφωθούν στη δημιουργία βίντεο και κουίζ με χρήση εργαλείων web 2.0 (Padlet, Ed-Puzzle).

Το σενάριο του εργαστηρίου βασίζεται στην αρχή της βιωματικής μάθησης και διδασκαλίας. Η μάθηση είναι ομαδοσυνεργατική. Εφαρμόζεται η διαφοροποιημένη διδασκαλία και γίνεται χρήση των ΤΠΕ. Είναι συμβατό ως προς το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Μουσικής (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων & Ινστιτούτο Εκπαιδευτική Πολιτικής, 2014) καθώς εκπληρούνται οι ακόλουθοι στόχοι:

- Ανάπτυξη δεξιοτήτων ενεργητικής μουσικής ακρόασης.
- Απόκτηση γνώσεων ως προς τις βασικές μουσικές έννοιες (ρυθμός, μελωδία, μορφή, ηχόχρωμα, δυναμική αγωγή, ρυθμική αγωγή, συνήχηση) και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται στα διάφορα είδη και στιλ μουσικής.
- Γνωριμία με τη μουσική διαφόρων τόπων, παραδόσεων και εποχών, και να αναγνωρίζει ομοιότητες, διαφορές και αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο διαφόρων μουσικών ιδιωμάτων και τραγουδιών.

- Απόκτηση συνείδησης της θέσης και των λειτουργιών που επιτελεί η μουσική στη σύγχρονη μεταβιομηχανική και πολυπολιτισμική κοινωνία στο πλαίσιο της Εποχής της Πληροφορίας που διανύουμε σήμερα.

Άλλωστε, και ο Elliott (1995) προτείνει οι μαθητές να εμπλέκονται σε δραστηριότητες σύγκρισης διαφορετικών εκτελέσεων του ίδιου κομματιού ή παρόμοιων κομματιών που ανήκουν σε ένα μουσικό είδος, αξιολογώντας τις, ώστε να διευρύνουν τον μουσικό τους ορίζοντα. Επίσης, εφόσον η μουσική κατανόηση είναι κοινωνική διαδικασία, οι Elliott & Silverman (2015) προτείνουν τη χρήση των διαφόρων ΤΠΕ εμπλουτίζοντας τη σκέψη και γνώση των μαθητών και διευρύνοντας τις ικανότητές τους, ακολουθώντας τις σύγχρονες εξελίξεις και αυξάνοντας τη δημιουργικότητά τους (Rudolph, 2004).

Ως αφόρμηση θα χρησιμοποιηθούν αποσπάσματα επιτυχιών όπου οι συμμετέχοντες/-ουσες θα συμπληρώσουν σχετικό φύλλο εργασίας ή εναλλακτικά θα παρακολουθήσουν ένα διαδραστικό βίντεο όπου εκεί θα απαντήσουν σε κάποιες ερωτήσεις. Στη συνέχεια θα συγκρίνουν τραγούδια κυρίως από το χώρο της δημοφιλούς μουσικής αλλά και από το χώρο της παραδοσιακής μουσικής συμπληρώνοντας ένα διαδραστικό φύλλο εργασίας (ηλεκτρονικό ή έντυπο) σε ομάδες. Θα παρουσιαστεί στους συμμετέχοντες ο βασικός τρόπος δημιουργίας σύντομου βίντεο και κατασκευής κομίσ μεσών των προγραμμάτων Padlet και Ed-Puzzle. Αν υπάρχουν οι προδιαγραφές στις προσωπικές ηλεκτρονικές τους συσκευές, οι συμμετέχοντες/-ουσες θα δημιουργήσουν σε ομάδες δικό τους σύντομο βίντεο με επιλογή τραγουδιών (αυθεντικών, κλοπής) (προαιρετικά). Τέλος, οι συμμετέχοντες/-ουσες θα πραγματοποιήσουν παιχνίδι ρόλων με το ακόλουθο (υποθετικό) θέμα σχετικά με την πνευματική ιδιοκτησία και τα δικαιώματα του δημιουργού: «Ο/Η δημιουργός του x τραγουδιού ασκεί ποινική δίωξη στον/στην δημιουργό του y τραγουδιού για κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι δημιουργοί εκπροσωπούνται από δικηγόρους και γίνεται το δικαστήριο για την υποστήριξη της αυθεντικότητας της μουσικής τους σύνθεσης. Υποστηρίξτε τη θέση σας».

Λέξεις κλειδιά: δημοφιλής μουσική, αυθεντικότητα, σύγκριση εκτελέσεων, ενεργητική μουσική ακρόαση, ΤΠΕ

Βιβλιογραφικές αναφορές

Elliott, D. J. (1995). *Music Matters: A New Philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.

Elliott, D. J. & Silverman, M. (2015). *Music Matters. A Philosophy of Music Education* (2nd edition). New York: Oxford University Press.

Papapanagiotou, X. (1998). *The acquisition of musical preferences: a study of three age groups in the social and cultural environment of Greece*. Unpublished doctoral thesis, University of London, Institute of Education.

Rudolph, T. E. (2004). *Teaching music with technology*. GIA Publications.

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων & Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (2014). «*NEO ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών*» με κωδικό ΟΠΣ: 295450 *Οριζόντια Πράξη* στις 8 Π.Σ., 3 Π.Στ. Εξ., 2 Π.Στ. Εισ. Υπόεργο 1 : «Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης» ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ Επιστημονικό Πεδίο: ΤΕΧΝΕΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ Διδακτικό Μαθησιακό Αντικείμενο/Τάξη/επίπεδο εκπαίδευσης: ΜΟΥΣΙΚΗ / ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ, Α΄ - ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α΄ - Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ. Αθήνα. Διαθέσιμο στον ιστότοπο https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/10875/1967_%CE%A0%CE%A3_%CE%9C%CE%9F_%CE%A5%CE%A3%CE%99%CE%9A%CE%97_%CE%9D%CE%97%CE%A0_%CE%94%CE%97%CE%9C_%CE%93%CE%A5%CE%9C%CE%9D_%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A1%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%95%CE%9F.pdf (τελευταία προσπέλαση: 27 Μαΐου 2018)

Σωματική και φωνητική προετοιμασία για τη σωστή απόδοση του τραγουδιού

Άλκηστις Τόγια

Μαέστρος, Καθηγήτρια Μουσικής στην Α'θμια εκπαίδευση

Το παρόν εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς μουσικής, μαέστρους ερασιτεχνικών χορωδιακών συνόλων, χορωδούς, φοιτητές μουσικών Α.Ε.Ι και σε όσους ενδιαφέρονται για τη λειτουργία του σώματος και της φωνής κατά τη διάρκεια του τραγουδιού. Σκοπός του εργαστηρίου είναι να μεταδώσει στους συμμετέχοντες την αναγκαιότητα της σωματικής και φωνητικής προετοιμασίας του χορωδού- τραγουδιστή πριν την διαδικασία φώνησης (χορωδιακό τραγούδι).

Το εργαστήριο χωρίζεται σε τρία μέρη: στην παρουσίαση και ανάλυση της διαφραγματικής αναπνοής, στην παρουσίαση σωμαματικών και διαφραγματικών ασκήσεων και τέλος στην παρουσίαση των φωνητικών ασκήσεων.

Στο πρώτο μέρος η διδάσκουσα του εργαστηρίου μέσα από videos και powerpoint (διαφάνειες) θα αναφερθεί εκτενώς στην χρήση λειτουργίας της διαφραγματικής αναπνοής. Το γιατί και πώς πρέπει να ενεργοποιήσουμε τη διαφραγματική αναπνοή, προκειμένου να τραγουδήσουμε καλύτερα θα είναι ο βασικός άξονας ανάπτυξης ασκήσεων στο συγκεκριμένο πεδίο. Στη συνέχεια, μέσα από τη βιωματική διδασκαλία (σωματικό και φωνητικό ζέσταμα) και με την ενεργό συμμετοχή των μελών του εργαστηρίου θα παρουσιάσει μία σειρά ασκήσεων, με στόχο την καλύτερη προετοιμασία σώματος και φωνής για την διαδικασία του τραγουδιού.

Στο δεύτερο μέρος, το οποίο αφορά στις σωματικές ασκήσεις, περιλαμβάνονται ασκήσεις σωματικής χαλάρωσης του μυϊκού συστήματος του κορμού, αλλά και της κεφαλής. Επιπλέον η διδάσκουσα θα παρουσιάσει μία σειρά ειδικών ασκήσεων ομαδοποίησης των μελών μιας χορωδίας μέσα από ασκήσεις-παιχνίδια για το σώμα,, τα οποία στόχο θα έχουν το “δέσιμο” της ομάδας τόσο για παιδιά και εφήβους, όσο και για ενήλικες. Τέλος, στο κεφάλαιο των σωματικών ασκήσεων θα γίνει εκτενής αναφορά σε ασκήσεις ενεργοποίησης του διαφράγματος με ειδικές ασκήσεις εισπνοής-εκπνοής, καθώς επίσης και στη στάση του σώματος κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος θα πραγματοποιηθεί παρουσίαση διδασκαλίας φωνητικών ασκήσεων σε πραγματικό χρόνο, όπου οι συμμετέχοντες θα έχουν το ρόλο του χορωδού- τραγουδιστή. Σε αυτό το μέρος θα υπάρξει εκτενής αναφορά του ρόλου της κάθε φωνητικής άσκησης, του σκοπού τον οποίο επιτελεί σε κάθε φάση της φωνητικής εξάσκησης μέσα στη διαδικασία της φωνητικής προετοιμασίας-ζεσταύματος. Οι φωνητικές ασκήσεις θα χωρίζονται σε δύο πεδία: το πρώτο πεδίο θα αφορά στην τοποθέτηση της φωνής σε όλα τα σωματικά αντηχεία, ενώ το δεύτερο θα αφορά στη διεύρυνση της φωνητικής έκτασης, στον τρόπο μουσικής εκφοράς της φωνής(τεχνικές για legato, staccato, μουσικές φράσεις κ.λπ).

Στην ολοκλήρωση του εργαστηρίου οι συμμετέχοντες με την καθοδήγηση της διδάσκουσας θα προσπαθήσουν με βάση τις παραπάνω ασκήσεις να τραγουδήσουν ένα τραγούδι επιλογής της διδάσκουσας χορωδιακά, προκειμένου να διαπιστώσουν βιωματικά σε μία πρώτη προσέγγιση τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να λειτουργήσει όλο το διδακτικό υλικό. Επιπλέον θα λυθούν τυχόν απορίες οι οποίες πιθανόν να προκύψουν κατά της διάρκεια του εργαστηρίου μέσα από άμεσα παραδείγματα.

Σύνολο κρουστών δρόμου

Νικόλαος Χασάπης
Καθηγητής στο Μουσικό Σχολείο Ρόδου

Πρόκειται για ένα εργαστήριο που περιγράφει και αποτυπώνει βιωματικά το σκοπό και τη λειτουργία ενός συνόλου κρουστών δρόμου. Μετά από μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην προέλευση των ομάδων κρουστών δρόμου κυρίως της λατινοαμερικανικής μουσικής, τις ιστορικοκοινωνικές συνθήκες που ευνόησαν τη γέννηση και εξέλιξή τους και τις παραδόσεις που αυτές κουβαλάνε, θα ακολουθήσει αναφορά στους ρυθμούς που παίζουν, στα όργανα που χρησιμοποιούν καθώς και στο ρόλο που διαδραματίζουν τα σύνολα αυτά στις διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις. Μαθητές του Συνόλου Κρουστών του Μουσικού Σχολείου Ρόδου θα παίξουν ζωντανά ένα τυπικό μουσικό θέμα του είδους Samba reggae για 4 -5 λεπτά της ώρας. Έπειτα, κάθε υποσύνολο θα παίξει το δικό του θέμα ώστε να γίνουν αντιληπτά τα επιμέρους σχήματα. Οι μαθητές του Συνόλου Κρουστών θα επαναλάβουν το θέμα ολόκληρο. Στη συνέχεια τα όργανα περνάνε στα χέρια όσων συμμετέχουν παρακολουθώντας το εργαστήριο. Χωρισμένοι σε ομάδες θα διδαχθούν από τον «υπεύθυνο μαθητή» ένα θέμα, το οποίο θα εκτελέσει χωριστά κάθε ομάδα και στο τέλος όλες οι ομάδες μαζί θα προσπαθήσουν με τη βοήθεια των μαθητών να αποτυπώσουν ό, τι έκαναν οι μαθητές στη αρχή.

Όλη η παραπάνω διαδικασία αποτελεί μια ευκαιρία για να αποδειχθεί ότι μπορεί να συνυπάρξουν και να ενταχθούν σε ένα μουσικό σύνολο μεγάλος αριθμός ατόμων, τόσο μαθητών κάθε ηλικίας όσο και ενηλίκων, αρχάριων ακόμα, και ασφαλώς προχωρημένων. Στο συγκεκριμένο μουσικό θέμα οι ρυθμοί και τα επιμέρους μοτίβα προσφέρονται για αυτοσχεδιασμό. Γενικότερα, τα μουσικά θέματα που χρησιμοποιούνται στις ομάδες κρουστών δρόμου της λατινοαμερικανικής μουσικής, απαντώνται πολύ συχνά και στη σύγχρονη μουσική (Jazz, Rock, Fusion κλπ). Έτσι, η συμμετοχή των νέων μουσικών βοηθάει ώστε να εξοικειωθούν στη φρασεολογία και στα διάφορα στυλ, κάτι που μπορεί να αξιοποιηθεί από αυτούς που θέλουν να ασχοληθούν δημιουργικά με τη σύγχρονη μουσική. Ζητούμενο είναι η έκφραση μέσα από τη μουσική, η προσωπική έκφραση, που ολοκληρώνεται στην ομάδα. Παιδιά και ενήλικες που δεν έχουν δυνατότητες ή ευκαιρίες να βρεθούν και να παίξουν μουσική σε κάποιο μικρό ή μεγάλο σχήμα, μπορούν στην ομάδα κρουστών δρόμου να αποκτήσουν το δικό τους ρόλο, να ακούσουν και να εναρμονίσουν σε ένα σύνολο «ανοιχτό» τη δική τους φωνή. Για τους μαθητές κρουστών το σύνολο είναι ο «δικός τους τόπος», όπου θα έρθουν σε επαφή με μεγάλο πλήθος οργάνων, τα οποία θα γνωρίσουν βιωματικά (ηχοχρώματα, δυνατότητες, αισθητικό χαρακτήρα, τρόπους παιξίματος κ.λ.π.) μέσα από την δημιουργική διαδικασία των δοκιμών και της παρουσίας. Το Σύνολο Κρουστών είναι για τους κρουστούς ό, τι είναι η χορωδία για τους τραγουδιστές.

Λέξεις κλειδιά: Samba Reggae, clave, Olodum

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Uribe, E. (1997). *The essence of Afro Cuban Percussion & Drumset*. Miami: Alfred.

Mauleon, R. (1993). *Salsa Guidebook for Piano & Ensemble*. Sher Music Company.

Η ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΚΟΥΒΑ. [https://antikleidi.com/2011/12/26/cubamusic/ SAMBA REGGAE](https://antikleidi.com/2011/12/26/cubamusic/SAMBA REGGAE)
https://translate.google.gr/translate?hl=el&sl=en&u=https://en.wikipedia.org/wiki/Samba_reggae&prev=search

Δραστηριότητες μουσικής με παράξενα υλικά*Κατερίνα Κουθούρη**Μουσικοπαιδαγωγός σε εργαστήριο μουσικής Χαρά και Μουσική**Μαρία Κουρκουρίκα**Μουσικοπαιδαγωγός, στο εργαστήριο μουσικής Χαρά και Μουσική*

Το εργαστήριο περιλαμβάνει μουσικές δραστηριότητες που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας (4-9 χρονών). Οι δραστηριότητες αυτές στοχεύουν στη μετάδοση μουσικών γνώσεων με ευφάνταστο τρόπο έτσι ώστε να προκληθεί το ενδιαφέρον και ο ενθουσιασμός των παιδιών για τη μουσική διαδικασία.

Στις οργανωμένες μουσικές ομάδες εφαρμόζουμε προγράμματα μουσικής που προκαλούν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών. Η διδασκαλία μουσικών εννοιών γίνεται με βιωματικό και παιγνιώδη τρόπο. Χρησιμοποιώντας τις αρχές της άτυπης μουσικής εκπαιδευτικής διαδικασίας προσφέρουμε στα παιδιά μια ολοκληρωμένη αντίληψη της μουσικής με δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης, αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης. Για να παίξουμε μουσική με τα παιδιά χρησιμοποιούμε υλικά και μέσα που έχουμε πάνω στο σώμα μας, δίπλα μας, στην τάξη, στο σπίτι μας. Η χρήση αντισυμβατικών καθημερινών υλικών συμβάλλει στην δημιουργία ξεχωριστών και εντυπωσιακών μουσικών δραστηριοτήτων καθώς και στην απεικόνιση και καταγραφή της μουσικής διαδικασίας με διασκεδαστικό τρόπο.

Δίνουμε την ευκαιρία στα παιδιά να εξερευνήσουν τους ήχους με τη φωνή τους, να εκφραστούν μέσα από την κίνηση και να χρησιμοποιήσουν τις ιδέες τους για ένα ρυθμικό σχήμα ή ένα τραγούδι. Το παιχνίδι για τα παιδιά είναι ένας κόσμος ολόκληρος που τους δίνει τις ευκαιρίες για πειραματισμό, εξερεύνηση και βίωση της γνώσης. Έτσι και εμείς ακολουθούμε παρόμοια διαδικασία στο μάθημα της μουσικής. Πρώτο στάδιο είναι ο πειραματισμός και εξερεύνηση ενός νέου υλικού, μιας νέας ιδέας, ενός νέου οργάνου. Δεύτερο στάδιο είναι η ενσωμάτωση του νέου υλικού στη μουσική ιδέα-δραστηριότητα του μαθήματος. Τρίτο στάδιο είναι η απόλαυση του αποτελέσματος και η εξέλιξη της μουσικής ιδέας.

Οι μουσικές δραστηριότητες που θα παρουσιάσουμε περιέχουν δράσεις με

- ενεργητική ακρόαση μουσικής
- ρυθμό- λόγο- κίνηση
- μελωδία – παρτιτούρα
- τραγούδι-ιστορία
- σύνολα οργάνων

Λέξεις κλειδιά: άτυπη μάθηση, μουσικές έννοιες, πειραματισμός, μουσική απόλαυση

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή*. Αθήνα: Εκδ. Gutenberg.

Μωραΐτη, Τζ., & Κουρκουρίκα, Μ. (2006). *Το μουσικό γιασεμάκι, θεματικές δραστηριότητες μουσικής για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Green, L. (2014). *Άκουσε και παίξε!* Μετάφραση επιμέλεια: Ζ. Διονυσίου & Μ. Κοκκίδου. Αθήνα: Fagotto N. Θερμός.

Goodkin, D. (2002). *Sound ideas, Activities for the percussion circle*. Alfred Music Publishing.

Harding, J. (2013). *From Wibbleton to Wibbleton, adventures with the elements of music and movement*. Pentatonic Press.

Στρατηγικές διαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών στην τάξη*Ξανθούλα Παπαπαναγιώτου**Ε.Ε.Π. Μουσικής Παιδαγωγικής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας*

Η διοίκηση της τάξης και η διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών αποτελούν σημαντικές διαστάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας, που προκαλούν ενδιαφέρον και συχνά ανησυχία στους εκπαιδευτικούς, στους γονείς και στη διοίκηση των σχολείων. Ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν ότι η ανεπιτυχής διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών στην τάξη έχει επιπτώσεις στη διαμόρφωση του παιδαγωγικού κλίματος, στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας, στην επίτευξη των μαθησιακών στόχων, στο εργασιακό στρες των εκπαιδευτικών και στο αίσθημα αποτελεσματικότητας που βιώνουν. Παρά το γεγονός ότι σαφείς ενδείξεις για το τί συνιστά επιτυχή διαχείριση της συμπεριφοράς των μαθητών, οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς, βάσει μελετών, δηλώνουν απροετοίμαστοι και ανεπαρκώς καταρτισμένοι για να την αναλάβουν.

Στο εργαστήριο θα παρουσιαστούν τεχνικές και συμπεριφορές που μπορούν να υιοθετήσουν οι εκπαιδευτικοί, έτσι ώστε να βελτιωθεί η συμπεριφορά των μαθητών τους στην τάξη. Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν ομαδοποιημένες οι συνήθειες ανεπιθύμητες συμπεριφορές των μαθητών, όπως αυτές προκύπτουν από τη διεθνή βιβλιογραφία, και θα αναζητηθούν οι αποτελεσματικοί τρόποι αντιμετώπισής τους. Παράλληλα, θα αναδειχθούν οι συμπεριφορές των εκπαιδευτικών που έχει αποδειχθεί πως φέρουν το αντίθετο αποτέλεσμα, επιτείνοντας ή κλιμακώνοντας την ανεπιθύμητη συμπεριφορά των μαθητών τους. Η προσέγγιση του θέματος θα είναι σύνθετη και θα περιλαμβάνει συζήτηση, ομαδο-συνεργατικές δράσεις και βιωματικές ασκήσεις. Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιαστούν τεχνικές της γνωστικής-συμπεριφοριστικής και της ανθρωπιστικής κατεύθυνσης και, μέσα από βιωματικές ασκήσεις, θα αναζητηθούν οι τρόποι εφαρμογής τους σε αληθινά σενάρια που έχουν καταγραφεί σε σχολικές τάξεις της χώρας μας.

Το εργαστήριο απευθύνεται σε εκπαιδευτικούς όλων των ειδικοτήτων και των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια) αλλά θα δοθεί έμφαση στην τάξη της μουσικής, εφόσον οι συμμετέχοντες είναι όλοι εκπαιδευτικοί μουσικής. Θα περιλαμβάνει δύο μέρη: α) ένα σύντομο θεωρητικό, που θα αναδείξει ποιες είναι οι συνήθειες ανεπιθύμητες συμπεριφορές των μαθητών στην τάξη και ποιοι οι πιο αποτελεσματικοί τρόποι αντιμετώπισής τους και β) ένα μέρος πρακτικό, που θα στοχεύει στην επιλογή μεθόδων αντιμετώπισης συμπεριφοράς των μαθητών σε πραγματικά σενάρια τάξης. Από το θεωρητικό κομμάτι αναμένεται οι συμμετέχοντες να προβληματιστούν και να ευαισθητοποιηθούν πάνω στο πολύπλευρο ζήτημα της διαχείρισης της συμπεριφοράς των μαθητών τους και από τις ασκήσεις που θα παρουσιαστούν αναμένεται να αποκτήσουν σαφή εικόνα για το ποιες μπορεί να είναι οι λανθασμένες στρατηγικές που χρησιμοποιούν στην τάξη και με ποιες να τις αντικαταστήσουν.

Λέξεις κλειδιά: διοίκηση τάξης, διαχείριση συμπεριφοράς, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί μουσικής

Κυριακή 25 Νοεμβρίου 2018

17ο Εργαστήριο: Αίθ 1 Λυόμενο Παιδ. Σχολή Α.Π.Θ.

09:15-10:30

**Πρωτοποριακή και ουσιαστική μουσική διδασκαλία στην προσχολική ηλικία:
Τι κάνει τη Μουσική Διδασκαλία και μάθηση να έχει νόημα;**

*Χριστίνα Χαραλαμπίδου
Μουσικοπαιδαγωγός*

Μουσικοπαιδαγωγοί, παιδιά, γονείς και επαγγελματίες μουσικοί, όλοι μαζί, καθώς δημιουργούμε μουσική, ανακαλύπτουμε την αίσθηση της συνύπαρξης σε μια ομάδα, επικοινωνούμε μέσω της μίμησης, αντιλαμβανόμαστε τον μουσικό συγχρονισμό και την μουσική μας ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτής της ευρείας επισκόπησης, το εργαστήριο αυτό ακολουθεί τη θεωρία του κονστρουκτουβισμού. Σε αυτό το πλαίσιο η μάθηση αντιμετωπίζεται ως μία μεταβλητή η οποία καθορίζεται από την προϋπάρχουσα μουσική εμπειρία του εκπαιδευόμενου σε συνδυασμό με την αξιοποίηση του διδακτικού υλικού. Σε αυτό το πλαίσιο, εστιάζω ειδικά στην εργασία της Custodero (2008) για το πώς και γιατί η μουσική έχει νόημα για τους μαθητές και τους δασκάλους της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Η Custodero προτείνει τρεις κύριους τομείς μουσικής μάθησης: α) την ενσωμάτωση μέσω της αισθητικής εμπλοκής με ήχους, β) το γνωστικό μέρος που πραγματώνεται μέσω της επεξεργασίας της μουσικής εμπειρίας και γ) τη δημιουργικότητα μέσω των μουσικών ερεθισμάτων και απόλαυσης. Με βάση αυτούς τους τρεις τομείς μουσικής μάθησης, πιστεύω ότι μπορούμε να ενθαρρύνουμε την ενεργό συμμετοχή και την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης των παιδιών της πρώιμης ηλικίας συγκεκριμένα μέσω του αυτοσχεδιασμού, της σύνθεσης και της εκτέλεσης.

Ως Μουσικοπαιδαγωγοί, είναι σημαντικό να ψάξουμε για κομμάτια και τραγούδια που είναι μέρος της κουλτούρας και του περιβάλλοντος όπου μεγαλώνουν οι μικροί μαθητές μας. Έτσι, στηρίζοντας την μάθηση τους σε ακούσματα γνωστά (όπως τραγούδια που εκτελούνται στο περιβάλλον του σπιτιού από τους γονείς, παππούδες κτλ.), δίνεται η δυνατότητα στους εκπαιδευόμενους να καλλιεργήσουν τις μουσικές τους γνώσεις, να ξεδιπλώσουν τη μουσική τους ταυτότητα, να δημιουργήσουν εκ νέου μουσικές στρατηγικές καθώς και να αναπτύξουν σχέσεις που είναι θεμελιώδεις για την οικοδόμηση μιας κοινότητας (St. John, 2010). Εισάγοντας ο ένας τον άλλον με τις δικές του « πολιτισμικές μουσικές» και συνδυάζοντας τη μουσική (επίσημη και άτυπη συλλογική μουσική) οικοδομούμε σχέσεις –δημιουργούμε μουσικές κοινότητες - και δίνουμε τη δυνατότητα προσωπικής εξέλιξης μέσα από ευχάριστες εμπειρίες .

Στόχος μου είναι να διεξαγάγω ένα διαδραστικό εργαστήριο μουσικής προπαίδειας, το οποίο θα επιτρέψει στους συμμετέχοντες να εμπλακούν σε μια σειρά από μουσικές δραστηριότητες μέσω των οποίων θα αντιληφθούν τη σημασία της ζωντανής μουσικής.

Οι δραστηριότητες θα χωριστούν σε κατηγορίες με βάση τον μουσικό άξονα:

1. Κοινωνική σύμβαση και Κοινωνικές δεξιότητες
2. Εκτέλεση (Κρουστά σώματος, ρυθμικά και μελωδικά όργανα)
3. Τραγούδι και κίνηση (κιναισθητική, χειρονομίες, ελεύθερη και οργανωμένη κίνηση)
4. Ακρόαση

Επιπλέον οι συμμετέχοντες θα εκτιμήσουν τη σημασία της συμμετοχής, της εμπλοκής και δημιουργικότητας μεταξύ του παιδιού, του γονέα, του μουσικοπαιδαγωγού και του οργανοπαίχτη. Οι συμμετέχοντες θα χρησιμοποιήσουν τραγούδια, κίνηση, μουσικά όργανα, απλές τεχνικές αυτοσχεδιασμού και θα συζητήσουν τις διάφορες αναπτύξεις που

πραγματοποιούνται μέσα στις δραστηριότητες. Όλες τις δραστηριότητες θα συνοδεύει στο πιάνο ο τζαζ πιανίστας κος Μάριος Τούμπας.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική ταυτότητα, αυτοσχεδιασμός, μουσική αλληλεπίδραση, κοινωνία, ζωντανή μουσική

18ο Εργαστήριο: Αίθ 4 Λυόμενο Παιδ. Σχολή Α.Π.Θ.

09:15-10:30

**«Μια αγκαλιά από μουσικούς σωλήνες»:
προσεγγίζοντας τη διαφορετικότητα με τη χρήση των boomwhackers
στο μάθημα της μουσικής**

Μαρίνα Μίντζα

Καθηγήτρια Μουσικής στην Α/θμια Εκπαίδευση

Οι πολιτικοοικονομικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών έχουν δημιουργήσει μια νέα γεωπολιτισμική πραγματικότητα στην οποία, κυριαρχεί, ανάμεσα σε άλλα, και η μετανάστευση λαών από χώρες των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής προς τις «πλουσιότερες» χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά. Η Ελλάδα ως γεωγραφικό σταυροδρόμι αυτών των χωρών επιλέγεται συχνά ως ένας από τους ενδιάμεσους ή μόνιμους μεταναστευτικούς προορισμούς. Το γεγονός αυτό έχει πολυποικίλες συνέπειες για την ελληνική κοινωνία, όπως η διαμόρφωση μιας νέας πληθυσμιακής σύνθεσης στο ελληνικό σχολείο.

Οι τάξεις των ελληνικών σχολείων διακρίνονται πλέον από μία ποικιλομορφία ως προς την χώρα προέλευσης των μαθητών, γεγονός που δημιουργεί την ανάγκη για την εφαρμογή πρακτικών οι οποίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής τους συνείδησης. Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Μουσικής έχουν, μεταξύ άλλων, και διαπολιτισμικό προσανατολισμό ωθώντας ολοένα και περισσότερους εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν μεθόδους και στρατηγικές διδασκαλίας που προάγουν τον σεβασμό και την αποδοχή του διαφορετικού, καθώς και την δημιουργική αλληλεπίδραση που δημιουργείται από τη συνύπαρξη ατόμων και ομάδων με πολιτισμικές διαφορές.

Επιπρόσθετα, η Μουσική είναι ένα γνωστικό αντικείμενο που προσφέρεται για την καλλιέργεια διάφορων κοινωνικών αξιών όπως είναι η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας ομάδας. Μέσα από το τραγούδι, τη μουσική εκτέλεση, τη σύνθεση και μια σειρά άλλων βιωματικών δραστηριοτήτων, οι μαθητές συνυπάρχουν, δημιουργούν, αποκτούν μουσικές γνώσεις και αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες. Ειδικότερα οι μουσικοί χρωματιστοί σωλήνες boomwhackers μπορούν να βοηθήσουν προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, καθώς οι μαθητές οργανώνονται σε μικρές ομάδες, διατυπώνουν ιδέες και συναποφασίζουν προκειμένου να εκτελέσουν μία μουσική δραστηριότητα.

Στο εργαστήριο αυτό, οι παραπάνω στόχοι θα επιτευχθούν: α) μέσα από την αφήγηση και την μουσική επεξεργασία της Ηχοϊστορίας «Μια αγκαλιά από μουσικούς σωλήνες», β) την εκμάθηση και εκτέλεση τραγουδιών από χώρες της Αφρικής, την Ελλάδα και το Ισραήλ. Η Ηχοϊστορία αναδύει την ομορφιά της διαφορετικότητας και ιδιαιτερότητας του κάθε σωλήνα «ήρωα», χωρίς την οποία οι ήχοι θα ήταν μονότονοι, με ελάχιστο μουσικό ενδιαφέρον, ενώ η εκμάθηση και συνοδεία τραγουδιών άλλων χωρών με τους μουσικούς σωλήνες συμβάλλει στην εξοικείωση με το «ξένο», το «άγνωστο», το «μακρινό».

Στο πλαίσιο αυτό, οι μουσικοί σωλήνες boomwhackers αποτελούν ένα χρήσιμο και εύχρηστο εργαλείο στα χέρια του εκπαιδευτικού που θα συμβάλει στο σχεδιασμό ενός

μαθήματος, το οποίο θα βοηθά στην ανάπτυξη της αίσθησης του «ανήκειν» σε μια ευρύτερη κοινότητα, εκείνη του «παγκόσμιου χωριού» και θα εστιάζει στην αποδοχή της ετερότητας, η οποία και χρωματίζει την κάθε μας στιγμή. Ένα μάθημα που θα διασφαλίζει τη συμμετοχή όλων.

Λέξεις κλειδιά: μουσικοί σωλήνες, διαπολιτισμική εκπαίδευση, βιωματικές δραστηριότητες, ηχοιστορία, τραγούδι

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

Περακάκη, Ε., & Μίντζα, Μ. (2018). *Παιχνίδια με τους μουσικούς σωλήνες boomwhackers*. Αθήνα: Fagottobooks.

Ramsell, C. (2009). *Getting' Whacky: A Mini Handbook for using Percussion Tubes in Facilitated Groups Events*. Ανακτήθηκε από: <http://boomwhacker.biz/assets/pdf%20docs/Gettin%27%20Whacky%20Facilitator%20Hdbk.pdf>.

Τσιρίδης, Π. (2003). *Μουσική στο σχολείο*. Σειρά: Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων: Κλειδιά και αντικλειδιά. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ και Πανεπιστήμιο Αθηνών.

19ο Εργαστήριο: Αίθ 4 Λυόμενο Παιδ. Σχολή Α.Π.Θ.

10:30-11:45

«Με μια λέξη και μια νότα, το τραγούδι κάνω βόλτα!»

Αντιγόνη Ζάχαρη

Μουσικοπαιδαγωγός C. Orff, Καθηγήτρια Πιάνου, ΠΕ 79.01, Μουσικό Σχολείο, Ρόδου

Ανθούλα Κολιάδη - Τηλιακού

Διδάκτωρ Μουσικής Παιδαγωγικής, Καθηγήτρια Πιάνου, ΠΕ 79.01,

Μουσικό Σχολείο, Ρόδου

Το τραγούδι, αναπόσπαστο στοιχείο της παιδικής κουλτούρας κατά την προσχολική και πρωτοσχολική αναπτυξιακή φάση του ανθρώπου, αποτελεί σημαντικό στοιχείο της μουσικής του εκπαίδευσης, ενώ η καθολική του συμβολή στη μουσική και κοινωνική του ανάπτυξη θεωρείται πλέον αυτονόητη. Επιπλέον, μέσα στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης ενός παιδιού με τους συνομηλίκους του, το τραγούδι αποτελεί λειτουργική φόρμα επικοινωνίας και συνεκτικότητας, ενώ μέσα από το μουσικό παιχνίδι και την κατασκευή «αυτοσχέδιων τραγουδιών», το παιδί κοινωνικοποιείται αναπτύσσοντας παράλληλα τις μουσικές του δεξιότητες.

Το εργαστήριο πραγματεύεται την ανάπτυξη του αυτοσχέδιου τραγουδιού μέσα από τον ομαδικό δημιουργικό αυτοσχεδιασμό, καθώς και τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο αυτό εξελίσσεται και δομείται μέσα από την άτυπη καθοδήγηση του διδάσκοντος στο πλαίσιο της θεώρησης Orff-Schulwerk, η οποία αποτελεί σημαντική μουσικοκινητική προσέγγιση και στρατηγική μάθησης που εγγενώς καλλιεργεί τη δημιουργία αυτοσχέδιων τραγουδιών. Η συγκεκριμένη στρατηγική ως «θεώρηση εμπειρίας» εμπλουτισμένη με στοιχεία της προφορικότητας και της άτυπης μάθησης, η οποία χρησιμοποιεί –μεταξύ άλλων- ως υλικό δημιουργίας στοιχεία, δρώμενα και τραγούδια από τον εθνικό κύκλο του χρόνου, ή τον κύκλο της ζωής του ανθρώπου, αποτελεί την απόλυτα ιδανική προσέγγιση για την ανάπτυξη δημιουργικότητας και μιας ιδιόμορφης μουσικής ταυτότητας και κουλτούρας, δεδομένου επίσης ότι στη γενικότερη φιλοσοφία της συγκεκριμένης στρατηγικής εντάσσεται και η ενεργή συμμετοχή στον αυτοσχεδιασμό, η έκφραση της ομαδικότητας και η ομαδοσυνεργατική μάθηση.

Το εργαστήριο περιλαμβάνει δύο διακριτά μέρη. Στο πρώτο μέρος οι συμμετέχοντες εμπλέκονται στην μαθησιακή διαδικασία που εδράζει στη γενικότερη φιλοσοφία, τις αρχές

και την προσέγγιση του Orff-Schulwerk με βιωματικό τρόπο. Στο δεύτερο μέρος επιχειρείται το “χτίσιμο” ενός ομαδικού αυτοσχεδιασμού βασισμένου σε λέξεις, εικόνες, έννοιες, φράσεις, ρυθμικά και μελωδικά μοτίβα, κινητικές φόρμες και οτιδήποτε μπορεί να αποτελέσει υλικό “κατασκευής”, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ή και περισσότερα τελικά προϊόντα, αρχικά μέσα από την ατομική εμπειρία και έπειτα μέσα από τη σταδιακή επέκτασή της σε δυάδες, τετράδες και στο τελικό σύνολο. Απώτερος στόχος είναι η συν-δημιουργία των μελών της ομάδας μέσα από μια επαγωγική διαδικασία, η οποία προσδιορίζει την ταυτότητα της ομάδας και που μπορεί να λειτουργήσει και ως δειγματική διδασκαλία για ομάδες παιδιών διαφόρων ηλικιών μετά την ανάλογη προσαρμογή των χρηστικών εργαλείων και μέσων.

Λέξεις κλειδιά: Αυτοσχέδιο τραγούδι, ομαδικός δημιουργικός αυτοσχεδιασμός, μουσική ανάπτυξη, κοινωνική ανάπτυξη

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αγαλιανού, Ο., & Τσαφταρίδης, Ν. (2016). Άτυπες μορφές γνώσης και μάθησης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης* (Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση) (σσ. 87-95). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Δογάνη, Κ. (2012). *Μουσική στην προσχολική αγωγή: αλληλεπίδραση παιδιού-παιδαγωγού*. Αθήνα: GUTENBERG
- Κολιάδης, Ε. (2002). *Γνωστική ψυχολογία, γνωστική νευροεπιστήμη και εκπαιδευτική πράξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.
- Μαγαλιού, Μ. (2007). *Η συμβολή των μουσικών δραστηριοτήτων στη μουσική ανάπτυξη και την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη παιδιών προσχολικής ηλικίας μέσα από κινητικές και εικονικές αναπαραστάσεις*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Τ.Μ.Σ. Ιονίου Πανεπιστημίου.
- Σίμου, Ε. (2009). Η ανάπτυξη των δεξιοτήτων στο τραγούδι στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Στο: Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής*. Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

2οο Εργαστήριο: Αίθ 1 Λυόμενο Παιδ. Σχολή Α.Π.Θ.

12:30-13:45

Βυζαντινή μουσική για όλους. Όψεις διδακτικής

Μαρία Αλεξάνδρου

Αναπληρώτρια καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Α.Π.Θ.

Το εργαστήριο αφορά τη δημιουργία εκπαιδευτικών παιχνιδιών για την αποτελεσματική και ευχάριστη εκμάθηση βυζαντινής μουσικής στο βασικό στάδιο, για διάφορες ηλικίες. Στην παρουσίαση συμμετέχουν φοιτητές από το μάθημα «Όψεις διδακτικής της Βυζαντινής μουσικής» που διδάσκεται στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Α.Π.Θ., καθώς και μέλη της Ομάδας Παλαιογραφίας Βυζαντινής Μουσικής του ίδιου Τμήματος και ο Γυναικείος Βυζαντινός Χορός «Αγία Ανυσία» της Ε.Ε.Μ.Ε.

Η εργαστήρι περιλαμβάνει μια εισαγωγή σχετικά με τη μουσική εκπαίδευση στην Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (μουσική τέχνη και ψαλτική τέχνη) και κατά τα μεταβυζαντινά χρόνια, βασισμένη σε ελληνικές μεσαιωνικές πηγές και τη σύγχρονη έρευνα. Ακολουθεί μια αναφορά σε θέματα διδακτικής βυζαντινής μουσικής σήμερα. Μετέπειτα ακολουθεί η παρουσίαση διάφορων εκπαιδευτικών παιχνιδιών και ασκήσεων με θέμα: την εκμάθηση της σημειογραφίας (χαρακτήρες ποσότητας και ποιότητας), τη

διδασκαλία της οκταηχίας (κλίμακες, μαρτυρίες, απηχήματα, το Κανόνιον των οκτώ ήχων [διατονικό και χρωματικό] και το Δένδρο της παραλλαγής του Αγίου Ιωάννου του Κουκουζέλη), την μουσική εκτέλεση απολυτικών του Δωδεκαόρτου (παραλλαγή, κανονάρχημα, μέλος, διεύθυνση), καθώς και την εκμάθηση βασικών στοιχείων για την ιστορία της Βυζαντινής Μουσικής (διάσημοι μελωδοί, υμνογράφοι και μελωργοί-συνθέτες: πρόσωπα και έργα, μεγάλα κέντρα καλλιέργειας της μουσικής, κύρια είδη υμνογραφίας κ.ά.). Χρησιμοποιούνται καρτέλες, χρώματα, πηλός, πλαστελίνη, ζαχαροπλαστική, twister, σκυτάλη και πολλά άλλα. Η παρουσίαση έχει διαδραστικό χαρακτήρα και τα διάφορα παιχνίδια θα εισαχθούν σε συνεργασία με τους δημιουργούς τους, φοιτητές και φοιτήτριες προπτυχιακού και υποψήφιοι διδάκτορες του προαναφερθέντος Τμήματος.

Λέξεις κλειδιά: Βυζαντινή μουσική, οκταηχία, σημειογραφία, ιστορία

Ενδεικτική βιβλιογραφία:

- Αχιλλέας Χαλδαιάκης, «Η διδασκαλία της Ψαλτικής Τέχνης: Παρελθόν, παρόν και μέλλον», σε: Α. Χαλδαιάκης, Βυζαντινομουσικολογικά, Βυζαντινή Μουσικολογία – 1 (Αθήνα: Κυριακίδη, 2010).
 Κωνσταντίνος Καραγκούνης, Η διδασκαλία της Έλληνικής Μουσικής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Βόλος, 2005). • Αθανάσιος Βουρλής, «Η ιερὰ ψαλμωδία ὡς μέσον ἀγωγῆς (Ἡθοκομολογικὴ μελέτη)», Αθήνα 1995. • Γέρων Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης, Ανθολόγιο Συμβουλῶν, ἡ' ἐκδ. (Μήλεσι Αττικής: Ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτήρος, 2010).
 Ευαγγελία Σπυράκου, Οἱ χοροὶ τῶν ψαλτῶν κατὰ τὴν βυζαντινὴν παράδοση, IBM, Μελέται 14, Ἐκδ. Γρ. Στάθης (Αθήνα, 2008). • Κωνσταντίνος Φλώρος, Η ελληνική παράδοση στις μουσικές γραφές του μεσαίωνα. Εισαγωγή στη Νευματική Επιστήμη, μετφρ.-επιμ. Κώστας Κακαβελάκης, φιολο. επιμ. Ν. Αβραμόπουλος (Θεσσαλονίκη: Ζήτη, 1998).
 Μαρία Αλεξάνδρου, Εισαγωγή στη βυζαντινή μουσική, Βιβλιοθήκη Μουσικολογίας 5, διεύθ. Δημήτρης Γιάννου (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2016).

21ο Εργαστήριο: Αίθ 4 Λυόμενο Παιδ. Σχολή Α.Π.Θ.

12:30-13:45

**Κανένας δεν μπορεί να μείνει ακίνητος στην εμπειρία της Μουσικής:
 αναπτύσσοντας τη μουσική κατανόηση μέσα από δραστηριότητες κίνησης**

Μαρία Παπαζαχαρίου - Χριστοφόρου

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρος & Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Η κίνηση αποτελεί ουσιαστικό «συστατικό» της μουσικής ανάπτυξης. Η αντίληψη και κατανόηση της μουσικής σε όλο της το φάσμα «περνά» από το ανθρώπινο σώμα, το οποίο συμμετέχει αδιαμφισβήτητα σε κάθε μουσική εμπειρία. Τα παιδιά από τη γέννησή τους λατρεύουν να κινούνται, και η γνωστική τους ανάπτυξη υποστηρίζεται από τις κινητικές δεξιότητες που αναπτύσσουν (Neil, 1990). Ο Laban (1971), μελετώντας το φάσμα των κινητικών δεξιοτήτων, υποστήριξε ότι η δομή της μουσικής μπορεί να εκφραστεί μέσω της κίνησης και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την αντίληψη και κατανόηση των μουσικών εννοιών. Όπως αναφέρει, η διδασκαλία της μουσικής με την παράλληλη χρήση συγκεκριμένων πτυχών κίνησης (ροής, βάρους, χώρου και χρόνου) βοηθά στην αντίληψη του ρυθμού, και ενθαρρύνει την εκτέλεση μουσικής με εκφραστικότητα.

Η εδραίωση της ενσωμάτωσης κινητικών δραστηριοτήτων (στο ξεκίνημα του 20^{ου} αιώνα), στα πλαίσια της μουσικής μάθησης, είναι πρωτίστως αποτέλεσμα της επιρροής της θεωρίας του John Dewey, ο οποίος έχει εστιαστεί στη σημασία της δημιουργικής έκφρασης

των παιδιών. Επιπρόσθετα, οι Piaget και Bruner μέσα από τις θεωρίες τους στην ψυχολογία της μάθησης, υποστηρίζουν πως η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών στα πρώιμα στάδια έχει ως αφετηρία την ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων, οι οποίες διαμορφώνουν την τροχιά της μαθησιακής διαδικασίας.

Μεγάλοι μουσικοπαιδαγωγοί όπως οι Orff, Kodaly, Dalcroze και Gordon συνηγορούν στη σημαντικότητα της χρήσης της κίνησης για τη μουσική ανάπτυξη, ειδικά στα πρώτα στάδια της μαθησιακής διαδικασίας. Μελετώντας τη σύγχρονη βιβλιογραφία που αφορά στην ένταξη της κίνησης στη μουσική εκπαίδευση παρατηρεί κανείς πως οι δραστηριότητες κίνησης έχουν αξιοσημείωτη επενέργεια στην εις βάθος κατανόηση της μουσικής (Conway, 2003. Shiobara, 1994. Cohen, 1999). Η κίνηση έχει τη δυνατότητα να «απεικονίζει» τα «μουσικά σχήματα» που εμπεριέχονται στη μουσική, και ως εκ τούτου επιδρά θετικά στην εμπέδωσή της. Έτσι, ο τρόπος που κινείται ένα παιδί όταν εκτεθεί σε μια μουσική εμπειρία «καθρεφτίζει» τον βαθμό κατανόησης της μουσικής. (Shiobara, 1994). Πολύ σημαντικό επίσης είναι το γεγονός πως η κίνηση ενισχύει την εκτέλεση της μουσικής με εκφραστικότητα και αναπτύσσει τη δεξιότητα εκτέλεσης του σταθερού παλμού (Conway, 2003).

Το εργαστήριο διαπραγματεύεται μέσα από πρακτικές εισηγήσεις τη σημαντικότητα της χρήσης της κίνησης στο πλαίσιο της μουσικής μάθησης και διερευνά παιδαγωγικές δράσεις και προσεγγίσεις, μέσα από τις οποίες η κίνηση: ενθαρρύνει τη ρυθμική ανάπτυξη, καλλιεργεί την εσωτερίκευση του παλμού, ενισχύει την εκφραστική εκτέλεση της μουσικής και υποστηρίζει την αφομοίωση μελωδικών και ρυθμικών εννοιών.

Το εργαστήριο ανταποκρίνεται σε μουσικοπαιδαγωγούς νηπιακής και δημοτικής εκπαίδευσης, αλλά πιθανόν να αποδειχθεί επωφελές και σε μουσικοπαιδαγωγούς άλλων μαθησιακών πλαίστιων. Οι συμμετέχοντες θα έχουν τη δυνατότητα να εμπλακούν ενεργά σε πρακτικές δραστηριότητες που θα εμπνευσθούν από την εισηγήτρια με τη χρήση «υλικών κίνησης».

Λέξεις κλειδιά: κίνηση, μουσική κατανόηση, ρυθμική ανάπτυξη, μουσική έκφραση

ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Αναρτημένη ανακοίνωση 1

«Μια φορά κι έναν καιρό – Σι Λα Σολ Φα Μι Ρε Ντο». Μουσική παρέμβαση σε μαθητές με εγκεφαλική παράλυση και αυτισμό

Λεμονιά Μανωλίδου

Δημόσια Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση - Ειδικό Δ.Σ. Αλεξανδρούπολης

Αικατερίνη Γεροφώτη

Δημόσια Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση - Ειδικό Δ.Σ. Αλεξανδρούπολης

Το πολιτιστικό πρόγραμμα «Μια φορά κι έναν καιρό – Σι Λα Σολ Φα Μι Ρε Ντο» υλοποιήθηκε στο Ειδικό Δ.Σ. Αλεξανδρούπολης και διήρκησε δύο διδακτικά έτη (2016-2018) και για μία ώρα την εβδομάδα. Είναι πρωτότυπο πολιτιστικό πρόγραμμα που δημιουργήθηκε έπειτα από διεπιστημονική συνεργασία της μουσικού ειδικής αγωγής, με τις εξής ειδικότητες: φυσικοθεραπεύτρια, δασκάλα, νοσηλεύτρια, γυμνάστρια και εντάχθηκε στα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων ήταν τα εξής: 7 μαθητές με βαριά νοητική καθυστέρηση (3 με εγκεφαλική παράλυση/τετραπληγία, 1 με σοβαρά κινητικά προβλήματα και 3 με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές-ΔΑΔ), 5 αγόρια και 2 κορίτσια, 4 μαθητές που δεν έχουν κατακτήσει τον μηχανισμό του προφορικού λόγου και 3 που μιλούν κυρίως με στερεοτυπικό τρόπο.

Ως βασικό εργαλείο της παρέμβασης επιλέχθηκε η μουσική (τραγούδι, όργανα, αυτοσχεδιασμός, μουσικοκινητική, δημιουργικές δραστηριότητες με ήχους και μουσική, όπως ηχοϊστορίες, παιχνίδια ρόλων), διότι παρατηρήθηκε ότι ενισχύει περισσότερο από άλλα μέσα τα θετικά κίνητρα αλληλεπίδρασης και ενεργοποίησης των μαθητών. Επιστημονικές έρευνες υποστηρίζουν τη θετική επίδραση της μουσικής στους μαθητές με ΔΑΔ, στη συναισθηματική έκφραση, κοινωνική αλληλεπίδραση (Kim, Wigram & Gold, 2009) και ανάπτυξη του λόγου (Wan et. al., 2004), ενώ για τους μαθητές με εγκεφαλική παράλυση, πορίσματα ερευνών υποστηρίζουν πως η εκτέλεση των μουσικών οργάνων μπορεί να αξιοποιηθεί ως εργαλείο για την νευροαποκατάσταση (Alves et al., 2016), με ότι οφέλη μπορεί να έχει αυτό στην κίνηση, στην αντίληψη και στην αλληλεπίδραση.

Παράλληλα με τις μουσικές δραστηριότητες, αξιοποιήθηκε εποπτικό υλικό (βιβλία, εικόνες, κάρτες επικοινωνίας PECS) και μέσα νέας τεχνολογίας (τάμπλετ και φορητά ηχεία). Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί είχαν ρόλο εμψυχωτή υποστηρίζοντας ο καθένας έναν ή δύο μαθητές. Το πρόγραμμα σταθμίστηκε στις μεγάλες κινητικές και επικοινωνιακές δυσκολίες των μαθητών και αξιοποιήθηκαν βιωματικοί μέθοδοι διδασκαλίας με επανάληψη (τραγούδια χαιρετισμού, μουσικές δραστηριότητες ρουτίνας), επίδειξη, σωματική καθοδήγηση και μίμηση.

Βασικοί σκοποί του προγράμματος ήταν η ενεργοποίηση/άρση παθητικότητας και η λειτουργικότερη αλληλεπίδραση. Παράλληλα τέθηκαν ομαδικό και εξατομικευμένο στόχοι. Η εξαγωγή αποτελεσμάτων έγινε με συμπλήρωση ερωτηματολογίου και συνέντευξη των εμψυχωτών στην αρχή και στο τέλος, για την αλλαγή των συμπεριφορών στο γενικό σχολικό πλαίσιο αλλά και κατά τη διάρκεια της μουσικής παρέμβασης. Τα αποτελέσματα έδειξαν αύξηση κάποιων επιμέρους επιθυμητών συμπεριφορών στη μουσική παρέμβαση ή/και στο γενικότερο σχολικό πλαίσιο. Παρατηρήθηκε αύξηση των θετικών κινήτρων συμμετοχής, της συγκέντρωσης προσοχής και της ενεργητικότητας/

πρωτοβουλίας σε όλους του μαθητές, ποιοτική και ποσοτική αύξηση στη λεκτική και μη λεκτική, στην λειτουργική/μη στερεοτυπική αλληλεπίδραση, στην αυτορρύθμιση της συμπεριφοράς, καθώς και στις λειτουργικές/μη στερεοτυπικές κινήσεις για τους μαθητές με ΔΑΔ και αύξηση επιμέρους κινητικών δεξιοτήτων και της φωνητικής έκφρασης για τους μαθητές με εγκεφαλική παράλυση ή με σοβαρά κινητικά προβλήματα.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική Εκπαίδευση στην Ειδική Αγωγή, εγκεφαλική παράλυση, αυτισμός

Βιβλιογραφικές αναφορές

Alves-Pinto, A., Turova, V., Blumenstein, T., & Lampe, R., (2016). The Case for Musical Instrument Training in Cerebral Palsy for Neurorehabilitation. *Neural Plasticity*, Volume 2016, Article ID 1072301. Ανακτήθηκε από <http://dx.doi.org/10.1155/2016/1072301>

Kim, J., Wigram, T., & Gold, C. (2009). Emotional, motivational and interpersonal responsiveness of children with autism in improvisational music therapy. *Autism*, 13(4), 389-409.

Wan, C. Y., & Schlaug, G. (2010). Music-making as a tool for promoting brain plasticity across the life span. *Neuroscientist*, 16, 566–577.

Αναρτημένη ανακοίνωση 2

Κριτική σκέψη και μουσική εκπαίδευση: έρευνα δράσης

Ειρήνη Κουρκούλη

Μόνιμη εκπαιδευτικός Μουσικής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Μαίη Κοκκίδου

Εντεταλμένη λέκτορας, ΠΜΣ, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Οι σύγχρονες τάσεις στη μουσική παιδαγωγική αναδεικνύουν τη σημασία της δημιουργίας ουσιαστικών και αυθεντικών συνδέσεων ανάμεσα στο μάθημα της Μουσικής και στην καθημερινή ζωή των μαθητών, και υποστηρίζουν ότι η μουσική στο σχολείο δεν πρέπει να είναι ένα γνωστικό αντικείμενο προσανατολισμένο αποκλειστικά σε μουσικές γνώσεις και δεξιότητες. Σε μια εποχή στην οποία οι γνώσεις πολύ γρήγορα θεωρούνται παρωχημένες, η γνώση μέσω της μουσικής έχει πολύ μεγάλη σημασία για την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών. Πρόσφατα έχει έρθει στο προσκήνιο η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης η οποία μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να στοχάζονται κριτικά επί όλων των πτυχών του φαινομένου της μουσικής, αλλά και κατ' επέκταση επί του εαυτού τους και του κόσμου, με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας (Kokkidou, 2013).

Σε αυτή τη βάση προβληματισμού, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε μία έρευνα δράσης με σκοπό να διερευνήσει τα εξής ερωτήματα: α) Μπορούν οι μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης μέσα από το μάθημα της μουσικής; β) Η χρήση του μουσικού βίντεο αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης; γ) Σε ποιους άξονες της κριτικής σκέψης (βλ. Elder & Paul στο Kokkidou, 2013) θα παρουσιάσουν βελτίωση οι μαθητές μετά από την εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης; Για την αναζήτηση απαντήσεων, σχεδιάστηκε μία διδακτική παρέμβαση διάρκειας 8 εβδομάδων στην οποία χρησιμοποιήθηκε το μουσικό βίντεο δημοφιλούς μουσικής ως βασικό διδακτικό-μαθησιακό εργαλείο για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Το μουσικό βίντεο επιλέχθηκε διότι είναι μέρος της καθημερινότητας των μαθητών και διότι έχει ποικίλες διαστάσεις (ακουστικές, οπτικές, αφηγηματικές, εμπορικές, επικοινωνιακές, καλλιτεχνικές κ.ά.) (βλ. Peeters, 2004) που μπορούν να εμπλουτίσουν το μάθημα με γόνιμο τρόπο.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 45 μαθητές δύο τμημάτων Στ' τάξης 2 δημοτικών σχολείων στην πόλη της Βέροιας. Για τη συλλογή των δεδομένων έγινε χρήση ερωτηματολογίου, παρατήρηση και τήρηση ημερολογίου με σημειώσεις από την εκπαιδευτικό. Η τεχνική της μελέτης περίπτωσης χρησιμοποιήθηκε επίσης για την ανάδυση δεδομένων που δεν θα μπορούσαν να αντληθούν με τα προαναφερθέντα ερευνητικά εργαλεία.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, το μάθημα της Μουσικής προσφέρεται για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης ενώ το μουσικό βίντεο διαφάνηκε ότι αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για το σκοπό αυτό. Παράλληλα, επιβεβαιώθηκε η διδαξιμότητα της κριτικής σκέψης (İrfaner, 2002; Kokkidou, 2013) και διαπιστώθηκε ότι όλοι οι μαθητές είναι σε θέση να αναπτύξουν δεξιότητες κριτικής σκέψης αλλά όχι στον ίδιο βαθμό πανομοιότυπα. Ειδικότερα, το επίπεδο, το εύρος και ο ρυθμός ανάπτυξης της κριτικής σκέψης επηρεάζονται, μεταξύ άλλων, από το γενικότερο γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών, την εξοικείωσή τους με δραστηριότητες κριτικού στοχασμού και το ενδιαφέρον για τη μουσική.

Η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει ευρήματα προηγούμενων ερευνών για τη δυνατότητα ανάπτυξης κριτικής σκέψης (Περακάκη, 2009) αλλά η πρωτοτυπία της έγκειται στη χρήση καινοτόμων μέσων όπως είναι το μουσικό βίντεο. Είναι η πρώτη έρευνα στο πεδίο της μουσικής εκπαίδευσης που αξιοποιεί μουσικοπαιδαγωγικά το μουσικό βίντεο με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Λέξεις κλειδιά: έρευνα δράσης, κριτική σκέψη, μουσικό βίντεο, μουσική εκπαίδευση

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Περακάκη, Ε. (2009). *Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και το μάθημα της μουσικής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Η κριτική διδασκαλία* (Doctoral dissertation, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Τμήμα Μουσικών Σπουδών). Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/10442/hedi/27945>
- İrfaner, S. (2002). *Implementation of the components of critical thinking in an English 101 course in the first year English program at Bilkent University* (Master's Thesis, Bilkent University). Ανακτήθηκε από: <http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/30111/0002119.pdf>.
- Kokkidou, M. (2013). Critical thinking and school music education: Literature review, research findings, and perspectives. *Journal for Learning through the Arts*, 9(1). Ανακτήθηκε 15 Ιανουαρίου 2016 από: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1018310.pdf>
- Peeters, H. (2004). The semiotics of music videos: It must be written in the stars. *Image and Narrative*, 8. Ανακτήθηκε 10 Ιουνίου 2015 από: <http://www.imageandnarrative.be/inarchive/issue08/heidipeaters.htm>

Αναρτημένη ανακοίνωση 3

Η ενίσχυση του γονεϊκού ρόλου κατά τη βρεφική ηλικία μέσα από τη μουσική και το παιχνίδι

Ευαγγελία Λόκκα
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Αικατερίνη Καρακούτα
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η ποιότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ βρέφους και γονέα θεωρείται σημαντική για την υγιή ανάπτυξη του (Nickolson, Berthelsen & Bradley, 2008). Η μουσική είναι ιδιαιτέρως

χρήσιμη στην ενίσχυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ ενήλικα και παιδιού (Edwards, Bayless, Ramsey, 2010). Τα βρέφη μπορούν να αντιληφθούν την αγάπη και τη φροντίδα μέσω της ομιλίας, του αγγίγματος και του τραγουδιού (Nickolson, et al., 2008). Μάλιστα, ο μελωδικός τρόπος «διαισθητική μητρική ομιλία» με τον οποίο μιλάει η μητέρα αλλά και γενικότερα οι ενήλικοι στο βρέφος, είναι σημαντικός τόσο για την εκμάθηση της γλώσσας όσο και για την επικοινωνία. Τα μουσικά στοιχεία όπως η χροιά, η ένταση και ο ρυθμός αποτελούν τη βάση για την απόκτηση του συστήματος επικοινωνίας, της προσοχής και της έκφρασης συναισθημάτων (Saint-Georges, Chetouani, Cassel, Apicella, Mahdhaoui, Muratori, Laznik, Cohen, 2013). Πλήθος ερευνών επιβεβαιώνουν τα αναπτυξιακά οφέλη καθώς και τη θετική επίδραση των μουσικών δραστηριοτήτων στην ενίσχυση μιας στοργικής σχέσης μεταξύ γονέα και βρέφους (Gerry, Unrau & Trainor, 2012, Nickolson, et al., 2008).

Σκοπός της παρούσας έρευνας - δράσης είναι να αναδείξει τη συμβολή της μουσικής και του παιχνιδιού στη βρεφική ηλικία για την ενίσχυση του γονεϊκού ρόλου και του δεσμού. Η ομάδα αποτελούνταν από οκτώ γονείς (ηλικίας 30-45 ετών) και οκτώ παιδιά (ηλικίας 1-2 ετών). Η δράση ολοκληρώθηκε σε πέντε συναντήσεις παρέχοντας στους γονείς μέσα από το μουσικό παιχνίδι δεξιότητες και ιδέες για ουσιαστική αλληλεπίδραση με τα παιδιά τους. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με παρατήρηση και καταγραφή, με τη λήψη φωτογραφιών καθώς και με τη χρήση ερωτηματολογίου προς τους γονείς στην τελευταία συνάντηση.

Πρόκειται για μια βιωματική εμπειρία που στοχεύει σε ουσιαστικό παιχνίδι και επικοινωνία του γονέα με το παιδί (Φιλίππου & Καραντάνα, 2010). Η εμπειρία μέσα στην ομάδα είχε ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη μιας προσωπικής σχέσης με το βρέφος και την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, οδηγώντας τους σε μια «ωρίμανση» του γονεϊκού ρόλου. Με την ενεργή συμμετοχή των γονέων και μέσα από τα μουσικά παιχνίδια τα βρέφη είχαν την ευκαιρία να αυτενεργήσουν, να εξελιχθούν αισθητηριακά, να εκφραστούν, να επικοινωνήσουν με στόχο να αναπτύξουν τις αντιληπτικές, κοινωνικές και συναισθηματικές τους δυνατότητες. Οι εμπυχωτρίες στο σημείο αυτό θα λέγαμε πως κρατούσαν το «ρυθμό» της ομάδας εφόσον εμπλεκόταν συναισθηματικά και οι ίδιες, προκειμένου να διευκολύνουν την εμπιστοσύνη και την ενεργό συμμετοχή όλων.

Η δομή που ακολουθήθηκε για την οργάνωση των εργαστηρίων ήταν:

1. Καλωσόρισμα - γνωριμία
2. Κινητοποίηση
3. Αφήγηση
4. Δαχτυλοπαίχνιδο σχετικό με τη θεματική της αφήγησης
5. Αισθητηριακό παιχνίδι
6. Μουσικοκινητικό παιχνίδι
7. Χαλάρωση της ομάδας
8. Αξιολόγηση
9. Αποχαιρετισμός

Σε κάθε περίπτωση, οι ενδιάμεσες δράσεις ήταν κομμάτια της μουσικής αφήγησης. Κάθε εργαστήριο ήταν μια διαδραστική αφήγηση η οποία έδινε τη δυνατότητα σε γονείς και βρέφη να αλληλεπιδράσουν, παρέχοντας και στους ίδιους τους γονείς μια αυτογνωσιακή εμπειρία.

Λέξεις κλειδιά: εμφύχωση, βρεφική ηλικία, αλληλεπίδραση γονέα - βρέφους, μουσική, παιχνίδι

Βιβλιογραφία

- Edwards, L.C., Bayless, K.M., & Kamsey, M.E. (2010). *Μουσική και κίνηση, ένας τρόπος ζωής για το μικρό παιδί*. Ζαχοπούλου, Ε. (επιμ.). Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Gerry, D., Unrau, A., & Trainor, L. (2012). Active music classes in infancy enhance musical, communicative and social development. *Developmental Science*, 15(3), 398-407

- Nicholson, J., Berthelsen, D., & Bradley, J. (2008). Impact of music therapy to promote positive parenting and child development. *Journal of Health Psychology*, 13(2), 226-238
- Saint-Georges C, Chetouani M, Cassel R, Apicella F, Mahdhaoui A, Muratori, F., Laznik, M.C., & Cohen, D. (2013). Motherese in Interaction: At the Cross-Road of Emotion and Cognition? (A Systematic Review). *PLoS ONE*, 8(10): e78103
- Φύλιππου Δ. & Καραντάνα Π. (2010). *Ιστορίες για να ονειρεύεσαι... Παιχνίδια για να μεγαλώνεις... Για εμπύχωση βιωματικών ομάδων προσωπικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Καστανιώτη

Αναρτημένη ανακοίνωση 4

Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης

Δήμητρα Ασλάνογλου

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών και Κοινωνικών Δράσεων
της Κρατικής Ορχήστρας Θεσσαλονίκης

Κατά τον Aróstegui(2011), οι καλλιτεχνικές εμπειρίες αποτελούν ένα αναπόσπαστο τμήμα της ανθρώπινης ύπαρξης και ιστορίας και συμβάλλουν στη διαμόρφωση της προσωπικής, κοινωνικής, πολιτισμικής, οικονομικής και πολιτικής προοπτικής στη ζωή των ανθρώπων, σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Η συμφωνική ορχήστρα αποτελεί έναν ζωντανό πολιτιστικό οργανισμό ο οποίος υπάρχει και δρα μέσα στην εκάστοτε κοινωνικοπολιτική και οικονομική πραγματικότητα. Ο οργανισμός αυτός από τη φύση του, υπηρετεί την τέχνη, τη μουσική, το "ωραίο" και παράλληλα αποτελεί ένα ξεχωριστό κοινωνικό υπόδειγμα. Αξίζει να αναφερθεί πως οι μουσικοί κοινωνιολόγοι υπογραμμίζουν τη δυνατότητα της μουσικής να χρησιμεύσει ως πόρος από την άποψη της οργάνωσης της κοινωνικής ζωής και της δημιουργίας της ταυτότητας (DeNora, 2000, Frith, 1996a). Κατά συνέπεια, είναι ανάγκη κάθε ανθρώπου, η επαφή με την τέχνη της μουσικής μέσω ενός κοινωνικού προτύπου όπως αυτό της ορχήστρας, και ο καθένας έχει δικαίωμα να το βιώσει κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης (Κ.Ο.Θ.) σχεδίασε και πρόκειται να παρουσιάσει μια σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τα οποία απευθύνονται σε όλη την οικογένεια, σε σχολεία, αλλά και στο ευρύτερο κοινό. Βασίζονται στις συνέργειες με φορείς της πόλης όπως το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, τον Οργανισμό Μεγάλου Μουσικής Θεσσαλονίκης, τον Δήμο Θεσσαλονίκης, την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και άλλους τοπικούς φορείς.

Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα έχει μικρή παράδοση και το κοινό της χώρας περιορισμένη πρόσβαση στην κλασική μουσική. Σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Κ.Ο.Θ. είναι η μέγιστη δυνατή διεύρυνση του κοινού που θα εξοικειωθεί με τη συμφωνική μουσική και το βίωμα της το οποίο, πέρα από την αισθητική απόλαυση που προσφέρει, συμβάλλει καίρια στην προσωπική και κοινωνική δόμηση. Για το λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια ώστε οι εκπαιδευτικές παραστάσεις της Κ.Ο.Θ. να είναι άμεσα συνδεδεμένες με την πραγματική ζωή των συμμετεχόντων καθώς σύμφωνα με την Κοκκίδου (2015) η σύνδεση της γνώσης με την καθημερινότητα ενός ανθρώπου ώστε αυτός να μπορέσει να ωφεληθεί από αυτή, είναι κάτι που λείπει στις σύγχρονες εκπαιδευτικές διαδικασίες.

Για να μπορέσουν τα παραπάνω να συντελεστούν με ουσιαστικό τρόπο, θα πρέπει κανείς να ευαισθητοποιηθεί απέναντι στους ήχους. Να κάνει, σύμφωνα με τον επιστημονικό όρο της μουσικής παιδαγωγικής, ενεργητική ακρόαση ως μια δραστηριότητα εξαρτητοποίησης από το θόρυβο. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Κ.Ο.Θ. δίνουν κίνητρα στους συμμετέχοντες να ακούσουν ενεργητικά μέσα από διαδραστικές παραστάσεις και διαδικασίες ομαδοσυνεργατικής μάθησης κι έχουν ως στόχο την εξοικείωση με τις ψηφίδες που συνιστούν μια ορχήστρα, με τις ιδιότητες του ήχου, κ.α.

Με δεδομένο ότι το βίωμα αυτό αποτελεί ανάγκη και δικαίωμα όλων χωρίς χωρικούς, κοινωνικούς ή άλλους αποκλεισμούς, στόχος της Κ.Ο.Θ. είναι η ευρύτερη δυνατή διασπορά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, πέρα από τα στενά όρια της έδρας της, σε περιοχές δυσπρόσιτες, παραμεθόριες και υποβαθμισμένες.

Περιγραφή των προγραμμάτων αναφορικά

1. Κυριακή πρωί, ΜΟΥΣΙΚΗ! Εκπαιδευτικά προγράμματα μουσικής δωματίου για όλη την οικογένεια:
α) Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για βρέφη και παιδιά: Μουσική δωματίου για παιδιά ηλικίας 0-3 ετών μαζί με το γονέα.
β) Pocket Orchestra, Vivaldi, Four seasons mini: Ευέλικτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα μουσικής δωματίου, εργαστηριακού χαρακτήρα, με αφήγηση, για παιδιά ηλικίας 4-10 ετών κι ενήλικες.
 2. Mozart, μια μουσική ιδιοφυΐα!: Εκπαιδευτική διαδραστική μουσική παράσταση με ηθοποιούς και θέμα τη ζωή και το έργο σημαντικών συνθετών. Για παιδιά ηλικίας 6-12 ετών.
 3. Πάμε ΟΡΧΗΣΤΡΑ!: Συμφωνική κωμωδία, με ήρωες τα όργανα, έναν υπομονετικό μαέστρο και πέντε φίλους αποφασισμένους για όλα! Για παιδιά 9-15 ετών κι ενήλικες.
 4. Ανοιχτή δοκιμή: Ανοιχτή πρόβα για τους φορείς της εκπαίδευσης. 6-99 ετών!
- *Ειδικός σύμβουλος κειμένων: Χαράλαμπος Χειμαριός*

Λέξεις κλειδιά: μουσική εκπαίδευση, συμφωνική ορχήστρα, εκπαιδευτικά προγράμματα

Βιβλιογραφία

- Aróstegui, J. L. (επιμ.) (2011). *Educating Music Teachers for the 21st Century*. Rotterdam/ Boston/ Taipei: Sense Publications.
- DeNora, T. (2000). *Music in everyday life*. Cambridge University Press.
- Frith, S. (1996). Music and identity. *Questions of cultural identity*. 108-128.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Εκδόσεις Fagottobooks.

Αναρτημένη ανακοίνωση 5

Η δημιουργία του φωνητικού συνόλου "YouTune"

Νίκος Μυρογιάννης-Κούκος

Μουσικολόγος, Διευθυντής φωνητικών συνόλων

Άννα Μπαζέ

Τελειόφοιτος Τμήματος Μουσικών Σπουδών ΑΠΘ

Το παρόν project αποτελεί ένα συνοπτικό χρονολόγιο της σύστασης του φωνητικού συνόλου «YouTune», από το Νοέμβριο του 2017, μέχρι και την πρώτη δημόσιά του εμφάνιση, στις 22 Φεβρουαρίου 2018. Παρουσιάζονται, μέσα από γραφήματα και ένα αναλυτικό ημερολόγιο, οι διαδικασίες που δρομολογήθηκαν για τη στελέγωση του συνόλου, την εσωτερική οργάνωση και λειτουργία του, αλλά και των εκπαιδευτικών πρακτικών που ακολουθήθηκαν σε κάθε δοκιμή του συνόλου ξεχωριστά (De-Lisser & Peckham, 2015). Καθώς αιτία για τη σύσταση του συνόλου υπήρξε η ερμηνεία ενός μεγάλου μέρους του έργου «Ένα Γερμανικό Ρέκβιεμ» με τη συνοδεία πιάνου και με πολύ συγκεκριμένες και ακριβείς οδηγίες σχετικά με την ερμηνεία αυτή –οι οποίες και

προέκυψαν μέσα από θεωρητική μελέτη των ερευνητών (Paulk, 2005), παρουσιάζεται και ο τρόπος με τον οποίο οι πληροφορίες αυτές έγιναν σταδιακά αναπόσπαστο κομμάτι της συλλογικής αυτής προσπάθειας.

Το τελικό αποτέλεσμα προκύπτει τόσο μέσα από τη χρονολόγηση όλων των δοκιμών μέσα στο προαναφερθέν ημερολόγιο, όσο και των μερών του έργου που απασχόλησαν το σύνολο σε κάθε ξεχωριστή πρόβα. Επιχειρείται η σύνδεση του χρονολογίου αυτού με συγκεκριμένες πτυχές των παιδαγωγικών εκείνων πρακτικών που είναι συνυφασμένες με το *modus operandi* ενός φωνητικού συνόλου: τις τεχνικές φωνητικής προθέρμανσης, τη μεθοδολογία εκμάθησης των μουσικών κειμένων και τις εν γένει ιδιαιτερότητες και δυσκολίες που παρατηρήθηκαν σχετικά με τα ζητήματα αυτά (Jordan, 2009). Η καταγραφή γεγονότων και παιδαγωγικών προσεγγίσεων που αφορούν το συγκεκριμένο φωνητικό σύνολο, ολοκληρώνεται μέσα από την ενσωμάτωση των τελευταίων λεπτομερειών μιάς ερμηνείας που προέρχεται μέσα από την αναλυτική και αισθητική προσέγγιση σε θεωρητικό επίπεδο – η οποία προηγήθηκε της εκτέλεσης- και τις παιδαγωγικές μεθόδους με τις οποίες επιτεύχθηκε η πολύ ιδιαίτερη σύζευξη ανάλυσης και ερμηνείας.

Αντί επιλόγου, γίνεται μιά αναφορά στη συνέχιση των εργασιών, των δοκιμών και των εμφανίσεων του συνόλου πέρα από την πρώτη του εκείνη δημόσια εμφάνιση.

Λέξεις κλειδιά: χορωδία, χορωδιακή εκπαίδευση, φωνητική διδασκαλία

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Paulk, J. (2005). *Preparing choral voices for historically guided vocalism in the renaissance, baroque, classical, romantic, and contemporary styles*. PhD diss., University of Oklahoma.

Jordan, J. (2009). *Evoking Sound: Fundamentals of Choral Conducting and Rehearsing*. Chicago: GIA Publications.

De-Lisser, M., Peckham D. (2015). *Inspire your Choir: 100 Ideas to raise the Bar*. London: Bloomsbury Publishing.

Αναρτημένη ανακοίνωση 6

Μέσα απ' το τραγούδι μαθαίνω μουσική γραφή και ανάγνωση

Παναγιώτα Τηγανούρια

Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση

Φανή Μώραλη

Εκπαιδευτικός Μουσικής στην Α/θμια εκπαίδευση

Το σημαντικότερο μέσο έκφρασης της ανθρώπινης μουσικότητας είναι το τραγούδι. Πρόκειται για μια έμφυτη δυνατότητα του κάθε ανθρώπου, που συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, στην πνευματική ολοκλήρωση και την ψυχική του αρμονία. Ο πιο φυσικός τρόπος ενασχόλησης με τη μουσική και ο καλύτερος τρόπος προετοιμασίας για την εκμάθηση ενός οργάνου είναι το τραγούδι (Kodaly, 1974). Τα μουσικά όργανα θέλουν να μιμηθούν τη φωνή γι' αυτό τραγουδούν μέσα από τα δικά τους ηχοχρώματα. Η φωνή είναι το φυσικό μουσικό όργανο που μεταφέρουμε πάντα μαζί μας και η καλλιέργειά της συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της εσωτερικής ακοής. Μια υγιή σχέση μεταξύ φωνής και ακοής υποδηλώνει και μια πιο υγιή προσωπικότητα (Tomatis, 2000). Η δημιουργία πολιτών που μπορούν να επικοινωνούν με το περιβάλλον τους, αλλά και ανθρώπων που έχουν μια ισορροπημένη σχέση με τον εαυτό τους, αποτελούν βασικούς στόχους της μουσικής εκπαίδευσης σήμερα (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011).

Στην ανακοίνωση-πόστερ παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί το τραγούδι ως το αρχικό μέσο μουσικής εκπαίδευσης, από την προσχολική ακόμα ηλικία (Μώραλη & Τηγανούρια, 2004 & 2011). Αντλώντας υλικό από παιδικά τραγούδια, αλλά και από το ρεπερτόριο της παραδοσιακής και κλασσικής μουσικής, εισάγονται σταδιακά τα διαστήματα, οι ρυθμικές αξίες, η δομή των φράσεων, η συνήχηση, και αργότερα τα διαφορετικά κλειδιά, οι σκάλες της μείζονας και της ελάσσονας, οι αλλοιώσεις καθώς και οι διαφορετικές τονικότητες. Πρόκειται για μια πρωτοποριακή - για τα ελληνικά δεδομένα- μεθοδολογία, όπου το σολφέζ λειτουργεί ως βασικό εργαλείο κατανόησης του μουσικού κειμένου, πράγμα που θα μας οδηγήσει στο συνειδητό τραγούδι, στο τραγούδι με σκέψη και καλή προετοιμασία. Όλα τα παραπάνω εισάγονται σταδιακά, ώστε η αφομοίωση της γνώσης να μεταφράζεται άμεσα σε μουσική πράξη, μέσω της φωνής και του τραγουδιού. Πριν φτάσουμε στην γραπτή απόδοση του τονικού ύψους (μουσική γραφή) έχουμε τραγουδήσει, βιώσει και κατανοήσει το οποιοδήποτε διάστημα, στην αρχή μελωδικά (οριζόντια) και έπειτα και αρμονικά (κάθετα). Από την πρώτη στιγμή γίνεται η σύνδεση μεταξύ ακοής, τραγουδιού, γραφής και ανάγνωσης, ενώ η κατανόηση του μουσικού κειμένου γίνεται και μέσω της ανάλυσης και της δομής του. Παράλληλα εξασκείται το σολφέζ και το dictée με τρόπο εύκολο, ευχάριστο και εύληπτο για τους αρχάριους μαθητές. Γνωστικοί μας στόχοι στο πλαίσιο της διδασκαλίας μας είναι η σωστή απόδοση των μουσικών κειμένων, σε συνδυασμό με τη σωστή τοποθέτηση της φωνής, τη διαφραγματική αναπνοή και την καλή στάση του σώματος.

Η προτεινόμενη μεθοδολογία έχει εφαρμοστεί σε επίπεδο σχολικής τάξης με σημαντικά θετικά αποτελέσματα, τα οποία παρουσιάζονται αναλυτικά. Σκοπός της συγκεκριμένης ανακοίνωσης είναι να λειτουργήσει όχι μόνο ως επιμόρφωση και ανατροφοδότηση αλλά και ως συνειδητοποίηση και αναθεώρηση για ισχύουσες μουσικοπαιδαγωγικές εκπαιδευτικές πολιτικές που είναι ανάγκη να βελτιωθούν και να αλλάξουν.

Λέξεις κλειδιά: τραγούδι, ακοή, μουσική γραφή - ανάγνωση

Βιβλιογραφικές αναφορές

Kodály, Z. (1974). *The selected writings of Zoltán Kodály*. Μτφ. Lily Halapy & Fred MacNicol. Budapest: Corvina Press.

Tomatis, A. (2000). *Το αυτί και η φωνή*. Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. (2011) *Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση, Οδηγός Εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σ. 4-6, 10-15.

Μώραλη, Φ., & Τηγανούρια, Γ. (2011). *Μέσα απ' το τραγούδι: μαθαίνω μουσική γραφή και ανάγνωση, μέθοδος solfege, θεωρίας και dictée*. Αθήνα: Νεφέλη.

Αναρτημένη ανακοίνωση 7

Avanti, ένα επιτραπέζιο παιχνίδι στο μάθημα της μουσικής

Ευδοξία Αγγελίδου

Εκπαιδευτικός μουσικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ιωάννης Οικονόμου

Art Director στην MLS Πληροφορική

Τα παιχνίδια αποτελούν ένα σημαντικό μέρος της ζωής των ανθρώπων και παρόλο που παραδοσιακά θεωρούνται δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας τα τελευταία χρόνια οι έρευνες που εντάσσουν τα παιχνίδια στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες αυξάνονται με

ταχύτατους ρυθμούς (Kirriemuir & McFarlane, 2004· Prensky, 2001). Ιδίως μετά το 1970 με την ανάπτυξη και διάδοση των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου το παιχνίδι, όπου συνήθως πρόκειται για το ψηφιακό παιχνίδι, φαίνεται να διεκδικεί ένα σημαντικό μέρος της τυπικής αλλά και της άτυπης εκπαίδευσης. Όροι όπως το *edutainment*, το *game-based learning*, το *gamefication* ή ακόμη και το *ludology* έχουν απασχολήσει τόσο την παιδαγωγική επιστήμη όσο και αυτή των μηχανικών και σχεδιαστών παιχνιδιών. Τα αποτελέσματα των ερευνών για τη χρήση παιχνιδιών για εκπαιδευτικούς σκοπούς δείχνουν πολύ θετική επίδραση στην κινητοποίηση των μαθητών και στη διατήρηση του ενδιαφέροντος τους, ενώ τα αποτελέσματα ως προς την απόκτηση των γνωστικών στόχων και τη διατήρησή τους είναι συνήθως θετικά ή και ουδέτερα (Pivec, Dziabenko & Schinnerl, 2003· Papastergiou, 2009· Connolly, Boyle, MacArthur, Hainey & Boyle, 2012).

Η παρούσα ανάρτηση υποστηρίζει την ένταξη των παιχνιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία ως δραστηριότητα εφόρμησης ενταγμένη στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό του εκπαιδευτικού μουσικής, με σκοπό την κινητοποίηση ή/ και την επιβράβευση των μαθητών δημιουργώντας ένα μεικτό και περισσότερο ελκυστικό περιβάλλον μάθησης. Επιλέχθηκε δε η δημιουργία ενός επιτραπέζιου παιχνιδιού αντί ενός ψηφιακού εξαιτίας πρωτίστως της έλλειψης κατάλληλου τεχνολογικού εξοπλισμού στο μέσο δημόσιο σχολείο.

Το επιτραπέζιο παιχνίδι «Avanti» δημιουργήθηκε αρχικά για τις ανάγκες μίας συγκεκριμένης τάξης που έπασχε από έλλειψη ενδιαφέροντος για το μάθημα της μουσικής, αλλά αναπτύχθηκε ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας. Είναι ένα παιχνίδι που εξοικειώνει τους μαθητές με τα όργανα της ορχήστρας και τις κατηγορίες μουσικών οργάνων. Προτιμήθηκε ο διαχωρισμός των οργάνων σε πνευστά, κρουστά και έγχορδα καθώς και οι υποκατηγορίες τους, ώστε να είναι σύμφωνος με τα σχολικά μουσικά εγχειρίδια και να μην δημιουργηθεί σύγχυση στους μαθητές.

Το «Avanti» αποτελείται από ταμπλό, κάρτες και πιόνια και προσφέρει δέκα διαφορετικές επιλογές παιχνιδιού ανάλογα με την ηλικία, τον αριθμό των παιχτών και τη διάθεσή τους. Έχει σχεδιαστεί ώστε να μπορεί να παιχτεί με έξι παίχτες, όσοι συνήθως συγκροτούν μια ομάδα μέσα στη σχολική τάξη, αλλά υπάρχουν επιλογές παιχνιδιών για δύο ή και για ένα παίχτη, με σκοπό τη δημιουργική απασχόληση ακόμη και στο σπίτι. Οι περισσότερες επιλογές παιχνιδιού έχουν απλούς κανόνες για να μην είναι απαραίτητη η επίβλεψη από εκπαιδευτικό ή ενήλικα, ενώ υπάρχει και επιλογή παιχνιδιού στρατηγικής και συνεργασίας που απευθύνεται σε ωριμότερους παίχτες.

Κατά τη χρήση του, το παιχνίδι λειτούργησε θετικά στην ενεργοποίηση των κινήτρων των μαθητών και στην αυξημένη συμμετοχή στο σύνολό τους στο μάθημα που ακολούθησε. Το παιχνίδι σε ομάδες μείωσε το άγχος και την απόσυρση των μαθητών, δημιούργησε συναισθήματα ευχαρίστησης και αποδοχής ενώ ανανέωσε τη ρουτίνα της τάξης.

Λέξεις κλειδιά: παιχνίδι, μουσική εκπαίδευση, μάθηση βασισμένη στο παιχνίδι.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Connolly, T., Boyle, E., MacArthur, E., Hainey, T., & Boyle, J. (2012). A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games. *Computers & Education*, 59(2), 661-686.

Kirriemuir, J., & McFarlane, A. (2004). *Literature review in games and learning (Report No. 8)*. Bristol: Nesta Futurelab.

Papastergiou, M. (2009). Digital Game-Based Learning in high school Computer Science education: Impact on educational effectiveness and student motivation. *Computers & Education*, 52, 1-12.

Pivec, M., Dziabenko, O., & Schinnerl, I. (2003). In *Aspects of Game-Based Learning, Proceedings of I-KNOW'03*. Graz, Austria, July 2-4, 2003.

Prensky, M. (2001). *Digital game-based learning*. New York: McGraw-Hill.

Αναρτημένη ανακοίνωση 8

Εκπαιδευτικές Εφαρμογές (Apps) και Δημιουργικότητα στην Διδακτική του Πιάνου

Κλειώ Παπαδιά

Καθηγήτρια Πιάνου - Μουσικά Σχολεία Κύπρου, Musicopolis,
Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Όλο και περισσότεροι καθηγητές πιάνου έχουν την τάση να χρησιμοποιούν την τεχνολογία στο μάθημα τους, μιας και η τεχνολογία «αποτελεί ισχυρό κίνητρο και κάνει το μάθημα του πιάνου πιο ελκυστικό για τους μαθητές» (Christensen, 2016). Πλέον παγκόσμια εμφανίζονται όλο και περισσότερες εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα ή τάμπλετ σχεδιασμένες από επιστημονική επιτροπή και καθηγητές πιάνου, με ξεκάθαρους διδακτικούς στόχους και όχι απλά και μόνο για ψυχαγωγία (Chen, 2015).

Τι συμβαίνει όταν αποφασίσουμε να χρησιμοποιήσουμε το κινητό μας στα μαθήματα πιάνου και να κάνουμε τα Apps το δεξί μας χέρι; Εκτός από διασκεδαστικά, τα μαθήματα μας εξερευνούν και νέες διδακτικές προσεγγίσεις. Οι εφαρμογές αυτές κερδίζουν άμεσα το ενδιαφέρον των μαθητών, μιας και μιλάνε απευθείας στην γλώσσα τους, είναι ελκυστικές στον σχεδιασμό τους, εύκολες στην χρήση τους, διαδραστικές και επίσης, κάτι διαφορετικό από αυτό που θα ανέμεναν να δουν σε ένα μάθημα πιάνου τα παιδιά (Christensen, 2016). Και σύμφωνα με την Becki Laurent, «σίγουρα η τεχνολογία δεν δουλεύει για όλα τα παιδιά. Δουλεύει όμως για τα περισσότερα! Οπότε αξίζει να προσπαθήσουμε!» (Laurent, 2016).

Η έρευνα αυτή σκόπο έχει:

α) να παρουσιάσει την τάση για χρήση Εκπαιδευτικών Εφαρμογών (Apps) στον τομέα της Παιδαγωγικής του Πιάνου, κατηγοριοποιώντας την πληθώρα των εφαρμογών που κυκλοφορούν στην αγορά και ερευνώντας τις διδακτικές αναφορές και επιδράσεις τους,
β) να ερευνήσει την απήχηση και την αποτελεσματικότητά τους, αλλά και την συνεισφορά τους στην αύξηση της δημιουργικότητας στο μάθημα του πιάνου, τόσο από την πλευρά των καθηγητών όσο και από την πλευρά των μαθητών, και
γ) να προτείνει δημιουργικούς τρόπους χρήσης τους, όπως και να εμπνεύσει τους καθηγητές και μαθητές πιάνου στην εξερεύνηση και αξιοποίηση των πηγών αυτών στο σχεδιασμό των μαθημάτων αλλά και της μελέτης στο σπίτι.

Τα πιο πάνω ερωτήματα εξετάζονται μέσα από μια έρευνα που διεξάγεται με μαθητές και καθηγητές πιάνου στην Κύπρο, με ένα ευρύ φάσμα ηλικιακών και μαθησιακών επιπέδων. Οι καθηγητές πιάνου έχουν καλεστεί να χρησιμοποιήσουν τουλάχιστον 2-3 εφαρμογές σε ένα μάθημα πιάνου, το οποίο και εξετάζεται. Επίσης, ερωτηματολόγια με ανοικτού και κλειστού τύπου ερωτήσεις δίνονται στους συμμετέχοντες. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων ερευνώνται οι αντιδράσεις, οι προσεγγίσεις και τα συμπεράσματα, τόσο των καθηγητών, όσο και των μαθητών.

Προτάθηκε πληθώρα εφαρμογών στους συμμετέχοντες καθηγητές, από την οποία θα μπορούσαν να επιλέξουν όσες/όποιες ήθελαν, χωρίς να υπάρχει κάποιος περιορισμός ή συγκεκριμένη καθοδήγηση, ώστε να διερευνηθούν οι αυθόρμητες αντιδράσεις και επιλογές τους. Οι εφαρμογές που προτάθηκαν κάλυπταν διδακτικά πεδία, όπως: ρυθμική αγωγή, ανάγνωση νοτών, *prima vista* και ακουστική αγωγική αλλά και εφαρμογές που αφορούσαν συγκεκριμένες μεθόδους πιάνου, προετοιμασία εξετάσεων πιάνου όπως π.χ. ABRSM, ανάπτυξη μουσικών δεξιοτήτων κ.α. Η πλειοψηφία των καθηγητών δεν είχε προηγούμενη εμπειρία στη χρήση εκπαιδευτικών εφαρμογών στο μάθημα του πιάνου ή δεν έκανε εκταταμένη χρήση τους στο συνολικό αναλυτικό πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς. Από την αρχική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας, φαίνεται μια ενθουσιώδης αποδοχή των

εφαρμογών ως προς το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο αλλά και την δημιουργικότητα που προσφέρουν στο μάθημα, καθώς και η προτίμηση για εφαρμογές που αφορούν στο ρυθμό, την *prima vista* και την ανάγνωση νοτών.

Λέξεις κλειδιά: εφαρμογές (Applications), διδακτική του πιάνου, δημιουργικότητα

Βιβλιογραφικές Αναφορές:

Chen, C.W.J. (2015) *Mobile Learning: Using Application Auralbook to Learn Aural Skills*. International Journal of Music Education. Vol. 33(2), 244-259.

Christensen, L. (2016) *Technology to Increase Student Engagement and Motivation*. Handout – EPTA 2016 Conference.

Laurent, B. (2016) *Tips For Making The Most of Piano Maestro In Your Class*. Joytunes Webinar.

Αναρτημένη ανακοίνωση 9

Σύγχρονες Μέθοδοι Εκμάθησης Βασικής Μουσικής Θεωρίας με τη συνδρομή των ΤΠΕ: Ο ιστότοπος www.theoria.gr

Πέτρος Ανδριώτης

Καθηγητής Θεωρητικών της Μουσικής στο Ωδείο Αθηνών

Ο ιστότοπος www.theoria.gr είναι ένα εργαλείο, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί υποστηρικτικά στη διδασκαλία της μουσικής θεωρίας στα Ωδεία και στα Μουσικά Σχολεία της χώρας, τόσο κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, όσο και ως μέσο μελέτης και εξάσκησης, καθώς οι δημιουργοί του έχουν λάβει υπόψιν τους τους στόχους των σχετικών αναλυτικών προγραμμάτων. Η γλώσσα του διαδικτυακού τόπου είναι η ελληνική για την ώρα. Στην εν λόγω ιστοσελίδα προσφέρονται:

- i. Μια σειρά μαγνητοσκοπημένων μαθημάτων, τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα και μια νέα πρόταση ως προς τη διδασκαλία της μουσικής θεωρίας. Η αξιοποίηση των πολυμέσων ενισχύει τις δυνατότητες μάθησης (εν προκειμένω της μουσικής θεωρίας), δεδομένου ότι ο εκπαιδευόμενος έχει ταυτόχρονη οπτική και ακουστική επαφή με πολλά δεδομένα, τα οποία δεν είναι δυνατό να παρουσιάσει ο εκπαιδευτικός στο πλαίσιο του μαθήματος χωρίς την αξιοποίηση των ΤΠΕ.
- ii. Μια σειρά ασκήσεων θεωρίας, δια των οποίων ο εκπαιδευόμενος μαθαίνει τις νότες, εξασκείται πάνω στην κατασκευή των μουσικών κλιμάκων, των διαστημάτων και των συγχορδιών, ενώ ταυτόχρονα αξιολογείται για τις επιδόσεις του. Τέτοιου τύπου ασκήσεις υπάρχουν σε πλείστες ιστοσελίδες.
- iii. Μια σειρά ασκήσεων, στις οποίες ο χρήστης εξασκείται πάνω στην ακρόαση διαστημάτων, συγχορδιών, ρυθμικών σχημάτων και μουσικών κομματιών.

Απότατος στόχος των δημιουργών της ιστοσελίδας www.theoria.gr είναι η ακουστική καλλιέργεια του χρήστη με σκοπό την αναγνώριση του ρυθμού και των νοτών ενός μουσικού κομματιού. Τα μαθήματα θεωρίας και οι ασκήσεις πάνω σε κλίμακες, διαστήματα συγχορδίες και ρυθμικά σχήματα, αποτελούν τις βάσεις, τα θεμέλια, πάνω στα οποία θα βασιστεί ο χρήστης της ιστοσελίδας προκειμένου να κατακτήσει τον ανωτέρω στόχο. Πέρα από μια ομάδα ρυθμικών ασκήσεων, δίδονται και ασκήσεις μουσικής ορθογραφίας (*dictée*). Προφανώς, τα κομμάτια-ασκήσεις μουσικής ορθογραφίας δίδονται με βάση το βαθμό δυσκολίας τους και είναι γνωστά κομμάτια ή βασικά έργα ρεπερτορίου. Μ' αυτό τον τρόπο ο χρήστης, παράλληλα με την ακουστική εξάσκηση, εξοικειώνεται και με ακούσματα του ρεπερτορίου, καθώς η εκπαιδευτική διαδικασία περί τη μουσική θεωρία θα πρέπει να

συνδέεται και με γνώσεις γενικότερης μουσικής παιδείας. (Στο μέλλον θα δίδονται και πληροφορίες για τα κομμάτια (συνθέτης, ιστορικό πλαίσιο και link στο www.youtube.com).

Η μέθοδος εξάσκησης πάνω στην ακρόαση ενός μουσικού κομματιού απέχει από την παραδοσιακή μέθοδο που ακολουθείται στα Ωδεία μέχρι και σήμερα, δεδομένου ότι οι ΤΠΕ μας δίνουν τη δυνατότητα ενασχόλησης και εξάσκησης σε **πραγματικές συνθήκες**. Μέσα από το www.theoria.gr προτείνουμε μια διαδικασία καταγραφής ενός κομματιού αντίστοιχης με εκείνη που θα ακολουθούσε κάποιος αν προσπαθούσε να καταγράψει ένα κομμάτι που ακούει από το www.youtube.com, έτσι ώστε ο χρήστης της ιστοσελίδας-εκπαιδευόμενος να λειτουργεί σε πραγματικές συνθήκες και αυθεντικές καταστάσεις. Αυτό εξάλλου είναι το πλεονέκτημα της αξιοποίησης των ΤΠΕ στην εκπαίδευση γενικότερα (Crook, 1996) και στη μουσική εκπαίδευση ειδικότερα.

Το www.theoria.gr είναι ένας διαδικτυακός τόπος που εντάσσεται στην κατηγορία “Drill and Practice Software” (Nart, 2016), που αφορά σε λογισμικά που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μουσικών θεμάτων και δυσκολιών, με τελικό στόχο την εκμάθηση νοτών και βασικών μουσικών εννοιών, την ενίσχυση της ακρόασης, της εκπαίδευσης πάνω στο ρυθμό, και της μουσικής σημειογραφίας. Δέσμευση των δημιουργών του www.theoria.gr είναι ότι ο εν λόγω ιστότοπος θα περιλαμβάνει στο μέλλον Game Software, καθώς οι σύγχρονες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις προτείνουν το παιχνίδι ως χρήσιμο εργαλείο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Κατά τους Wise, Greenwood και Davis (2011), η τεχνολογία έχει θετική συμβολή, καθώς είναι πάρα πολλά τα ηλεκτρονικά παιχνίδια που μπορούν να προσφέρουν άμεση ευχαρίστηση και παιγνιώδη διαδραστική διδασκαλία στα παιδιά. Μέσα από αυτό το κομμάτι του www.theoria.gr οι εκπαιδευόμενοι θα αξιολογούνται χωρίς τη μεσολάβηση του δασκάλου.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική Θεωρία, Κλίμακες, Διαστήματα, Συγχορδίες, ΤΠΕ, παιχνίδι

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Crook, C. (1996). *Computers and the Collaborative Experience of Learning*. London: Routledge.
Nart, S. (2016). Music Software in the Technology Integrated Music Education Sevan. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 15(2), 78-84.
Watson, S. (2011). *Using Technology to Unlock Musical Creativity*. Oxford: Oxford University Press.
Wise, S., Greenwood, J., & Davis, N. (2011). Teachers' use of digital technology in secondary music education: Illustrations of changing classrooms. *British Journal of Music Education*, 28(2), 117-134.

Αναρτημένη ανακοίνωση 10

Η Μουσική ταξιδεύει στο χρόνο:

Η μουσική παιδαγωγική ως κύριο εργαλείο της μουσικοθεραπείας στην τρίτη ηλικία

Ακριβός Ζερβός

Μουσικός, ΜΚΟ Μουσικοπαρέα

Ιωάννα Σχινά

Μουσικός, ΜΚΟ Μουσικοπαρέα

Μιχάλης Τόμπλερ

Μουσικοθεραπευτής, ΜΚΟ Μουσικοπαρέα

Σύμφωνα με τον Ηλία Σακαλάκ, «μουσικοθεραπεία είναι η χρήση της μουσικής προς όφελος των θεραπευτικών επιδιώξεων: την αποκατάσταση, τη διατήρηση και τη βελτίωση της

σωματικής και πνευματικής υγείας» (2004: σ. 152). Οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας, όπως είναι γνωστό, παρουσιάζουν τόσο σωματικά όσο και πνευματικά προβλήματα. Στα προβλήματα αυτά συγκαταλέγονται οι κινητικές δυσκολίες, η άνοια, η κατάθλιψη, η έλλειψη ικανότητας διάκρισης χώρου και χρόνου καθώς και η απώλεια της ικανότητας για επικοινωνία. Η μουσικοθεραπεία, στοχεύοντας στην άμβλυνση αυτών των προβλημάτων, επιδιώκει να βελτιώσει τη σωματική και πνευματική υγεία των ηλικιωμένων και τελικά την ποιότητα της ζωής τους.

Για την επίτευξη των επιδιωκόμενων στόχων σε μία ομάδα ηλικιωμένων που ζουν σε Μονάδα Φροντίδας Ηλικιωμένων η μουσικοθεραπευτική διαδικασία χρησιμοποιεί ως κύρια εργαλεία της τη Μουσική Παιδαγωγική και το τραγούδι. Πιο συγκεκριμένα, τεχνικές της Μουσικής Παιδαγωγικής που στοχεύουν στην ανάπτυξη ρυθμικού, κινητικού και αναπνευστικού συντονισμού, στην καλλιέργεια της φωνής, στην ανάπτυξη της ομαδικότητας, της συνεργατικότητας, αλλά και της μουσικής αντίληψης αξιοποιούνται από τη Μουσικοθεραπεία για να βελτιώσουν ατομικά την πορεία του καθενός ή να επιβραδύνουν την εξέλιξη των προαναφερθέντων προβλημάτων. Έτσι, ένα τραγούδι από την εποχή που οι ηλικιωμένοι ήταν νέοι έχει την ικανότητα να «ξυπνήσει» αναμνήσεις σε ένα ανοιακό άτομο, ένα μουσικό παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για κίνηση και συντονισμό του σώματος σε ένα καθηλωμένο άτομο, ενώ η χρήση αυτοσχεδιασμού δύναται να αφυπνίσει και να βοηθήσει στην ανάληψη πρωτοβουλιών ενός ιδρυματοποιημένου και άβουλου, πλέον, ατόμου (Bright, 1991).

Επιδιώκοντας τα παραπάνω αποτελέσματα για τους ηλικιωμένους, η Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση Μουσικοπαρέα παρέχει ομαδικές συνεδρίες με μουσικοθεραπευτικό χαρακτήρα σε Μονάδες Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΜΦΗ). Ειδικά εκπαιδευμένοι μουσικοί επισκέπτονται σε εβδομαδιαία βάση ΜΦΗ και δουλεύουν με μία ομάδα 15-20 ηλικιωμένων. Με κέντρο τη ζωντανή μουσική και το τραγούδι και μέσα από ποικίλες δραστηριότητες ο μουσικός επιδιώκει να ανοίξει «οδούς» επικοινωνίας με τους ηλικιωμένους. Το ρεπερτόριο περιλαμβάνει τραγούδια της εποχής των ηλικιωμένων, δηλαδή τραγούδια που να «μιλάνε» με κάποιον τρόπο στην ψυχή τους. Ο μουσικός χρησιμοποιεί κάποιο μουσικό όργανο (συνήθως κιθάρα), ενώ ταυτόχρονα το τραγούδι συνοδεύουν οι ηλικιωμένοι με όργανα Orff. Επιπλέον, ένα μέρος του προγράμματος καταλαμβάνουν δραστηριότητες που αποσκοπούν στη συγκέντρωση και στο συντονισμό του σώματος και της ομάδας. Σε αυτές τις δραστηριότητες συμπεριλαμβάνονται κάποιες ρυθμικές ασκήσεις (ένα απλοποιημένο body percussion), μουσικά παιχνίδια, ασκήσεις αναπνοής κ.α. Το πρόγραμμα ακολουθεί μία δομή, ωστόσο υπάρχει ευελιξία στη ροή και στην επιλογή των τραγουδιών και των δραστηριοτήτων, ώστε να προσαρμόζεται όσο το δυνατόν καλύτερα στο χαρακτήρα και τις ανάγκες της εκάστοτε ομάδας, αλλά και στις συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά. Τα αποτελέσματα καταγράφονται και αξιολογούνται με σκοπό τη διαρκή βελτίωση του προγράμματος.

«Τα γηρατειά είναι να εγκαταλείπεις τις αγαπημένες σου συνήθειες τη μία μετά την άλλη» (Yalom, 2017), η μουσική όμως και το τραγούδι είναι συνήθειες που δεν ξεχνιούνται. Και αν από τα μικρά χρόνια χτίζουμε το μέλλον των παιδιών, στα ύστερα ξαναχτίζουμε την πορεία τους.

Λέξεις κλειδιά: Μουσικοθεραπεία, Ηλικιωμένοι, Μουσικές παρεμβάσεις

Βιβλιογραφία

- Bright, R. (1991). *Music in Geriatric Care - A Second Look*. Australia: Music Therapy Enterprises.
 Σακαλάκ, Η. (2004). *Μουσικές Βιταμίνες: Στοιχεία Μουσικής Ιατρικής – Μουσικής Ψυχολογίας*. Αθήνα: Fagotto.
 Yalom, I. (2017). *Becoming myself: A psychiatrist's memoir*. London: Little, Brown Book Group.

Αναρτημένη ανακοίνωση 11

Ο ρόλος της φωνητικής μουσικοθεραπείας στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης σε πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και παράτυπους μετανάστες σε Πολυπολιτισμική Κλινική Ψυχικής Υγείας

*Παναγιώτης Παππάς
ΜΑ Μουσικοθεραπευτής, NMT*

Ο αυξανόμενος αριθμός προσφύγων, αιτούντων άσυλο και παράτυπων μεταναστών είναι σήμερα ένα παγκόσμιο φαινόμενο που προκύπτει από πολιτικούς, θρησκευτικούς και κοινωνικούς λόγους. Σε ψυχολογικό επίπεδο, πλέον σύνηθες πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι παραπάνω αφορά τα συμπτώματα του μετατραυματικού στρες. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί η αύξηση των ψυχωτικών συμπτωμάτων στον παραπάνω πληθυσμό. Πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και παράτυποι μετανάστες είναι πιο επιρρεπείς σε ψυχωτικά συμπτώματα συγκριτικά με τον γενικό πληθυσμό, λόγω του βεβαρημένου ιστορικού, έχοντας ως συνέπεια, μεταξύ άλλων και τη μείωση της αυτοεκτίμησης (Nygaard et al., 2017). Ως εκ τούτου, δημιουργείται ανάγκη για την υποστήριξη του πληθυσμού με στόχο τη βελτίωση της ψυχικής υγείας τους (Dieterich-Hartwell et al., 2017). Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να εξετάσει την επίδραση της μουσικοθεραπείας στην αυτοεκτίμηση των προσφύγων, των παράτυπων μεταναστών και των αιτούντων άσυλο, που χρήζουν ψυχιατρικής υποστήριξης με τη χρήση φωνητικών τεχνικών και φωνητικής μουσικοθεραπείας (Austin, 2016).

Σε διαπολιτισμική ψυχιατρική εγκατάσταση στην Ολλανδία, οι συμμετέχοντες (N = 5) έλαβαν μέρος σε ομάδα μουσικοθεραπείας που εφαρμόστηκε πιλοτικά για περίοδο 6 εβδομάδων. Κριτήρια για τη συμμετοχή στην ομάδα ήταν ο συμμετέχων α) να έχει αναγνωριστεί με κατάσταση πρόσφυγα, αιτούντος άσυλο ή παράτυπου μετανάστη, β) να φέρει διάγνωση με ψυχιατρική διαταραχή και να βρίσκεται υπό τη φροντίδα διαπολιτισμικής κλινικής ψυχικής υγείας. Η προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε με τη χρήση φωνής ως το βασικό μουσικό όργανο κατά τη θεραπευτική πράξη, είχε στόχο την ψυχική ενδυνάμωση των συμμετεχόντων με σκοπό τη δημιουργία αισθήματος ασφάλειας στην ομάδα θεραπείας και δημιουργία διαύλων επικοινωνίας μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο (Orth, 2005).

Για την παρακολούθηση των επιπέδων αυτοεκτίμησης των συμμετεχόντων, χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Rosenberg ως ποσοτικό εργαλείο αξιολόγησης για την αυτοεκτίμηση (Rosenberg, 1965), καθώς και ποιοτικά στοιχεία που προέκυψαν από την παρακολούθηση των συμμετεχόντων, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο. Στοιχεία του ιστορικού των συμμετεχόντων από τους νοσηλευτές της κλινικής χρησιμοποιήθηκαν για την καλύτερη ερμηνεία των αποτελεσμάτων, που αφορούν τα επίπεδα κοινωνικότητας με τον περίγυρο, τήρηση κανόνων συμπεριφοράς του προσωπικού και δημόσιου χώρου, ανάληψη καθηκόντων και συνέπεια ως προς αυτά.

Η εφαρμογή της ομαδικής φωνητικής μουσικοθεραπείας φαίνεται να έχει αποτελεσματική αύξηση των επιπέδων του αυτοσεβασμού και της αυτοεκτίμησης των συμμετεχόντων της ομάδας. Με το πέρας των έξι εβδομάδων της θεραπείας στην δομή, παρατηρήθηκαν αυξημένα αποτελέσματα στην Κλίμακα Rosenberg συγκριτικά με την αρχική συλλογή αποτελεσμάτων. Οι νοσηλευτές ανέφεραν υψηλότερη κοινωνική δέσμευση των συμμετεχόντων με τον περίγυρό τους μετά το πέρας των συνεδριών καθώς επίσης βελτίωση στη λήψη αποφάσεων σε ανάληψη καθηκόντων. Παρά τα θετικά αποτελέσματα που καταγράφηκαν, είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψιν το περιορισμένο μέγεθος του δείγματος και η έλλειψη ομάδας ελέγχου (control group) από την παρέμβαση. Λέξεις κλειδιά: Αυτοεκτίμηση, Μουσικοθεραπεία, Ψυχική υγεία, Πρόσφυγες, Τραγούδι

Λέξεις κλειδιά: Αυτοεκτίμηση, Μουσικοθεραπεία, Ψυχική υγεία, Πρόσφυγες, Τραγούδι

- Austin, D. (2016). Vocal Psychotherapy, Discovering yourself through the voice. In ed. J. Edwards (Ed) *The Oxford Handbook of Music Therapy* (622-636). Oxford: Oxford University Press.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Dieterich-Hartwell, R., and Koch, S. C. (2017). Creative Art Therapies as Temporary Home for Refugees, Insights from literature and Practice. *Behavioural Sciences*, 7(4).
- Nygaard, M., Sonne, C., and Carlsson, J. (2017). Secondary psychotic features in refugees diagnosed with post-traumatic stress disorder: a retrospective cohort study. *BMC Psychiatry*, 17(5).
- Orth, J. (2005). Music Therapy with Traumatized Refugees in a Clinical Setting. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 5(2).

Αναρτημένη ανακοίνωση 12

MUSIKU

Μιχάλης Τόμπλερ
Μουσικός εκπαιδευτής στην ειδική αγωγή

Η θεωρία της μουσικής, ένας κώδικας απαραίτητος για την κατανόηση και την απόλαυση των μουσικών κειμένων, διαχρονικά αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της απανταχού διδασκαλίας, αλλά ταυτόχρονα κι ένα δύσβατο μονοπάτι γεμάτο σύμβολα και ανάγκη απομνημόνευσης. Το sudoku, ένα σύγχρονο παιχνίδι αριθμών, εκτός από τον ψυχαγωγικό του ρόλο επιτυγχάνει σε μεγάλο βαθμό την αύξηση της συγκέντρωσης, της παρατηρητικότητας και της συνδυαστικής σκέψης.

Η θεωρία της μουσικής και η ανάγνωση μιας παρτιτούρας βρίθουν πολλών, διαφορετικών συμβόλων και όρων που δύσκολα βρίσκει και μαθαίνει κάποιος στα βιβλία ανώτερων θεωρητικών μαθημάτων. Έτσι ξεκίνησε και έγραψε ο Μανώλης Καλομοίρης την «Στοιχειώδη θεωρία» (Καλομοίρης, 1924). Το MUSIKU, ένα εύχρηστο και ευχάριστο εγχειρίδιο χρησιμοποιεί το παιχνίδι και τα σύμβολα της μουσικής με σκοπό την εκμάθηση της θεωρίας. Το MUSIKU είναι ένα πρωτότυπο εργαλείο στα αρχικά στάδια διδασκαλίας της θεωρίας της μουσικής και έχει εκδοθεί από γνωστό μουσικό εκδοτικό οίκο. Όλη η θεωρία της μουσικής μέσα από ένα εγχειρίδιο παιχνιδιών σπαζοκεφαλιάς. Το εγχειρίδιο αυτό δεν έρχεται να υποκαταστήσει κανένα βιβλίο μουσικής, ίσα-ίσα πήρε όλες τις πληροφορίες από ανάλογα βιβλία και λεξικά. Ο μόνος λόγος που υπάρχει είναι για να λυθούν τα παζλοειδή του παιχνιδιού. Εξάλλου μόλις λυθούν δεν έχει κανένα λόγο ύπαρξης. Αλλά αυτό που μένει είναι η απόλαυση και η γνωριμία με την κατά τα άλλα βαρετή θεωρία της μουσικής.

Τα MUSIKU λύνονται όπως τα SUDOKU του εμπορίου, αλλά στη θέση των αριθμών υπάρχουν σύμβολα ή άλλα σημάδια που χρησιμοποιεί η μουσική ορθογραφία. Ένα πρώτο δείγμα, αλλά μόνο νότες, έχουμε από τις εκδόσεις Schott. (Puertas, 2008). Εδώ παρουσιάζεται μια πιο εμπειριστατωμένη μελέτη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε αντιστοίχου τύπου δραστηριότητες μέσα σε μια σχολική μονάδα.

Λέξεις κλειδιά: ΘΕΩΡΙΑ – SUDOKU – Μουσικά σύμβολα - Παιχνίδια πίνακα

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Puertas, D. & P. (2008). Musik-Sudoku, Das Original “Sidoku”. Barcelona, Spain, Schott Music
- Satie, E. (μετ. Μαρία Ευσταθιάδη), (1990). Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη

Harnserger C. L. (1966) Essential Dictionary of Music Los Angeles. Alfred Publishing
Καλομοίρης Μ. (1924) Τα Θεωρητικά της Μουσικής Αθήνα. Μουσικός Οίκος Γαϊτάνος
Gerou T. & Lusk L. (1996). Essential Dictionary of Music notation. Los Angeles. Alfred Publishing

Αναρτημένη ανακοίνωση 13

Εντάσσοντας το ρυθμικό “κούνημα” (SWING) στη μουσική εκπαίδευση. Μέθοδος για την ελληνική ρυθμική αίσθηση στη μουσική εκτέλεση

Ιωάννης Ριζόπουλος

Υπ. Διδάκτωρ Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης

Θεωρητικό πλαίσιο & Μεθοδολογία: Τα κύρια θέματα που μελετώνται αφορούν την επιστήμη της εθνομουσικολογίας σε σχέση με τη μουσική αντίληψη και εκτέλεση. Βασικό άξονα αναζήτησης αποτελούν περιπτώσεις στις οποίες η εμφάνιση του ρυθμικού κουνήματος παύει να θεωρείται ένα τυχαίο εκφραστικό συμβάν, αλλά ένα δομημένο ρυθμικό μοτίβο το οποίο επαναλαμβάνεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, και η επίδρασή του είναι τόσο ισχυρή ώστε, μέσω μιας άτυπης διαδικασίας εκμάθησης, μπορεί να αλληλοπαραχθεί από περισσότερους από έναν μουσικούς εκτελεστές, ακροατές ή/και χορευτές. Αυτό το ιδίωμα της παραδοσιακής μουσικής, το οποίο είναι/ήταν εμφανές στους εκτελεστές όταν παίζουν διάφορους ρυθμούς και ρυθμικές φράσεις, διαφέρει στην κάθε περιοχή της Ελλάδας και είναι εντελώς ασυνήθιστο και σπάνιο σε σύγκριση με τα δυτικό- Ευρωπαϊκά μουσικά γνωρίσματα. Η δημιουργία μιας δομημένης μεθόδου η οποία θα παρουσιάζει τρόπους χρήσης του ρυθμικού κουνήματος στη μουσική εκτέλεση θα αποτελέσει σημαντικό κομμάτι της έρευνας αυτής.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον αφορούν μελέτες γύρω από τη “στιγμαία μουσική επιρροή”, music entrainment, και τον βιωματικό τρόπο μουσικής εκτέλεσης κα εκμάθησης. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά των Charles Keil και Steven Feld (1994, σελ. 22-23) περί “groove”, όπου παρουσιάζεται ως η εμπειρία του “να είσαι μαζί και να συγχρονίζεσαι με τη ρυθμική αίσθηση κάποιου άλλου”. Οι έρευνες γύρω από την “στιγμαία μουσική επιρροή”, music entrainment, αφορούν την ταυτόχρονη αλληλεπίδραση μεταξύ ενός συμμετέχοντα και ενός συμβάντος, κατά τη διάρκεια του οποίου ο πρώτος έρχεται να μοιραστεί εν μέρει το ρυθμικό πρότυπο αυτού (Jones & Boltz, 1989, σελ. 470). Η θεωρία αυτή έχει εφαρμογή και στην εθνομουσικολογία με τη μορφή της έρευνας της μουσικής δημιουργίας ως μια ενσωματωμένη, διαδραστική, επικοινωνιακή συμπεριφορά (M. Clayton, R. Sager, U. Will, 2005). Στο άρθρο “The cross-cultural variation of rhythmic style” ο Alan Lomax ασχολείται με τη σχέση μεταξύ μουσικής αλληλεπίδρασης, επικοινωνίας και το ρόλο του ρυθμού μέσα στις κοινωνικές σχέσεις.

Πέρα από την ανάλυση της σχετικής βιβλιογραφίας, η μεθοδολογία της έρευνας αναπτύσσεται και μέσω επιτόπιας παρατήρησης διαφόρων φαινομένων εντός του περιβάλλοντος στο οποίο εκδηλώνονται. Τρόποι εκμάθησης και χρήσης του ρυθμικού κουνήματος μέσω διάδρασης μελετώνται ενώ παράλληλα υπολογιστική ανάλυση πραγματοποιείται σε οπτικοακουστικό υλικό που συλλέγεται. Ακόμα πραγματοποιούνται συνεντεύξεις και απόπειρα προσωπικής συμμετοχής ως μέρος του μουσικού συνόλου σε δρώμενα για τη συγκέντρωση πληροφοριών όσο αφορά τη χρήση του ρυθμικού κουνήματος και της ρυθμικής αίσθησης στην πράξη. Η επιλογή της περιοχής εστίασης ως έναρξη των παρατηρήσεων επικεντρώνεται στην περιοχή της Δράμας και αναπτύσσεται με επισκέψεις στην περιοχή, για απευθείας επαφή με τα τοπικά μουσικά δρώμενα και ντόπιους μουσικούς.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Clayton, M. (2012). What is entrainment? Definition and applications in musical research. *Empirical musicology review*, 7(1-2), 49-56.
- Clayton, M., Sager, R., & Will, U. (2005). In time with the music: the concept of entrainment and its significance for ethnomusicology. In *European meetings in ethnomusicology* (Vol. 11, pp. 1-82). Romanian Society for Ethnomusicology.
- Jones, M.R., & Boltz, M. (1989). Dynamic Attending and Responses to Time. *Psychological Review*, 96(3), 459-491.
- Keil, C., & Feld, S. (1994). *Music Grooves. "Essays and Dialogues."* Chicago: University of Chicago Press. Essays and Dialogues 1994.
- Lomax, A. (1982). The cross-cultural variation of rhythmic style. In M. Davis (Ed.), *Interaction rhythms. Periodicity in human behavior*. New York: Human Sciences Press.

Αναρτημένη ανακοίνωση 14

Χορωδία στην προσχολική ηλικία:

Διερεύνηση απόψεων μουσικών αναφορικά με τη δυνατότητας ένταξής της στο νηπιαγωγείο

Δέσποινα Καραμαλέγκου

Μουσικός σε ιδιωτικό σχολείο του Λουξεμβούργου

Η μουσική αγωγή στην προσχολική (4-6 ετών) ηλικία διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο καθώς συμβάλλει όχι μόνο στην καλλιέργεια της αισθητικής αντίληψης του παιδιού αλλά γενικότερα στην ολιστική του ανάπτυξη. Βάση της μουσικής αγωγής, σύμφωνα με τον Kodaly, θεωρείται το τραγούδι (Καλογηράτου & Παπαϊωάννου, 2008), το οποίο χρειάζεται να αρχίζει στο νηπιαγωγείο.

Το ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών για το νηπιαγωγείο και τις 2 πρώτες τάξεις του Δημοτικού, ανάμεσα στους γενικούς στόχους συμπεριλαμβάνει και το ομαδικό τραγούδι. Μολονότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στα ωδεία και στους συλλόγους μία αύξηση των προ-παιδικών τμημάτων χορωδίας, που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας 4-6 χρονών, δεν υπάρχει επίσημη συστηματική προσπάθεια για ένταξη ενός τέτοιου χορωδιακού τμήματος στο ωρολόγιο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου.

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων μουσικοπαιδαγωγών, μαέστρων χορωδιακών συνόλων αποτελούμενων από παιδιά προσχολικής ηλικίας, σχετικά με τη δυνατότητα δημιουργίας χορωδίας με παιδιά ηλικίας 4-6 χρονών και την ένταξη της διδασκαλίας της χορωδίας στο εβδομαδιαίο πρόγραμμα του νηπιαγωγείου. Έρευσμα αποτέλεσαν τα οφέλη που αποκομίζουν τα παιδιά από την ενασχόλησή τους με τη χορωδία και ο κύριος στόχος του προ-σχολικού χορωδιακού τραγουδιού, που είναι η βίωση, η αντίληψη και η απόλαυσή του (Breznik, 2013). Λάβαμε, επίσης, υπόψιν μας το γεγονός ότι η κρίσιμη περίοδος για την ανάπτυξη του τραγουδιού βρίσκεται ανάμεσα στον 5ο - 6ο χρόνο της ζωής των παιδιών (Σέργη, 1993) καθώς και το παράδειγμα άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως π.χ. η Σλοβενία, όπου το χορωδιακό τραγούδι εκτελείται καθημερινά ως μέρος του κανονικού προσχολικού εκπαιδευτικού προγράμματος, σύμφωνα με το εθνικό πρόγραμμα σπουδών (Breznik, 2013).

Εργαλείο της ποιοτικής μεθόδου έρευνας αποτέλεσε η ημιδομημένη συνέντευξη. Συμμετέχοντες ήταν 6 μουσικοί, που εργάζονται στον ιδιωτικό ή στο δημόσιο τομέα ως μουσικοί, κι έχουν προσωπική εμπειρία όσον αφορά στη διδασκαλία και διεύθυνση ενός συνόλου με παιδιά ηλικίας 4-6 χρονών. Οι ανοικτού τύπου ερωτήσεις της συνέντευξης, που τους απευθύνθηκαν, παρείχαν τη δυνατότητα διερεύνησης των απόψεων και των εμπειριών

τους σχετικά με τους λόγους ύπαρξης μιας τέτοιας χορωδίας, το προφίλ του μουσικού που διδάσκει, την επιλογή και τον τρόπο διδασκαλίας των τραγουδιών καθώς και τις προϋποθέσεις για την ένταξη της διδασκαλίας της χορωδίας στο νηπιαγωγείο.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων κατέδειξε την σπουδαιότητα της ένταξης της διδασκαλίας της χορωδίας στο νηπιαγωγείο. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη έμπειρου μουσικοπαιδαγωγού - μαέστρου με εξαιρετική φωνητική κατάρτιση, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν μέσω της μίμησης, και με γνώση των μουσικοπαιδαγωγικών συστημάτων, που απευθύνονται σε αυτή την ηλικία. Οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν το σωστά επιλεγμένο ρεπερτόριο, όσον αφορά στην μελωδική έκταση των τραγουδιών, το είδος και την τονικότητα, καθώς και την αγάπη προς τα παιδιά ως καθοριστικούς παράγοντες της διδασκαλίας της χορωδίας σ' αυτήν την ηλικία. Τέλος, αναδείχτηκε η σημασία του συνδυασμού της κιναισθησίας στη διδασκαλία και ο στόχος της εξοικείωσης.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις προτείνεται η ένταξη της διδασκαλίας της χορωδίας στο νηπιαγωγείο και περιγράφεται η δομή της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

Λέξεις κλειδιά: χορωδία, νηπιαγωγείο, απόψεις μουσικοπαιδαγωγών

Βιβλιογραφικές αναφορές

Διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών μουσικής. (2003). Ανακτήθηκε από http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/13deppsaps_Mousikis.pdf

Καλογηράτου, Α., & Παπαϊωάννου, Ε. (2008). *Η επίδραση της πρώιμης μουσικοκινητικής αγωγής στη μουσική ανάπτυξη των νηπίων και ειδικότερα στην αντίληψη του ρυθμού* (Αδημοσίευτη διπλωματική εργασία). Ανώτατο Τεχνολογική Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ΤΕΙ) Κρήτης, Ρέθυμνο.

Σέργη, Λ. (1993). *Η Μουσική αγωγή ως παράγοντας για τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού: Διαθεματική διδασκαλία με κεντρικό άξονα τη μουσική σε παιδιά ηλικίας τεσσάρων ως έξι χρονών*. (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή) Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.

Breznik, I. (2013). The Teaching of Choral Singing in the Slovenian Educational System. The IFCM Magasine. Ανακτήθηκε 29 Μαΐου 2018 από http://icb.ifcm.net/en_US/teaching-choral-singing-slovenian-educational-system/

Εισήγηση με παράσταση

Καινοτόμες πρακτικές στη μουσική εκμάθηση και διδασκαλία: παραστατική Συνόλων

Αναστάσιος Βασιλείαδης

Αναπλ. Καθηγητής του Τ. Μ. Ε. Τ. (ΠΑ.ΜΑΚ)

Τι είναι: Είναι ένα καλλιτεχνικό αντικείμενο της κατεύθυνσης των Εφαρμοσμένων Μουσικών Σπουδών, που μπορούν από το 2013 να επιλέξουν μεταξύ άλλων οι σπουδαστές του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Πώς δημιουργήθηκε: Από την υποχρέωση αλλά και δυνατότητα του τμήματος από τη μια, να παρέχει τις γνώσεις που είναι απαραίτητες για τον εμπλουτισμό του πολιτιστικού επιπέδου και από την άλλη, να καλύπτει την αδυναμία των σπουδαστών να επιλεχθούν στην ειδικότητα της προτίμησής τους. Το δεύτερο βέβαια δεν θα συνέβαινε αν υπήρχαν ειδικές εισιτήριες εξετάσεις για το τμήμα αυτό (είναι γνωστές οι υψηλές απαιτήσεις δεξιότητας που χρειάζονται στο επίπεδο της σολιστικής ερμηνείας, οπότε η ρύθμιση για την επιλογή τους γίνεται μέσω του εσωτερικού κανονισμού του τμήματος, διαδικασία που όπως είναι φυσικό, δημιουργεί έναν κρίσιμο αριθμό σπουδαστών χωρίς καλλιτεχνικό αντικείμενο).

Η Παραστατική Συνολων ξεπήδησε ως προοπτική του μαθήματος του Αυτοσχεδιασμού, που έτρεχε ήδη επί δύο και πλέον χρόνια, λειτουργώντας κάτω από την πίεση νέων ιδεών. Μαζί με την μεταδιδακτορική μου έρευνα και τις τρέχουσες κοινωνικές συνθήκες το όλο θέμα έμελλε να καταλήξει σε μια ιδανική συγκυρία.

Με την κρίση, το χαλί της υλικής ευμάρειας τραβήχτηκε με μαεστρία κάτω από τα πόδια μας (δεν κάνει όμως κακό να θυμόμαστε την ευκολία και την ευχαρίστηση που είχαμε όταν πηγαινοερχόμασταν πάνω του). Τώρα, δέκα χρόνια μετά και δεν είμαστε ακόμη σε θέση να δούμε με ποιο τρόπο θα δώσουμε πίσω το μέλλον που κλέψαμε απ' τα παιδιά μας.

Τα ερωτήματα που τίθενται είναι:

- Μπορείς να αποσβέσεις το υποθηκευμένο αυτό μέλλον και μέσα από τη δυσλειτουργία της λιτότητας, να σώσεις το δημιουργικό πνεύμα;
- Δέχεσαι τη διαφορετικότητα όταν είναι μπροστά σου αποδιώχνοντας κάθε προ ιδεασμό που βολεύει, είτε πρόκειται για ένα άλλο πρόσωπο (μην ξεχνάς ότι και συ είσαι ο άλλος για τον άλλο), είτε για ένα πρωτόγνωρο περιβάλλον;
- Υπάρχει άλλος δρόμος για να να φθάσεις στην πρωτοτυπία εκτός από αυτόν που περνάει μέσα από τα καθημερινά στοιχεία της πραγματικότητας χωρίς να ακολουθήσεις πρακτικές οι οποίες απαντούν στα παγωμένα συστήματα αντίληψης;
- Δεν είναι τα αποτυπώματά των άλλων πάνω μας μαζί με τη διάθεσή μας αρκετά για να προετοιμάσουν μια διαφορετική και καινοτόμο πορεία;

Η υιοθέτηση της λιτότητας στα μέσα και η πίστη στις δυνατότητες του άλλου είναι τα χαρακτηριστικά της κίνησης, που οδηγεί την περιπέτεια της σκέψης προς τα μέσα. Αν διδάσκεις, η προσέγγιση του άλλου μόνο από τη μέσα κίνηση του μπορεί να αποδώσει. Από εκεί βγαίνει αρχικά η διάθεση να ξεδιπλωθούν οι δυνατότητες. Έτσι, οι προϋποθέσεις για την παρακολούθηση του μαθήματος είναι: Μια μόνο συνέντευξη η οποία έχει ως στόχο να εντοπίσει γενικώς ενδιαφέροντα, κλίσεις, δυνατότητες και προ πάντων τη διάθεση του

σπουδαστή να δοκιμάσει όλα αυτά σε παραστάσεις. Το σημαντικότερο κριτήριο θεωρείται η διάθεση, ακόμη κι όταν τα άλλα διακρίνονται με δυσκολία. Αν λείπει όμως το κριτήριο της διάθεσης, ο σπουδαστής συμβουλεύεται ευγενικά προς άλλο καλλιτεχνικό αντικείμενο.

Ποια είναι η φιλοσοφία του: Αν η μουριά δώσει σταφύλια, ανησυχούμε;
Κύρια συστατικά της:

- Ένα παιχνίδι.
- Η φιλοσοφία του είναι δεκτή από όλους.
- Οι κανόνες και τα όρια συναποφασίζονται.
- Κεντρικός στόχος, η ποιότητα της επικοινωνίας (επίπεδο συνεργασίας)
- Ο τελικός στόχος, κάθε χρόνο τουλάχιστον μια παράσταση
- Η παράσταση δύναται να περιέχει κάθε καλλιτεχνική έκφραση εκτός μουσικών οργάνων που χωρίς να απαγορεύονται, σε πρώτη φάση αποφεύγονται.
- Ο ρόλος του δασκάλου είναι να συμμετέχει με τα ίδια προνόμια που έχουν και οι σπουδαστές.

Δεύτερη πρόταση: Το κείμενο συνοδευόμενο από μια παράσταση που το υποστηρίζει, που είναι φτιαγμένο δηλαδή με διαφορετικό τρόπο και απλούστερα υλικά, θα είχαμε Πράξη και Θεωρία σε πλήρη εποπτεία

Λέξεις κλειδιά: Μουσική του σώματος, αυτοσχεδιασμός, παιχνίδι, συναυλία χωρίς όργανα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Daton, D. *Το καλλιτεχνικό ένστικτο*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάτοπτρο.

Edelman, G. M., & Giuliani T. *Το σύμπαν την συνείδησης*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Frazzeto, G. *Έτσι αισθάνεσαι*. Αθήνα: Εκδοτικός οίκος Τραυλός.

Wilson, E. O. *Το νόημα της ανθρώπινης ύπαρξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κάτοπτρο

8ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

8ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

8ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

8ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

8ο Συνέδριο της Ε.Ε.Μ.Ε.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ